
kunst
in op
dracht

2006

2013

St Laurentius

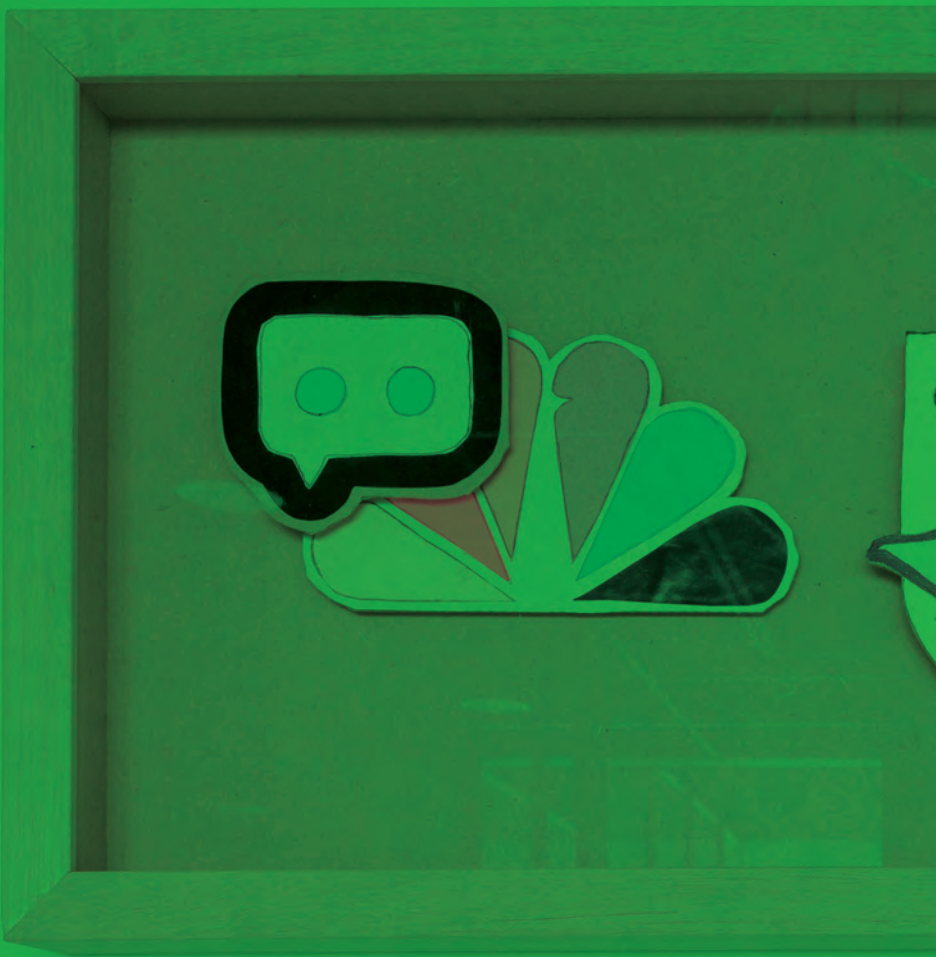

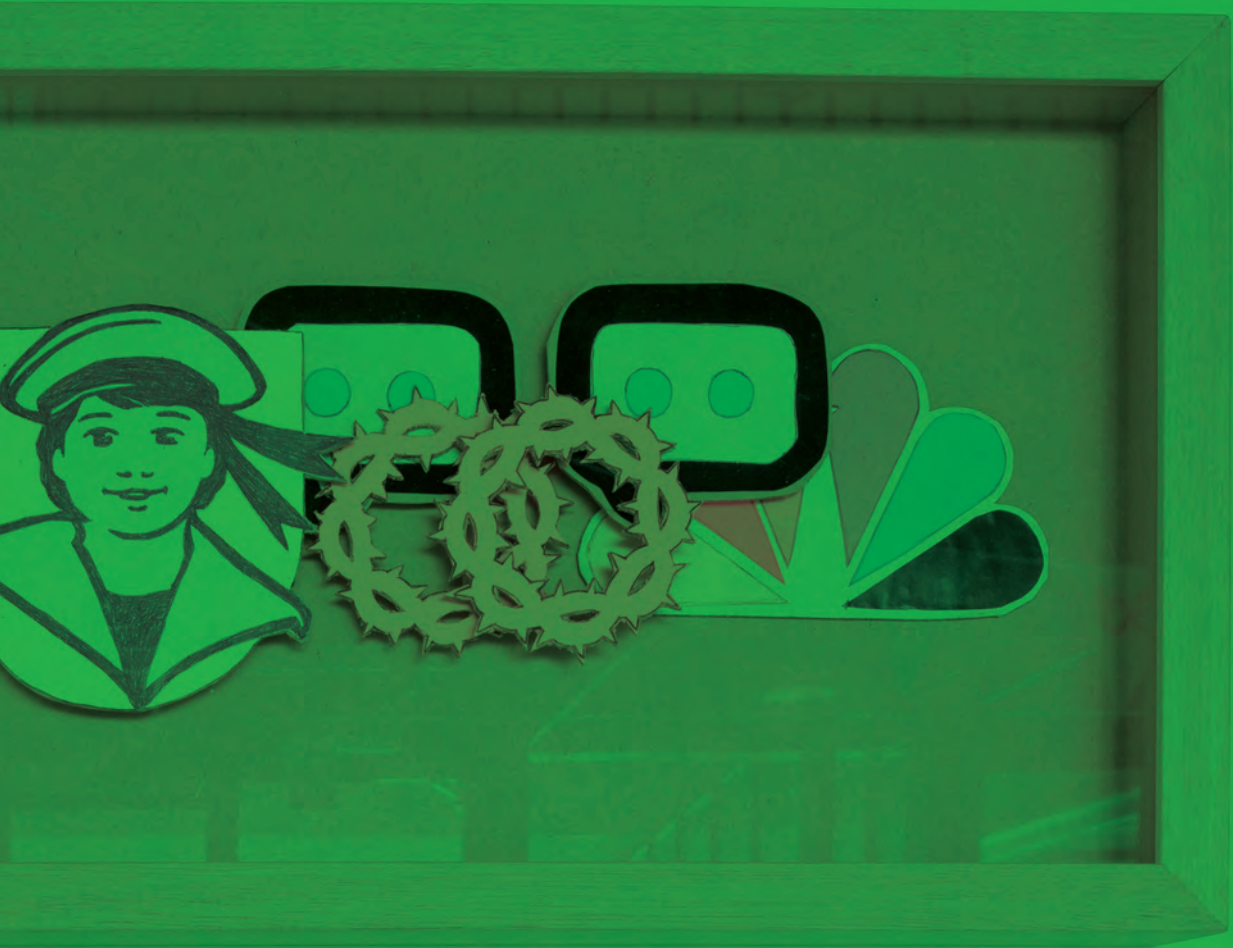

CINOC

Kunst in opdracht

2006–2013

KUNSTCEL

VLAAMS BOUWMEESTER

Inhoud

- 21 ... **Mise à nu**
Peter Swinnen
- 23 ... **Kunst als maatschappelijke opdracht**
Katrien Laenen
- 41 **Kunst in opdracht 2006-2013**
Inventaris
- 116 .. **Kunst in opdracht in Vlaanderen 2006-2013**
- 121 **Kunst in opdracht 2006-2013**
Een bloemlezing
- 122 .. **A Fool's Paradise**
Een geluidskunstwerk van Fiona Tan
JORINDE SEIJDEL
- 128 .. **Isolation moderne**
Over *Frigolite* van Michel François
CHRISTOPHE VAN GERREWEY
- 134 .. **Dorpsplein met fontein**
Gesprek met Jan Compernel en Gert Verhoeven
- 140 .. **Monumentale paradox**
Over de *Kapel van het niets* van Thierry De Cordier
WIM VAN MULDER
- 146 .. **Kunst en psychiatrie**
Gesprek met Luc Pelgrims
- 152 .. **Opvallende boeken**
Over *Cinoc* van Ana Torfs
PAUL VERMEULEN
- 158 .. **Rasters en draden**
Over *Geheugenspoor* van Willem Oorebeek
CATHERINE ROBBERECHTS

164 ..	Eén rivier, twee oevers, drie bruggen Een voorstel van Tobias Rehberger ROLF QUAGHEBEUR
170 ..	Die Welt, eine Baustelle! Een voorstel van Manfred Pernice ULRIKE LINDMAYR
176 ..	Een nieuwe achtergrond Over <i>Evolution</i> van Ilke De Vries KOEN SELS
182 ..	Hoe vervang je een kerk? Over Ellen Harveys <i>Repeat</i> te Bossuit FRANK MAES
188 ..	Een schilderij langs de R6 Gesprek met Jan Claesen en Rein Barrie
194 ..	Verbroken stilte Over <i>Looking at Silence</i> van Pedro Cabrita Reis EVA GONZALEZ SANCHO
200 ..	Kunst en masterplanning <i>Gesprek met Eli Devriendt</i>
206 ..	'Il faut cultiver notre jardin' Over het webproject 'On Radical Ecology' van Johan Grimonprez PIETERJAN GIJS
212 ..	En passant. Suchan Kinoshita's 'Scenario voor een passage' in het Atelier Bouwmeester RONALD VAN DE SOMPEL
218 ..	bijlage 1
220 ..	bijlage 2
224 ..	Artistiek adviseurs bij het Team Vlaams Bouwmeester
227 ..	Namenregister
231 ..	Colofon

Mise à nu

Kunst en architectuur hebben in hun aanleiding, conceptie en verwezenlijking maar weinig met elkaar van doen. Architectuur is een fundamenteel dienend iets, beschermend en op zijn best troostend; nooit ontluisterend. Kunst daarentegen is de bevraging zelf. Hoe negatief, ingrijpend, surreëel of ontzettend de uitkomst ook mag blijken. De bevraging is hét doel, ongeacht de consequentie. Het is de beproeving van die vrijheid.

Als er al een relevante link tussen kunst en architectuur zou bestaan, dan is het misschien wel die van het uitdagen van het ruimtelijke. Materieel of immaterieel. Hoe dan ook zijn de voorbije eeuw kunst en architectuur (finaal?) van elkaar losgeweekt. Tot dan vonden beide disciplines elkaar in een symbiose van functionaliteit en symbolisme. Het Gesamtkunstwerk, de art deco en de International Style (de wereldwijde fusie van kunst en wetenschap) waren de laatste stuip trekkingen van vormelijke en inhoudelijke overlapping. Sindsdien zijn de wegen uiteengegaan.

Kunst in opdracht lijkt in eerste instantie een aanval op de ontvoogding van de kunst zelf, maar in werkelijkheid impliceert ze net het tegendeel. Immers, veel van de meest intrigerende kunstwerken uit de geschiedenis zijn ontstaan vanuit een opdracht, een vraag. Kunst in opdracht is misschien wel de uitdaging *par excellence* voor de kunst en zijn kunstenaar. Een *mise à nu*. De mogelijkheid van een radicaal nieuw begin? Op zijn slechtst resulteert kunst in opdracht in 'geïntegreerde kunst', een lapmiddel om architectuur van betekenis te voorzien, of een excuus voor de kunstenaar om niet te hoeven excelleren. Op zijn best is kunst in opdracht simpelweg relevant voor de maatschappij, voor de collectieve ruimte, voor het beleid. Er zijn geen voorschriften, enkel mogelijkheden.

Sinds 1999 werkt de kunstcel van het Team Vlaams Bouwmeester consequent en gestaag aan de beleidsmatige ontwikkeling van kunst in opdracht, waarbij we zowel publieke opdrachtgevers en beleidsmakers begeleiden alsook zelf opdrachten formuleren en uitschrijven. Dit gebeurt met vallen en opstaan. Maar het is een vallen en opstaan dat we onverbloemd wensen te communiceren, te documenteren, ja zelfs te instigeren. *Kunst in Opdracht 2006-2013* is, net zoals *Kunst in Opdracht 1999-2005*, een exhaustief naslagwerk geworden, waarbij we de effecten van bevlogen opdrachtgeverschap kritisch tegen het licht wensen te houden, net als de kunst die het laat ontstaan. Een boek zonder zekerheden, a priori's of dogma's: een bevraging.

Peter Swinnen
Vlaams Bouwmeester

Voor een opdracht van het Maritiem Reddings- en Coördinatiecentrum te Oostende droeg artistiek adviseur Piet Coessens in 2005 onder anderen de Belgische kunstenaar Lili Dujourie voor. De opdrachtgever ging niet in op zijn advies om haar concept te selecteren. De video-installatie *Il fait dimanche sur la mer* werd in 2009 alsnog gerealiseerd in het kader van de Triennale Beaufort, en naderhand aangekocht door Mu.ZEE, Oostende.

Thinking of You, dat Jimmie Durham als concept voorstelde in *Cahier #1*, figureerde later in twee verschillende uitvoeringen op respectievelijk de Biënnale van Lyon (2009) – hier in beeld – en de monografische tentoonstelling 'Pierres rejetées' in het Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris (2009).

Kunst als maatschappelijke opdracht

Katrien Laenen

Op het einde van het mandaat van de eerste Vlaams Bouwmeester b0b Van Reeth sloot de kunstcel een periode van experiment af. Van de zoektocht naar de juiste aanpak en wisselwerking tussen beleid en projecten werd uitgebreid verslag gedaan in het boek *Kunst in Opdracht 1999-2005*. De opvolger daarvan, die u nu in de handen houdt, belicht een fase waarin de begeleiding en bemiddeling bij kunst in opdracht vorm kregen. Dankzij de fundamenteën gelegd door de eerste artistiek adviseur, Ulrike Lindmayr (2001-2004), werd de kunstcel als professionele speler erkend door opdrachtgevers en kunstenaars, met een *boom* van aanvragen tot gevolg. De kunstcel werkte procedures en instrumenten uit die de integriteit en de uniciteit van het kunstwerk bewaken en de dialoog tussen kunstenaars en publieke opdrachtgevers bevorderen. De uitgebreide projectwerking leidde ook tot een verbreding van de opdracht, met thematisch artistiek onderzoek en beleidsvoorbereidende initiatieven. De wisselwerking tussen de beleidsaccenten van de tweede en de derde Bouwmeester, Marcel Smets en Peter Swinnen, en het inzicht en de benadering van de artistiek adviseurs was daarbij een belangrijke leidraad. Hieronder schetsen we hoe Lindmayrs opvolgers, Piet Coessens, Rolf Quaghebeur en Ronald Van de Sompel, vanuit het Team Vlaams Bouwmeester zowel op project- als beleidsniveau de verdere professionalisering van kunst in opdracht richting gaven.

DE KUNSTCEL ZET IN OP PRODUCTIE, BEMIDDELING EN ONDERZOEK

Door zelf op te treden als producent van een kunstopdracht voegde Piet Coessens (2005-2007) een belangrijk aspect toe aan de werking van de kunstcel. 'Voor die projecten die de potentie hebben grensverleggend te zijn,' gaf hij aan, 'lijkt het belangrijk zelf de opdracht aan de kunstenaar te kunnen geven vanuit het Team van de Vlaams Bouwmeester'.¹

¹ Zie *Team Vlaams Bouwmeester. Jaarverslag 2007*, Brussel, pp. 41-47.

Aanknopingspunten vond hij onder meer in de keuze van Marcel Smets om in te zetten op de scholenbouw. Om een kritisch referentiekader te helpen scheppen en een artistieke bijdrage te leveren aan het vooronderzoek, nodigde Coessens de kunstenaar Franciska Lambrechts uit om te reflecteren over de school als cultureel, maatschappelijk en politiek gegeven. Het resultaat was de 16mm film *Ideaaahhh!*, die niet zozeer de school als instituut centraal stelt, maar wel het leerproces en hoe dit zich verhoudt tot kwesties als identiteit, inclusie en uitsluiting. De film werd in dvd-formaat verspreid via een publicatie² en enkele malen publiek vertoond (o.a. Flagey 2008, Cinema Arenberg 2009).

KU 0727

Piet Coessens wilde een bijdrage leveren aan de uitbouw van een bijzondere collectie van de gemeenschap via een publiek gebouwenpatrimonium. Op die manier wou hij illustreren hoe er zowel in de relatie kunst/architectuur als kunst/bouwheer een rol is weggelegd voor artistieke bemiddeling en hoe die inhoudelijk het proces kan voeden en beïnvloeden. De artistiek adviseur volgt de actuele kunstscène op de voet en zorgt ervoor dat een opdracht voor de kunstenaar 'de opstap kan zijn naar een nieuw medium, een andere schaal en een onverwachte realisatie'.³

Inspeland op de ambities van de tweede Vlaams Bouwmeester en de nood aan meer artistiek onderzoek, werd in 2006 een reeks *Cahiers* opgestart. In deze publicaties belichtte de kunstcel, aan de hand van auteursbijdragen én kunstenaarsinterventies, aspecten van beeldende kunst in de openbare ruimte, vanuit een algemeen maatschappelijke en culturele invalshoek. De eerste uitgave *Rond punt. Over verkeersrotonde als context voor kunst* sloot aan bij de aandacht van Bouwmeester Marcel Smets voor infrastructuur en focuste op een aspect van de publieke ruimte dat ook in het hedendaagse beeldende kunstveld als problematisch wordt ervaren. De publicatie werd in december 2007 gepresenteerd bij de opening van de bijbehorende tentoonstelling in de kunstruimte LLS 387, met een inleiding door Kasper König.

De start van de Cahierreeks was voor de kunstcel mee aanleiding om haar werking uit te breiden met kunstopdrachten voor de publieke ruimte. In 2006 leverde Piet Coessens advies aan de provincie Limburg in wat toen het 'fietspadenproject' werd genoemd, ontwikkeld met de steun van het Fonds

² Zie *Cahier #2. Schoolvoorbeelden. Over kunstinterventies in scholen*, Vlaams Bouwmeester, Brussel, 2009.

³ Zie *Team Vlaams Bouwmeester. Jaarverslag 2007*, Brussel, pp. 41-47.

De kunstcel gaf met het initiatief van de Cahierreeks aan een rol te willen opnemen in het debat omtrent de kwaliteit van kunst in de publieke ruimte. *Cahier#1* werd in december 2007 gepresenteerd in LLS387, een nieuwe kunstruimte onder de artistieke leiding van Ulrike Lindmayr. De bijbehorende tentoonstelling werd ingeleid door Kasper König, die in 1977 *Skulptur Projekte Münster* mee uit de grond stampte en in 2007, in samenwerking met Brigitte Franzen en Carina Plath, voor de samenstelling van de vierde editie tekende.

Op basis van een regionaal onderzoek naar de fysisch-geografische en sociaal-politieke fenomenen die een interessante voedingsbodem kunnen zijn voor een artistiek project, werd een artistiek masterplan voor de provincie Limburg opgemaakt. Onder de titel *Pit* vond een aantal interventies plaats in Haspengouw, waar cultureel erfgoed en het regionaal landschap centraal staan. *Reading Between the Lines* van Gijs Van Vaerenbergh te Borgloon speelt thematisch en qua ligging feilloos in op deze uitgangspunten.

In het kader van de Meesterproef 2010 realiseerde kunstenaar Roberta Gigante in samenwerking met de architect Sarah Melsens een project voor de grindbakken in de oude dokken van Gent. (KU 1022)

Een ambitieus voorstel van Joëlle Tuerlinckx voor Muntpunt in Brussel werd geselecteerd, maar er bleek uiteindelijk geen voldoende draagvlak voor realisatie. Het concept vond zijn neerslag in het werk *Grande Chute Rose*, te zien in Tuerlinckx' tentoonstelling 'Wor(l)d in progress' in Wiels in 2012.

voor Culturele Infrastructuur (FoCI). Jan Debbaut werkte in een eerste fase een artistiek masterplan uit. Dit vormde het uitgangspunt voor een bijzonder initiatief van kunst in de open ruimte, dat door Z33 Huis voor actuele kunst in verschillende fasen werd geïmplementeerd. De kunstcel speelt nog steeds een adviserende rol in de stuurgroep die de permanente en tijdelijke opdrachten voor de landschappen en de regio's van Borgloon-Heers (Pit, 2011 e.v.), de bipool Hasselt-Genk (De Unie, 2014), het Maasland en de Zuid-Willemsvaart opvolgt.

KUNST EN DE MEESTERPROEF

Voor de eerste volwaardige editie van de Meesterproef waarbij jonge ontwerpers en kunstenaars samen over publieke ontwerpogaven nadachten, droeg Piet Coessens de kunstenaar Richard Venlet als artistiek begeleider voor. Samen met b0b Van Reeth zocht hij uit welk project voor welke deelnemer de juiste uitdaging zou betekenen. De intense uitwisseling tussen kunst en architectuur leidde tot boeiende resultaten, zoals het sluisgebouw te Gent van Freek Wambacq i.s.m. Aurélie De Smet en de sociale woningen te Haacht van het kunstenaarsduo Simona Denicolai en Ivo Provoost i.s.m. Stijn Thomas en Marjan Michels.

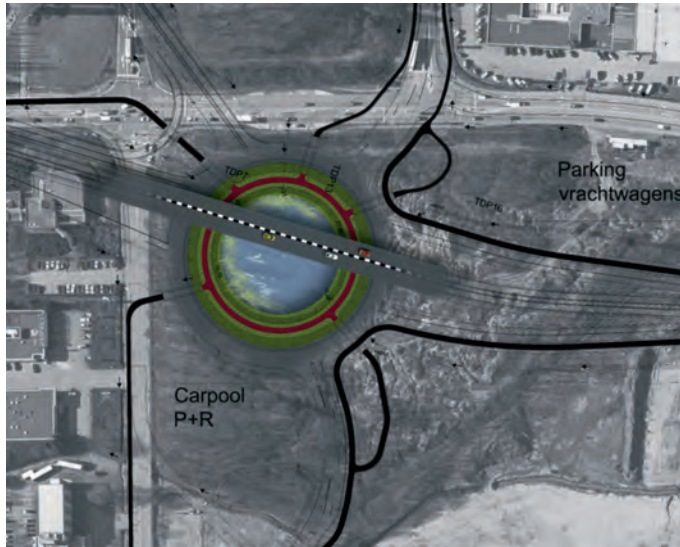
KU 0515

KU 0514

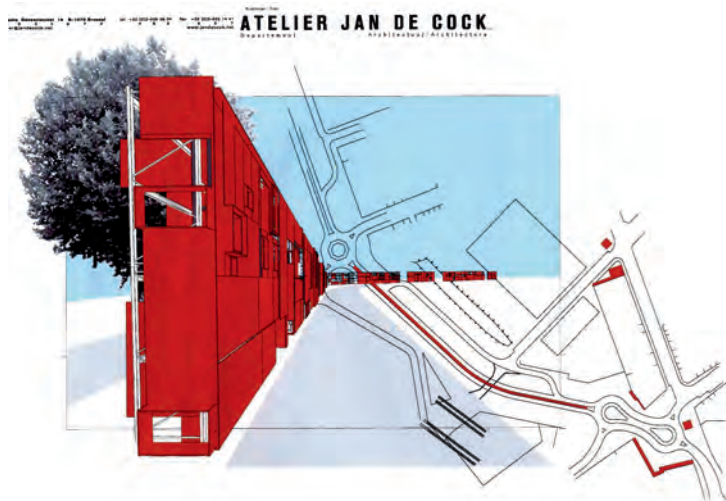
Kunst betrekken bij een Meesterproef is een hele uitdaging. De publieke ontwerpogave is dat voor jonge ontwerpers sowieso. Een bijkomende artistieke focus integreren, vergt dan ook een intense begeleiding. Openheid, tijd en professionele omkadering zijn de sleutels tot innovatieve resultaten. De laboratoriumsfeer wordt gesmaakt door jonge architecten en kunstenaars. Misschien moet de Meesterproef zich vooral richten op een educatieve meerwaarde op lange termijn: jonge mensen klaarstomen om later met een open geest aan tafel te zitten bij (publieke) bouwheren die een toekomstgericht antwoord verwachten op de vragen van morgen. Opdrachtgevers uitdagen om nieuwe samenwerkingsmodellen te testen en bijvoorbeeld te kiezen voor een kunstopdracht als voortraject, kan de Meesterproef een nieuw elan geven.

MEER PROJECTEN EN MEER WISSELWERKING

Tijdens het mandaat van Rolf Quaghebeur (2007-2010) startte de kunstcel in totaal 111 nieuwe kunstopdrachten op (gemiddeld 28 per jaar), waarvan 66

Voor het masterplan Kempen-Zuid (Geel), dat ontwerpmatig en inhoudelijk begeleid werd door de infrastructuurcel van de Vlaams Bouwmeester, adviseerde de kunstcel binnen het masterplan voor verschillende rotondes een landschappelijke invulling, en dus geen artistieke ingreep.

Een interessant voorstel van Jan De Cock voor de kluifrotonde de Appel te Kortrijk, dat reflecteerde op de totale impact van het openbaar domein op die plek, kon niet worden gerealiseerd. (KU 0701)

zijn gerealiseerd. Met bijzondere aandacht voor de Open Oproep procedure zette Quaghebeur van bij de start van een architectuurproject in op de potentiële interactie met hedendaagse kunst en kon hij heel wat opdrachtgevers overtuigen van de meerwaarde van een artistieke interventie. Vooral voor decreetgebonden projecten vonden steden en gemeenten, OCMW's en vzw's uit de zorgsector hun weg naar de kunstcel op zoek naar professionele omkadering.

Het actieterrein van de Vlaams Bouwmeester werd met het aantreden van Marcel Smets ook sterk uitgebreid. De kunstcel speelde mee in op de aandacht voor scholenbouw, infrastructuur en de publieke ruimte en werkte daarnaast mee aan de bestaande instrumenten, zoals de Meesterproef en de Prijs Bouwheer. De Meesterproef-edities in Kortrijk (2007) en Gent (2010) kregen artistieke begeleiding van respectievelijk Guillaume Bijl en Emilio López-Menchero. De gerichte stedelijke context, die met de nieuwe formule voor de Meesterproef door Marcel Smets was geïntroduceerd, gaf jonge kunstenaars kansen om projecten te realiseren in de publieke ruimte.

De verhouding tussen bouwheer, ontwerper en kunstenaar verschijnt bij al deze projecten telkens weer in een nieuw perspectief. Bouwheer en ontwerper hebben elkaar nodig om in een soms intense wisselwerking tot een resultaat te komen. Met kunst erbij ontstaat een nieuw spanningsveld. De kunstenaar wordt soms aangebracht door de bouwheer om een aantal maatschappelijke verwachtingen in te lossen, soms door de ontwerper om de ruimtelijke en architecturale ambities van het project mee kracht bij te zetten. Vaak domineert in de discussie rond kunst in opdracht ofwel de visie van de ene ofwel die van de andere. Dat leidt ertoe dat artistiek uitdagende projecten soms niet als dusdanig herkend worden.

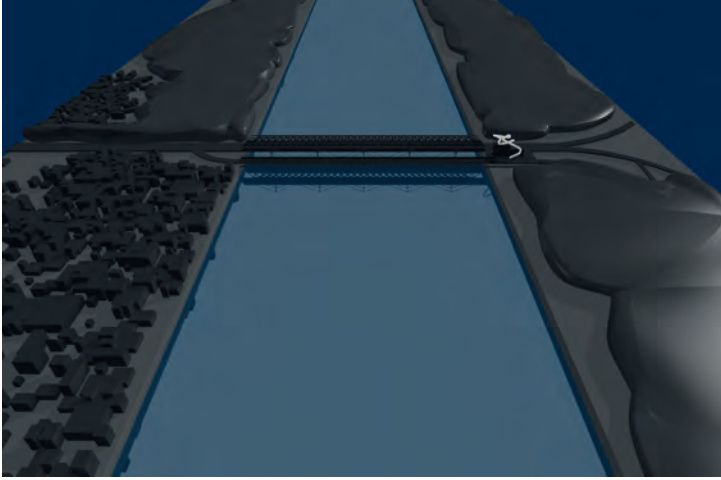
Het bouwproces en het proces voor kunst in opdracht zijn twee met elkaar verbonden, maar toch fundamenteel verschillende trajecten. Het bouwproject is nodig en beantwoordt aan een projectdefinitie. Kunst daarentegen is niet nuttig en hoeft geen verwachtingen in te lossen. Door beide processen los te koppelen, halen we de druk weg bij de opdrachtgever maar gebruiken we wel de dynamiek van een bouwproject om een maatschappelijk en artistiek relevant kunstwerk te realiseren. Een onafhankelijk bemiddelaar kan daarbij de nodige afstand helpen inbouwen. De verrassing die zich dan soms aandient, in een open relatie met de bouwheer en de ontwerper, leidt tot de meest waardevolle realisaties.

KUNST EN INFRASTRUCTUUR

Naast het verbeteren van de reguliere werking zocht de kunstcel ook naar manieren om het beleid met betrekking tot kunst in opdracht verder uit te bouwen. Door artistiek onderzoek en door zelf voorbeeldprojecten te initiëren, werd een impact op de regelgeving tot doel gesteld. *Cahier #1*, door Piet Coessens en Ulrike Lindmayr gelanceerd, vormde hiertoe al een aanzet. Rolf Quaghebeur nam de beleidsmatige intenties op. Een nieuwe aanpak voor de (artistieke) inrichting van verkeersrotondes werd vastgelegd in een dienstorder van het Agentschap Wegen en Verkeer, dat vanaf juni 2007 van kracht werd. De inzet was om, via advisering door de kunstcel, proactief in de ontwerpfase van wegeninfrastructuur vanuit een breed perspectief na te gaan waar kunst al dan niet een meerwaarde kan bieden. Zo worden lokale besturen in een vroeg stadium aangezet een visie te ontwikkelen over de aanleg van het openbaar domein en hier in synergie met de Vlaamse overheid aan te werken.

Toch zijn er een aantal kanttekeningen te plaatsen. Met *Cahier #1* werd een bewustwording beoogd omtrent de blijvende culturele impact en bovenlokale uitstraling van kunst op rotondes. Bij de meeste adviesvragen die de kunstcel naar aanleiding van het dienstorder ontving, wordt de rotonde echter beschouwd als een geïsoleerde plek, die al te vaak dient om de economische activiteit van plaatselijke bedrijven te 'veredelen'. Een aanpassing van het dienstorder in 2013 speelde hier deels op in door te pleiten voor meer kwaliteit en diversiteit in de inrichting. Een artistieke invulling is daarbij niet per se de beste oplossing. Met de wijziging werd tevens een oplossing beoogd voor de adviescapaciteit van de kunstcel. Sinds de start van de advisering in 2007 werden ongeveer 70 adviesvragen ingediend. Minder dan 10% daarvan getuigde van een kwaliteitsvolle aanpak en resultaat. Nochtans beheert het Vlaams Gewest ondertussen, zonder het te beseffen, een van de grootste openlucht-kunstcollecties. De aandacht voor kunst op rotondes is dan wel toegenomen, er moet zeker nog worden gesleuteld aan de professionele omkadering van de opdrachtgever. Een breder kader voor kunst en infrastructuur bij de Vlaamse overheid zou die nood kunnen lenigen.

Met een samenwerkingsakkoord tussen de infrastructuurdepartementen en het Team Vlaams Bouwmeester enerzijds, en de uitbouw van een infrastructuurcel anderzijds, werd door Marcel Smets duidelijk ingezet op de aanleg van nieuwe infrastructuur met een bijzonder landschappelijk

Ook bij een bovenlokaal infrastructuurproject, het voorstel van Tobias Rehberger naar aanleiding van de bouw van de nieuwe Scheldebrug in Temse naar een ontwerp van Laurent Ney, ontbraken de structurele handvatten om een definitieve beslissing te kunnen nemen en het project te realiseren. (KU 0801)

Het masterplan voor de stationsomgeving te Aalst heeft een uitgebreid artistiek luik waarbij de architect, Christian Kieckens, voorstellen van verschillende kunstenaars inzet om de plek te valoriseren. Het eerste gerealiseerde kunstwerk is van de Zwitserse kunstenaar Maya Roos. Op vraag van de ontwerper bemiddelde de kunstcel tussen masterplanner en stad om de aanpak en methodiek van een artistiek plan ingang te doen vinden. De ontwerper betrok voor de artistieke selectie zowel een internationale artistiek deskundige, Hilde Teerlinck, als een lokale artistieke partner, Netwerk. Aldus ontstond een haalbaar plan om publieke ruimte, kunst en lokale context met elkaar te verbinden. Een voorbeeld dat het belang van bemiddeling illustreert. (KU 0612)

Benjamin Verdonck werkte met de leerlingen publiciteit van het Koninklijk Technisch Atheneum 2 te Hasselt tijdens een reeks workshops aan de totstandkoming van een bas-reliëf, dat een plaats kreeg in de centrale patio van het nieuwe schoolgebouw. Wanneer men kinderen en jongeren in de schooltijd leert aandachtig, kritisch en genuanceerd waar te nemen, is de kans groot dat zij als gevolg hiervan ook zo zullen denken, en een groter historisch en maatschappelijk besef zullen ontwikkelen. (KU 0718)

Naar aanleiding van de kunstenaarsbijdragen aan *Cahier #3* volgde een zeer divers publiek de *assembly* van het kunstenaarsinitiatief Agentschap. In het kader van de nieuw opgestarte lezingenreeks Small Talks nodigde Agentschap op 5 juni 2012 het publiek uit om, gezeten op een 'pop-up' tribune rond een maquette, te reflecteren over een historische case die verband houdt met de toe-eigening van publieke ruimte: het verhaal van Chico Mendez Mural Garden, een gemeenschapstuin in New York.

karakter. Aansluitend hierop trachtte Rolf Quaghebeur de ad hoc benadering van kunstinterventies bij infrastructuurprojecten te doorbreken. De multidisciplinariteit van het Team schiep een kader waarin de vraag naar de rol van kunst en kunstenaars in het ontwerp- en bouwproces ruimte kreeg. De kunstcel werkte tevens aan het oprichten van een Fonds voor kunst en infrastructuur, maar zag zich geconfronteerd met de moeilijkheid om louter vanuit artistieke argumenten een integraal beleid voor kunst in de publieke ruimte te verdedigen. Kunst levert ad hoc misschien een interessante meerwaarde op voor een project, maar dreigt zonder beleidsmatig kader telkens opnieuw te moeten buigen voor het primaat van de infrastructuur of de politiek.

Bij de creatie van een nieuw beleidsinstrument moet ook ruimte zijn voor generositeit, engagement en verbeeldingskracht van publieke opdrachtgevers en ontwerpers. Niet zozeer het kaderen van een kunstopdracht in een publieke context is dan belangrijk, dan wel een waarachtige openheid en respect voor de artistieke verbeelding. Een bemiddeling op stafniveau van het beleidsdomein Openbare Werken zou dit kunnen bevorderen. Het feit dat een Fonds kunst en infrastructuur als beleidsinstrument niet van de grond kwam, bevestigt de nood aan sterke voorbeeldprojecten ter bevordering van een cultureel bewustzijn bij de 'harde' beleidsdomeinen. Zoals ook het uitdagen van het decreet met betrekking tot de integratie van kunst in overheidsgebouwen een hefboom voor kunst bij architectuurprojecten bleek te zijn. Daarom beschouwde de kunstcel de groeiende vraag naar ondersteuning van kunst in de publieke ruimte als een stimulans om een trekkersrol op te nemen.

SCHOOLVOORBEELDEN EN OPENBAARHEID

Ook tijdens het mandaat van Rolf Quaghebeur werden de Cahiers ingezet als incentive voor initiatief rond urgente beleidsthema's. *Cahier #2 Schoolvoorbeelden. Over kunstinterventies in scholen* behandelde een thema dat sinds de invoering van het bouwmeesterschap op de agenda stond, maar tot op heden met een zekere schroom wordt benaderd: in scholen valt weinig hedendaagse kunst te bespeuren. Marcel Smets zette in 2005 mee zijn schouders onder een beslissing van de Vlaamse Regering om een groot-scheepse inhaaloperatie scholenbouw op te starten en engageerde zich om de publiek-private partners te adviseren bij het zoeken naar ontwerpteams. De kunstcel greep deze gelegenheid aan om het decreet betreffende de

integratie van kunst in publieke gebouwen onder de aandacht te brengen. De kunstcel realiseerde samen met enkele scholen ook drie voorbeeldprojecten: dat van Benjamin Verdonck in het Koninklijk Technisch Atheneum 2 te Hasselt, van Sarah & Charles in de Heemschool 2 te Neder-over-Heembeek en van Marie-Ange Guillemint in basisschool Sint-Ursula te Laken.

KU 0718

KU 0719

KU 0723

De nieuwe generatie scholen staat in de startblokken. De subsidiërende overheid en de private partner spannen zich in om kunst mogelijk te maken binnen de strakke financiële en juridische structuren. Uit de voorbeelden blijkt echter dat in het bijzonder enthousiaste leerkrachten nodig zijn opdat de maatschappelijke betekenis van een artistieke ingreep binnen het educatieve en pedagogische traject van een school zou worden ingeschreven.

Met *Cahier #3* wilde de kunstcel de kunstenaars in het denken over stedelijkheid betrekken. De herziening van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen bleek het uitgelezen moment om stil te staan bij de veelheid van denkwijzen over de stedelijke ruimte. Rolf Quaghebeur selecteerde voor het cahier over *Openbaarheid* acht kunstenaars die de 'gaten' in de openbare ruimte onder de loep namen. De presentatie van het cahier vond plaats in januari 2012 bij de opening van het Atelier Bouwmeester in de Ravensteingalerij, een scharniermoment in de visievorming en beleidsambities van twee Bouwmeesters omtrent de publieke ruimte.

BREED ADVIES EN VERANKERING

De voorbeeldprojecten, de uitbouw van een professionele omkadering en de beleidsvoorbereidende rol, hebben ook in de hand gewerkt dat een aantal centrumsteden, die vanuit een streven naar kwaliteit een artistieke visie ambiëren voor het publiek domein, voor advies bij de kunstcel aanklopten. Zo werden werkgroepen voor kunst in de publieke ruimte mee geïnitieerd en geadviseerd in Bonheiden, Genk, Gent, Leuven, Mechelen, Roeselare en voor de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM). Ook een aantal grote opdrachten voor artistieke bemiddeling, zoals bij het publiek-private stadsproject Turnova in Turnhout, illustreren dat de vraag naar projectondersteuning groot is. De kunstcel hielp om vragen van deze publieke opdrachtgevers omtrent visie, projectbegeleiding en -bemiddeling, artistieke selectie, productiebegeleiding en behoud en beheer te kanaliseren met aandacht voor de lokale context.

Na de talrijke beleids- en projectinitiatieven en de artistieke samenwerking met de instrumenten van de Vlaams Bouwmeester, wordt de meerwaarde van een professionele omkadering voor kunst in opdracht niet meer in twijfel getrokken. De kunstcel is echter tot op heden nog steeds het enige aanspreekpunt voor deze materie. Het afgelopen decennium zagen weliswaar allerlei losstaande initiatieven het licht en dit zowel vanuit het hedendaagse beeldende kunstveld als vanuit verschillende diensten van de Vlaamse en lokale overheden. Tijdens het mandaat van Rolf Quaghebeur werden bovendien de bakens uitgezet voor een breed gekaderd kunstopdrachtenbeleid. Ook binnen het beleidsdomein Cultuur bleek de tijd rijp om de noden en behoeften omtrent kunst in de publieke ruimte in kaart te brengen en te onderzoeken. Het Agentschap Kunsten en Erfgoed in samenwerking met het steunpunt voor beeldende kunst BAM bestelde hiertoe een rapport bij de denktank IXIA, die een omgevingsanalyse maakte van kunst in de publieke ruimte in Vlaanderen (2009-2010). De kunstcel werkte mee aan het inhoudelijk afbakenen van het kader voor deze studie.

INHOUDELIJKE VERDIEPING VAN KUNST IN OPDRACHT

In maart 2011 volgde Ronald Van de Sompel Rolf Quaghebeur op als artistiek adviseur. Een van de *Zeven memo's voor een verlichte bouwcultuur*, het eveneens in maart 2011 verschenen ambitiedocument van Peter Swinnen, was trouwens expliciet gewijd aan kunst in opdracht en haar vermogen om 'de collectieve ruimte op te laden'.⁴ Ronald Van de Sompel wenste met de kunstcel te focussen op het maatschappelijk engagement van de hedendaagse generatie kunstenaars, in het bijzonder met betrekking tot ecologische vraagstukken. Voor hem genereren net die vraagstukken vandaag belangrijke conflicten op het terrein van de openbare ruimte. Met de keuze voor Johan Grimonprez en zijn project *Radicale ecologie*, maakte Van de Sompel zijn ambitie concreet. Hij wou verspreid over zijn mandaat rond dit thema vijf voorbeeldprojecten lanceren en met dit artistiek onderzoek een instrument aanreiken aan beleidsmakers.

KU 1113

Met het voorbeeldproject *Tekenen voor Vlassenbroek* van de Nederlandse kunstenares Wapke Feenstra in opdracht van de administratie Waterwegen

⁴ *Zeven memo's voor een verlichte bouwcultuur*, Vlaams Bouwmeester, Brussel, 2011, p. 33.

en Zeekanaal werd een ander thema, met name regionale identiteit, aangeraakt. Langs de Schelde ter hoogte van de deelgemeente Vlassenbroek bemiddelt en schakelt Wapke Feenstra tussen de plek en haar gebruikers, een proces dat zal uitmonden in de realisatie van een boek en een digitale presentatie.

KU 1202

Het profiel van de kunstcel veranderde tijdens het mandaat van Peter Swinnen gaandeweg van projectbureau naar expertisecel. De daling van het aantal rechtstreeks begeleide projecten bood ruimte voor reflectie over een algemeen 'kunstopdrachtenbeleid'. Samen met de beleidspartner Agentschap Kunsten en Erfgoed en het steunpunt voor beeldende kunst BK werden nieuwe instrumenten in de startblokken gezet, zoals de pilootprojecten kunst in opdracht en het platform kunst en publieke ruimte. Vragen om advies en begeleiding worden gescreend op maatschappelijke relevantie, ambitieniveau van de opdrachtgever, architecturale aanpak, timing en budget. Er wordt gepoogd om alle vragen te honoreren, hetzij rechtstreeks door de artistiek adviseur hetzij onrechtstreeks via een pool van artistiek deskundigen. Dat kunst in opdracht een fundamentele meerwaarde blijft betekenen voor de algemene werking, de instrumenten en het actieterrein van de Bouwmeester, illustreert het project van Suchan Kinoshita in het Atelier Bouwmeester (zie ook pp. 212-217). Expertiseopbouw en kennisdeling ten behoeve van beleidsvoorbereidende initiatieven vinden hun voedingsbodem in de praktijk.

KU 1115

NAAR EEN NIEUW KADER VOOR KUNST IN OPDRACHT

De vraag naar een nieuw beleidskader en de nood aan projectondersteuning bleven echter groot en gaven aan dat niet alleen voor de kunstcel een opdracht is weggelegd. Er is nood aan een hanteerbare set van doelstellingen en beleidsacties, gekaderd in een langetermijnvisie over kunst in opdracht in Vlaanderen. De kunstcel evalueerde haar werking aan de hand van rondetafelgesprekken met haar stakeholders. Naar analogie met het IXIA-rapport toonden ze aan dat gecoördineerde beleidsacties op Vlaams niveau op het vlak van doorstroming van informatie, expertise en zichtbaarheid van de materie kunst in opdracht nodig zijn. In maart 2013 formuleerde de kunstcel in een synthetische nota aan de beleidsmakers twee aanbevelingen: het opzetten van een overkoepelende structuur voor de professionele omkadering van kunst in opdracht/kunst in de publieke ruimte, gekoppeld aan de herziening van het decreet over de integratie van kunst in openbare

Wim Cuyvers intervenieerde in de marge van de opening van het Atelier Bouwmeester op eigen initiatief met een artistieke actie: een aantal 'acteurs' – onder wie Cuyvers zelf – bracht de openingsreceptie liggend door, in slaapzakken waarop een aantal woorden geschilderd stonden (*genereus, grens, zorg, ruimte, collectief, onaangepast, open, publiek*). Ze zijn ontleend aan de ambitienota van Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen, *Zeven memo's voor een verlichte bouwcultuur*. Cuyvers zoomde in op de pijnpunten in het stedelijk beleid en de impact van architectuur en stedenbouw op het menselijk bestaan en illustreerde hiermee letterlijk de opzet van *Cahier #3*, met name het luiden van een andere stem in het plannen van de publieke ruimte. De Ravensteingalerij wordt immers door Brusselse daklozen frequent als slaap- en rustplaats gebruikt, vooral in de winter. Bedoeling was dat de slaapzakken na de actie in de stad verspreid zouden geraken en terecht zouden komen bij diegenen die ze kunnen gebruiken. Met zijn actie wenste Cuyvers overigens de Vlaams Bouwmeester en bij uitbreiding de Vlaamse en andere overheden erop te wijzen, dat hun werking niet alleen zichtbaar moet zijn in de stad, maar dat zij zélf vooral niet blind mogen blijven voor wat er zich afspeelt.

gebouwen van 1986. De grote uitdaging voor een hernieuwd beleid ligt in het creëren van een transparante, overkoepelende structuur als informatie- en aanspreekpunt, waarbij opdrachtgevers en het beeldende kunstveld voor samenwerking en professionele omkadering terecht kunnen. Het Agentschap Kunsten en Erfgoed, het steunpunt Beeldende Kunst BAM en het Team Vlaams Bouwmeester hebben de eerste stappen gezet om hier gecoördineerd aan te werken. Onder de werktitel 'platform kunst en publieke ruimte' is het de ambitie om in verschillende stappen de dienstverlening omtrent opdrachtgeverschap en publieke ruimte voor zowel opdrachtgevers als artistieke actoren verder te professionaliseren en te verruimen.

Kunst in opdracht bij de Vlaams Bouwmeester evolueerde van een praktijk van projectbegeleiding door middel van voorbeeldprojecten, artistiek onder-

In het kader van de inrichting van het Atelier Bouwmeester in de Ravensteingalerij (2011-2012) realiseerde Suchan Kinoshita in opdracht van het Team Vlaams Bouwmeester een reeks ingrepen onder de titel *En passant. Scenario voor een passage.* (KU 1115)

Tijdens het mandaat van Ronald Van de Sompel (2011-2013) vond ook één Meesterproef plaats. In 2011 werd beslist om hiervoor met het HISK samen te werken. Als artistiek begeleider werd kunstenaar Els Vanden Meersch geselecteerd. Zij getuigt in haar werk reeds jaren van een doorgedreven visie en aandacht voor de publieke ruimte. 'Zonder de publieke ruimte,' verklaarde ze tijdens een rondetafelgesprek met kunstenaars, 'bestaat mijn oeuvre niet, het vormt het medium waardoor ik mijn beeldtaal heb kunnen ontwikkelen.' De Meesterproef 2011 vond plaats te Genk en voor de kunstopdracht trad de cultuurdienst als opdrachtgever op. De Letse kunstenaar Ieva Epnere ontwikkelde een voorstel als antwoord op een stedenbouwkundige vraag.

zoek en strategische advisering voor alle publieke opdrachtgevers, naar adviesverlening en expertisedeling voor beleidsmakers. De Vlaamse overheid staat nu voor de uitdaging om een breder kader aan te bieden waarin publiek opdrachtgeverschap een schakel is in een groter geheel. De decreetale 'procentregel' had tot doel cultuur en kunst in te schrijven in een bredere maatschappelijke context. Ze wil cultuur dus niet louter definiëren als een afzonderlijk op zich staand domein, maar doorheen de inbedding ervan in andere beleidsdomeinen. Deze ambitie is nog steeds actueel, de inhoudelijke en financiële benadering niet meer. Sinds de publicatie van het decreet in 1986 is ook de publieke bouwpraktijk in Vlaanderen enorm veranderd. Het decreet werd in het voorjaar van 2014 op initiatief van enkele parlementsleden voorgelegd voor aanpassing, maar de wijziging werd niet goedgekeurd. Het voorstel betrof enkel de percentages en budgettaire toepassingsgrenzen. Een inhoudelijke reflectie en de uitbouw van de omkadering en het draagvlak voor kunst in opdracht zijn echter noodzakelijke voorwaarden voor een zinvolle herziening en aanpassing van het decreet.

Met de eigen beschikbare middelen en die van publieke opdrachtgevers heeft de kunstcel steeds getracht voorbeeldige projecten te bevorderen die inspelen op de hedendaagse kunstpraktijk. Opdrachtgevers worden hiermee aangemoedigd hun maatschappelijke verantwoordelijkheid op te nemen in het publiek domein. De voorbeeldprojecten mikken op een hoger ambitieniveau en engagement dan de reguliere projectondersteuning voor kunstopdrachten van de Vlaamse overheid en lokale entiteiten. Ze betekenen eveneens een belangrijke schakel in de omzetting van praktijkervaring in beleidsvoorbereidende initiatieven. Vooral met betrekking tot de publieke ruimte vormt het project met Ellen Harvey te Bossuit een recent voorbeeld waarbij verschillende beleidsdomeinen betrokken waren (publiek domein, erfgoed, toerisme en cultuur) en het multidisciplinair kader van de Vlaams Bouwmeester zijn diensten kon bewijzen.

KU 0920

Sinds 2012 staat het strategisch instrument Pilotprojecten bij de Vlaams Bouwmeester voor de realisatie van vijf grensverleggende projecten binnen een specifiek beleidsdomein. Peter Swinnen initieerde met de betrokken beleidsverantwoordelijken Pilotprojecten rond zorg, wonen, productief landschap en verontreinigde terreinen. Het instrument heeft tot doel om, aan de hand van concrete interventies, het wetgevend en beleidsmatig kader op te rekken door het testen van nieuwe opdrachtmodellen en samenwerkingsvormen. Met de Pilotprojecten kunst in opdracht bundelen het Agentschap

Kunsten en Erfgoed, het steunpunt voor beeldende kunst BAM en het Team Vlaams Bouwmeester sinds 2014 de krachten om opdrachtgevers uit te dagen tot ambitieuze projecten. Om de grenzen van de traditionele praktijk van kunst in opdracht af te tasten en de diversiteit van de hedendaagse kunstpraktijk ten volle aan bod te laten komen, ambiëren de Pilootprojecten een verkenning van de wisselwerking tussen beeldende kunst en opdracht rond het thema 'Meer dan object'. Met het exploreren van de opdrachtsituatie vanuit deze focus kan het belang van ongebondenheid en vrijheid voor de mens en de openbare ruimte waarvan hij gebruik maakt, worden onderstreept. Het begeleidingstraject van de Pilootprojecten kunst in opdracht loopt tot juni 2015, waarna met de betrokken partners beleidsaanbevelingen worden geformuleerd met het oog op het optimaliseren van bestaande instrumenten, het aanpassen van het wetgevend kader en een verdere vernieuwing van het beleidskader.

UITDAGING VOOR DE TOEKOMST

De stappen zijn gezet om kunst in opdracht bij de Vlaamse overheid in een ruimer cultureel perspectief te plaatsen. De uitdaging ligt in de ontwikkeling van een beleidskader dat kan omgaan met de diversiteit, specificiteit en contextgevoeligheid van kunst in opdracht. Er is nood aan een initiatief dat de zeer verspreide vragen rond deze materie op elkaar kan doen aansluiten, en inzet op het verbinden en versterken van de bestaande expertise zodat kunst in opdracht ten volle haar maatschappelijke rol kan spelen. De plaats van kunst in opdracht binnen de werking van het instituut Vlaams Bouwmeester zal worden geherdefinieerd in functie van de transitie die het naar aanleiding van het Regeerakkoord in 2015 zal doormaken enerzijds, en in functie van een nieuwe overkoepelende structuur en de positie van dit nieuwe beleidsinstrument in het brede spectrum van opdrachtgever, kunst en publieke ruimte anderzijds. Dat architectuur, stedenbouw en landschap, en de publieke ruimte in het algemeen baat hebben bij expertise die de interacties en kruisbestuivingen tussen kunst en de bebouwde omgeving blijft onderzoeken, wordt in deze publicatie geïllustreerd. De vraag naar de betekenis van kunst kan het collectief zoeken naar de culturele meerwaarde van een project stimuleren en verbreedt de maatschappelijke opdracht van elke bouwheer.

Kunst in opdracht 2006-2013

Inventaris

Noot aan de lezer

Deze inventaris biedt een overzicht van alle 144 kunstopdrachten, begeleid door de kunstcel van het Team Vlaams Bouwmeester tussen 1 januari 2006 en 31 december 2013. Enkel die opdrachten die reeds aan een of meerdere kunstenaars zijn toegewezen en waarvoor dus een of meer goedgekeurde concepten voorhanden zijn, werden in aanmerking genomen, ongeacht of de geplande ingre(e)p(en) al werd(en) gerealiseerd. De inventaris omvat met andere woorden zowel bestaande kunstwerken als ontwerpen en voorstudies, maar projecten die zich nog in aanloopfase bevinden of waarvoor de selectieprocedure nog niet is afgerond, komen er niet in voor.

Deze inventaris vormt een vervolg op diegene die werd gepubliceerd in het boek *Kunst in Opdracht 1999-2005* (Brussel, Vlaams Bouwmeester, 2006). Beide vertonen een tiental overlappingsen: het gaat om werken die zich bij het ter perse gaan van de eerste inventaris nog in ontwerpfase bevonden, en hier zijn hernomen in hun gerealiseerde vorm.

De werken zijn chronologisch gerangschikt volgens het moment waarop zij werden geïnitieerd. Ze zijn telkens voorzien van een volgnummer, aan de hand waarvan het werk ook op de Vlaams

Bouwmeester website kan worden teruggevonden (www.vlaamsbouwmeester.be). Het volgnummer bestaat uit de letters KU (om de kunstopdrachten in het Vlaams Bouwmeester archief te onderscheiden van de op een soortgelijke wijze genummerde Open Oproep architectuurprojecten), gevolgd door een getal van vier cijfers. De eerste twee staan voor het jaartal waarin de kunstopdracht werd geïnitieerd, de laatste twee geven het volgnummer van het project aan binnen dit jaar.

Elk item in de inventaris is voorzien van een illustratie en bevat, naast de naam van de kunstenaar en de titel van het werk, gegevens over de datum van realisatie, de locatie, de opdrachtgever en het bouwproject dat de aanleiding vormde. Daarna volgt een korte, beschrijvende toelichting bij het werk.

Sommige van de hier opgenomen werken kwamen tot stand in het kader van het decreet over de integratie van kunstwerken in gebouwen van openbare diensten (zie ook bijlage 1 p. 218), andere niet. Wanneer zulks wel het geval is, werd dit aangegeven middels een asterisk na het volgnummer, bijvoorbeeld KU 1005*.

KU 0002*

Johan Grimonprez

Zonder titel

Gerealiseerd in 2008

Locatie: Lanaken, Openbaar Psychiatrisch Verzorgingstehuis (PVT), Residentie Rado, Koning Albertlaan 102

Opdrachtgever: VO - Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden (VIPA) voor het Openbaar Psychiatrisch Ziekenhuis Rekem

Bouwproject: masterplan en nieuwbouw ontworpen door TV architectenbureaus De Vloed, Van Kerckhove en Verstraeten

De opdrachtgever formuleerde een kunstopdracht met als uitgangspunt het netwerk-concept. Daarin staan twee begrippen centraal: de mens en de omgeving. De instelling hecht belang aan het opentrekken van haar werking naar de buitenwereld toe en wil tegelijk, vanuit de nieuwe therapeutische inzichten, een beroep doen op de netwerken van de patiënten zelf.

Johan Grimonprez ontwierp een sociale ruimte voor de bewoners in de tuin van de leefgroepen. Deze ontmoetingsplek in de nabijheid van de binnentuintjes is opgebouwd rond een boom, voorzien van meerdere zitgelegenheden. Een geluidsinstallatie zorgt voor een rustgevend effect en verleent deze plek zijn eigenheid. De kunstenaar refereert met zijn werk aan het 'natuurlijke' trefpunt in het atrium van de vorige verblijfplaats van de bewoners: een aantal banken onder de kruin van een monumentale boom.

KU 0005

Sven 't Jolle

Global Playfield

Gerealiseerd in 2008

Locatie: Weelde, sporthal 't Molenslop, Straatakkers 1

Opdrachtgever: Gemeente Ravels

Bouwproject: nieuwbouw ontworpen door Groep Infrabo

De bouwheer wenste een artistieke ingreep die de sporthal als dynamische ontmoetingsplek visueel zou onderstrepen. Een kunstwerk in de buitenomgeving van een gemeente zou eveneens kunnen aanzetten tot reflectie omtrent de impact van deze sportinfrastructuur, waar zich een belangrijk deel van onze vrijetijdsbesteding afspeelt.

Sven 't Jolle plaatste zijn kunstwerk *Global Playfield* in het grasveld bij de ingang van de sporthal. Het werk verwijst naar het tafelvoetbalspel en bestaat uit een horizontale, roestvrij stalen buis waarop vijf polyester figuren zijn gemonteerd, met de hoofden steunend op de grond. De figuren werden uitgevoerd in de kleuren van de voetbalploegen van Ravels, Weelde en Poppel. Op de truitjes staan verwijzingen naar ploegen uit Afrika, Azië en Zuid-Amerika. De huidkleur is per figuur verschillend. De titel *Global Playfield* is ontleend aan de markteconomische terminologie en suggereert een antiglobalistische commentaar of kritiek, maar kan evengoed worden begrepen als een blijk van waardering voor de ploegsport als multicultureel ontmoetings- en verbroederingsmoment.

KU 0111

Perry Roberts

Tussen hier en daar

Gerealiseerd in 2004

Locatie: Oudenaarde, sluiscomplex op de Schelde

Opdrachtgever: VO – administratie Waterwegen en Zeewezen, afdeling Bovenschelde

Bouwproject: infrastructuur ontworpen door studie-ingenieur Ivar Hermans van het VO – administratie Ondersteunende Studies en Opdrachten, afdeling Metaalstructuren

Hoewel hij de historische achtergrond en betekenis van de plek interessant vond, wenste de kunstenaar de opdracht eerder poëtisch te vertalen. Op de afsluitschuij van de visnevengeul, een wit vlak van 13 meter lang bij 1 meter hoog, bracht de kunstenaar in spiegelschrift en in zwarte letters een regel tekst aan ('tussenhierendaar'), die de twee oevers met elkaar verbindt. De ingreep is enkel van dichtbij echt zichtbaar en leesbaar, en kan evengoed als een abstract gegeven worden ervaren. De leesbaarheid hangt samen met een element dat fysisch de plek bepaalt: het spiegelande water.

KU 0112*

Jan Kempenaers

Zonder titel

Gerealiseerd in september 2008

Locatie: Sint-Niklaas, lokaal klantencentrum van de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB), Noordlaan 4

Opdrachtgever: VDAB

Bouwproject: nieuwbouw ontworpen door BOB 361

De VDAB gaat er als overheidsinstelling van uit dat zijn kantoren een belangrijke maatschappelijke rol vervullen en daarom zowel ten behoeve van de werknemers als van de bezoekers een eigen herkenbaarheid moeten krijgen. Jan Kempenaers monteerde een transparant beeld op de grote glaspartij op de kop van het gebouw. Op die manier houden de gebruikers binnen voeling met de buitenwereld, terwijl voorbijgangers van buiten af een glimp kunnen opvangen van wat zich in het gebouw afspeelt. Het panoramische beeld waar de kunstenaar voor koos, overstijgt lokale referenties en nodigt uit de blik te verruimen.

KU 0123*

Fiona Tan*A Fool's Paradise*

Gerealiseerd in 2010

Locatie: Kasterlee, Verblijfsdomein De Hoge Rielen, Molenstraat 62**Opdrachtgever:** Fonds Culturele Infrastructuur (FoCI)**Bouwproject:** uitvoering van het masterplan door Studio Associato Secchi-Viganò

Het verblijfsdomein wordt voornamelijk bezocht door jonge mensen, en een kunstinterventie moest dan ook voornamelijk op deze doelgroep gericht zijn. Fiona Tan bedacht voor de Hoge Rielen een audiowandeling. Met haar verhaal 'A Fool's Paradise', dat te beluisteren is via koptelefoons en de wandelaar of fietser van de ene plek naar de andere leidt, voegt de kunstenaar een aantal fictieve architecturale en sculpturale ingrepen toe aan het domein. Een knotsgekke 'bouwmeester', vertolkt door de acteur Johan Leysen, leidt de bezoeker rond en vertelt vol trots verhalen over de door hem ontworpen folly's. Op die manier krijgt het reeds gelaagde landschap een extra dimensie en wordt de verbeelding gestimuleerd. Naar aanleiding van de inhuldiging van haar werk creëerde Fiona Tan tevens een poster.

[→ pp. 122-127]

KU 0124*

Philippe Van Isacker*Bewogen (twee ellipsen)*

Gerealiseerd in 2010

Locatie: Oudenaarde, Woonzorgcentrum Heilig Hart, Grachtschelde 2**Opdrachtgever:** Vzw Heilig Hart**Bouwproject:** nieuwbouw door noAarchitecten

Philippe Van Isacker bracht in de omsloten binnentuin en in de open buitentuin twee analoge sculpturen aan. Beide verschillen echter in de manier waarop ze werden geplaatst en het materiaal waaruit ze zijn vervaardigd. In beide gevallen gaat het om een ellipsvormig vlak van 320 cm lang en 200 cm breed, dat een onregelmatig, grillig reliëf vertoont. In de binnentuin bevindt de sculptuur zich in het midden van een centraal opgesteld waterbassin en werd ze uitgevoerd in een cementmengsel. Het reliëf in de buitentuin is van brons en steunt op twaalf cilindervormige bronzen poten.

Van Isackers ingrepen liggen in het verlengde van onderzoek dat hij in de jaren '90 voerde naar de werking van drapering als aanvulling en ondersteuning van de uitbeelding van het menselijk lichaam. Bij de reliëfs voor de twee tuinen komt hij als beeldhouwer helemaal los van dat lichaam en gaat de drapering als een abstract verhaal een bijna autonoom leven leiden. De suggestie van beweging neemt niet langer de vorm aan van een verticaal opgehangen reliëf: dit laatste wordt nu horizontaal in de ruimte geplaatst. De doorgedreven abstrahering resulteerde in vormen die, opgesteld als tafels in een tuin, zowel een liggende drapering, een landschap in maquettevorm als een rimpelend wateroppervlak suggereren.

KU 0201

Jozef Legrand

Een brug als een levende verhaallijn door het landschap en de geschiedenis

Gerealiseerd in 2011

Locatie: Vroenhoven, brug over het Albertkanaal

Opdrachtgever: VO - administratie Waterwegen en Zeewezen, afdeling Maas en Albertkanaal

Bouwproject: brug over het Albertkanaal, ontworpen door Ney & Partners

Uitgaande van de historische betekenis van de plek, met enerzijds de bunker – een beschermd monument – als herinnering aan de Tweede Wereldoorlog en anderzijds de bestaande brug met haar eigen cultuurhistorische waarde, moest het integreren van een artistieke visie bijdragen tot het verduidelijken van en het sensibiliseren voor de complexiteit en waarde van deze locatie.

Vertrekkend ter hoogte van de bunker, een restant van de Tweede Wereldoorlog dat als het ware in de brug dringt, liet de kunstenaar op de glazen borstwering een tekst zandstralen: 'Op deze plaats aan het Albertkanaal begon voor België de Tweede Wereldoorlog.' Verder langs de borstwering is, in het Nederlands voor wie aan de linkerzijde van de brug richting Nederland en Duitsland loopt, in het Duits voor wie aan de overzijde richting België loopt, een tweede tekst te lezen. Het is een poëtische evocatie die, naar gelang van de wijze waarop je ze met de geschiedenis en de toekomst van deze plek verbindt, een andere betekenis krijgt.

KU 0203

Dirk Braeckman

S.N.-N.M.-0.8.

Gerealiseerd in 2008

Locatie: Menen, stadhuis, Grote Markt 1

Opdrachtgever: Stadsbestuur Menen

Bouwproject: renovatie, restauratie en nieuwbouw door noAarchitecten

De ruimtelijke organisatie van het stadhuis wordt vertaald in en geassocieerd met een aantal structurerende begrippen: onthaal, dienstverlening, oriëntatie en flexibiliteit. Dirk Braeckman onderzocht verschillende mogelijkheden voor een interventie en werkte uiteindelijk een voorstel uit voor de nieuwe circulatiegalerij. Hij realiseerde een monumentale zwart-witfoto, gedrukt op Japans zijdepapier. De foto stelt een gemarmerde muur voor waaraan een spiegel hangt, die op zijn beurt een interieur met gemarmerde muren weerspiegelt. Als geabstraheerde reminiscentie speelt deze trompe-l'oeil in op de historische en culturele gelaagdheid van het gerenoveerde stadhuiscomplex.

KU 0204

Benoît Van Innis

geen

Gerealiseerd in 2008

Locatie: Menen, stadhuis, Grote Markt 1

Opdrachtgever: Stadsbestuur Menen

Bouwproject: renovatie, restauratie en nieuwbouw door noAarchitecten

Benoît Van Innis creëerde op vraag van de architecten vijf soorten behangselpapier. Deze werden aangebracht in alle oorspronkelijke, meer 'huise-lijke' gedeelten van het gebouw. De keuze voor nieuw en uniek behang is karakteristiek voor de manier waarop de architecten met monumenten omgaan: ze stappen in de voetsporen van de ontwerpers van het gebouw om de oorspronkelijke sfeer en kwaliteit van de ruimten te evoceren, maar dan wel met eigentijdse middelen en vormen.

KU 0313*

Koen Theys

Halte Hotel MIN

Gerealiseerd in 2009

Locatie: Antwerpen, Psychiatrisch Verzorgingstehuis-PVT forensisch MIN (afdeling van het Openbaar Psychiatrisch Zorgcentrum Rekem), Lange Scholierstraat 98

Opdrachtgever: VO – Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden (VIPA) voor het Openbaar Psychiatrisch Ziekenhuis Rekem

Bouwproject: nieuwbouw ontworpen door TV Mys & Bomans / Ars Horti

Het Psychiatrisch Verzorgingstehuis-PVT forensisch MIN Antwerpen – ook wel 'Hotel MIN' genoemd (MIN is de afkorting voor 'Mannen In Nood') – is verantwoordelijk voor de opvang en de begeleiding van forensische bewoners die psychisch voldoende gestabiliseerd zijn om zich te reïntegreren in de samenleving. De kunstopdracht moest Hotel MIN als vaste waarde in de buurt bekrachtigen en de communicatie met de omgeving bevorderen. Dit vergde gevoeligheid voor de sociale context van de buurt en de bewoners van Hotel MIN. Het kunstproject moest karakter geven aan het huis en tegelijk de privacy van de individuele bewoners respecteren.

Met *Halte Hotel MIN* realiseerde Koen Theys een interventie op het platte dak van het nieuwe gebouw. Ze omvat drie delen: een straatlantaarn, een betonnen schuilhuisje met een houten bank en een afvalbak. Het werk is toegankelijk voor de bewoners via een trap en zo geplaatst dat men zittend in het wachthuisje een mooi uitzicht heeft over de omgeving. Tegelijkertijd is het zichtbaar vanaf de straat. Het werk kan gelezen worden als een metafoor voor het tijdelijke verblijf van de bewoners in het gebouw.

KU 0318*

Christophe Terlinden

Appelsien

Gerealiseerd in 2012

Locatie: Leuven, Vlaams Administratief Centrum (VAC), Dirk Boutsgebouw, Diestsepoort 6

Opdrachtgever: VO – agentschap voor Facilitair Management

Bouwproject: nieuwbouw ontworpen door Jaspers-Eyers & Partners i.s.m. Gigantes-Zengelis Architects

De sleutel tot het voorstel van Christophe Terlinden is het begrip 'bescheidenheid'. In het grootschalige Vlaams Administratief Centrum te Leuven heeft de kunstenaar twee beschilderde bronzen sculpturen geplaatst op de vijftiende verdieping van het torengedeelte. De bronzen objecten zijn complementair ten opzichte van elkaar: een vrouwelijke en een mannelijke figuur. Het ontwerp is gebaseerd op de vorm die ontstond door het versnijden van de schil van twee sinaasappelen. De sculpturen zijn slechts iets groter dan een echte sinaasappel, en staan hierdoor in schril contrast met de schaal van het gebouw. Het bronzen origineel werd op industriële wijze in aluminium vermenigvuldigd en op 17 januari 2012, de datum die door de Franse kunstenaar Robert Filliou in 1963 werd uitgeroepen tot 'verjaardag van de kunst', als cadeau van de gemeenschap verspreid onder de gebruikers van het gebouw. In het kader van deze opdracht liet de kunstenaar, met het oog op een nog ruimere verspreiding, ook een postkaart drukken met een afbeelding van de multipel.

KU 0401

Anne Daems

Een Dag Op De Noordzee

Gerealiseerd in 2006

Locatie: Oostende, Transithuis, Timmermanstraat 54

Opdrachtgever: Stad Oostende en de West-Vlaamse Investeringsmaatschappij

Bouwproject: nieuwbouw ontworpen door Jonas Beckers en Matthias Verhulst

Basisgegevens voor de kunstopdracht was de zeer specifieke opsplitsing tussen private en publieke zones in dit gebouw, dat bestemd is voor de opvang van mensen met een tijdelijk huisvestingsprobleem. Anne Daems bracht een reeks foto's aan in de verschillende studio's en appartementen van het Transithuis. De beelden zijn gemaakt tijdens een tweedaagse overtocht met de ferry van Oostende naar Engeland en terug. Tijdens zo'n reis op de Noordzee bevindt men zich letterlijk 'in transit'. Door de foto's een plaats te geven in de achttien verschillende units in het privégedeelte van het huis, worden de tijdelijke woningen als het ware gepersonaliseerd. Het werk kreeg tevens een tweede, publieke dimensie: de foto's werden ook op postkaarten gedrukt en elke bewoner ontvangt bij aankomst een set van 'zijn' postkaart.

KU 0402

Patrick Vanden Eynde

Zonder titel

Gerealiseerd in 2006

Locatie: Oostende, Transit huis, Timmermanstraat 54

Opdrachtgever: Stad Oostende en de West-Vlaamse Investeringsmaatschappij

Bouwproject: nieuwbouw ontworpen door Jonas Beckers en Matthias Verhulst

Op het gelijkvloers, zichtbaar vanaf de straat, heeft Patrick Vanden Eynde op de langgerekte muur van de binnenkoer een rasterwerk aangebracht, uitgevoerd in padoek, een duurzame houtsoort. De constructie evolueert van een streng geometrisch patroon naar een 'Mondriaan-achtig' verstoord raster. De ramen die in het trappenhuis op de tweede en derde verdieping uitzicht bieden op het terras aan de achterzijde van het gebouw, heeft Vanden Eynde bekleefd met een transparante film, waarop de fotografische weergave te zien is van neerhangende takken met bloesems. Ook deze nemen de gedaante aan van een 'patroon'. Het spel met figuratie en abstractie, of met zuiver rationale versus minder beheerste organisatieprincipes, kan gelezen worden als een metafoor voor de beleving van de bewoners van het transit huis, waar mensen in een crisissituatie een tijdelijk onderkomen vinden.

KU 0407

Christophe Terlinden en Eric Vanhaegenborgh

Universum

Gerealiseerd in 2008

Locatie: Sint-Gillis-Dendermonde, multifunctionele sporthal en omgeving, Van Langenhovestraat 203a

Opdrachtgever: Stad Dendermonde

Bouwproject: nieuwbouw ontworpen door De Schepper & Meers architecten

Het project van Christophe Terlinden en Eric Vanhaegenborgh speelt in op de spanning tussen sport en spel. Hun werk kreeg een plaats in de patio van de sporthal en stelt een levensgrote versie voor van het door de kunstenaars bedachte gezelschapsspel Universum. Hierbij kunnen spelers hun sculpturale fantasieën botvieren door samen een compositie te maken met behulp van speelstukken zoals bollen, kegels, cilinders en stokken. Het speelveld is opgebouwd uit een grote cirkel met daar rond twaalf op regelmatige afstand van elkaar geplaatste punten. De spelers plaatsen om beurten een stuk op het veld en kunnen beslissen om het 'universum' te sluiten.

KU 0408*

Christoph Fink

Twee zonnelijnen en -cirkel voor een Claus en Kaan architectuur

Gerealiseerd in 2007-2008

Locatie: Sint-Niklaas, Crematorium Heimolen, Waasmunstersteenweg 13

Opdrachtgever: Intercommunale Westlede (Vereniging voor Crematoriumbeheer in de Provincie Oost-Vlaanderen)

Bouwproject: nieuwbouw door Claus en Kaan Architecten

In zijn oeuvre onderzoekt Christoph Fink, via een intensieve bevraging van ruimte en tijd, de relatie van de mens met zijn omgeving en de samenhang tussen de verschillende elementen die ons omringen. Zo maakt hij minutieuze reisverslagen, waarvan de data door hem verwerkt worden in cartografische en akoestische constructies, met tekeningen, diagrammen, tabellen en geluidslagen.

In Sint-Niklaas verwerkte de kunstenaar op verschillende plaatsen in de vloer van het crematoriumcomplex een aantal astronomische tekeningen annex meetinstrumenten: een cirkelement en twee uitgewerkte zonnelijnen. Het cirkelement (3m doorsnede) werd aangebracht in het terras rondom het ovengebouw, de zonnelijnen bevinden zich in het ceremoniegebouw. De tekeningen houden verband met de zonnestand en dus het tijdsverloop, geregistreerd vanuit dit ene, reële en concrete standpunt: 51°08' N, 04°08' O. De cirkel vormt het vertrekpunt voor de twee zonnelijnen, die in het ceremoniegebouw de plaatsen aangeven waar het zonlicht de meeste kans maakt binnen te vallen. Via twee symbolische lichtbundels verbindt de kunstenaar niet alleen twee architecturale componenten (oven- en ceremoniegebouw), maar bijgevolg ook leven en dood.

KU 0409*

Pieter Vermeersch

Untitled

Gerealiseerd in 2009

Locatie: Sint-Niklaas, Crematorium Heimolen, Waasmunstersteenweg 13

Opdrachtgever: Intercommunale Westlede (Vereniging voor Crematoriumbeheer in de Provincie Oost-Vlaanderen)

Bouwproject: nieuwbouw door Claus en Kaan Architecten

Het door Pieter Vermeersch gerealiseerde kunstwerk heeft de gedaante van een dubbele muurschildering over de lange zijwanden van de ceremonieruimte. De kunstenaar realiseerde een *dégradé* van grijs-bruine tinten, die zich in alle discretie inschrijft in de ruimtelijke ervaring van de bezoekers en op een subtiele manier een geleidelijke concentratie en verdichting suggereert, in de richting van de plek waar het 'woord' ter nagedachtenis van de overledene wordt gesproken.

KU 0410*

Els Vanden Meersch

Restpaviljoen

Gerealiseerd in 2008

Locatie: Duffel, Psychiatrisch Centrum Sint-Norbertus,
Stationsstraat 22c

Opdrachtgever: vzw Emmaüs

Bouwproject: nieuwbouw door bvba architectenbureau
Marc Verstraeten

De opdrachtgever drukte de wens uit om een kunstwerk te laten realiseren in de buitenruimte of de publieke ruimten van de nieuwbouw. Het werk moest aansluiting vinden bij de algemene missie van de instelling. Els Vanden Meersch bouwde in het park een sculpturale installatie: een semitransparante module van 2 x 3 x 3 meter, geïnspireerd op het interieur van een voormalig gebouw op de campus (het R-gebouw), dat in het kader van de nieuwbouw en heraanleg van de buitenruimte werd afgebroken. Het paviljoen incarneert het geheugen van de plek en bevraagt het historische verband tussen psychiatrische zorg en repressieve disciplineren.

Bibliografie: *Disturbed Silence | Stille Gestoord*, tentoonstellingscatalogus Psychiatrisch Centrum Duffel, 2010, pp. 136-139

[→ pp. 146-151]

KU 0411*

Orla Barry

The Stone Garden

Gerealiseerd in 2010

Locatie: Duffel, Psychiatrisch Centrum Sint-Norbertus,
Stationsstraat 22c

Opdrachtgever: vzw Emmaüs

Bouwproject: nieuwbouw door bvba architectenbureau
Marc Verstraeten

De Ierse kunstenares Orla Barry realiseerde in het park van de campus een keienmozaïek aan de hand van een door haar geschreven tekst. Het kunstwerk verwijst naar eerdere, meer efemere installaties die in haar film- en videowerken te zien zijn. Deze permanente variatie, een verzonnen zitkuil in een plantsoen, zorgt langs het wandelpad voor een rust- of oriëntatiepunt op de campus van het Psychiatrisch Centrum. In de vloer van de ronde, met leisteen afgeboorde zitput verwerkte de kunstenares, met behulp van twee verschillende kleuren keien die ze opraapte in haar geboorteland, de zinnen 'it's nearly spring', 'it's nearly summer', 'it's nearly autumn' en 'it's nearly winter'.

Bibliografie: *Disturbed Silence | Stille Gestoord*, tentoonstellingscatalogus Psychiatrisch Centrum Duffel, 2010, pp. 74-77

[→ pp. 146-151]

KU 0414*

Michel François

Frigolite

Gerealiseerd in 2011

Locatie: Antwerpen, Jeugdherberg Pulcinella, Bogaardeplein 1**Opdrachtgever:** Toerisme Vlaanderen**Bouwproject:** nieuwbouw door Vincent Van Duysen Architects

Michel François reageert met zijn werk op het rigide patroon van de architectuur van de jeugdherberg. De drie grote ramen die uitgeven op het plein, en waarachter zich de publieke ruimtes zoals wachtplaatsen en gang bevinden, worden bij valavond omgetoverd tot een translucet projectiescherm. Op die schermen worden door de kunstenaar videobeelden geprojecteerd: een camera zoekt zich een weg in een bad vol bolletjes van polystyreen.

[→ pp. 128-133]

KU 0415

Gert Verhoeven

De Omwenteling

Gerealiseerd in 2008

Locatie: Ruddervoorde, Marktplein**Opdrachtgever:** Gemeente Oostkamp**Bouwproject:** heraanleg Marktplein door Infrabo

Bij de heraanleg van het centrum van Ruddervoorde, een deelgemeente van Oostkamp, werd gekozen voor een marktplein dat opnieuw als ontmoetingsplaats kan fungeren. Van het kunstwerk verwachtte men dat het uitdrukking zou geven aan een zekere speelsheid, een eigenschap die de inwoners van Ruddervoorde typeert. Er werd door het gemeentebestuur geopteerd voor een kunstwerk met water omwille van de rijke traditie die Ruddervoorde op dat vlak kent.

Gert Verhoeven is er van uit gegaan dat Ruddervoorde een echte, klassieke fontein wens- te, en tekende een kelkvormig exemplaar waarin het water vanuit een bassin op ooghoogte overloopt in een lager gelegen bekken. Gelet op de beperkte ruimte voor monumentaliteit op deze plek heeft de kunstenaar dit beeld echter, niet zonder humor, gemanipuleerd. Ruddervoorde is immers een klein dorp, maar anderzijds wilde de kunstenaar niet voorbijgaan aan de ambities ervan. Daarom heeft hij geen kleine fontein ontworpen, maar een spie gesneden uit een groter exemplaar. Zijn 'fonteinfragment' is zo gepositioneerd dat de punt van de spie naar de kerk wijst en er een vormelijke spanning mee aangaat.

[→ pp. 134-139]

KU 0417

Thierry De Cordier

Kapel van het Niets

Gerealiseerd in 2007

Locatie: Duffel, Psychiatrisch Centrum Sint-Norbertus,
Stationsstraat 22c

Opdrachtgever: Vzw Emmaüs

Wat oorspronkelijk was opgevat als een bouwproject, werd uiteindelijk een bouwkunstige opdracht: het ontwerpen van een klein gebouw, dat op de campus van het Psychiatrisch Centrum te Duffel dient als 'stille ruimte' waar patiënten en bezoekers zich even kunnen terugtrekken. Het initieel geformuleerde programma, waarin onder meer het aspect water een centrale rol speelde, evolueerde in de richting van sacrale bouwkunst, waarbij aspecten als functionaliteit of comfort meer op de achtergrond geraakten.

Thierry De Cordier ontwierp een kapel waarvan de verhoudingen bepaald zijn door de regel van de gulden snede. Het bouwvolume bestaat uit een zwarte, blokvormige 'container' van 12,5 m lang, 5,5 m breed en 5,5 m hoog, die aan de buitenkant volledig bekleed is met een dubbele laag roofing, bestreken met pek. Een witte binnenwand (de 'muur van het Niets') steekt via een opening in het dak boven dit zwarte lichaam uit. Het gebouw staat in de groenruimte op de campus.

Bibliografie: *Disturbed Silence / Stille Gestoord*, tentoonstellingscatalogus Psychiatrisch Centrum Duffel, 2010, pp. 94-97

[→ pp. 140-145]

KU 0501*

Katrien Vermeire

On Selecting Vibrations

Gerealiseerd in 2008

Locatie: Oostende, Maritiem Reddings- en
Coördinatiecentrum MRCC, Kantinestraat -
Schutsluisplein

Opdrachtgever: VO – agentschap Maritieme
Dienstverlening en Kust, afdeling
Scheepvaartbegeleiding

Bouwproject: Nieuwbouw ontworpen door
Architektenburo Ro Berteloot

Het Maritiem Reddings- en Coördinatiecentrum MRCC is het centrale meldpunt voor ongevallen op zee en garandeert een vlotte en veilige scheepvaart aan de monding van de Schelde. Katrien Vermeire fotografeerde een reeks zeegezichten van op de Zeearend, één van de schepen van de Vlaamse Vloot. De reeks telt 26 foto's, genomen bij verschillende weersomstandigheden, waarbij de horizon zich steeds op dezelfde hoogte bevindt. De beeldenreeks wordt gepresenteerd in het atrium en de centrale ontvangstruimte van het MRCC.

KU 0504*

Anne Daems

(morse voor) 'Stan Georges Jan ...'

Gerealiseerd in 2006

Locatie: Antwerpen, opvanghuis De Passant, Clementinastraat 26

Opdrachtgever: Centrum Algemeen Welzijnswerk De Terp vzw

Bouwproject: Verbouwing door Inge Sleutel

Het opvanghuis De Passant biedt onderdak aan meerderjarige, thuisloze mannen die in een nood-situatie verkeren en bevindt zich in het voormalige gebouw van het Leger des Heils. Op de dubbele art deco voorgevel van het u-vormige gebouw zijn twee vlakken uitgespaard. Dit is de ruimte die de opdrachtgever bij voorkeur als drager voor een kunstproject zag.

Fotografie, video, tekeningen en tekst zijn de media waar Anne Daems zich het vaakst van bedient. Alledaagse gebeurtenissen en situaties worden op een uiterst eenvoudige en directe manier benaderd, in beeld gebracht en 'vertaald'. Aan de gevel van De Passant bracht de kunstenaar twee neons aan met een zin in morseschrift: 'Huis van Christian Juan Mohamed Gustaaf Bertje Aristide Marcel Sisse Wojec Boris...'. Op postkaarten die in het opvanghuis verkrijgbaar zijn, staat de tekst in morse afgedrukt samen met de vertaling in het Latijnse alfabet.

KU 0505*

Aglaia Konrad

Wandelaar

Gerealiseerd in 2007

Locatie: Lanaken, Sint-Barbara Ziekenhuis, Bessemerstraat 478

Opdrachtgever: Ziekenhuis Oost-Limburg (ZOL)

Bouwproject: Nieuwbouw ontworpen door TV Archiduk – AR-TE-STABO

Aglaia Konrads ingreep is tweeledig. Op het rondpunt bij de ingang van het ziekenhuis, dat wordt gedomineerd door een hoge lampenmast, voegde ze twee masten toe: de een met spiegels, die het beeld reflecteren van de beboste omgeving en van de bezoekers die het ziekenhuis in- en uitlopen, de andere met een digitale klok. Zo maakte Konrad de ingangspartij in meerdere opzichten tot een 'oriëntatiepunt'. Anderzijds liet ze rondom de technische groepen op het dak een metalen raster plaatsen. Op het metaal is in acryl letters een tekst aangebracht. Het werk, dat enkel zichtbaar is vanuit de ziekenkamers, is zo geconcipeerd dat de aandacht van de beschouwer wordt afgeleid van de technische voorzieningen, zonder dat deze geheel aan het oog worden onttrokken. De zin die op het raster te lezen staat is een citaat van Eduard Geismar, de biograaf van de Deense theoloog en filosoof Søren Kierkegaard (1813-1855): 'Zo gaat de flaneur in zijn kamer uit wandelen, de werkelijkheid is voor hem enkel een reflectie van een puur innerlijke wereld.'

KU 0508

Gerda Dendooven

Zonder titel

Gerealiseerd in 2008

Locatie: Beveren, Openbare Bibliotheek, Gravenplein 3**Opdrachtgever:** Gemeente Beveren**Bouwproject:** nieuwbouw ontworpen door De Smet Vermeulen architecten

Vanuit haar professionele achtergrond als illustrator en auteur van kinderboeken en als toneel-schrijfster die ook zelf op de planken staat, realiseerde Gerda Dendooven voor de bibliotheek twee glasramen met figuratieve motieven, die herinneren aan de 'papiers collés' van kunstenaars als Henri Matisse. De taferelen verwijzen naar het plezier van het lezen. Eén glasraam, uitgevoerd in felle kleuren, staat in relatie met de buitenomgeving; het andere creëert een doorkijk naar een andere binnenruimte.

KU 0509

Ana Torfs

Cinoc

Gerealiseerd in 2008

Locatie: Beveren, Openbare Bibliotheek, Gravenplein 3**Opdrachtgever:** Gemeente Beveren**Bouwproject:** nieuwbouw ontworpen door De Smet Vermeulen architecten

Ana Torfs integreerde een grafische led-display in een smalle betonnen gleuf met dragend glas in het voetpad voor de nieuwe ingang van de bibliotheek. Op de led-display (re)animeert Ana Torfs op verschillende manieren 'vergeten woorden'. Zij liet zich hiervoor inspireren door het boek *La vie, mode d'emploi* van de Franse schrijver Georges Perec (1936-1982). Het hoofdpersonage Cinoc werkt als 'woordenverdelger' (*lueur de mots*) voor de Larousse-encyclopedie: om plaats te maken voor nieuwe woorden moet hij in onbruik geraakte termen schrappen. Cinoc droomt er echter van om na zijn pensionering een woordenboek samen te stellen met verdwenen woorden. Binnen in de bibliotheek plaatste Ana Torfs een handgebonden boek met de titel *Cinoc*. In dit 'vergeetwoordenboek', een afgeslankte versie van het door Cinoc gedroomde exemplaar van 8000 lemmata, staan alle voor de lichtkrant geselecteerde woorden alfabetisch afgedrukt met hun verklaring. Tevens produceerde de kunstenaar een reeks bladwijzers met een selectie uit de lemmata. Deze liggen gratis ter beschikking van de bibliotheekbezoekers.

[→ pp. 152-157]

KU 0510*

Koen van den Broek

Bad Water | Rock Face

Gerealiseerd in 2006

Locatie: Gent, Algemeen Ziekenhuis Sint-Lucas,
Groenebriël 1

Opdrachtgever: Vzw Algemeen Ziekenhuis Sint-Lucas &
Volkskliniek

Bouwproject: Nieuwbouw door Architectenburo De Vloed

Koen van den Broek maakte twee olieverfschilderijen op doek voor de hoge, kubusvormige hal van het nieuwe gebouw op de site van het AZ Sint-Lucas. Beide landschapsschilderijen stellen op een voor de kunstenaar typerende manier Death Valley, de woestijn bij Las Vegas, voor. Koen van den Broeks schilderijen hebben altijd een duidelijk figuratief en zelfs fotografisch vertrekpunt, maar door het specifieke, valse kleurenpalet verwerven ze een hoge mate van abstractie. Doordat het kleinere schilderij een specifieke uitsnede is van het grote landschap, wordt het vervreemdende effect nog versterkt.

KU 0511*

Dan Van Severen

Zonder titel (4 tekeningen)

Gerealiseerd in 2006

Locatie: Gent, Algemeen Ziekenhuis Sint-Lucas,
Groenebriël 1

Opdrachtgever: Vzw Algemeen Ziekenhuis Sint-Lucas &
Volkskliniek

Bouwproject: nieuwbouw door Architectenburo De Vloed

Het oeuvre van Dan Van Severen (1927-2009) wordt gekenmerkt door het gebruik van dezelfde elementaire vormen en motieven. Haast obsessieel werkte hij met de basisvormen uit de geometrie: vierkant, rechthoek, ruit, cirkel, ovaal... als tekens en symbolen van alle tijden. Door het uitpuren van deze essentiële vormen wilde Van Severen met minimale middelen een maximale expressie bereiken. Dit adagium hanteerde hij ook in de materiaalkeuze. Hij begon als olieverfschilder, maar schakelde gaandeweg over op tempera, een dunnere verf op waterbasis, en daarna op inkt. Voor hem bevrijdde het kunstwerk zich zo meer en meer van het materiële.

Ook de, qua afmetingen eerder bescheiden, tekeningen voor het AZ Sint-Lucas ademen eenvoud en soberheid. Van Severen zocht zelf in het interieur bewust locaties uit die deze ingetogenheid mee ondersteunen en waar zijn tekeningen niet direct zouden opvallen. De triptiek kreeg een plaats in een verbindingsgang; de afzonderlijke tekening werd discreet opgehangen in een publiek toegankelijke vergaderzaal. Zowel de tekeningen zelf als de accrochage weerspiegelen de filosofie van de kunstenaar.

KU 0513*

Aglaia Konrad en Willem Oorebeek i.s.m.
architect Pieter d'Haeseleer en metaalatelier Moker
Wolkenvanger – Blikvanger

Gerealiseerd in 2012

Locatie: Lommel, woonzorgcentrum Kapittelhof,
 Kapittelhof 1

Opdrachtgever: OCMW Lommel

Bouwproject: nieuwbouwproject door 360 Architecten

Het nieuwe woonzorgcentrum (WZC) kreeg een plaats op de Hertog-Jan-site in Lommel. Het ontwerp van 360 Architecten speelt intelligent in op de ruimtelijke structuur van dit nieuwe stadsdeel door de publieke ruimte op verschillende plaatsen visueel zeer diep in het bouwblok van het WZC door te trekken. Hierdoor ontstaat een interessante wisselwerking tussen publieke en meer private zones. De twee ingrepen van Aglaia Konrad en Willem Oorebeek manifesteren zich op twee verschillende manieren in de opengemaakte delen van het complex en spelen op metaforische wijze in op het sociale programma van het OCMW. De *Wolkenvanger* in de tuin van de serviceflats en de *Blikvanger* als hekwerk voor de patio onder het rusthuisgedeelte, zijn vervaardigd uit speciale gevlochten staalnetten, die in de bergen worden gebruikt voor de bescherming tegen lawines.

De eerste interventie staat centraal in de tuin opgesteld en manifesteert zich als een autonoom object dat visueel de aandacht trekt van omwonenden en passanten. De tweede ingreep, het hekwerk, functioneert veeleer als een medium dat uitzicht biedt op een privaat deel. Binnen- en buitenwereld worden van elkaar afgeschermd zonder dat het visuele contact verloren gaat. Een derde, niet gerealiseerd werk, de *Keienvanger*, verbond als een soort vangnet het bouwblok van de serviceflats met het rusthuisgedeelte en bevond zich boven de daar aangelegde keientuin.

KU 0514*

Simona Denicolai & Ivo Provoost
Social de luxe

Gerealiseerd in 2012

Locatie: Tildonk, Postweg 23

Opdrachtgever: OCMW Haacht

Bouwproject: nieuwbouw van vier sociale woningen door Stijn Thomas en Marjan Michels i.s.m. RAUM architecten

Door zijn deelname aan de Meesterproef 2005 koos de opdrachtgever voor een proces waarin kunst en architectuur in functie van de bouwopdracht zoeken naar interessante kruisbestuivingen. De bijdrage van het kunstenaarsduo Denicolai & Provoost bestond erin om de stereotiepe patronen van de sociale woningbouw te helpen doorbreken. De bouwvolumes volgen niet de rooilijn, maar lijken als Monopoly-huisjes kriskras op het perceel neergezet. De dakgoten lopen schuin af en accentueren daardoor het perspectief op de kerktoeren. De haagjes bakenen zowel private als publieke ruimte af. De straatlantaarns staan in de privétuinen en zijn bovendien vanuit de individuele woningen bedienbaar. De oprit naar de private woningen heeft de gedaante van een openbare weg en dient evenzeer als gemeenschappelijke speelzone voor de kinderen.

Op een speelse manier worden de grenzen tussen het individuele, het gemeenschappelijke en het openbare domein afgetast.

KU 0515

Freek Wambacq (in samenwerking met architecte Aurélie De Smet)

geen titel

Gerealiseerd in 2012

Locatie: Gent, Scaldis Sluishuis (bedieningsgebouw Scaldissluis), Oude Beestenmarkt

Opdrachtgever: Waterwegen en Zeekanaal nv, afdeling Bovenshelde

Bouwproject: nieuwbouw ontworpen door Aurélie De Smet en Freek Wambacq

In het kader van de Meesterproef 2005 schreef de nv Waterwegen en Zeekanaal een opdracht uit voor het ontwerp van een eenvoudig dienstgebouwtje bij de nieuw te bouwen sluis ter hoogte van de Oude Beestenmarkt. Het geselecteerde ontwerpersduo koos omwille van de drukke en gelede omgeving voor een gebouw met een elementaire vorm en een zo zuiver mogelijk volume. Het gebouw bestaat uit een vliesgevel, bevestigd op een stalen skeletstructuur. Met behulp van sjablonen werd op gevels en dak een motief aangebracht, dat in het kader van een workshop werd ontwikkeld met studenten van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten (KASK, afdeling textielontwerp). Het motief is gebaseerd op onregelmatige, niet-geometrische weefsels, vervaardigd met touwen van 12mm dik. De touwen refereren aan de wereld van de scheepvaart en het weefsel aan de geschiedenis van de stad Gent als belangrijk centrum voor textiel en kant. Het gebouw fungeert eveneens als lichtbaken doordat op de binnenste glasplaat van de dubbele beglazing een groengrijze, translucente folie werd aangebracht.

KU 0517*

Louis De Cordier

Roro

Gerealiseerd in 2010

Locatie: Sint-Denijs-Westrem, Psychiatrisch Ziekenhuis PZ Sint-Camillus, Beukenlaan 20

Opdrachtgever: PZ Sint-Camillus vzw

Bouwproject: nieuwbouw voor de verslavingszorg (Kasteelplus), ontworpen door Patrick Lefebure

Door de opdrachtgever uitgenodigd om de vier elementen als uitgangspunt te nemen, ontwierp De Cordier een sculpturale constructie die bestaat uit een windturbine/windtoren, een batterij en een reeks lichten. De installatie is opgesteld aan de rand van het bos. Elke avond, net voor zonsondergang, springen de lichten aan en accentueren ze 90 minuten lang de boszoom. Het werk begeleidt de toeschouwer bij de overgang van het vertrouwde van de dag naar het onbekende van de nacht.

KU 0520*

Pascale Marthine Tayou

Tayouken Pis

Niet gerealiseerd

Locatie: Geel, Openbaar Psychiatrisch Zorgcentrum (OPZ), Pas 200

Opdrachtgever: OPZ Geel

Bouwproject: renovatie rehabilitatiegebouw door Omgeving

Het voorstel van Pascale Marthine Tayou betrof een in brons of in beton gegoten standbeeld van een naakte man, op ware grootte en in de pose van het Manneken Pis. Het beeld zou ook effectief als fontein kunnen functioneren. Tayou vatte het beeld op als een zelfportret. In plaats van de vertrouwde putto neemt ons nationale icoon hier dus de gedaante aan een volwassen man van Afrikaanse afkomst. De bedoeling was het beeld als drinkfontein in het publiek toegankelijke park te plaatsen. Door thema's aan te raken als de zoektocht naar identiteit en het 'zich blootgeven', sluit het ontwerp aan bij de therapeutische context in het psychiatrisch zorgcentrum.

KU 0521*

Vaast Colson

OPZ sessies

Gerealiseerd in 2009 - 2012

Locatie: Geel, Openbaar Psychiatrisch Zorgcentrum (OPZ), Pas 200

Opdrachtgever: OPZ Geel

Bouwproject: renovatie rehabilitatiegebouw door Omgeving

Tijdens de periode juni 2009 tot en met september 2010 maakte Vaast Colson op verschillende momenten en locaties in en rond het Kunsthuis Yellow Art een reeks opnames van muzikale improvisatiesessies met de bewoners van het OPZ. In de loop van het jaar 2011 werden meerdere luister- en tekenmomenten georganiseerd om uit 40 uren geluidsopnamen een selectie te maken. Het interactieve kunstwerk leverde ook een zichtbaar en tastbaar resultaat op: de workshops vonden hun neerslag in zes muziek-cd's en een publicatie met tekeningen van de deelnemers. Muzikale en tekstbijdragen van Willy Casier, Steven Crauwels, Alain Elsen, Elle Godar, Maarten Mangelschots, Danny Smolders, Jef Verachtert, Luc Zwijsen, Marijke Gils, Francis Dierckx, Sam Clee, Janina Bax, Nelly Beraerts, Renild Broeckx, Marianne Gevers, Josee Haesendonckx, Jan Heerkens, Jef Kluppels, Karel Laenen, Ria Pacquée, Anita Peeters, Annemie Staes, Maxim Steveler, Bea Van Proeyen, Peter Weckx, Kris Delacourt, Joshua Burkett, Ralph White en Vaast Colson. Beeldende bijdragen van Nelly Beraerts, Willy Casier, Tanja Cools, Steven Crauwels, Andrea de Meyere, August De Puysseleir, Pierre Dillen, Alain Elsen, Elle Godar, Jan Heerkens, Joske Keustermans, Karel Laenen, L ukas, Danny Smolders, Dirk Vandecruys, Bea Van Proeyen en Luc Zwijsen.

KU 0522*

Jan Van Imschoot

Koerienweelde in bizarre tijden

Gerealiseerd in 2010

Locatie: Geel, Openbaar Psychiatrisch Zorgcentrum (OPZ), Pas 200

Opdrachtgever: OPZ Geel

Bouwproject: renovatie rehabilitatiegebouw door Omgeving

Jan Van Imschoot speelt met het begrip opdrachtgeverschap, dat hij wil verleggen van de directie en de commissie naar de bewoners en de patiënten van het rehabilitatiecentrum. In een aantal gesprekken met geïnteresseerde patiënten werd samen gezocht naar wat de kunstenaar zou schilderen en/of tekenen, op welke drager en waar het werk in het gebouw geplaatst zou worden. Het resultaat is een groot schilderij op doek dat een plaats kreeg in de cafetaria, en waarop een enigszins absurd en vrolijk tafereel te zien valt: uitgaande van een traditioneel, Vlaams landschap ontwikkelde Van Imschoot een verhaal waarin koeien, mannen in historische kledij, picknickende vrouwen onder een parasol, een hoeve met strooien dak, een luchtballonvaarster (die met een waterstraal mikt op het reuzenrad in de achtergrond), een meiboom, een windmolen, een kerktoeren, een kruisbeeld, een fietser, een paard en kar met hooi figureren. In de lucht staan volgende woorden te lezen: watermolen, Kempisch landschap, paardjesmolen, vogels, purperen heide, kort rokje, schietkraam, rommelmarkt, koffie, geen zwart!!!, appelblauwzeegroen. De titel werd bedacht door Karel Laenen, een regelmatige bezoeker van het YELLOW-art atelier van het OPZ: *Koerienweelde in bizarre tijden*.

KU 0523

Wim Cuyvers

Abris sous noms

Gerealiseerd in 2008

Locatie: Antwerpen, Koninklijk Atheneum, Franklin Rooseveltplaats 11

Opdrachtgever: VO – Vlaams Bouwmeester

Bouwproject: Restauratie van de feestzaal van het Koninklijk Atheneum

Naar aanleiding van het tweehonderdjarig bestaan van het Koninklijk Atheneum Antwerpen werd de oude feestzaal van de school volledig gerestaureerd. In zijn artistiek onderzoek vertrok Wim Cuyvers van de verhouding tussen het Atheneum en zijn directe omgeving. Zijn aandacht ging daarbij uit naar de beleidsvisie van de school, die inzet op samenleven in diversiteit via dialoog, wederkerigheid en actief pluralisme – een boodschap die Cuyvers letterlijk naar de buitenwereld projetteert. Aan de beide zijgevels van het monumentale schoolgebouw bevestigde de kunstenaar, ter hoogte van de standplaatsen van de bussen voor internationaal vervoer, luifels waaronder de reizigers kunnen wachten. De luifels zijn vervaardigd uit aluminium, waarin de namen zijn uitgespaard van alle leerlingen die in het schooljaar 2007-08, het jaar dat de school zijn tweehonderdste verjaardag vierde, ingeschreven waren. De uitsparingen maken de luifel ongeschikt als schuilplek, maar zorgen voor een mooi schaduwspel op het voetpad.

KU 0524*

Bernd Lohaus*Gits*

Gerealiseerd in 2007

Locatie: Gits, VDAB Competentiecentrum bouwplaatsmachines, Ajoy Van Deurenstraat 18**Opdrachtgever:** VDAB**Bouwproject:** nieuwbouw door architecten- en ingenieursburo D'Hondt

Bernd Lohaus werd in 1940 in Düsseldorf geboren en werkte sinds de jaren 1960 tot zijn overlijden in 2010 in Antwerpen. Lohaus was een Beuys-leerling van het eerste uur en zijn artistieke roots liggen bij de Fluxusbeweging. In zijn monumentale sculpturen van hout, steen en later brons en in zijn gedichten bleef Fluxus een uiterst belangrijke rol spelen. Op gevonden hout, meestal oorspronkelijk constructiehout voor steigers gebouwd aan de oevers van de Schelde, voerde Bernd Lohaus slechts kleine ingrepen uit zoals bijvoorbeeld het aanbrengen van woorden. De wijze waarop de balken zich tot elkaar en de ruimte verhouden, speelt bij hun plaatsing een belangrijke rol. Hieruit blijkt Lohaus' voortdurende zoeken naar de relatie tussen kunstenaar, kijker en kunstwerk.

Aan de voorzijde van het opleidingscentrum voor bouwplaatsmachines (zoals heftrucks, bouwkranen en hoogtewerkers) plaatste Bernd Lohaus vier zware, geschrante balken in azobéhout, die elkaar op een bijzondere manier in evenwicht houden, of als momentopname van een beweging ervaren kunnen worden.

KU 0601*

Emilio López-Menchero*Zilvermeer*

Gerealiseerd in 2009

Locatie: Mol, Terwerkstellingshuis / Sociaal Huis OCMW, Jakob Smitslaan 22**Opdrachtgever:** OCMW Mol**Bouwproject:** uitbreiding van het bestaand gebouw door Infrabo

Emilio López-Menchero voerde een ingreep uit in de verbindingshal tussen de twee gebouwen van het OCMW. Hij richt zich hiermee zowel tot de bezoekers en gebruikers van het gebouw als tot de passant op straat. De oude en de nieuwe vleugel van het OCMW-gebouw worden met elkaar verbonden door twee gangen: een op het gelijkvloers, waarvan de ramen uitgeven op de straat, en een op de eerste verdieping, waarvan de ramen gericht zijn naar de achterkant van de site, en die vooral door het personeel van het OCMW wordt gebruikt. De kunstenaar bracht over de twee verdiepingen één enkele, reusachtige foto aan van het strand van het vlakbij gelegen recreatiedomein Zilvermeer. Het beeld is evenwel nooit in zijn geheel zichtbaar. Op het gelijkvloers, het meest publieke gedeelte van het gebouw, kan de voorbijganger of bezoeker over de hele achterwand enkel het onderste deel van de foto zien: vrouwen, mannen en kinderen zonnebaden op het strand en genieten van de rust. Tegen de wand van de gang op de eerste verdieping verschijnt het bovenste deel van de foto: een intens blauwe hemel met enkele wolken.

KU 0603*

Peter De Bruyne

Decors (1)

Decors (2)

Gerealiseerd in 2008

Locatie: Brussel, VO – departement Economie, Wetenschap en Innovatie, Ellipsgebouw, Koning Albert II laan 35

Opdrachtgever: VO – agentschap voor Facilitair Management

Bouwproject: inrichtingswerken

De fotoreeksen in het restaurant van het Ellipsgebouw zijn van de Belgische fotograaf Peter De Bruyne. Begonnen als freelance fotograaf voor onder meer *De Morgen*, *De Standaard Magazine* en *Knack Weekend*, bouwde hij de voorbije tien jaar aan een eigen fotografisch oeuvre, dat stilaan ook in het artistieke circuit ingang vindt. Zijn techniek van onscherpe fotografische registratie resulteert in visuele composities waarin de contrastwerking met kleur en de structurering door middel van vlakken en vormen beeldbepalend werken. Maar de beelden vertellen ook een verhaal. Hoewel hij voor zijn foto's niets in scène zet, refereren ze als het ware aan lege decors. Hij daagt hierdoor de toeschouwer uit stil te staan bij een tot haar essentie teruggebrachte registratie van de bebouwde omgeving.

Voor het Ellipsgebouw maakte Peter De Bruyne een selectie uit een reeks foto's van alleenstaande woningen langs Vlaamse wegen: woningen met neergelaten rolluiken, symmetrisch opgehangen draperieën, strategisch opgestelde coniferen en allerlei soorten wachtgevels. Met een zekere afstandelijkheid zet hij de stereotiepen van de Vlaamse stedenbouw in de verf, zonder er een waardeoordeel over te vellen.

Bibliografie: *Kunst in het Ellipsgebouw. Bezoekersgids*, Brussel, 2011, pp. 13-17.

KU 0604*

Marcel Berlangier

C.de F. – Hector – Mars – GEK

Gerealiseerd in 2009

Locatie: Brussel, VO – departement Economie, Wetenschap en Innovatie, Ellipsgebouw, Koning Albert II laan 35

Opdrachtgever: VO – agentschap voor Facilitair Management

Bouwproject: inrichtingswerken

In de hal van het Ellipsgebouw integreerde de Belgische kunstenaar Marcel Berlangier vier werken. Hij heeft er bewust voor gekozen geen 'hindernissen' in de ruimte aan te brengen, de uitstraling van de hal intact te laten en in te spelen op de bewegingen van de bezoekers en de mechanismen van hun zintuiglijke waarneming.

Boven de draaideur bracht Berlangier een in dun, beschilderd multiplex uitgesneden trompe-l'œil aan, die herinnert aan de beeldtaal van stripverhalen en de beweging van de draaideur accentueert. Tegen de wanden aan weerszijden van de onthaaldesk werden twee schilderijen aangebracht, een derde hangt in dwarse richting boven de trappenpartij. Marcel Berlangier schildert op een zelf vervaardigde ondergrond van glasvezel en hars, en neemt telkens een foto of reproductie als uitgangspunt. De 'weefsel'structuur van de drager herinnert aan schildersdoek, maar dan in een sterk uitvergroete versie. Door de grove structuur doen de doeken op het eerste gezicht denken aan uit pixels opgebouwde digitale beelden of sterk uitvergroete fotokopieën, terwijl bij nader inzien toch de materialiteit van het schilderwerk heel tastbaar overkomt.

Bibliografie: *Kunst in het Ellipsgebouw. Bezoekersgids*, Brussel, 2011, pp. 7-11.

KU 0605*

Willem Oorebeek
Geheugenspoor

Gerealiseerd in 2010

Locatie: Brussel, VO – departement Economie, Wetenschap en Innovatie, Ellipsgebouw, Koning Albert II laan 35

Opdrachtgever: VO – agentschap voor Facilitair Management

Bouwproject: inrichtingswerken

In onze samenleving zijn beelden, door toedoen van opeenvolgende technische ontwikkelingen, steeds meer tot consumptie- en wegwerp-artikelen herleid. Hun integriteit en authenticiteit staan onder druk. Het oeuvre van Willem Oorebeek kan worden gelezen als een onderzoek naar hoe beelden zich onder die omstandigheden gedragen: hun kwetsbaarheid, hun overlevingskracht.

Voor het Ellipsgebouw maakte hij een cyclus van negen wandtapijten. De keuze voor dit medium in een gebouw van de Vlaamse overheid is niet toevallig: onze streken waren eeuwenlang beroemd omwille van de productie van kostbare gobelins, die traditioneel werden ingezet om de politieke en economische kracht van gezagsdragers te onderstrepen. Oorebeek bracht de reeks wandtapijten niet samen in één representatieve ruimte, maar trok er een 'spoor' mee door diverse vergaderzalen op het gelijkvloers en het souterrain. Als bron voor de tapijten gebruikte de kunstenaar overwegend gevonden beelden van diverse oorsprong: kalenderbladen, een pagina uit een boek, tijdschriftcovers...

Bibliografie: *Kunst in het Ellipsgebouw. Bezoekersgids*, Brussel, 2011, pp. 47-50.

[→ pp. 158-163]

KU 0606*

Valérie Mannaerts
Fine boisterous somethings 1 – 8

Gerealiseerd in 2011

Locatie: Brussel, VO – departement Economie, Wetenschap en Innovatie, Ellipsgebouw, Koning Albert II laan 35

Opdrachtgever: VO – agentschap voor Facilitair Management

Bouwproject: inrichtingswerken

Valérie Mannaerts creëerde een reeks van acht bronzen sculpturen, die verspreid zijn over de publieke delen van het gebouw. De beelden zijn discreet aanwezig en doen op het eerste gezicht vertrouwd aan: ze zijn veelal direct herkenbaar als decoratief object en variëren op het vertrouwde thema van het 'beeld op een sokkel'. Toch kleeft er ook iets bevreemdends aan de werken: door hun plaatsing (meestal heel laag bij de grond en niet op ooghoogte, zoals we dat gewend zijn in bijvoorbeeld een museale context), door hun vorm, maar misschien nog het meest door het materiaalgebruik: Valérie Mannaerts beschilderde haast alle bronzen beelden met olie verf. Niet alleen zet de kunstenaar de toeschouwer hier op het verkeerde been, ze steekt ook de draak met gangbare conventies en waardeoordelen in de kunstwereld en daarbuiten. De 'sokkel' blijkt in feite geen bescheiden drager of onderstel: hij is integraal onderdeel van het bronzen beeld, en terwijl men doorgaans graag minder kostbare materialen voorziet van een 'edel' laagje (fineren, marmeren, verzilveren of vergulden), doet Mannaerts – niet zonder humor – net het omgekeerde: ze 'vermomt' zorgvuldig het brons en maakt er imitatiehout, nepsteen, dito karton of namaakstaal van.

Bibliografie: *Kunst in het Ellipsgebouw. Bezoekersgids*, Brussel, 2011, pp. 19-27.

KU 0607*

Mitja Tušek

Why, What, Where, Who, When, How

Gerealiseerd in 2011

Locatie: Brussel, VO – departement Economie, Wetenschap en Innovatie, Ellipsgebouw, Koning Albert II laan 35

Opdrachtgever: VO – agentschap voor Facilitair Management

Bouwproject: inrichtingswerken

Mitja Tušek werkt vaak in reeksen. Sinds de jaren 1980 experimenteert hij als schilder met verschillende materialen en technieken, met als rode draad een onderzoek naar kleur en de manier waarop die door de toeschouwer wordt waargenomen. Hij interesseert zich ook bijzonder voor de mogelijkheden van het gemanipuleerde toeval. Voor het auditorium en een vergaderzaal op het gelijkvloers van het Ellipsgebouw maakte Mitja Tušek een nieuwe reeks van zes schilderijen, gebaseerd op een soort rorschach-procedé: tegen een specifieke achtergrond schilderde Tušek in dwarse richting aan één zijde een woord op het doek, dat hij vervolgens dichtplooide. Het resultaat is een op het eerste gezicht abstract, ontdubbel motief waarbij vooral het ingewikkelde spel van de kleurpigmenten opvalt. Pas bij nader inzien blijkt het om leesbare woorden te gaan. Voor het Ellipsgebouw gebruikte Tušek zes basiswoorden uit het projectmanagement (*who, where, when, why, how, what*).

Bibliografie: *Kunst in het Ellipsgebouw. Bezoekersgids*, Brussel, 2011, pp. 38-45.

KU 0608*

Richard Venlet (in samenwerking met Macken & Macken Architecten)

Zonder titel

Gerealiseerd in 2008

Locatie: Brussel, VO – Boudewijngebouw, Boudewijnlaan 30, voormalige kantoren van de Vlaams Bouwmeester (verdieping 1C) en kantoren van de Administrateur-generaal van het departement Bestuurszaken (verdieping 7B)

Opdrachtgever: VO – Team Vlaams Bouwmeester

Bouwproject: herinrichting kantoren

Begrippen als transparantie, reflectie, mentale en fysieke invulbaarheid vormden de basis voor deze samenwerking tussen kunstenaar Richard Venlet en de architecten Macken & Macken. De nieuwe kantoren werden heringericht en omgevormd tot een werkplek waar zowel transparantie (glazen wanden) als reflectie (spiegelwanden) visueel worden uitgespeeld tot onverwachte, lichte volumes. Het geheel werd opgevat als een platform waarvan de invulling door de gebruikers subtiel maar met precisie wordt 'gekaderd'.

Om een eenheid te verkrijgen tussen de pragmatische eisen van het programma en de esthetische verwachtingen op het gebied van de beeldvorming en ruimtebeleving, hebben kunstenaar en architecten vanaf het begin nauw samengewerkt. Alle elementen – wandoplossingen, circulatie, plafond, verlichting, detailleringen, vloerbekleding etc. – zijn immers onderdeel van het totaalbeeld. De hechte samenwerking had tot doel een ruimte te ontwikkelen waar architectuur en geïntegreerde kunst tot een eenheid zijn vervlochten: geen kunst als toevoeging bij het architectuur-programma, maar een naar renaissance-voorbeeld onlosmakelijk verbonden geheel.

KU 0610

Christoph Fink

Hommage aan Louis Paul Boon

Streefdatum 2019

Locatie: Aalst, stationsomgeving

Opdrachtgever: Stad Aalst, De Lijn, NMBS

Bouwproject: Masterplan Aalst stationsomgeving door Christian Kieckens architects, voor de kunstinterventies in samenwerking met Paul Lagring en Hilde Teerlinck

Architect Christian Kieckens is, in het kader van zijn opdracht als supervisor voor de Aalsterse stationsomgeving, door de stad aangezocht om een cultureel concept te enten op de stedenbouwkundige aanpassingen van het publiek domein.

Samen met Hilde Teerlinck (FRAC Nord-Pas de Calais) en Paul Lagring (Netwerk Aalst) legde hij het stadsbestuur in 2009 een concept voor dat vijf kunstinterventies* behelst langs de Denderoeveren in het centrum van Aalst. In een gebied van ongeveer 1 km lang komen artefacten die het louter functionele aspect overstijgen en de stad opnieuw herkenbaar moeten maken. Zij situeren zich op strategische plekken, zoals de site van het ontstaan van de stad, pleinen, promenades, overbruggingen en onderdoorgangen.

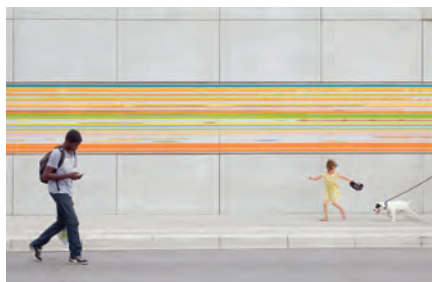
Christoph Fink vertrekt enerzijds vanuit het landschap als levend organisme en anderzijds vanuit de wereld van Louis Paul Boon, waarin mensen sterk verbonden zijn met hun omgeving. In de voetgangerstunnel onder de spoorweg zal hij op de muren een tekening aanbrengen, ingebakken in keramische tegels, die doorloopt op de buitenwanden en in het bijzonder op de muur achter het station. Met deze ingreep streeft hij naar het creëren van harmonie en evenwicht.

* Voor een van de vijf geselecteerde artistieke voorstellen, namelijk dat van Scott King, werd uiteindelijk van realisatie afgezien.

KU 0612

Maya Roos

Portret in Speed Disk: Over Louis Paul Boon

Gerealiseerd in 2013

Locatie: Aalst, stationsomgeving

Opdrachtgever: Stad Aalst, De Lijn, NMBS

Bouwproject: Masterplan Aalst stationsomgeving door Christian Kieckens architects, voor de kunstinterventies in samenwerking met Paul Lagring en Hilde Teerlinck

Maya Roos is een van de vijf kunstenaars die door Christian Kieckens, Hilde Teerlinck en Paul Lagring werden gevraagd om voor de stationsomgeving van Aalst een artistiek voorstel uit te werken (→ KU 0610).

De Zwitserse kunstenaar realiseerde een 28 meter lang permanent kunstwerk op de spoorwegberm ter hoogte van het busstation. Geïnspireerd door het kleurrijke, bijna sculpturale taalgebruik van Louis Paul Boon in de *De Kapellekensbaan* uit 1953, vond het kunstwerk zijn oorsprong in een digitale code via het computerprogramma Speed Disk. Speed Disk is een van de Norton Utilities, een verzameling hulpprogramma's voor pc's. Met Speed Disk kunnen bestanden en gegevens die over je harde schijf verspreid zijn komen te staan, worden verzameld en gereorganiseerd. Het programma verbeeldt de fragmentatie van een harde schijf met behulp van gekleurde lijnen. In dit geval heeft de computer alle informatie over Louis Paul Boon geregistreerd en gerangschikt. Roos heeft deze lijnen daarna opnieuw geordend en zo een nieuw beeld gerealiseerd. Achter de gekleurde lijnen is meer dan alleen Boons literaire werk terug te vinden: zijn collectie erotische foto's, schetsen, foto's van Aalst...

KU 0613

Florian Slotawa

geen titel

Streefdatum 2019

Locatie: Aalst, stationsomgeving**Opdrachtgever:** Stad Aalst, De Lijn, NMBS

Bouwproject: Masterplan Aalst stationsomgeving door Christian Kieckens architects, voor de kunstinterventies in samenwerking met Paul Lagring en Hilde Teerlinck

Florian Slotawa is een van de vijf kunstenaars die door Christian Kieckens, Hilde Teerlinck en Paul Lagring werden gevraagd om voor de stationsomgeving van Aalst een artistiek voorstel uit te werken (→ KU 0610).

Slotawa ontwikkelde een voorstel dat gebaseerd is op een onderzoek naar verschillende types straatverlichting in het stadscentrum. De meeste verlichtingspalen hebben een klassieke, gebogen vorm. Daarnaast is er ook een meer rechthoekig type, een exemplaar in kruisvorm bij het station en een hele reeks afgeleiden. De kunstenaar wil een groep van bestaande lantaarnpalen in een cirkel in de publieke ruimte plaatsen. Samen met enkele zitbanken en tafels moeten ze een ontmoetingsplaats vormen. Slotawa nummert de palen om een programmering mogelijk te maken, zodat de lampen na valavond alternerend branden en nooit allemaal tegelijk de ontmoetingsplek verlichten.

KU 0614

Freek Wambacq*Stone door*

Streefdatum 2019

Locatie: Aalst, stationsomgeving**Opdrachtgever:** Stad Aalst, De Lijn, NMBS

Bouwproject: Masterplan Aalst stationsomgeving door Christian Kieckens architects, voor de kunstinterventies in samenwerking met Paul Lagring en Hilde Teerlinck

Freek Wambacq is een van de vijf kunstenaars die door Christian Kieckens, Hilde Teerlinck en Paul Lagring werden gevraagd om voor de stationsomgeving van Aalst een artistiek voorstel uit te werken (→ KU 0610).

Het voorstel van Freek Wambacq bestaat erin een stenen deur te integreren in de keermuur van de spoorwegberm ter hoogte van de uitloper van het talud genaamd 'Kunst op de helling', in de nabijheid van de spoorwegbrug over de Dender. Hiermee wil hij het bestaan van een achterliggende ruimte suggereren, een mogelijke dienstruimte van de spoorwegen. De vorm van de deur verwijst echter eerder naar de neoclassicistische stijl van gebouwen als musea en paleizen, alsook naar het gebruik van valse deuren in tombes en tempels uit de geschiedenis van het Egyptische rijk. Daar fungeerde de deur als doorgeefluik en communicatiepunt tussen de wereld van de sterfelijken en de wereld van de goden. In deze hedendaagse versie in trompe-l'oeil lijkt de deur een metafoor voor een mogelijke 'openbare' schatkamer van...

KU 0615*

Ward Zwart

Zonder titel

Gerealiseerd in 2009

Locatie: Brussel, VO – departement Economie, Wetenschap en Innovatie, Ellipsgebouw, Koning Albert II laan 35

Opdrachtgever: VO – agentschap voor Facilitair Management

Bouwproject: inrichtingswerken

De jonge kunstenaar Ward Zwart, pseudoniem voor Ward Kuiper, is actief in de underground scene van Antwerpen en Gent. Via grafische ontwerpen voor posters, zelfgemaakte tijdschriften in beperkte oplage, blogs en publicaties allerhande infiltreert hij met zijn scherpe en bijzondere stijl de hedendaagse jongerencultuur. Kenmerkend zijn zijn portretten van punkachtige figuren die kracht uitstralen door hun authenticiteit en expressiviteit.

Ward Zwart creëerde voor de ingangszone naar de parkeergarage een reuzegrote 'graffiti'. In scherpe, zwarte trekken opgevuld met vale tinten groen, blauw en rood, zet hij een verzameling auto's en mensen neer die op iets of iemand lijken te wachten. Met de nodige humor relativeert Zwart in deze muurschildering het fileleed dat vele gebruikers van de garage dagelijks moeten ondergaan. De grote, zwarte figuur die zich met de aankomstvlug klaar houdt voor diegenen die nog in aantocht zijn, lijkt deze interpretatie kracht bij te willen zetten.

Bibliografie: *Kunst in het Ellipsgebouw. Bezoekersgids*, Brussel, 2011, pp. 51-53.e

KU 0616*

Jan Van Imschoot

Interior with a kiss, 2010*Belgian Truffelbird*, 2009

Gerealiseerd in 2009, 2010

Locatie: Brussel, VO – departement Economie, Wetenschap en Innovatie, Ellipsgebouw, Koning Albert II laan 35

Opdrachtgever: VO – agentschap voor Facilitair Management

Bouwproject: inrichtingswerken

Jan Van Imschoots oeuvre getuigt niet alleen van een enorme virtuositeit, maar ook van een grondige kennis van en interesse voor de condities en de geschiedenis van het medium. Zo verklaart hij zich graag schatplichtig aan de 16de-eeuwse Venetiaanse kunstschilder Tintoretto, en toont hij onder meer een grote belangstelling voor de christelijke iconografie. Uit zijn werk spreekt tevens een fascinatie voor film en literatuur.

De twee heel vitale, kleurrijke werken die werden verworven voor het Ellipsgebouw, vonden een plaats in twee vergaderzalen op de 21ste verdieping. Het ene doek, *Interior with a kiss*, maakt deel uit van een reeks schilderijen, geïnspireerd door het werk van de Spaans-Mexicaanse filmregisseur Luis Buñuel. We zien een modern, burgerlijk interieur met tegen de verste wand een merkwaardig beeld van twee kussende figuren in profiel – een letterlijke verwijzing naar een scène met Catherine Deneuve en Geneviève Page uit de film *Belle de jour* (1967). Het tweede doek toont een 'blow-up' van een vogeltje, dat als verpakkings-accessoire bij pralinedoosjes wordt gebruikt. De onder- en achtergrond, vreemd 'gelaagd', lijken hierop een abstracte allusie te vormen.

Bibliografie: *Kunst in het Ellipsgebouw. Bezoekersgids*, Brussel, 2011, pp.

KU 0701

Jan De Cock

Appel

Opgestart in 2007, niet uitgevoerd

Locatie: Kortrijk, site van kluifrotonde 'De Appel'

Opdrachtgever: Stad Kortrijk

Bouwproject: infrastructuurwerken naar aanleiding van aanpassingen aan de Leie voor de doortocht van het scheepvaartverkeer

Aanleiding voor het uitnodigen van de kunstenaar was het door de infrastructuurwerken versnipperde straatbeeld. Zo bijvoorbeeld ontstond als gevolg van de onteigeningen, nodig voor de uitvoering van de werken, een reeks blinde gevels. Jan De Cock antwoordde met een voorstel dat niet alleen een oplossing bood voor de anonieme blinde gevels, maar ook inspeelde op de nood om de kluifrotonde te verbinden met de nieuwe brug over de Leie. Hij creëerde een frame als visuele randvoorwaarde waarbinnen zowel commerciële boodschappen als geselecteerde artistieke foto's 'ingekaderd' zouden kunnen worden. Het sculpturale frame zou de gedaante aannemen van een modulair stalen skelet, aangekleed met vormvaste panelen.

KU 0702*

Thomas Huyghe

Verapaz

Gerealiseerd in 2009

Locatie: Sint-Niklaas, Centrum Algemeen Welzijnswerk (CAW) Waasland, Collegestraat 7

Opdrachtgever: CAW Waasland

Bouwproject: nieuwbouw door Volt architecten

Het werk van Thomas Huyghe bestaat uit twee delen: een ruimtelijke constructie waarop een schilderij is aangebracht en die deel uitmaakt van de infobalie, en een plafond van spiegels in het voorste gedeelte van de ontvangstruimte. De actie en beweging in de geschilderde voorstelling worden versterkt door de omkering van het beeld en zijn spiegeling in het plafond. Bovendien is de binnenzijde van de constructie bekleed met spiegelend materiaal, zodat de bezoeker zich in het kunstwerk gereflecteerd ziet. De titel *Verapaz* verwijst naar een minder fraaie episode uit de vaderlandse geschiedenis: het was de naam die werd gegeven aan het Guatemalteekse district Santo Tomás, waar de Belgische regering in de jaren 1840 een kolonie trachtte te stichten. Verapaz werd aangeprezen als het beloofde land, maar de kansarmen en werklozen die erheen werden gelokt, wachtte een tragisch lot. Huyghe stelt deze geschiedenis tegenover de huidige dienstverlening van het CAW.

KU 0703*

Pieter Vermeersch

Untitled

Gerealiseerd in 2008

Locatie: Antwerpen, VDAB, Somersstraat 22

Opdrachtgever: VDAB

Bouwproject: inrichtingswerken bestaand gebouw door ABETEC

Met dit project wil Pieter Vermeersch het VDAB-gebouw schilder kunstig infiltreren. Het voorstel kadert in een breder artistiek onderzoek, dat erop gericht is abstracte schilderkunst terug naar de werkelijkheid te brengen en te reactiveren door deze in te zetten in de publieke ruimte. In de context van het VDAB-gebouw gaat Vermeersch' aandacht uit naar de ruimtes die het karakter van een passage hebben: hal, gangen, overlopen en zo voort. Drie dergelijke ruimtes werden integraal in een primaire (blauw), een secundaire (paars) en een fluorescerende kleur (geel) geschilderd. Door het beschilderen van muren, plafond, vloer, deuren, deurlijsten, ornamenten enzovoort ontstaat een soort trompe-l'oeil effect: de bezoeker ervaart een fysieke en mentale onderdompeling in pure kleur, die in scherp contrast staat met de structuur en visuele identiteit van het gebouw.

KU 0704

Honoré δ'O

(h)m-ur-ba-ni-satie

Pied à terre (titel van het superobject)

Gerealiseerd in 2007

Locatie: Antwerpen, Autonoom gemeentebedrijf voor vastgoed en stadsprojecten (AG VESPA), Generaal Lemanstraat 55

Opdrachtgever: Vlaams Bouwmeester

In 2007 reikte de Vlaams Bouwmeester voor de derde maal de Prijs Bouwheer uit, met de bedoeling het stimuleringsbeleid ter bevordering van de architecturale kwaliteit van publieke bouwopdrachten ook langs de zijde van de opdrachtgevers kracht bij te zetten. Aan de kunstenaar werd gevraagd om één of meerdere kunstwerken te ontwerpen voor alle winnaars en genomineerden.

Honoré δ'O kiest in zijn oeuvre voor vormen die bemiddelen tussen de toeschouwer en de materialiteit van het werk. In dit geval is hij vertrokken van een soort oerbeeld, dat zich in verschillende formaten kan manifesteren. Het kunstwerk met de titel *(h)m-ur-ba-ni-satie* bestaat uit dertien onderdelen: acht delen voor de genomineerden, vier kunstwerken voor de laureaten van de verschillende categorieën en één 'superobject' (getiteld *Pied à terre*) voor de winnaar van de algemene Prijs Bouwheer. Het superobject kreeg zijn uiteindelijke vorm pas tijdens de installatie door de kunstenaar op de concrete locatie van de bekroonde bouwheer, met name het autonome gemeentebedrijf VESPA te Antwerpen. In een vergaderzaal van het hoofdkantoor integreerde Honoré δ'O een installatie bestaande uit verschillende typische objecten uit zijn beeldentaal: isomocamera, vliegtuigraampje, stofmasker...

KU 0705*

Dominique Gonzalez-Foerster

Ballard Garden

Gerealiseerd in 2014

Locatie: Antwerpen, Internationale Kunstcampus deSingel, Desguinlei 25

Opdrachtgever: Vlaams Fonds voor Culturele Infrastructuur (FoCI) i.s.m. VO – agentschap voor Facilitair Management

Bouwproject: uitbreiding van Internationaal Kunstcentrum deSingel tot Internationale Kunstcampus door Stéphane Beel Architects

Dominique Gonzalez-Foerster realiseerde een sculpturale tuin ter ere van de sciencefiction-schrijver J.G. Ballard (1930 – 2009). Het betreft een 'psychogeografie', een ensemble van elementen dat op de specifieke plek van het voormalig waterbassin van deSingel een *nuit noire*, een melancholische stemming moet oproepen. Belangrijke thema's in het literaire oeuvre van de auteur zoals overstroming, droogte en apocalyptische noodtoestanden, worden met sculpturale ingrepen geëvoceerd. In de door Léon Stynen in de jaren zestig ontworpen vijver plaatste Gonzalez-Foerster een 'opgedroogd' zwembad. Van de zes omkaderende betonnen sokkels liet ze een kopie op ware grootte maken, die als ensemble in het midden van de bestaande vijver werden geplaatst, als een geabstraheerde skyline die 's nachts dramatisch verlicht wordt. Tevens werd uit de 68 m lange buitenmuur een aparte toegang gefreesd.

Het ontwerp sluit aan bij Gonzalez-Foersters eerdere, permanente werk in de buitenomgeving van deSingel: een klein waterbassin, een monoliet uit Anatolië en een straatlantaarn, die zich sinds 2004 op de grote binnenplaats bevinden.

KU 0706*

Stief Desmet

Elfentuin

Gerealiseerd in 2008

Locatie: Tiel-Winge, OCMW Kinderdagverblijf Het Elfenhuisje, Glabbeeksesteenweg 13-15

Opdrachtgever: OCMW Tiel-Winge

Bouwproject: nieuwbouw door architectenbureau AR-TE

De opdrachtgever bracht de heraanleg van de tuin, tot stand gekomen naar aanleiding van de nieuwbouw van het kinderdagverblijf, aan als uitgangspunt voor een kunstopdracht. De associatie van de leeftijdsgroep die in Het Elfenhuisje verblijft met kabouters heeft de kunstenaar geïnspireerd om in de tuin van het kinderdagverblijf een 'parallele wereld' te creëren. In het grasveld achter het gebouw plantte hij kriskras een vijftal paddestoelen – in hoogte variërend tussen 1 meter en 1,70 meter.

KU 0708*

Wesley Meuris

A perfect Garden

Gerealiseerd in 2010

Locatie: Mol, Woonzorgcentrum Ten Hove, Jakob Smitslaan 26

Opdrachtgever: OCMW Mol

Bouwproject: nieuwbouw door Infrabo

Wesley Meuris werd uitgenodigd een interventie voor te stellen voor een patio, die dienstdoet als enige betreedbare buitenruimte voor dementerende bejaarden. De kunstenaar stelde dat de ruimte zelf het kunstwerk is en creëerde een biotoop voor de 'hydro-opportunist'. De bejaarden plaatst hij namelijk tegenover de 'hydrofielen' en 'hydrofoben', twee andere 'watertypes' in de categorisering die de kunstenaar ook voor zijn autonome werk hanteert. Het zwembad dat Meuris voor het woon- en zorgcentrum ontwierp heeft een lyrische vorm, is bedoeld om bij 'rond te hangen', naar te kijken, om het sociaal contact te bevorderen. De gekrulde vorm van de tweeledige waterpartij, voorzien van tegels in typische zwembadstijl en omringd met groene struiken, geeft een frivole, exotische toets aan de strakke en monotone uitstraling van de architectuur. Voor de opdrachtgever betekent de waterpartij vooral een upgrade van de woonkwaliteit en een mentale ontspanningsroute voor de bewoners.

KU 0709

Leon Vranken

Untitled

Gerealiseerd in 2011

Locatie: Kooigem (Kortrijk), Kooigemplein

Opdrachtgever: Stad Kortrijk

Bouwproject: heraanleg Kooigemplein in samenwerking met ontwerper Stefanie De Vos

In het kader van de Meesterproef 2007 ontwierp Leon Vranken voor het marktplein van Kooigem, een deelgemeente van Kortrijk, een multifunctionele sokkel die qua vorm niet afwijkt van zo vele andere, klassieke beeldensokkels. Het verschil ligt hierin, dat deze sokkel niet als basis voor een beeld dient, maar verscheidene functies van straatmeubilair in zich verenigt: een brievenbus, een fietsenstalling (drie gleuven in twee zijkanalen) en een waterkraantje. Met een knipoog schrijft Leon Vranken dit werk in in het discours van de traditionele beeldhouwkunst, meer in het bijzonder door de verhouding tussen beeld en sokkel tot onderwerp van zijn kunstwerk te maken.

Bibliografie: *Meesterproef 2007*, Brussel, Team Vlaams Bouwmeester, 2009, pp. 42-49

Bouwmeester Rapport 2010-2011. Brussel, 2012, pp. 138-139

KU 0710

Honoré δ'O

Airquake

Gerealiseerd in 2010

Locatie: Mechelen, Woonzorgcentrum Hof van Egmont, Hendrik Speecqvest 5

Opdrachtgever: OCMW Mechelen

Bouwproject: N.v.t. (het budget werd ter beschikking gesteld naar aanleiding van een legaat van een overleden bewoonster)

De installaties van Honoré δ'O zijn composities van alledaagse materialen en objecten zonder de minste technische pretentie. Hij introduceert voortdurend nieuwe, bij toeval gevonden objecten, waarmee hij de grens tussen het dagdagelijkse en het kunstwerk aftast. Het toevallig opdagen van de toeschouwer en zijn of haar interactie met het werk maken de installaties compleet.

Met deze interactieve installatie wil Honoré δ'O de relaties tussen de site, de bewoners en de bezoekers intensiveren. Verder werkend op een tijdelijke installatie die hij enkele jaren geleden ontwierp voor het Middelheimmuseum in Antwerpen, maakt hij ook hier gebruik van bundels nylondraad die, door een motor aangestuurd, dynamische golfbewegingen maken. Via een manueel bedieningssysteem kunnen bewoners, bezoekers of passanten de kabels, die op verschillende punten aan het gebouw bevestigd zijn, in beweging brengen en zo een poëtisch golvenpatroon creëren.

KU 0711

Lode Geens

Zonder titel

Gerealiseerd in 2007 in het kader van de Meesterproef 2007

Locatie: Kortrijk, Venningsite

Opdrachtgever: Stad Kortrijk

Bouwproject: masterplan door ontwerper Michiel Van Balen

Parallel aan de ontwikkeling van het masterplan voor de Venningsite realiseerde Lode Geens tijdens de Meesterproef werkweek in 2007 een fotoreportage die de diversiteit in de Venningwijk blootlegt. De wijk vertoont duidelijk een gebrek aan sociale cohesie: de 260 sociale huurwoningen veranderen gemiddeld om de twee jaar van huurder, maar in de wijk vinden we ook enkele luxe-lofts, een autokerkhof, een half afgewerkte zwevende brug, een huis met zwembad en een kasteel... De kunstenaar praatte met de bewoners en nam snapshots van hen en hun woonomgeving. De documentatie ondersteunde Michiel van Balen tijdens het ontwerpproces. Geens selecteerde vervolgens een dertigtal foto's en bracht die samen op één grote print. Deze montage werd afgedrukt op de keerzijde van Van Balens masterplan, als een bijdrage om dit laatste in zijn juiste context te plaatsen.

Bibliografie: *Meesterproef 2007*, Brussel, Team Vlaams Bouwmeester, 2009, pp. 98-103

KU 0712*

Richard Venlet

Zonder titel

Gerealiseerd in 2012

Locatie: Brussel, Sint-Lukas Hogeschool voor Wetenschap en Kunst, Paleizenstraat 70

Opdrachtgever: LUCA School of Arts, Dexia Real Estate

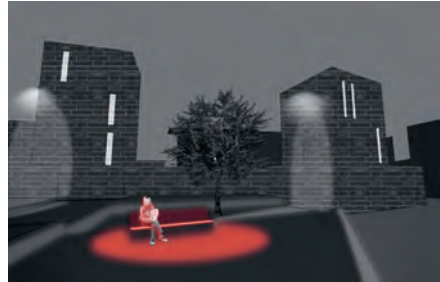
Bouwproject: Renovatie en nieuwbouw nieuwe campus
Schaarbeek ontworpen door TV Polo architects – Greisch – Coppee

Op het hoofdgebouw van de Sint-Lukas Hogeschool te Brussel, een plek voor creativiteit, studie en onderzoek waar jonge mensen worden onderwezen in sectoren waar beeldvorming een prominente plaats inneemt, plaatste Richard Venlet een verlichte en vijf meter lange pijl uit gelakt staal. Een sleepcontact laat hem met constante snelheid ronddraaien, zonder ooit stil te houden in één specifieke richting. Door zijn vorm en beweging werkt de pijl als een metafoor voor het wijzen en kijken naar de beelden en de wereld rondom ons, terwijl hij tegelijkertijd de plaats markeert waar de reflectie over en de verwerking van die informatie centraal moeten staan.

KU 0713

Kris Vleeschouwer

Blind Date

Ontwerp in het kader van de Meesterproef 2007

Locatie: Kortrijk, Ramen

Opdrachtgever: Stad Kortrijk

Bouwproject: herinrichting publieke ruimte door ontwerper Tom Haelvoet

Het verleden van Ramen als rosse buurt inspireerde Kris Vleeschouwer tot een voorstel dat verband houdt met de geschiedenis van deze plek. Het voorstel behelst de plaatsing van twee zitbanken, één op het plein Ramen en één op een andere locatie in Kortrijk. In de zitting van de banken zijn rode led-lampen verwerkt die langzaam oplichten wanneer beide banken tegelijkertijd worden bezet. Het ontwerp verwijst zo op een subtiele manier naar een mogelijke 'blind date' en wil de publieke ruimte opladen als sociale ontmoetingsruimte.

Bibliografie: *Meesterproef 2007*, Brussel, Team Vlaams Bouwmeester, 2009, pp. 152-157

KU 0714

Peter Rogiers

Wibo

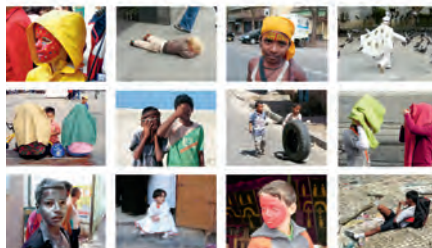
Gerealiseerd in 2010

Locatie: Mechelen, Woon- en Zorgcentrum Hof van Egmont, Hendrik Speecqvest 5**Opdrachtgever:** OCMW Mechelen**Bouwproject:** N.v.t. (het budget werd ter beschikking gesteld naar aanleiding van een legaat van een overleden bewoonster)

Het getorste en verwrongen beeld stelt een man voor met een wandelstok, een hoge hoed en een baard. Het kreeg een plaats tussen het Hof van Egmont en de ringweg. De sculptuur fungeert als landmark en geeft een identiteit, niet alleen aan het gebouw dat aan de zijde van de ring een nogal anonieme uitstraling heeft, maar aan de hele site, waarvoor het beeld als brandpunt of verbindend element fungeert. De titel van het beeld, *Wibo*, werd gekozen na overleg met bewoners en personeel.

KU 0715*

Ria Pacquée

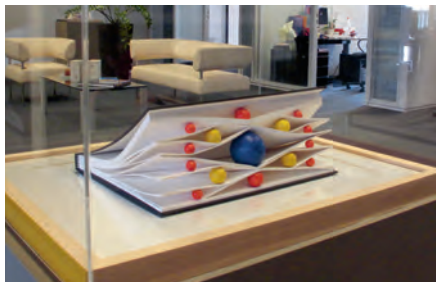
Geen titel

Gerealiseerd in 2009

Locatie: Brussel, Vlaamse Vertegenwoordiging bij de Europese Unie, Wetstraat 61-63**Opdrachtgever:** Internationaal Vlaanderen**Bouwproject:** inrichtingswerken

Een algemeen kenmerk van het oeuvre van Ria Pacquée is de aandacht voor het alledaagse in combinatie met datgene wat alle cultuurverschillen overstijgt. Pacquée creëert mentale bruggen tussen de westerse en oosterse cultuur en maakt hiervoor van verschillende media gebruik: fotografie, video, installaties enzovoort. In de kantoren van de Vlaamse Vertegenwoordiging bracht de kunstenaar verschillende fotografische composities aan, waarop kinderen te zien zijn uit verschillende werelddelen. De zin 'Vlaanderen past je perfect', een slogan waarmee de dienst Internationaal Vlaanderen wereldwijd campagne voert, werd op een wand geschreven. Naast de vier Europese talen die de Vlaamse overheid officieel gebruikt, introduceerde de kunstenaar een aantal andere wereldtalen zoals Arabisch, Hindi, Hebreeuws en Chinees. Een tweede fotoreeks toont personen met een verschillende geloofsovertuiging, herkenbaar door hun kledij en houding. In het kantoor van de Vlaamse Vertegenwoordiger hangt de foto van een toevenaar, waarschijnlijk oorspronkelijk uit Nigeria maar geportretteerd op het Sint-Jansplein te Antwerpen.

KU 0716*

Carlo Mistiaen*Geen titel*

Gerealiseerd in 2009

Locatie: Brussel, Vlaamse Vertegenwoordiging bij de Europese Unie, Wetstraat 61-63**Opdrachtgever:** Internationaal Vlaanderen**Bouwproject:** inrichtingswerken

Verspreid in vitrines over de ruimte van de vijfde verdieping van de Permanente Vertegenwoordiging plaatste Carlo Mistiaen twaalf openstaande schetsboeken, liggend op een houten lijst en voorzien van met kalligrafische inkt gekleurde, houten kralen. De boeken fungeren als schetsboeken van de kunstenaar, maar zijn ongebruikt. Ze kunnen hier worden gelezen als een metafoor voor communicatie en diplomatie. Carlo Mistiaen verwijst tevens in materiaal en vorm naar de rijke Vlaamse traditie van boekverluchting: de boeken krijgen 'lucht' door ze open te houden met een speels patroon van beschilderde bolletjes.

KU 0717*

Bren Heymans*Zonder titel*

On hold

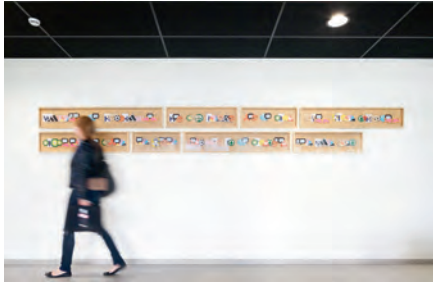
Locatie: Sint-Niklaas, School voor Buitengewoon Secundair Onderwijs (SBSO) 'Baken', Bellestraat 89**Opdrachtgever van het ontwerp:** Vlaams Bouwmeester**Bouwproject:** nieuwbouw door ABSCIS architecten

Het voorstel van Bren Heymans is niet direct verbonden met de nieuwbouw, maar heeft betrekking op een bestaand, bakstenen tuinhuisje op het schoolterrein, dat momenteel dienstdoet als opslagruimte. De kunstenaar transformeert het huisje tot een overdekte verpozingsplaats. Het huisje wordt voorzien van zes ronde openingen van verschillende diameters en in de binnenruimte worden twee functionele beelden geplaatst: een bol met een holle zitruimte, die als afzonderingsruimte kan fungeren, en een ezel/zitsculptuur, die vooral bedoeld is om door de leerlingen te worden aangeraakt.

De installatie is ook een knipoog naar een ets van Pieter van der Heyden naar Bruegel, getiteld *De ezel op school*. Hij die als ezel naar school gaat, komt niet als paard buiten.

Bibliografie: *Cahier #2. Schoolvoorbeelden. Over kunst-interventies in scholen*, Brussel, Vlaams Bouwmeester, 2009, pp. 102-110

KU 0718*

Benjamin Verdonck*ABC Hasselt*

Gerealiseerd in 2013

Locatie: Hasselt, Koninklijk Technisch Atheneum 2, Vildersstraat 3**Opdrachtgever:** Koninklijk Technisch Atheneum 2 / Team Vlaams Bouwmeester**Bouwproject:** nieuwbouw door TV Libost-groep/ a2o architecten

Het project van Benjamin Verdonck omvatte voor eerst een reeks workshops met leerlingen van het 5de jaar publiciteitsgrafiek en etalage. Het 'product' daarvan werd een langgerekt, friesvormig bas-reliëf (9,4 m x 15cm) dat een plaats kreeg in de multifunctionele 'patio' van het nieuwe schoolgebouw.

Brainstormings over de 'werkzaamheid' van de publicitaire logo's waar we voortdurend mee worden omringd, de wijze waarop we ze lezen, toe-eigenen, in ons geheugen opslaan en al of niet kunnen reproduceren, resulteerden in een 'alfabet', waarbij elke letter werd vervangen door het logo van een merknaam die begint met de desbetreffende letter: Adidas staat voor A, BMW voor B enz... De logo's werden door de leerlingen overgetekend, in hout uitgesneden en door Verdonck geassembleerd tot de volgende zin: 'Wanneer de houthakker het bos ingaat met de bijl over zijn schouder bibberen de bomen en zeggen: gelukkig is de bijlsteel één van ons.' De zin is op het eerste gezicht onleesbaar, maar spoedig blijkt de sleutel tot ontcijfering al even universeel als ons vertrouwde abc.

Bibliografie: Cahier #2. Schoolvoorbeelden. Over kunstinterventies in scholen, Brussel, Vlaams Bouwmeester, 2009, pp. 117-127

KU 0719*

Sarah & Charles*The Sensory Room*

Gerealiseerd in 2010

Locatie: Neder-Over-Heembeek, School voor Buitengewoon Secundair Onderwijs Heemschool 2, Koning Albertlaan 181**Opdrachtgever:** Heemschool 2 i.s.m. Vlaams Bouwmeester**Bouwproject:** nieuwbouw door B-architecten (project uitgesteld)

Het kunstenaarsduo Sarah & Charles deed een voorstel voor de inrichting van een snoezelkamer, een plek waar kinderen met een sterke mentale en fysieke beperking kunnen ontspannen terwijl hun zintuigen worden aangesproken. Het kunstenaarsduo baseerde zich hiervoor op gesprekken met de leerkrachten die deze kinderen begeleiden. Het resultaat is een snoezelkamer in twee delen: de ene zone is gericht op actief, de andere eerder op contemplatief gebruik. Voor deze laatste ontwierpen de kunstenaars een reeks van twaalf grote lichtkasten met bijbehorende soundtrack. De lichtkasten evoceren de vier seizoenen, dag en nacht, stad en natuur in vier verschillende landschappen. De kunstenaars hebben ook mee nagedacht over het actieve deel van de snoezelkamer. Hier kunnen de kinderen genieten van een ballenbad, een schommelstoel en andere speeltuigen.

Bibliografie: Cahier #2. Schoolvoorbeelden. Over kunstinterventies in scholen, Brussel, Vlaams Bouwmeester, 2009, pp. 71-80

KU 0723*

Marie-Ange Guilleminot

Livre de seuil

Gerealiseerd in 2011

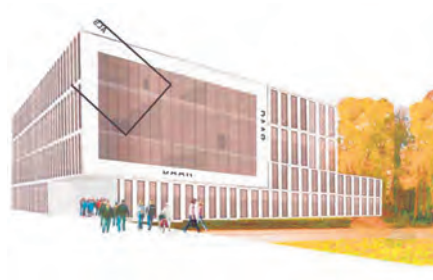
Locatie: Laken, Basisschool Sint-Ursula, Dieudonné Lefèvrestraat 41**Opdrachtgever:** Basisschool Sint-Ursula i.s.m. de Vlaams Bouwmeester**Bouwproject:** nieuwbouw door Tom Thys en Adinda Van Geystelen architecten

Het architectenteam heeft de school opgevat als een stad op kleine schaal, waar de kinderen zich deel voelen van een grotere gemeenschap. De accommodatie is er niet alleen voorzien voor de werking van de school, maar eveneens voor de werking van de buurt. Marie-Ange Guilleminot maakt objecten die precies bedoeld zijn om de dialoog tussen mensen te bevorderen. Dat proces en deze overdracht zijn belangrijker dan het object zelf. Haar voorstel voor de 'zolderverdieping' van het gebouw, de polyvalente ruimte van de school, neemt de vorm aan van een reeks in grijs vilt uitgevoerde 'boeken' met de afmetingen van een betonsteen. In de bladzijden van elk boek werden zolen voorgesneden die via een eenvoudig knoopsysteem tot teenslippers kunnen worden omgevormd. Anderzijds kunnen de boeken door de kinderen worden gebruikt als bouwstenen voor het maken van een podium, een scheidingswand, een labyrint, een stoel enzovoort. Alle leerkrachten van de school kunnen dit kunstwerk vrij inzetten in het kader van hun lessen.

Bibliografie: *Cahier #2. Schoolvoorbeelden. Over kunst-interventies in scholen*, Brussel, Vlaams Bouwmeester, 2009, pp. 95-101

KU 0724*

Peter Downsbrough

DAAR - TIJD | ALS, EN, OP

Streefdatum 2014

Locatie: Genk, Kunstschool en Instituut Regina Mundi, Collegelaan 9 / Grotestraat 27 (campus 'de Bret')**Opdrachtgever:** vzw KASOG**Bouwproject:** ontwerp door a2o architecten

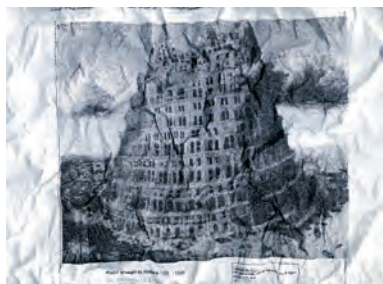
Het werk van Peter Downsbrough houdt altijd een reflectie in over het belang van de ingenomen positie: die van de sculptuur binnen haar context, die van de toeschouwer tegenover het werk, die van de kunstenaar tegenover de omringende wereld. Binnen deze complexe structuren speelt de positie van elk element een beslissende rol. Dit geldt zowel in de taal als in de architectuur. Downsbrough formuleerde een voorstel voor de gemeenschappelijk buitenruimte van de campus. De lijnen en woorden die worden gebruikt om de architectuur, de passage te markeren of te onderlijnen, openen een dialoog. Soms worden de woorden overlans doorgesneden en bieden zo een opening op de omgeving, een uitnodiging tot interpretatie: 'DAAR - TIJD | ALS, EN, OP'. We worden uitgenodigd om anders te kijken, om de plaats, de context, het werk op een ander manier te lezen.

Bibliografie: *Cahier #2. Schoolvoorbeelden. Over kunst-interventies in scholen*, Brussel, Vlaams Bouwmeester, 2009, pp. 81-94

KU 0726

Willem Oorebeek

Nieuwjaarskaart 2008 Team Vlaams Bouwmeester

Gerealiseerd in 2008

Opdrachtgever: VO – Team Vlaams Bouwmeester

Willem Oorebeek slaagde erin de opdracht van de Vlaams Bouwmeester in één beeld te vatten: de grotere variant van *De Toren van Babel* van Pieter Bruegel de Oude uit het jaar 1563, die zich in de collectie van het Kunsthistorisches Museum te Wenen bevindt. Het schilderij geeft het Bijbelverhaal uit de Genesis 11:4 weer en verzinnebeeldt de onbegrensde grootheidswaanzin van de mens. De dag van vandaag fungeert het beeld nog steeds als metafoor voor bouwkunst en taalverwarring. Voor de nieuwjaarskaart van de Vlaams Bouwmeester haalde Oorebeek het beeld van het internet. Een eenvoudige zwartwit-print werd door hem verfrommeld, opnieuw gladgestreken, en vervolgens gefotografeerd en gedrukt. Zoals in eerder werken onderzoekt Willem Oorebeek ook hier op een doorgedreven manier de manipulatie en (herhaalde) reproductie van bestaande beelden.

KU 0727

Franciska Lambrechts

Ideaaahhhl

Gerealiseerd in 2008

Opdrachtgever: VO – Team Vlaams Bouwmeester

Bouwproject: Inhaaloperatie scholenbouw in Vlaanderen

Naar aanleiding van de op handen zijnde inhaaloperatie in de scholenbouw, die door de Vlaams Bouwmeester werd ondersteund, gaf de kunstcel in 2006 aan Franciska Lambrechts de opdracht om een werk te realiseren. De film die zo tot stand kwam, is niet verbonden met een concreet schoolgebouw maar reflecteert op een meer abstract niveau over onze manier van denken, over hoe we leren, kennis vergaren etc. Uitgaande van de oppositie tussen bewustzijn en materie, en meer bepaald van het primaat van het denken op de materie, wordt de kijker meegetrokken in een web van duale opposities, een aaneenschakeling van tegengestelde begrippenparen die niet geschikt blijken om zich tot de wereld te verhouden. De film werd niet alleen vertoond in het kader van diverse festivals en culturele bijeenkomsten, maar werd ook op dvd uitgebracht. De dvd werd, samen met een beeldessay van de kunstenaar, opgenomen als onderdeel van de publicatie *Cahier #2 Schoolvoorbeelden*.

Bibliografie: Cahier #2. Schoolvoorbeelden. Over kunstinterventies in scholen, Brussel, Vlaams Bouwmeester, 2009, pp. 153-163 + dvd

KU 0801

Tobias Rehberger

The banks emerge as banks not only as the bridge crosses the stream

Niet gerealiseerd

Locatie: Bornem/Temse, tweede Scheldebrug

Opdrachtgever: Gemeente Bornem

Bouwproject: Bouw van een nieuwe Scheldebrug door Ney & Partners

De opdracht bestond erin een kunstwerk te maken dat als landmark zou fungeren voor wie de provincie binnenkomt en zich zou verhouden tot de nieuwe en de oude brug zonder ermee in concurrentie te treden. De aandacht werd gevestigd op het contrast tussen de twee Schelde-oeveren: Temse met een meer stedelijk versus Bornem met een landelijker karakter. Er werd voor geopteerd om met de Duitse kunstenaar Tobias Rehberger samen te werken. Zijn oeuvre, dat zich situeert op de grens tussen het museale en het functionele, heeft niet alleen grote esthetische kwaliteiten: Rehberger slaagt er ook in om voor de toeschouwer de complexiteit van een plek en zijn specifieke context te ontsluiten.

In het voorstel van Tobias Rehberger werkt het dienstgebouw als een sokkel voor een 'uitzichtpad', dat zich in een expressieve beweging tussen de oude en de nieuwe brug ontwikkelt en beide met elkaar verbindt. Om het sokkelkarakter van het dienstgebouw te versterken, volgden de opdrachtgevers de instructies van de kunstenaar en werd een zwarte pleisterlaag op de gevels aangebracht, die zou contrasteren met het witte, glimmend gelakte metaal van de kronkelende constructie die Rehberger wilde aanbrengen. Het voorstel kon uiteindelijk om financiële redenen niet worden gerealiseerd.

[→ pp. 164-169]

KU 0801B

Lawrence Weiner

*BOVEN BENEDEN DE WATERSTAND
MET EEN WAARSCHIJNLIJKHEID
VAN OVERSTROMING [D.W.Z. EEN DIJK]*

Gerealiseerd in 2012

Locatie: Bornem/Temse, tweede Scheldebrug

Opdrachtgever: Gemeente Bornem

Bouwproject: Bouw van een nieuwe Scheldebrug door Ney & Partners

Lawrence Weiner wordt beschouwd als een centrale figuur in de ontstaansgeschiedenis van de conceptuele kunst. Hij werkt voornamelijk met filosofische en poëtische teksten, die zowel in private als publieke ruimten op muren, glaspartijen etc. worden aangebracht. Taal is voor Weiner sculpturaal materiaal, elke taalconstructie kan worden beschouwd als mentale beeldhouwkunst. De toeschouwer is vrij de 'boodschap' zelf te interpreteren: Weiners werken zijn suggesties of voorstellen.

Dit werk, voor het eerst gerealiseerd in 1977 in de galerie Wide White Space te Antwerpen, werd in 1990 opnieuw getoond in het kader van de tentoonstelling 'Ponton Temse': de zin werd aangebracht op een van de pijlers van de oude Scheldebrug te Bornem. Het werk is vandaag in het bezit van het S.M.A.K. te Gent. Het werd met toestemming van de kunstenaar voor onbepaalde tijd in bruikleen gegeven aan de gemeente Bornem, waar het sinds 2012 weer op de brugpijler prijkt.

Eveneens in het kader van de bouw van de nieuwe Scheldebrug werd nog een ander artistiek voorstel geselecteerd van Tobias Rehberger. Dit kon echter om financiële redenen niet worden gerealiseerd (→ KU 0801).

KU 0805*

Niko Van Stichel

Observatorium

51°04'00,00"N-04°01'33,00"O

Gerealiseerd in 2012

Locatie: Zele, Centrum voor Thuis- en Ouderenzorg De Bron, Koevliet 3

Opdrachtgever: OCMW Zele, Dexia Bank

Bouwproject: nieuwbouw door ABETEC

Aan de basis van Van Stichels voorstel ligt de gedachte dat je alles wat je in de macrokosmos kan onderzoeken, ook terugvindt onder de microscoop. De kunstenaar ontwierp een observatorium, een synthese van verschillende observatoria wereldwijd en van de geschiedenis van de astronomie en de sociale context ter plaatse. Het observatorium is gebouwd rond een stalen skelet, dat aan de buitenkant werd bekleed met geanodiseerd aluminium en aan de binnenkant met berken-multiplex. De koepel is toegankelijk via een draaitrap in de toren, de benedenverdieping is voorzien van zitmeubilair.

Het werk is bedoeld als ontmoetingsplek voor de bewoners van het woon- en zorgcentrum en hun bezoekers: het observatorium als waarneemingsplaats en uitkijkpost, een venster op de wereld.

KU 0808*

Frank Halmans

Bank Immaculata

Gerealiseerd in 2011

Locatie: Edegem, Woonzorgcentrum Immaculata met dienstencentrum, Oude-Godstraat 110

Opdrachtgever: OCMW Edegem, Dexia Bank

Bouwproject: nieuwbouw door FDA architecten & ingenieurs nvg

Het kunstwerk van Frank Halmans is een vier meter lange en anderhalve meter brede zitbank geflankeerd door twee staande lampen, die in de buitenruimte voor de ingang van het hoofgebouw werden geplaatst. De bank ziet eruit als een gestoffeerde sofa waarover een witte, gehaakte spreij is gedrapeerd. In de 'spreij' zijn verschillende patronen en motieven verwerkt. Ter hoogte van de rugleuning zien we vijf verschillende medaillons met voorstellingen op het thema van 'de gelukkige ouderdom'. De lampenkappen zijn in dezelfde sfeer gedecoreerd.

KU 0809*

Joëlle Tuerlinckx

Zonder titel

Niet gerealiseerd

Locatie: Brussel, Muntpunt, Muntplein

Opdrachtgever: Vlaamse overheid

Bouwproject: renovatie van de voormalige Hoofdstedelijke Bibliotheek tot communicatiehuis, informatiecentrum en belevingsbibliotheek Muntpunt door B-architecten

Joëlle Tuerlinckx' voorstel voor Muntpunt ging uit van het idee dat het gebouw, net als de boeken die er worden bewaard, fungeert als informatiedrager en als medium om kennis door te geven. De kunstenaar wilde die elementen met elkaar verbinden, bevragen en verankeren binnen een grootstedelijke context. Het voorstel bestond erin, het gebouw verticaal te doorboren en door de opening van ongeveer 30 cm diameter een subtiel geheel van stroken glasvezelpapier op te hangen, dat zichtbaar zou zijn op elke verdieping. Als een 'bladwijzer' voor het gebouw zou het werk de bezoeker uitnodigen stil te staan bij zijn positie en bij de functie en plaats van het gebouw in de stad. De dynamiek van deze doorboring zou mede gegarandeerd worden door een pendant, voorzien bij de balie op de eerste verdieping: op de grote wand, die eveneens vanaf het Muntplein zichtbaar is, wilde Tuerlinckx een magnetische wand aanbrengen waarop een opengeslagen boek te zien zou zijn. Zonder op een monumentale of dwingende manier aanwezig te zijn in het gebouw, wilde Joëlle Tuerlinckx aldus het hele gebouw opladen en laten functioneren als een metaforische generator van verschillende, gelaagde betekenissen. Het voorstel werd door de jury geselecteerd en de kunstenaar werd gevraagd het voorstel technisch verder uit te werken. Toen het dossier op punt stond, bleek er echter geen voldoende draagvlak voor de realisatie meer te bestaan.

KU 0810*

Anno Dijkstra

UNTITLED # 1

Gerealiseerd in 2009

Locatie: Hallaar (Heist-op-den-Berg), woon- en zorghuis Ten Kerselaere, Boonmarkt 26

Opdrachtgever: vzw Emmaüs

Bouwproject: nieuwbouw en renovatie door Osar Architecten

Anno Dijkstra tracht menselijke herinneringen, zoals bijvoorbeeld bekende foto's uit de media of fragmenten uit onze alledaagse werkelijkheid, te vatten in sculpturen of beelden. Voor het woon- en zorghuis Ten Kerselaere heeft de kunstenaar veertien sculpturen vervaardigd. De keuze van de afgebeelde objecten is er gekomen na gesprekken met de bewoners over hun eigen herinneringen: een Vlaams huis met achterbouw, de pincet van een diamantbewerker, de ploeg van de boer, de basiliek van Scherpenheuvel, werkhandschoenen enzovoort. Dijkstra plaatste de bronzen beelden in de centrale buitenruimtes (de toegangswegen en het centrale plein) naast elkaar op twee lage, langwerpige betonnen sokkels. Een kleine opstap laat toe om de betonnen platen te betreden en tussen de beelden te wandelen. Alle sculpturen zijn ongeveer even groot om iedere hiërarchie tussen de objecten te laten verdwijnen. De sculpturen zijn eerder kleinschalig, we kijken er op neer. Hierdoor wordt een bespiegelende sfeer gecreëerd, net zoals ouderen zelf beschouwend terugblikken op hun leven als een aaneenschakeling van anekdotes.

KU 0811

Stief Desmet

Monument voor R35

Gerealiseerd in 2010

Locatie: Waregem, kruising R35 Zuiderlaan met N382b
Verbindingsweg

Opdrachtgever: Stad Waregem

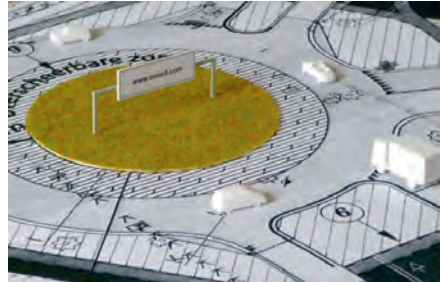
Bouwproject: aanleg van een verkeersrotonde

Desmet ontwierp een vrijstaande sculptuur die centraal geplaatst werd op de rotonde. Het beeld stelt een veelheid van figuren voor. De kunstenaar haalde hiervoor zijn inspiratie in de voortuintjes van Waregem. Hij vatte de rotonde op als een voortuin voor de stad en installeerde er een assemblage van de voortuinsculpturen die je aantreft in Waregem en bij uitbreiding in het hele Vlaamse land. Onderaan torst een tuinkabouter een grote schaal waaruit allerlei figuren lijken op te duiken: een hert, een paard, een leeuw, een engeltje... Het geheel werd zwart geschilderd, maar op bepaalde vlakken bracht de kunstenaar reflecterende grijze verf aan, zodat het beeld ook 's nachts zichtbaar blijft. In de aanloop naar de inhuldiging van de sculptuur organiseerde de kunstenaar tevens een affichecampagne via bijlagen bij de lokale krant. Op die manier werden de inwoners actief bij het proces betrokken.

KU 0812

Simona Denicolai & Ivo Provoost

www.eeeell.com

Niet gerealiseerd

Locatie: Asse, rotonde aan Huinegem

Opdrachtgever: Gemeente Asse

Bouwproject: aanleg van een verkeersrotonde

Het voorstel van Simona Denicolai & Ivo Provoost is het beste te omschrijven als een hedendaagse stadspoort. Een monumentale digitale welkomstportiek met een duidelijk te onderscheiden voor- en een achterkant, wordt zo geplaatst dat iedereen die de stad binnenrijdt via een hartelijk welkom tevens wordt uitgenodigd naar een website te surfen. Op de site krijgen bezoekers een film te zien, opgebouwd vanuit gesprekken met de arbeiders die de portiek op de rotonde plaatsen. Het artistieke voorstel bespeelt de publieke ruimte dus op twee niveaus, enerzijds met een als beeld te omschrijven ingreep in de fysieke publieke ruimte van een stad in Vlaanderen, anderzijds door zich immaterieel in te schrijven in de virtuele publieke ruimte die het World Wide Web is. Het voorstel werd door de gemandateerde selectiecommissie unaniem weerhouden, maar sneuvelde in de gemeenteraad.

KU 0813*

Joris Ghekiere

Zonder titel

Gerealiseerd in 2009

Locatie: Aalst, Onze-Lieve-Vrouwziekenhuis,
Moorselbaan 164

Opdrachtgever: Onze-Lieve-Vrouwziekenhuis Aalst

Bouwproject: nieuwbouw door VK Studio

Dit kunstwerk kwam tot stand in het kader van een artistieke visie voor de publieke ruimtes van het nieuwe Onze-Lieve-Vrouwziekenhuis, ontwikkeld door Philippe Van Cauteren, artistiek directeur van het S.M.A.K. te Gent. Het werk van Joris Ghekiere, een metalen constructie, bevindt zich in de openlucht aan de buitenrevalidatie van de afdeling Fysische Geneeskunde, en is ook zichtbaar vanuit de cafetaria. De kunstenaar zelf beschrijft het werk als een 'mentale levenswandeling'. Het verbeeldt verschillende parcours die samenkomen en zich verder ontwikkelen. Rondom een centrale kern worden verschillende draaibewegingen gesuggereerd. Het is de bedoeling dat patiënten bij mooi weer onder dit kunstwerk hun revalidatie-oefeningen kunnen doen.

Joris Ghekiere is vooral gekend omwille van zijn schilderkunstige oeuvre, maar realiseerde in het verleden ook reeds een aantal buitensculpturen. Een constante hierbij is zijn gevoeligheid voor relationele contexten en maatschappelijke relevantie.

KU 0814*

Guillaume Bijl

Souvenirs van de 20ste eeuw

Gerealiseerd in 2009

Locatie: Aalst, Onze-Lieve-Vrouwziekenhuis,
Moorselbaan 164

Opdrachtgever: Onze-Lieve-Vrouwziekenhuis Aalst

Bouwproject: nieuwbouw door VK Studio

Dit werk kwam tot stand in het kader van een artistieke visie voor de publieke ruimtes van het nieuwe Onze-Lieve-Vrouwziekenhuis, ontwikkeld door Philippe Van Cauteren, artistiek directeur van het S.M.A.K. te Gent. De installatie van Guillaume Bijl, getiteld *Souvenirs van de 20ste eeuw*, kreeg een plaats op de gelijkvloerse verdieping. Contrasterend met de ziekenhuisomgeving creëerde Bijl een museale sfeer met behulp van vitrines, gevuld met zogenaamd historische objecten, die ooit in het bezit zouden zijn geweest van beroemdheden. De objecten worden met zorg tentoongesteld en geïdentificeerd, en voorzien van een korte biografie van de betrokken beroemdheden. Met dit soort installaties reflecteert Guillaume Bijl over de waarden die de westerse cultuur aanhangt. Meer specifiek bevraagt hij, met veel gevoel voor humor, onze fetisjistische omgang met materiële relictten.

KU 0815*

Peter Rogiers*Ballroom Danser*

Gerealiseerd in 2009

Locatie: Aalst, Onze-Lieve-Vrouwziekenhuis,
Moorselbaan 164**Opdrachtgever:** Onze-Lieve-Vrouwziekenhuis Aalst**Bouwproject:** nieuwbouw door VK Studio

Dit kunstwerk kwam tot stand in het kader van een artistieke visie voor de publieke ruimtes van het nieuwe Onze-Lieve-Vrouwziekenhuis, ontwikkeld door Philippe Van Cauteren, artistiek directeur van het S.M.A.K. te Gent. Peter Rogiers hing een sculptuur op aan een van de witte pilaren in de monumentale hal. Het beeld, uitgewerkt in rode kunststof, is afgeleid van Rogiers' bijdrage aan de parktentoonstelling 'Kunst in Zoersel', editie 1999. Het stelt een soort narrenfiguur voor die acrobatische bewegingen in de ruimte uitvoert. Door de rode kleur trekt het de aandacht en blijft het makkelijk op het netvlies nazinderen. Met deze sculptuur brengt de kunstenaar een luchtige noot aan in de typische ziekenhuissfeer.

KU 0816*

Pieter Vermeersch*Untitled*

Gerealiseerd in 2009

Locatie: Aalst, Onze-Lieve-Vrouwziekenhuis,
Moorselbaan 164**Opdrachtgever:** Onze-Lieve-Vrouwziekenhuis Aalst**Bouwproject:** nieuwbouw door VK Studio

Deze reeks werken kwam tot stand in het kader van een artistieke visie voor de publieke ruimtes van het nieuwe Onze-Lieve-Vrouwziekenhuis, ontwikkeld door Philippe Van Cauteren, artistiek directeur van het S.M.A.K. te Gent. Pieter Vermeersch integreerde aan alle bezoekersliften in het X-blok fotografische afdrucken op aluminium. Het zijn telkens foto's van de liftsassen zelf. Op sommige verdiepingen betreft het een directe fotografische registratie, op andere zie je een foto in een foto. Op die manier creëert de kunstenaar een diepte-effect en verstoort hij het oriëntatievermogen van de bezoeker.

In het oeuvre van Pieter Vermeersch staan de begrippen tijd, ruimte en kleur centraal. Dit zijn de bouwstenen waarmee hij zijn universum construeert. Hoe deze elementen precies worden gebruikt en hoe ze op elkaar inwerken, verschilt van werk tot werk.

KU 0818*

Katrien Vermeire

Something To Tell You

Gerealiseerd in 2011

Locatie: Hallaar (Heist-op-den-Berg), woon- en zorgcentrum Ten Kerselaere, Boonmarkt 26

Opdrachtgever: Vzw Emmaüs

Bouwproject: nieuwbouw en renovatie door Osar Architects

Op basis van de verhalen en herinneringen van de bewoners van het woon- en zorghuis maakte Katrien Vermeire voor iedere bejaardenwoning een unieke foto: een zwart-witbeeld van een sterrenhemel, een vogelkooi, een koorddanser, een merel in de kruin van een loofboom, een avondopname van de stad enzovoort. De foto's werden opgehangen in de hal van de veertien individuele woningen. Ze verlenen de huisjes een eigen identiteit en fungeren tevens als herkenningspunt voor bewoners, familie en bezoekers. De foto's werden ook afgedrukt op postkaartformaat. Zo kan iedere bewoner met de eigen postkaart zijn/haar verhuizing aankondigen aan familie en vrienden.

KU 0819*

Tim Volckaert

Valerius Erectalius

Gerealiseerd in 2011

Locatie: Etikhove - Maarkedal, Woonzorgcentrum Ter Gauwen, Puttene 36

Opdrachtgever: OCMW Maarkedal, Dexia Bank

Bouwproject: nieuwbouw woonzorgcentrum door AMV architecten

De opdrachtgevers wensten het ontwerp van een kunstwerk te kaderen in de tuinaanleg, die naar aanleiding van de nieuwbouw plaatsvond. Het werk van Tim Volckaert is een zes meter hoog torengedebouwe met een venster waarop verschillende foto's van het landschap geprint zijn. De toren is geplaatst aan de rand van de site, waar hij een dialoog aangaat met het prachtige landschap van de Vlaamse Ardennen. De titel *Valerius Erectalius* is een rechtstreekse verwijzing naar en hulde aan de landschapsschilder Valerius De Saedeleer, die zich na vele omzwervingen in deze streek kwam vestigen.

KU 0820*

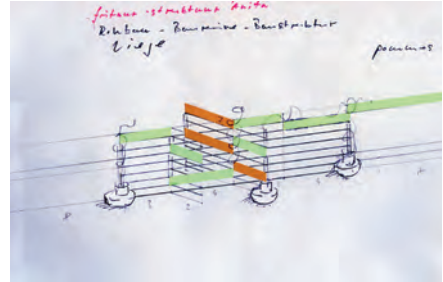
Sophie Nys*geen titel*

Gerealiseerd in 2008

Locatie: Brussel, Vlaamse overheid, departement Bestuurszaken, Boudewijngebouw, Boudewijnlaan 30 verdieping 1 toren C en verdieping 7 toren B
Opdrachtgever: VO – departement Bestuurszaken
Bouwproject: Inrichtingswerken door Macken & Macken architecten i.s.m. Richard Venlet

De opdracht voor de herinrichting van de kantoren van het Team Vlaams Bouwmeester en de Administrateur-Generaal van het departement Bestuurszaken in het Boudewijngebouw tot een mengvorm tussen landschaps- en cellenkantoor werd toegewezen aan het ontwerp bureau Macken & Macken in samenwerking met beeldend kunstenaar Richard Venlet (→ KU0608). Zij kozen er in de eerste plaats voor om de beschikbare ruimte open te breken en alle overbodige wanden te slopen. Voor de signalisatie werd een beroep gedaan op kunstenaar Sophie Nys. Zij combineerde een tekstuele bewegwijzering met een palet van gekleurde bollen. Deze bevorderen niet alleen de veiligheid en oriëntatie in deze met glas en spiegels gecompartmenteerde ruimtes, maar brengen tevens een speelse toets aan in de strakke architectuur.

KU 0823

Manfred Pernice*Liege*

Niet gerealiseerd

Locatie: Sint-Lievens-Houtem, marktplein
Opdrachtgever: Gemeente Sint-Lievens-Houtem
Bouwproject: herinrichting marktplein door Christian Kieckens Architects

In overleg met de opdrachtgever ging de architect op zoek naar een kunstenaar die op zijn eigen manier kan inspelen op de ruimtelijke en stedenbouwkundige structuur van het plein, en op de verschillende functionele overgangen en mentale grenzen die er spelen. Daar waar de architect het plein eerst 'opruimt', om het daarna heel gericht weer op te bouwen, vertrok Manfred Pernice bij de ontwikkeling van zijn voorstel van de vraag: wat kan er gebeuren met een bouwproject dat onvoltooid is? Drie visuele elementen inspireerden hem daarbij: een frituur en een voormalig bushokje, die zich vandaag nog aan de rand van het marktplein bevinden en er, als onkruid in een verzorgd bloembed, hardnekkig hun plaats blijven opeisen, en een industriële werf, te zien vanaf een van de snelwegen in de omgeving. Vanuit deze drie beelden ontwierp Pernice een sculptuur, een soort pergola die bedoeld is om te evolueren en met planten te worden begroeid. Ondanks de monumentale afmetingen (12 x 15 x 4 m) is het in de eerste plaats een transparante en open structuur.

KU 0824

Franky D.C

Macula Lutea

[MACULA LUTEA]

Gerealiseerd in 2008

Opdrachtgever: VO – Team Vlaams Bouwmeester

De nieuwjaarskaart 2009 van het Team Vlaams Bouwmeester werd ontworpen door beeldend kunstenaar Franky D.C. *Macula Lutea* is een fotografisch beeld van een oranje-gele verfvlek, al dan niet toevallig ontstaan, op een onbepaalde plek in de openbare ruimte. De foto is vanuit vogelperspectief genomen en toont een onbestemde vorm die de verbeelding prikkelt en allerlei connotaties kan oproepen. Onderaan in beeld zijn de neuzen van de schoenen van de kunstenaar te zien, waarmee meteen zijn positie blijkt als scherp observator in de marge van de werkelijkheid. De titel in gouden letters verwijst naar de gele vlek, een minuscuul gebied in ons oog dat ons in staat stelt om scherp te zien. Dat de kunstenaar hierop zinspeelt, mag geen toeval heten: Franky D.C.'s hele oeuvre is een reflectie op de mechanismen van het kijken. Zijn foto's, schilderijen en assemblages laten ons bij voorkeur datgene zien waar we gewoonlijk achteloos aan voorbijgaan.

KU 0901*

Fabian Luyten

't Pleintje

Gerealiseerd in 2011

Locatie: Diest, OCMW Kinderdagverblijf 't Kevertje, Kloosterbergstraat 15

Opdrachtgever: OCMW Diest

Bouwproject: nieuwbouw door AMV architecten

Fabian Luyten maakte een speelsculptuur in inox en rode kunststof voor de peuters van Kinderdagverblijf 't Kevertje: een zitbankconstructie met lantaarnpaal. Deze elementen staan qua schaal enerzijds in verhouding tot de gestalte van een kind van een meter groot en anderzijds tot de afmetingen van het pleintje waarop de speelsculptuur is opgesteld. De zitbankconstructie is opgebouwd uit gelijkzijdige driehoeken en veelhoeken. Dezelfde figuren zijn terug te vinden in de vorm en bekleding van het pleintje. In de ogen van een volwassene krijgt het geheel, door de 'gekrompen' indruk, een sculpturaal karakter.

KU 0902*

Kelly Schacht

Tour Detour | The guide

Gerealiseerd in 2011/2012

Locatie: Munsterbilzen, VDAB competentiecentrum voor mobiliteit en machinale bouwberoepen, Calvarieberg 6

Opdrachtgever: VDAB

Bouwproject: nieuwbouw door Architectenbureau Jan Van Baelen

Verspreid over de gebouwen van het nieuwe VDAB complex te Munsterbilzen bracht Kelly Schacht oneliners op de muren aan in grote zwarte blokletters. Met deze 'tekstballonnen' wil ze de voorbijganger vanaf de zijlijn begeleiden, becommentariëren, bevragen en op speelse wijze tot interactie aanzetten. De alternatieve signalisatie reikt tot in de buitenruimte. We ontdekken quotes als DOWN UNDER en LET'S PLAY HIDE AND SEEK op rioolbuizen en ander betonnen oefenmateriaal. Een groot, op een frame gespannen doek met de tekst STAY FOCUSED werd bovenop een werfcontainer gemonteerd. Het werk draagt bij tot de integratie van de verschillende opleidingen en bewegingen die op de VDAB site plaatsvinden.

KU 0903

Johan De Wilde

Cultuurgids voor blinden

Gerealiseerd in 2009

Opdrachtgever: VO – Team Vlaams Bouwmeester

De Vlaams Bouwmeester reikte in 2009 voor de vierde keer de Prijs Bouwheer uit, met als doel het bevorderen van de architecturale kwaliteit van publieke bouwopdrachten. De prijs werd uitgereikt in vier categorieën: nieuwbouw, herbestemming of hergebruik, publieke ruimte en kunst in opdracht. Genomineerden en laureaten ontvingen elk een tweeluik van Johan De Wilde. Per categorie ontwikkelde de kunstenaar een set bestaande uit enerzijds een fotografisch beeld van de stad Oslo en anderzijds een tekening, geïnspireerd op foto's uit een Engelstalige reisgids voor Noorwegen uit het begin van de 20ste eeuw. Laureaten ontvingen een set met een originele tekening, voor de genomineerden betrof het een hoogwaardige reproductie. Originelen en reproducties zijn evenwel nagenoeg identiek. Op deze manier benadrukte De Wilde niet alleen dat het kunstwerk 'in het tijdperk van zijn technische ultra-reproduceerbaarheid' is beland, maar ook dat binnen zijn oeuvre geen hiërarchie speelt.

KU 0904*

Ilke De Vries

Evolution

Gerealiseerd in 2012

Locatie: Hoeilaart, woonzorgcentrum Hof ten Doenberghe, Groenendaalsesteenweg 32

Opdrachtgever: OCMW Hoeilaart

Bouwproject: nieuwbouw door RDBM architecten & adviseurs

Hoeilaart was tot vijftig jaar geleden een 'glazen dorp' vol serres waarin tafeldruiven werden geteeld. Vele bewoners van het woonzorgcentrum hebben nog sterke herinneringen aan de serres. Door de positie van de nieuwe serviceflats hebben de bewoners een prachtig uitzicht over een vallei met zo'n gerestaureerde druivenserre. Het kunstwerk *Evolutie* van Ilke De Vries bestaat uit twee delen: een lichtinstallatie en een film.

De kunstenaar transformeerde de serre tot een lichtinstallatie, waarvan de intensiteit naar gelang van het weer en de seizoenen verandert. In de film spelen zowel de natuur als de gebeurtenissen binnen en rond de serre een centrale rol. De kunstenaar vroeg een van de bewoners om gedurende een jaar tweemaal per dag vanuit een vast standpunt in haar slaapkamer een opname te maken. Met de enorme hoeveelheid beeldmateriaal die zo ontstond, maakte De Vries een film die in de leefruimtes van het woonzorgcentrum wordt getoond. De schermen functioneren als levende schilderijen waarin het leven in en rond de serre te zien is.

[→ pp. 176-181]

KU 0906A

Alberto Garutti

Geen titel

On hold

Locatie: Turnhout, binnengebied Turnova-site

Opdrachtgever: Stad Turnhout i.s.m. Armada Projectontwikkeling

Bouwproject: herontwikkeling van de Turnova-site op basis van het masterplan van WIT architecten

Met de ontwikkeling van de Turnova-site (voormalige drukkerij Brepols) ontstaat een volledig nieuw stadsdeel in het hart van de Turnhoutse binnenstad. Naast de architecturale, maatschappelijke, commerciële en functionele meerwaarde die het project zal genereren, wenst het stadsbestuur de site ook een bijzondere artistieke uitstraling te verlenen. Alberto Garutti werd uitgenodigd er een belevingsproject te ontwikkelen. In zijn oeuvre verbindt Garutti monumentaliteit met een grote stedelijke en sociale verwevenheid. Deze karakteristieken sluiten aan bij de ambities van de opdrachtgever om enerzijds in te spelen op de grootschaligheid van het project met het ontwikkelen van een baken voor de stad, en anderzijds gevoelig te zijn voor de sociale en demografische realiteit van de site en de stad. Voor het concept concentreert Garutti zich op het nieuwe plein en de relatie die dit aangaat met zijn omgeving en gebruikers. Niet alleen wordt het plein het centrale punt van de site, het functioneert ook als een pendant van de historische Grote Markt, die net buiten Turnova ligt. Water zal een bepalende rol spelen in het finale ontwerp, mede omdat zich vroeger op deze site het stedelijk zwembad bevond, waar vele mensen uit Turnhout en omstreken hebben leren zwemmen.

KU 0906B*

Jef Geys

Geen titel

On hold

Locatie: Turnhout, binnengebied Turnova-site

Opdrachtgever: Stad Turnhout i.s.m. Armada
Projectontwikkeling

Bouwproject: herontwikkeling van de Turnova-site op basis van het masterplan van WIT architecten

De rode draad bij het uitschrijven van een kunst-opdracht naar aanleiding van de uitvoering van het masterplan voor de Turnova-site was de invulling van het begrip 'beleving'. Aan de kunstenaars werd gevraagd om enerzijds in te spelen op de toekomstige sociale, economische en demografische realiteit van de site en de stad en anderzijds de landmarkfunctie ervan te versterken. Jef Geys bekijkt de wereld vanuit de Kempen en reflecteert er over kunst en samenleving. Het is zijn overtuiging dat kunst deel uitmaakt van het leven en niet opgesloten hoeft te worden in musea en galeries. Hij stelt voor om, vanuit een kleine helikopter die op grote hoogte boven de site kan vliegen, foto's te laten nemen in de vier hoofdwindrichtingen en de vier tussenwindrichtingen. Vervolgens wil hij acht zwart-witafdrukken een plaats geven op de site, alle vergezeld van een kleine, gekleurde windroos. De lijst om de foto's wordt telkens uitgevoerd in de overeenkomstige kleur op de windroos.

Vermits Turnova in fases zal worden ingericht, wil Geys de werken een voor een op de site introduceren. Als een panorama op de begane grond moet het werk de toekomstige bezoekers en gebruikers van de site aanmoedigen op ontdekkingsstocht te gaan.

KU 0908A

Philip Aguirre y Otegui

15 augustus 1942, Lange Kievitstraat Antwerpen

Gerealiseerd in 2012

Locatie: Mechelen, Kazerne Dossin, Memoriaal, Museum en Documentatiecentrum over Holocaust en Mensenrechten, Goswin de Stassartstraat 153

Opdrachtgever: VO – departement Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid

Bouwproject: restauratie, renovatie en herinrichting van de Dossinkazerne tot memoriaal en nieuwbouw van een museum en documentatiecentrum over holocaust en mensenrechten door AWG Architecten

In juli 1942 opende de Duitse bezetter in de Dossinkazerne te Mechelen een SS-Sammellager. Van daaruit vertrokken per trein, in 28 opeenvolgende transporten, 25.484 Joden en 351 zigeuners naar Auschwitz-Birkenau. Nog geen 5% onder hen – 1240, onder wie 32 zigeuners – zou de oorlog overleven. Deze tragische episode maakt van de Dossinkazerne een belangrijke 'plaats van herinnering'. AWG Architecten hebben met hun ontwerp gestreefd naar een architectuur wars van vertoon, niet verhalend noch verleidend.

Philip Aguirre y Otegui realiseerde in het kader van dit project twee kunstwerken. Het werk op de benedenverdieping van het Memoriaal, getiteld *15 augustus 1942, Lange Kievitstraat Antwerpen*, is geïnspireerd op politieverlagen van de eerste grote razzia van de Duitse bezettingsmacht tegen Joden in Antwerpen. Families werden tijdens de maaltijd van tafel geplukt om enkele dagen later vanuit de Dossinkazerne naar Auschwitz te worden gedeporteerd. Het kunstwerk toont drie liggende figuren onder een tafel die gedekt is met drie borden en drie lepels. Boven de tafel hangt een gloeilamp. De ramen zijn dichtgekalkt.

KU 0908B*

Philip Aguirre y Otegui

De muur

Gerealiseerd in 2012

Locatie: Mechelen, Kazerne Dossin, Memoriaal, Museum en Documentatiecentrum over Holocaust en Mensenrechten, Goswin de Stassartstraat 153

Opdrachtgever: VO – departement Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid

Bouwproject: restauratie, renovatie en herinrichting van de Dossinkazerne tot memoriaal en nieuwbouw van een museum en documentatiecentrum over holocaust en mensenrechten door AWG Architecten

Philip Aguirre y Otegui realiseerde in het kader van de restauratie, renovatie en herinrichting van de Dossinkazerne twee kunstwerken, waarvan een op de benedenverdieping van het memoriaal (→ KU 0908). In het museum integreerde hij, aan het einde van de lange ontvangstbalie, de installatie *De muur*: een mannenfiguur, ca. 185 cm hoog, staat met zijn gelaat naar de kale muur van het museum gekeerd. De muur maakt deel uit van het werk. De installatie verwijst naar een foto uit de archieven van het kamp van Breendonk, waarop een groep mannen in burgerkledij te zien is: ze staan op een van de binnenplaatsen, op gelijke afstand van elkaar, met hun gezicht naar een muur gekeerd.

KU 0911*

Art & Language

Homes from Homes X

Gerealiseerd in 2011

Locatie: Herentals, Algemeen Ziekenhuis St.-Elisabeth, Nederrij 133

Opdrachtgever: AZ St.-Elisabeth

Bouwproject: uitbreiding en verbouwing door Architects in Motion

Art & Language is een wisselend samenwerkingsverband tussen conceptuele kunstenaars, dat sinds de stichting in de late jaren 1960 veel veranderingen heeft ondergaan. Het vroege werk van Art & Language, zoals hun tijdschrift *Art-Language*, voor het eerst verschenen in 1969, wordt beschouwd als een invloedrijke bijdrage aan de ontwikkeling van de conceptuele kunst, zowel in Groot-Brittannië als in de VS.

Het werk dat Art & Language voorstelde voor het ziekenhuis functioneert niet als een toevoegsel aan de architectuur, maar eerder als een 'suggestie met een weerhaak'. Bij de centrale lift in de hal op het gelijkvloers hangt een lijst waarin 216 badges werden aangebracht, de ene helft met tekst en de andere met afbeeldingen van bomen. Tekst-badges beginnen telkens met een begroeting gevolgd door een naam: 'Hallo John!' Zo'n aanspreking betekent in een ziekenhuis natuurlijk veel meer dan elders. Als een soort contrast met de tekst suggereren de beelden van bomen – tevens een verwijzing naar het wapenschild van Herentals – een verbinding met de buitenwereld, de natuur.

Voor Art & Language zijn details op mensenmaat belangrijk in een monumentaal gebouw als een ziekenhuis. Het woord functioneert als iets wat de toeschouwer in een andere wereld brengt, die buiten de instelling gelegen is.

KU 0912*

Guy Van Bossche

The collector

Streefdatum realisatie 2015/2016

Locatie: Herentals, Algemeen Ziekenhuis St.-Elisabeth, Nederrij 133

Opdrachtgever: AZ St.-Elisabeth

Bouwproject: uitbreiding en verbouwing door Architects in Motion

Guy Van Bossches voorstel vertrekt van een foto die de kunstenaar nam in Zwitserland. Deze laat kinderen zien die, net boven de boomgrens, een boomhut bouwen. De foto diende in het verleden als uitgangspunt voor verschillende schilderijen. In het kader van deze opdracht wil Van Bossche een van deze schilderijen uitvergroten en op tegels laten overzetten. De uitvoering als tegeltafbeelding is voor hem als schilder een manier om zijn werk daadwerkelijk in de architectuur te integreren. Het werk zal een plaats krijgen bij de liften. De boomhut verwijst naar de behoefte aan beschutting en alles wat daarmee kan worden geassocieerd: spel, angst, hoop...

KU 0913

David Claerbout

Streetcat. Een huisdier voor de stad

Niet gerealiseerd

Locatie: Poperinge, Grote Markt

Opdrachtgever: Stad Poperinge

Bouwproject: heraanleg van de Grote Markt door Christian Kieckens Architects

Naar aanleiding van de heraanleg van de Grote Markt van Poperinge werd de kunstcel van de Vlaams Bouwmeester door de architect benaderd om mee na te denken over een artistieke ingreep in de publieke ruimte. Gezamenlijk werd aan het stadsbestuur voorgesteld om het videowerk *Streetcat. Een huisdier voor de stad* van David Claerbout op het plein een vaste plek te geven. Het interactieve kunstwerk heeft de gedaante van een televisiescherm, waarop een huiskamer te zien is met een kat. Het dier reageert op de gedragingen van voorbijgangers zoals een echte poes: de ene keer is ze sociaal en reageert ze op de passanten, de andere keer houdt ze zich afzijdig en ver van het gewoel op de Grote Markt. Het kunstwerk zou de levensduur hebben van een echte kat, namelijk 15 à 20 jaar. *Streetcat* is bewust geen kunstwerk dat een rem zet op de ontwikkeling of functionaliteit van de plek, maar een symbolische en metaforische toevoeging met een sterke interactieve en sociaal-artistieke component.

KU 0914

Tinka Pittoors

Brakelhoen

Gerealiseerd in 2012

Locatie: Gewestweg N8 tussen Brakel en Ninove

Opdrachtgever: Gemeente Brakel

Bouwproject: dorpskernvernieuwing door BRUT

Het Brakelhoen maakt – hoewel (nog) niet officieel erkend – onlosmakelijk deel uit van het culturele erfgoed van de gemeente Brakel. Tot aan de Eerste Wereldoorlog was het hoen niet alleen van groot belang voor de lokale voedselvoorziening, maar ook een economische troef voor de streek. Aan het einde van de 19de eeuw werd zelfs een vereniging opgericht ter promotie van het Brakelhoen. Om die reden wenste de gemeente Brakel langs een drukke invalsweg naar haar dorpskern een monument ter ere van het hoen te plaatsen. In samenspraak met de vzw Braekelclub – Nederbraekel koos de gemeente voor een visualisatie van haar levend erfgoed door kunstenaar Tinka Pittoors. Op een geabstraheerde maar toch herkenbare manier bracht zij de Brakelhoen in een vier meter hoge sculptuur tot leven, met inbegrip van de typische pikkende beweging, gesuggereerd met behulp van het spiraalvormige onderstel.

KU 0915*

Bren Heymans (i.s.m. landschapsarchitect Steve Annaert en de bewoners)

geen titel

Gerealiseerd in 2012

Locatie: Boom, Zorginstelling De Klinkaard, Jan Frans Willemsstraat 26

Opdrachtgever: KOCA Volwassenenzorg vzw

Bouwproject: nieuwbouw door ba-p

De opdracht aan Bren Heymans behelsde het inrichten van de tuin. In dialoog met de bewoners – 24 dove of slechthorende personen die hier permanent verblijven – en een landschapsarchitect ontstond het idee om de tuin naast het nieuwe gebouw niet alleen ten bate van de bewoners in te richten maar op bepaalde momenten ook als semipublieke ruimte open te stellen voor de buurt. De oude ontspanningsunit kreeg daarbij een rotsachtige make-over en doet dienst als 'clubhuis'. Zowel in als buiten deze ontspanningsruimte integreerde de kunstenaar op vraag van de bewoners een waterpartij, die met behulp van boxen het omgevingsgeluid via kringen in het water zichtbaar maakt.

Bren Heymans' artistieke bijdrage geldt als een uitnodiging tot communicatie, aan het adres van de bewoners van De Klinkaard én van de buurtbewoners. De kunstenaar speelde zeer bewust in op de aandacht voor inclusie van het team van De Klinkaard. Hij beklemtoont hun voortdurende zoeken naar interactie tussen de bewoners en hun omgeving. Op een niet dwingende, uitnodigende manier maakt hij duidelijk dat deze bewoners burens zijn van de andere bewoners van Boom-Noord.

Daar de tuin deels toegankelijk gemaakt werd voor de buurt, participeerde ook de gemeente in de realisatie van het project.

KU 0916A*

Job Koelewijn

Audio billboard (werktitel)

Wordt niet gerealiseerd

Locatie: Lo-Reninge, woonzorgcentra Hof ten IJzer en Het Havenhuis, Dorpplaats 14 en Lostraat 3K

Opdrachtgever: vzw C.O.D. Sint-Vincentius

Bouwproject: nieuwbouw Het Havenhuis – Hof ten IJzer / dorpskernvernieuwing

Job Koelewijn formuleerde het voorstel om alle bewoners van de site te betrekken door hen een stuk poëzie te laten inspreken: 'Waar het op aan komt', een gedicht van Willem M. Roggeman dat de kunstenaar zelf de laatste jaren elke dag luidop leest en opneemt.

De stemmen van de bewoners worden vrij zake-lijk weergegeven via luidsprekers die ingewerkt zijn in een billboard. Zoals een klok of een beiaard in een stad een ritme aangeeft, wil Koelewijn de ingesproken verzen volgens een bepaald ritme, een of meerdere keren per dag laten afspelen. Het billboard staat op de grens van de site van Het Havenhuis/Hof ten Yzer. Hoewel het voorstel inhoudelijk toegespitst is op de woonzorgcentra en niet rechtstreeks inspeelt op de dorpskernvernieuwing, kan het kunstwerk wel een verbinding leggen met de rest van het dorp. Het gaat om een punctuele ingreep die niettemin bepalend kan zijn voor de beleving van het dorp.

KU 0916B*

Richard Venlet

Over muren en bakstenen als metaforen van een ingebed verleden en nieuwe perspectieven (werktitel)

Wordt niet gerealiseerd

Locatie: Lo-Reninge, woonzorgcentra Hof ten IJzer en Het Havenhuis, Dorpplaats 14 en Lostraat 3K

Opdrachtgever: vzw C.O.D. Sint-Vincentius

Bouwproject: nieuwbouw Het Havenhuis – Hof ten IJzer / dorpskernvernieuwing

Venlets voorstellen vertrekken vanuit een ruimere analyse van de sites en het dorp, met de bedoeling de samenhang en aantrekkelijkheid ervan te versterken. Bij de kerk hoort een ommuurd kerkhof. De kerkhofmuur is van latere datum dan de kerk en vertoont zowel functioneel als symbolisch een aantal gebreken, waardoor de begraafplaats op een verkeerde manier aanwezig lijkt in het dorp. Richard Venlet wil al deze elementen behouden, maar de visuele aantrekkelijkheid en openheid van het dorp bevorderen door een nieuwe muur te bouwen. Functionele en symbolische elementen zouden in nissen in de nieuwe muur verwerkt worden. Op die manier zou een open geheel ontstaan waarin de schoonheid en monumentaliteit van de kerk beter tot hun recht zouden komen.

Het voorstel om op strategische plaatsen Hof ten IJzer te ommuren, is ingegeven door de wens om deze typologie door te trekken en het woonzorgcentrum beter te verweven met de rest van het dorp. Voorts stelde de kunstenaar voor om naast Het Havenhuis in een gelijkaardige baksteen een halfronde nis met bank te voorzien, gericht naar het landschap van de IJzervallei. Tot slot suggereerde Venlet het hout van een van de drie monumentale beuken op het kerkhof, die afgestorven is, te gebruiken voor het bemeubelen of aankleden van de twee woonzorgcentra.

KU 0917*

**Jan Kempenaers in samenwerking met
Kasper Andreasen**

Zonder titel

Gerealiseerd in 2014

Locatie: Nieuwpoort, woonzorgcentrum De Zathe,
Astridlaan 103

Opdrachtgever: OCMW Nieuwpoort i.s.m. Belfius

Bouwproject: nieuwbouw door Osar architects

Jan Kempenaers heeft foto's geselecteerd uit de beeldarchieven van Nieuwpoort en omgeving. Dit beeldmateriaal wordt gerasterd zoals een krantenfoto en uitgefreesd uit witte kunstschalen, die worden aangebracht als zonnewering voor de glaspartij in de lange noordgevel van het woonzorgcentrum. De panelen laten gefilterd licht door maar ook de openingen tussen de panelen spelen met de lichtinval. Daarnaast ontstaan er zichten naar buiten voor de bewoners die zich in de grote leefruimte bevinden. In combinatie met het glas en de gordijnen ontstaat een gelaagd beeld en een boeiende wisselwerking tussen binnen en buiten. De kracht van de artistieke ingreep schuilt ook in het creëren van een meerwaarde voor het nieuwe plein aan de noordzijde van het gebouw. De panelen zomen het plein immers langs één zijde af met oude en nieuwe beelden van Nieuwpoort. Bewoners en passanten kijken via het gebouw naar een specifieke selectie herkenbare en abstracte details uit hun vertrouwde omgeving. Het vermengen van oude en nieuwe fragmenten speelt bovendien in op de aanwezigheid van verschillende generaties: in de directe omgeving van het woonzorgcentrum zijn jonge gezinnen gehuisvest.

KU 0918

Koen Vanmechelen

Cosmogolem

Gerealiseerd in 2014

Locatie: Kruibeke-Bazel-Rupelmonde, gecontroleerd
overstromingsgebied

Opdrachtgever: Waterwegen en Zeekanaal NV en
gemeente Kruibeke

Bouwproject: Sigmaplan

De lokale socioculturele organisatie Tij iijvert voor een duurzame dialoog met de bewoners van Rupelmonde, Bazel en Kruibeke en bij uitbreiding alle geïnteresseerden in Vlaanderen en daarbuiten. De ambitie is een project te realiseren dat niet alleen op artistiek en cultureel, maar ook op ecologisch en toeristisch vlak kan prikkelen en vernieuwen. Een intensieve dialoog tussen natuur en cultuur via een kunstproject kan aandacht genereren voor de inspanningen die nodig zijn om het leven op aarde voor de toekomst veilig te stellen voor de mens.

Koen Vanmechelen's *Cosmogolem*, een soort van houten reus, zal een plaats krijgen in de ontzoonzone van het overstromingsgebied Kruibeke-Bazel-Rupelmonde. De *Cosmogolem* staat symbool voor universele kinderrechten en de valkuil van de maakbaarheid van de mens. Het oorspronkelijke idee dateert al van 1986, toen Vanmechelen het beeld ontwierp als symbool voor een helper, een redder voor al wie steun nodig heeft. Sindsdien is de *Cosmogolem* al op verschillende plaatsen in de wereld door lokale jongeren nagebouwd. Zo zijn er al exemplaren te vinden in India, Nicaragua, Tanzania, Polen en Pakistan. Ook in Kruibeke zullen jongeren uit de lokale gemeenschap het kunstwerk mee helpen bouwen.

KU 0919

Jacques Charlier

Dites-le toujours avec des fleurs

Gerealiseerd in 2009

Opdrachtgever: VO – Team Vlaams Bouwmeester

Jacques Charlier werd uitgenodigd de nieuwjaarskaart 2010 van het Team Vlaams Bouwmeester te ontwerpen. Charlier typeert zichzelf als 'grossier in Belgische humor, alle categorieën'. Zijn geliefkoosde thema is de sociaal-culturele en economische problematiek van de kunst en van de kunstwereld. Voor deze kaart maakte hij een beeld dat luxe en warmte uitstraalt, maar ook absurd aandoet: een kitscherig bloemstilleven, gevat in een gouden stukwerklijst, hangt vreemd te zweven tegen een achtergrond van donkerrode fluwelen gordijnen. Het schilderij is ook nog eens een kwartslag gedraaid, wat het geheel nog grotesker maakt. Charlier presenteert een duidelijk leesbaar en herkenbaar beeld, dat ons niettemin uitnodigt onze blik, onze ervaring en omgang met beelden in vraag te stellen.

KU 0920

Ellen Harvey

Repeat

Gerealiseerd in 2013

Locatie: Bossuit, Doorniksesteenweg

Opdrachtgever: Gemeente Avelgem

Project: onderzoek naar de herbestemming van een kerkgebouw

De Sint-Amelbergakerk van Bossuit was onttrokken aan de eredienst en had te kampen met bouwfysische problemen. Vanuit de dialoog tussen de verschillende betrokken partners werd gezocht naar de juiste manier om met dit gegeven en de plek om te gaan. In het kader van een scenario van nabestemming werd kunstenaar Ellen Harvey aangetrokken, die voorstelde de kerk te transformeren tot een gecontroleerde ruïne. Vanuit haar vaststelling dat enerzijds kwaliteitsvolle publieke ruimte in het dorp ontbreekt en anderzijds de kerk een centrale positie bekleedt in het dorpsweefsel, stript ze het kerkgebouw en laat het skelet overgroeien met woekerplanten. De nieuwe terrazzo vloer volgt de *footprint* van de oude kerk en visualiseert haar geschiedenis door middel van een 'schaduw', gebaseerd op het silhouet van de ruïne uit de Eerste Wereldoorlog.

Het kunstwerk kan worden beschouwd als een project dat een sociale en culturele meerwaarde creëert met behoud van de *genius loci*.

[→ pp. 182-187]

KU 1001*

Vadim Vosters & Pieter Walraet*Grotto*

Gerealiseerd in 2012

Locatie: Hofstade, Woon- en zorghuis Ambroos, Muizenstraat 66**Opdrachtgever:** Vzw Emmaüs**Bouwproject:** nieuwbouw door architectenbureau Archides nv

De constructie van Vadim Vosters en Pieter Walraet volgt het vormelijk idioom van een grot: rotsachtige wanden, kruipende begroeiing, informele paden getrokken door oneigenlijk gebruik. In de binnenruimte vormen ruwe wanden, pegels en druijsteenpilaren een complexe tekening. Ingeplant in de semipublieke ruimte van het woon- en zorghuis kan de grot een plek zijn om zich terug te trekken, een stille ruimte voor bewoner, mantelzorger, vrijwilliger, buurtbewoner enzovoort. Zodra de schemering invalt, krijgt het architecturale kunstwerk letterlijk en figuurlijk een extra dimensie door de inventieve projectie in de binnenruimte: op een glasmuur ontstaat een schimmenspel, een interactieve wisselwerking met een nieuwe leefwereld als resultaat. De grot wordt eveneens als ruimte voor therapeutische gesprekken gebruikt.

KU 1002

Frederic Geurts*Spiraal*

Gerealiseerd in 2011

Locatie: Peer, rotonde N747-N748 – Kleine Brogel**Opdrachtgever:** Gemeente Peer**Bouwproject:** heraanleg rotonde, ontworpen door de Gemeente Peer

Twee ringvormige, rood-witte buizen – in hun vormgeving verwijzend naar verkeerssignalisatie – omcirkelen in een dubbele beweging het rondpunt. Een grotere zichtbaarheid en veiligheid gaan hier samen met het creëren van een soort optisch bedrog, een suggestie van beweging. Op een afstand kan het lijken alsof één enkele ring eindeloos op en neer springt. Pas bij het naderen en oprijden van de rotonde wordt de illusie doorbroken.

KU 1003*

Koen van den Broek

Sampled

Streefdatum realisatie 2018

Locatie: Mechelen, Algemeen Ziekenhuis Sint-Maarten, ter hoogte van R6-Liersesesteeweg (Roosendaelveld), Mechelen-Noord

Opdrachtgever: Emmaüs vzw

Bouwproject: nieuwbouw ontworpen door VK STUDIO Architects, Planners & Designers

Als schilder is Koen van den Broek meestal bezig met architecturale elementen uit onze omgeving en met ritme. Dit was ook de aanleiding voor de opdrachtgevers om hem uit te nodigen een concept uit te werken voor de glaspartijen aan de gevel van het nieuwe ziekenhuisgebouw. Deze werden namelijk herkend als potentiële dragers voor een monumentaal werk. Van den Broek ontwierp een print voor de glaspartijen aan de hand van elementen uit zijn schilderijen, die tot een nieuw geheel worden samengevoegd in functie van de architectuur. Daarbij is hij tevens geïnteresseerd in de verhouding tussen binnen en buiten, en tussen het ziekenhuis als groter geheel en het individuele detail waarop elke mens kan focussen.

[→ pp. 188-193]

KU 1004*

Ruben Bellinkx

Handen door het dak (werktitel)

Streefdatum niet gekend

Locatie: Laken, Jeugdhuis 't Mutske, Schapenweg 2

Opdrachtgever: Jeugdhuis 't Mutske vzw

Bouwproject: verbouwing door Plan A

Op het groendak van de zaal van het jeugdhuis wil Ruben Bellinkx een vijftiental betonnen afgietsels van handen plaatsen. De houdingen en gebaren van de handen zijn geïnspireerd op die van fans wanneer zij tijdens een concert of festival naar hun idool reiken. Naast herkenbare gebaren (*peace- of fuck you-teken*, *duivelsteken*...) uit de jongerencultuur, verbeeldt de kunstenaar ook handgebaren die geen duidelijke betekenis hebben, of bij een andere cultuur horen. De handen breken als het ware door het dak van het jeugdhuis: ze drukken adoratie uit, revolte en de roep om vrijheid, maar ook hulpeloosheid.

KU 1005*

Mekhitar Garabedian

Library (Barthes, 2011)

Gerealiseerd in 2011

Locatie: Antwerpen, GZA Ziekenhuizen, campus Sint-Vincentius, Sint-Vincentiusstraat 20

Opdrachtgever: GZA Ziekenhuizen

Bouwproject: uitbreiding Sint-Vincentiusziekenhuis door Architectenbureau De Vloed

De kunstenaar realiseerde twee ingrepen. Enerzijds werd het citaat 'Mijn lichaam is niet hetzelfde als het uwe' in neonletters aangebracht op de lege muur in de ruimte voorzien voor 'opname'. Anderzijds worden personeel en bezoekers uitgenodigd op A4 pagina's de volgende zinsconstructies aan te vullen: 'Ik hou van: / ik hou niet van:'. De ingevulde bladzijden worden vervolgens ingescand en getoond op monitoren in de onthaalzone. Beide ingrepen gaan terug op een passage uit het boek *Roland Barthes door Roland Barthes*: 'Ik hou van, ik hou niet van: dit is van geen enkel belang, voor niemand; het heeft klaarblijkelijk geen zin. En toch wil dit alles zeggen: mijn lichaam is niet hetzelfde als het uwe.'

KU 1006*

Guy Rombouts

Geen titel

Streefdatum realisatie 2014

Locatie: Wilrijk, Woonzorgcentrum Sint-Bavo, Sint-Bavostraat 29

Opdrachtgever: GZA Ziekenhuizen

Bouwproject: nieuwbouw ontworpen door Wim Dens en Barent Bulcke

Guy Rombouts formuleerde een voorstel dat uit drie deelprojecten kan bestaan. Het eerste behelst de nummering van de kamers en appartementen met behulp van oude, gerecupereerde eetborden. Op de borden zal het kamernummer worden aangebracht in het door de kunstenaar ontworpen AZART-alfabet.

Ten tweede wil de kunstenaar een voederplaats voor vogels creëren, waar eveneens een zonnewijzer zal worden aangebracht. Om het vogelbestand rond Sint-Bavo te verrijken, wil hij tevens 26 nesten voederkastjes plaatsen, verspreid over het hele complex. Ieder huisje wordt gemaakt in de vorm van een letter of vogelnaam en heeft de kleur van de desbetreffende letter van het AZART-alfabet. De nestkastjes worden met de hand in klei vervaardigd.

Als derde project ten slotte wil Guy Rombouts op een aantal beeldschermen in de cafetaria van het woonzorgcentrum via webcams een plek elders in de wereld live in beeld brengen: een aquarium, de markt in Beijing, het San Marcoplein in Venetië, het nest van een valk of het strand van Yucatán.

KU 1007*

Henk Visch

Een Vaas in de Straat

Gerealiseerd in 2012

Locatie: Wilrijk, ziekenhuis Sint-Augustinus, Oosterveldlaan 24

Opdrachtgever: GZA Ziekenhuizen

Bouwproject: uitbreiding door SVR-Architects

Henk Visch plaatste een 2,75 meter hoge aluminium vaas in het plantsoen tussen de openbare weg met bushalte en de parking voor de ingang van het Sint-Augustinus ziekenhuis. Het is een lichtgrijze, mat glimmende vaas met een rode band ter hoogte van de hals: een eenvoudige vorm met een minimum aan versiering.

De vaas kan worden geassocieerd met een waaier van betekenissen, die historisch ver teruggaan. Zo is de vaas in archeologisch verband het eerste teken van het bestaan van een sociale gemeenschap. Elke stad rust op een dikke laag scherven, die tot in de kleinste details getuigen van de sociaal vormende kracht en van de uiterst langzame ontwikkeling van een verbindend cultureel bewustzijn. Bovendien vertoont een vaas vaak een verstilde, meditatieve symmetrie en kan ze gezien worden als een gestileerde antropomorfe vorm.

De kunstenaar wil de sculptuur niet als deel van het straatmeubilair presenteren en heeft ze daarom opgesteld als een autonoom object met het ziekenhuis als decor.

KU 1008*

Ann Veronica Janssens

Kinderpsychiatrisch Centrum Genk

Gerealiseerd in 2013

Locatie: Genk, Kinderpsychiatrisch Centrum, Schiepse Bos 8

Opdrachtgever: Vzw Kinderpsychiatrisch Centrum Genk (KPC)

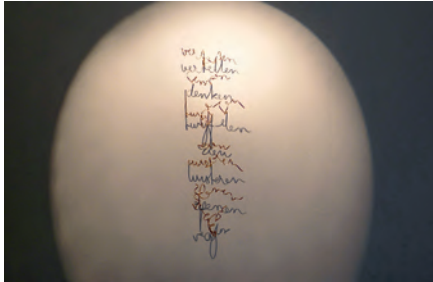
Bouwproject: nieuwbouw door Osar Architecten

Verspreid over het hele gebouw integreerde Ann Veronica Janssens in de raampartijen kleuren, lenzen, prisma's en teksten, die in combinatie met elkaar de aanblik van het gebouw van buiten af beïnvloeden. Binnen creëren de diverse ingrepen allerlei optische en lichteffecten. Een lens vergroot of verkleint de omgeving; in een schuifraam schuiven twee kleurvlakken over elkaar heen, waardoor een nieuwe kleur ontstaat; strips van spiegelglas reflecteren licht en omgeving; twee lijntekeningen die over elkaar schuiven, creëren een moiré effect... Dit spel met licht, kleur, vorm en vervorming is bedoeld om de waarnemer uit te dagen en op het verkeerde been te zetten. Op een subtiele, niet confronterende manier speelt de kunstenaar zo in op de aanleiding waarom kinderen en ouders het KPC moeten bezoeken. De wereld is voortdurend in verandering en er wordt weinig rekening gehouden met het tempo van elke mens om zich hieraan aan te passen. Tegelijk biedt Ann Veronica Janssens de bezoeker een zekere afleiding, waardoor de aandacht kan verschuiven van het psychische naar het visuele.

KU 1009*

Fred Eerdekens

Zeven woorden die uw leven kunnen veranderen

Gerealiseerd in 2011

Locatie: Tienen, Psychiatrische Kliniek Broeders Alexianen, Liefdestraat 10

Opdrachtgever: Vzw Provinciaalder der Broeders van Liefde

Bouwproject: nieuwbouw door Osar Architecten

Het werk van Fred Eerdekens bestaat uit twee delen. Aan het onthaal van de nieuwbouw, bestemd voor tijdelijke opname, staat op een wand de volgende zin te lezen: 'Zeven woorden zouden uw leven kunnen veranderen.' Uit een analyse van de plek en gesprekken met betrokkenen, onthield Eerdekens inderdaad zeven begrippen/acties die cruciaal blijken in het proces dat patiënt en begeleider gedurende een opname doorlopen. In een van de gesprekslokalen werden dan ook op subtiele wijze de volgende zeven woorden aangebracht: *vertellen – denken – twijfelen – zien – luisteren – openen – vragen*. Zowel aan het onthaal als in het gesprekslokaal werden de woorden gevormd met behulp van koperdraad. Zoals gebruikelijk in het werk van Fred Eerdekens zijn ze niet rechtstreeks herkenbaar: enkel de schaduwen die de met kunstlicht beschenen draadvormen tegen de muur werpen, vormen een leesbaar beeld.

KU 1011*

Frank Bragigand

The Kitchen – The Terrace

Gerealiseerd in 2011

Locatie: Balen, residentieel centrum De Schakel vzw, Schakelveld 20

Opdrachtgever: vzw De Schakel

Bouwproject: uitbreiding residentieel centrum door Architects Unplugged

De Schakel is een vereniging voor de opvang en begeleiding van volwassenen met een matige of ernstige mentale handicap in dag- en /of nachtverblijf. In de gemeenschappelijke binnen- en buitenruimte van het residentieel centrum verleende Frank Bragigand de meubels en de decoratieve aankleding van de cafetaria en het terras een extra dimensie. Zoals in ander werk van Bragigand, *Painted objects*, werden ook hier alledaagse objecten beschilderd. Daar de opdrachtgever een sociaal-artistieke dimensie aan deze kunstopdracht wilde geven, stelde de kunstenaar voor het beschilderen van de stoelen, tafels en gekleurde panelen in het kader van een workshop samen met de bewoners te realiseren.

KU 1012

Pedro Cabrita Reis

Looking at silence

Gerealiseerd in 2012

Locatie: Kortrijk, Crematorium Uitzicht, Ambassadeur Baertlaan 5

Opdrachtgever: Intergemeentelijke vereniging voor crematoriumbeheer in Zuid-West-Vlaanderen 'Pylon'

Bouwproject: nieuwbouw door Souto de Moura Arquitectos Lda & SumProject

Pedro Cabrita Reis' interventie bestaat in de bouw van een muur in snelbouwsteen, die vervolgens tot op een bepaald niveau werd stukgeslagen. Cabrita Reis werkt hier, net als altijd, met materialen die verwijzen naar constructie, naar een technisch universum. Het stukslaan van de muur verbeeldt een beslissing, een actie, maar ook het voorbijgaan van de tijd, erosie, vergankelijkheid. Visueel spreekt het voorstel aan door zijn eenvoud en potentieel om de identiteit van de plek te verrijken. Ook het spel met kleur en textuur in deze serene context vormt een waardevolle toevoeging aan de architecturale omgeving.

[→ pp. 194-199]

KU 1013

Kris Vleeschouwer in samenwerking met Sophie Van Noten

Telescopische zuil (werktitel)

Streefdatum realisatie 2015

Locatie: Geel, Markt

Opdrachtgever: Gemeente Geel

Bouwproject: heraanleg van de Markt en de Werft door Infrabo/VHP

De kunstopdracht voor de Markt te Geel heeft een specifieke voorgeschiedenis. In het kader van een opdracht voor het Openbaar Psychiatrisch Ziekenhuis te Geel ontwikkelde Kris Vleeschouwer aanvankelijk een werk voor een rotonde in de nabijheid van de instelling: een beweegbare pijl zou op metaforische wijze inspelen op de opdrachtformulering, waarin vooral de aandacht werd gevestigd op de plaatselijke traditie van gezinsverpleging. Met de opdracht aan een kunstenaar wilde men deze collectieve en unieke betrokkenheid van de bevolking extra in de verf zetten. Ingevolge het annuleren van de rotonde op de nabijgelegen gewestweg, werd aan de stad Geel voorgesteld Kris Vleeschouwer uit te nodigen een concept te ontwikkelen voor de Markt, waar de specifieke inzet van de Geelse gemeenschap nog beter onder de aandacht kon worden gebracht. De *Telescopische zuil* is een uitschuifbare mast, die op subtiele wijze in het marktplein van Geel is geïntegreerd. De zuil staat in verbinding met bewegingssensoren in de zorgafdelingen van het Openbaar Psychiatrisch Ziekenhuis. De bewegingen van patiënten of personeel in het ziekenhuis doen de zuil op het plein heel langzaam naar boven of beneden bewegen. Hoe meer mensen er bewegen bij het OPZ, hoe hoger de mast zich boven het marktplein verheft. Nu eens is de zuil visueel sterk aanwezig, tot op 25 meter hoogte; dan weer verdwijnt ze in de grond en wordt ze zo goed als onzichtbaar.

KU 1019*

Aeneas Wilder

Untitled #151

Gerealiseerd in 2010

Locatie: Duffel, Woon- en Zorghuis Hof Van Arenberg, Rooienberg 1

Opdrachtgever: Emmaüs vzw

Bouwproject: uitbreiding door Architectenburo Jef Van Oevelen

Het kunstwerk van Aeneas Wilder, een bolvormige houten zitsculptuur van acht meter diameter, werd ingeplant in de semipublieke buitenruimte van het woon- en zorghuis, naast een wandelpad naar het dorp. Het kunstwerk is opgebouwd uit gestapelde houten balken en biedt tegelijk geborgenheid en openheid. Het werk doet dienst als ontmoetingsplaats voor ouderen maar ook voor jongeren van een nabijgelegen school en patiënten van het psychiatrisch ziekenhuis. Wilder schiep hier een sociale, toegankelijke ruimte, waarbij de grenzen tussen intimiteit en openbaarheid, tussen het sacrale en het profane op subtiële wijze worden afgetast.

KU 1020

Roberta Gigante

Blow Out

Gerealiseerd in 2014

Locatie: Gent, Visserijpark, Visserij

Opdrachtgever: Stad Gent

Bouwproject: heraanleg groene ruimte door Hans Druart en Roberta Gigante

Door de aanleg van groen wil de stad Gent meer ademruimte geven aan de dichtbebouwde woonwijken in de 19de-eeuwse gordel. Landschapsarchitect Hans Druart en kunstenaar Roberta Gigante ontwikkelden in het kader van de Meesterproef 2010 ontwerpen voor het Visserijpark en het park aan de Willem de Beersteeg (→ KU 1021). De voorstellen bespelen de grens tussen water en land.

Het Visserijpark wordt in nauw overleg met de buurtbewoners uitgewerkt tot 'buurttuin' waar het rustig toeven is, maar waar ook een barbecue of buurtfeest kunnen plaatsvinden. Roberta Gigante bedacht een installatie, opgebouwd uit zeven buizen met verschillende diameter en lengte, die uitmonden in het water van de Neerschelde. Hiermee wordt verwezen naar de watermolen die hier ooit stond en deze plek de naam 'Rommelwater' bezorgde. Wanneer gebruikers van het park bepaalde 'gevoelige' stenen betreden, vormen zich luchtballen in het rivierwater.

KU 1021

Roberta Gigante

Still Drop

Gerealiseerd in 2014

Locatie: Gent, park Willem de Beersteeg

Opdrachtgever: Stad Gent

Bouwproject: heraanleg groene ruimte door Hans Druart en Roberta Gigante

Een opening in de muur van het aanpalende schoolplein verschaft het park een extra toegang, zonder dat de plek, die de ontwerpers omschrijven als een 'verborgen tuin', haar intimiteit verliest. Tussen de oever en een verhard binnenplein, centraal op het terrein, wordt een cilindervormige grondmassa tot 2,50 meter diep uitgeboord en weggenomen. Het negatieve 'antimonument' wordt afgedekt met cortenstaal. Eronder voltrekt zich een condensatieproces, waarbij het geluid van de vallende waterdruppels wordt versterkt door de trechtervorm van de put. Met dit geluidswerk, geïnspireerd op de *suikinkutsu*, een Japans tuinornament, evocert Roberta Gigante de mogelijke ontdekkingen die de ondergrond van een stad metertijd kan prijsgeven.

KU 1022

Roberta Gigante & Sarah Melsens

USE ME

Gerealiseerd in 2012

Locatie: Gent, grindbakken op Dok Noord (Oude Dokken)

Opdrachtgever: Stadsontwikkelingsbedrijf Gent (SOB)

Bouwproject: project Oude Dokken: herbestemming grindbakken

De Stad Gent wenst de site Oude Dokken – gelegen net ten oosten van het stadscentrum – te ontwikkelen als een woonzone en gemengd economisch gebied, om aansluiting te vinden bij het centrum. Er wordt getracht de aanwezige karakteristieken van het oude havengebied waar mogelijk te bewaren. Elementen zoals de betoncentrale, de gele en blauwe kraan evenals de betonnen grindbakken (Dok Noord) zijn er onlosmakelijk mee verbonden. Het project kwam tot stand in het kader van de Meesterproef 2010, die plaatsvond in Gent.

De grindbakken, gezien als een intermediair tussen verleden, heden en toekomst, werden door ontwerper en kunstenaar gerehabiliteerd als een instrument dat de stedelijke transformatie van de oude dokken registreert en valoriseert. Toegankelijkheid en multifunctionaliteit staan centraal in hun project. Door een eenvoudige geste, namelijk het aanbrengen van een witte, reflecterende verlaag over het beton, hebben ze de plek zichtbaarder gemaakt. Bij wijze van voorbeeld van een mogelijk gebruik ervan, schakelden Roberta Gigante en Sarah Melsens bij de opening van de grindbakken het ontwerperscollectief ROTOR in. Reflecties over materialen en de geschiedenis van de plek inspireerden ROTOR tot het creëren van een spel van positief en negatief gebruik van de bestaande structuur.

KU 1023

Paul Van Haegenbergh

Geen titel

Niet gerealiseerd

Locatie: Gent, Rabot – Blaisantvest

Opdrachtgever: Stad Gent

Bouwproject: concept recreatieve sculptuur

Het stadsvernieuwingsproject Bruggen naar Rabot streeft ernaar om de leef- en woonkwaliteit van de wijk Rabot-Blaisantvest te verhogen. Een van de strategieën is de ontwikkeling van een recreatieve structuur van verspreide publieke en groene ruimtes die met elkaar verbonden zijn door zachte verbindingswegen. De kunstopdracht die, in het kader van de Meesterproef 2010, door de stad Gent werd uitgeschreven, heeft tot doel een rode draad te vormen voor deze recreatieve structuur.

Paul Van Haegenbergh bedacht een houten module die zowel kan dienen als moestuin, zit-bank of verzamelplaats. Een scharnier- en plooi-systeem maakt het mogelijk verschillende modules aan elkaar te koppelen, wat voor een intensiever gebruik van de sociale ruimte kan zorgen.

KU 1026

Maarten Van den Abeele

Gerealiseerd in 2010

Opdrachtgever: VO – Team Vlaams Bouwmeester nieuwjaarskaart

Voortbouwend op de traditie om de nieuwjaarskaart in opdracht te geven aan een kunstenaar, werd Maarten Van den Abeele ter gelegenheid van de jaarwisseling 2010-2011 uitgenodigd om een portret van het Team Vlaams Bouwmeester te realiseren. De foto werd genomen op de trappen van de Victor Horta hal in het Paleis voor Schone Kunsten te Brussel, een van de meesterwerken van de Belgische architect Victor Horta.

KU 1027*

Leen Voet

Achtere tuinen en schutsels (werktitel)

Streefdatum realisatie 2015

Locatie: Sint-Joost-ten-Node, Haachtsesteenweg 76 & 80

Opdrachtgever: CGG Brussel

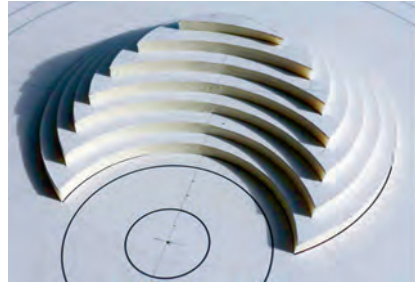
Bouwproject: herinrichting van een pand tot centrum voor geestelijke gezondheidszorg door architect Guido Picalausa

Het architecturaal concept stelt het verbinden van de verschillende panden van het centrum en de toekomstige gebruikers centraal. Dat principe wordt hoofdzakelijk zichtbaar gemaakt door de lange, glazen verbindinggang tussen voor- en achterbouw. In het centrum van de site ontstaat hierdoor ook een ruime binnentuin. Hoewel deze niet publiek toegankelijk is, functioneert hij als een mentaal rustpunt.

Leen Voet heeft deze uitgangspunten verknoopt tot een tweedimensionale ingreep op de ramen van de kindervachtzaal, die zich centraal in de verbindinggang bevindt. Geïnspireerd door de privétuinen van de omliggende, typisch 19de-eeuwse stadswoningen, graveert of zandstraalt Leen Voet in het glas een reeks gestileerde tekeningen. Een dergelijk procedé was in de 19de eeuw erg in trek voor het decoreren van herenhuisen. Met het afbeelden van privétuinen speelt de kunstenaar ook in op de drang van de bewoner om zich van zijn buur te onderscheiden. De rest van de gang wordt transparant gelaten, waardoor een rustgevend spel van kijken en beleven ontstaat tussen de tekeningen en de eigen privétuin. De relatie binnen-buiten wordt hierdoor versterkt; textuur en structuur van de plantenwereld worden vertaald in het ritme en de lijnvoering van de zachte potloodtekeningen. Leen Voet zal ook betrokken worden bij de aanleg van de binnentuin.

KU 1028*

Henri Jacobs i.s.m. Arnaud Hendrickx Berg

Streefdatum realisatie juni 2015

Locatie: Brasschaat, Miksebaan 264

Opdrachtgever: Openlucht opvoeding vzw

Bouwproject: nieuwbouw van vier woontiteiten voor kinderen en jongeren begeleid door het MPI Remi Quadens, ontworpen door Sam Bellengé en Wim Dens

Tijdens de voorbije acht jaar werden op de campus van het multifunctioneel centrum voor Openlucht opvoeding vier nieuwe gebouwen opgetrokken waar kinderen en jongeren verblijven van 3 tot 21 jaar met gedrags- en emotionele stoornissen en/of autisme-spectrumstoornissen en/of een lichte tot matige verstandelijke beperking. De woontiteiten liggen in een groot en groen domein, en zijn verbonden door paden, waardoor ruimte ontstaat voor rust, spel en ontmoetingen. De kunstenaar werd uitgenodigd het belang van de buitenomgeving voor de leefwereld van kinderen, begeleiders en gezinnen te versterken.

Henri Jacobs stelde een sculpturale ingreep voor midden in het groene domein. Hij hoopt dat de *Berg* als hang- en ontmoetingsplek voor bewoners én bezoekers zal functioneren en als een plaats waar creativiteit kan ontstaan. Ter hoogte van het nieuwe sportveld voorziet hij een dubbele tribune. De convexe (bolle) zijde biedt plaats om naar de sporters te kijken, aan de concave (holle) zijde ontstaat een klein amfiteater. Het kunstwerk ademt een meer geborgen en intieme sfeer aan de ene, en een meer open en wijde sfeer aan de andere kant. De *Berg* wordt aan de concave en convexe zijde respectievelijk met een blauw en geel pad omgeven en zo naadloos verbonden met het bestaande paden- en wegennetwerk. Het kunstwerk is zowel een esthetisch object als een metafoor voor de verbindende kracht van de buitenruimte op het domein.

KU 1101

Anne-Mie Van Kerckhoven

In Tune

Gerealiseerd in 2012

Locatie: Wevelgem, Porseleinhallen, Cultuurpad 1

Opdrachtgever: Gemeente Wevelgem

Bouwproject: nieuwbouw ontworpen door Bernard Decaestecker

De opdrachtgever was op zoek naar een artistieke ingreep die de visuele kracht (als landmark) en uitstraling van het gebouw zou kunnen onderstrepen. Anne-Mie Van Kerckhoven plaatste een lichtkast op groot formaat aan de zijgevel van de Porseleinhallen. Voor de compositie recupereerde de kunstenaar beelden van het Joegoslavië-paviljoen van Expo 58, ontworpen door Vjenceslav Richter en na de Wereldtentoonstelling heropgebouwd te Wevelgem, in de nabijheid van de Porseleinhallen. Van Kerckhoven verwijst hiermee naar de geschiedenis van de moderniteit, terwijl ze via 'cut-up' en collage technieken, het felle kleurgebruik en het aanwenden van digitale technieken nauw aansluit bij de jongerencultuur. Dit laatste werd mede ingegeven door de nabijheid van de lokalen van de plaatselijke jeugdverenigingen.

KU 1102

Katrien Vermeire & Peter Verhelst

Groen Lint

Gerealiseerd in 2012

Opdrachtgever: Stad Oostende

Bouwproject: masterplan Groen Lint Oostende

Door de eeuwen heen heeft Oostende zich stelselmatig gericht naar de Noordzee. Dit neemt niet weg dat Oostende aan de stadsrand veel groen te bieden heeft. Het stadsbestuur wil dit aspect versterken en liet het masterplan Groen Lint ontwikkelen, met de bedoeling een reeks grondgebieden in de rand met elkaar te verbinden. Een fiets- en voetpad van 30 km rijgt als een kralenketting vijftien verschillende landschappen aan elkaar. Fotografe Katrien Vermeire en schrijver Peter Verhelst werden door de stad uitgenodigd dit landschappelijke en stedenbouwkundige project mee op gang te trekken.

Katrien Vermeire heeft vijftien oriëntatiepunten van de 'kralenketting' in een fotografisch beeld gegoten: Raversijde, Duinenkerkje, Nieuwe Koers, De Schorre, Geuzenbos, Krekengebied, Zwaanhoek, Plassendale, 't Paddegat, Parkbos, 't Eilandje, Groenedijk, Oosteroeverduinen en de Noordzee. Peter Verhelst bedacht bij elk daarvan een korte tekst, die samen een *mind fitness* parcours vormen. Verhelst besloot met een ode aan de stad Oostende, de koningin der badsteden. Het kunstproject kreeg een neerslag in de ruim verspreide infobrochure *Groen Lint*.

[→ pp. 200-205]

KU 1105*

Richard Venlet

geen titel

Streefdatum 2015

Locatie: Leuven, school De Wijnpers, Mechelsevest 72

Opdrachtgever: Provincie Vlaams-Brabant

Bouwproject: nieuwbouw door Office

Het nieuwe klassenblok voor de secundaire school De Wijnpers is door de architecten voorzien van een belvédère, die het centrale circulatiepunt vormt, een knooppunt waar landschap, architectuur en gebruikers samenkomen. De ruimte met trapeziumvormig grondplan is voornamelijk gericht naar het indrukwekkende uitzicht, over de velden richting stad, en draait de toegangspartij weg van de voorgevel, de ingang en het speelplein.

Vanuit deze ruimtelijke analyse formuleerde Venlet volgend voorstel: de belvédère wordt virtueel diagonaal in tweeën gedeeld, waarbij in het ene gedeelte de door de architecten voorziene bekleding vervangen wordt door spiegelen roestvrij staal. Hierdoor ontstaat er een geometrie die het trapezium een nieuw vluchtpunt biedt en die de ruimte in zijn oriëntatie 'terugdraait' naar de ingang van het gebouw. Verder zal de kunstenaar in het midden van deze ontmoetingsruimte een ontschorste boomstam van zo'n 80 cm diameter plaatsen, waarin de scholieren ongeorkestreerd hun identiteit of berichten kunnen krassen.

KU 1106*

Philippe Van Snick

Tijd- en ruimteverloop in tien gekleurde fasen

Gerealiseerd in 2012

Locatie: Huizingen, Sociaal Huis, Torleylaan 13

Opdrachtgever: Gemeente Beersel

Bouwproject: nieuwbouw en renovatie door architect Dirk Hendrickx

Philippe Van Snick is van zijn eigen vocabularium vertrokken om met gekleurde accenten op een bakstenen muur een parcours uit te zetten naar de ingang van het sociaal huis. Elk van de tien composities bestaat uit een zwart en een blauw deel – een verwijzing naar de nacht en de dag –, met daaronder een veelkleurige strook met hoofd- en complementaire kleuren, goud en zilver. De keramische tegels zijn in de bakstenen muur gemetst, zodat het tableau gelijkloopt met het oppervlak van de muur. De samenwerking met keramist Hugo Meert stelde de kunstenaar in staat zijn kleurenvocabularium uit te diepen via een voor hem nieuw materiaal en procedé.

Doordat het kunstwerk op een klassieke manier werd geïntegreerd en geen rechtstreekse gebruikswaarde heeft, brengt het contemplatie en rust op de site. In een vernuftig spel van associaties gaat het op een subtiele manier zowel fysiek als inhoudelijk een relatie aan met de site.

KU 1107*

Gabriel Lester

Oase

Gerealiseerd in 2013

Locatie: Bilzen, woonzorgcentrum Demerhof,
Eikenlaan 20

Opdrachtgever: OCMW Bilzen, Belfius

Bouwproject: uitbreiding door RDBM architecten

Gabriel Lester liet zich voor zijn voorstel inspireren door de vorm van het mineraal pyriet. Zoals aan alle mineralen en kristallen worden aan pyriet speciale krachten toegeschreven: het laat de mens zijn angsten loslaten, depressies en frustraties worden ermee tegengegaan, het biedt hoop en helpt de eigen levensweg te vinden.

In de binnentuin van het woonzorgcentrum wordt op een soort platform een sequentie van volumes geplaatst, waarvan de vorm gebaseerd is op de structuur van pyriet. De binnentuin grenst aan de cafetaria, waar zowel bewoners als bezoekers en personeel gebruik van maken. Door het integreren van een functionele sculptuur – kinderen kunnen erop spelen en volwassenen kunnen erop zitten – wordt deze binnenplaats sociaal opgeladen.

KU 1109

Patrick Van Caeckenbergh

Het Neusje

Gerealiseerd in 2013

Locatie: Aalst, rotonde Verbrandhofstraat

Opdrachtgever: Stad Aalst

Bouwproject: infrastructuurwerken heraanleg rotonde

Vanuit een ruimtelijke analyse van de stad Aalst en zijn vertrouwdheid met de plaatselijke folklore, stelde Patrick Van Caeckenbergh voor om de rotonde ter hoogte van de Verbrandhofstraat te markeren met een grote, rode feestneus. Het monumentale attribuut (met elastiek) prijkt op een verhoogde, achthoekige arduinen sokkel en is afgeboord met een smeedijzeren hek. De zone errond werd bewust leeg gehouden om de 'kiosk met Neus' extra onder de aandacht te brengen. Het werk verwijst inderdaad niet alleen naar de eeuwenoude carnavalstraditie, maar ook, via de constructie waarop het uitvergroete object rust, naar de stadskiosk, die eveneens de associatie met feestvieren oproept.

Het Neusje vormt een toegankelijke, feestelijke en speelse markering van een van de belangrijke toegangen tot de stad. Waarschijnlijk zal deze toegang weldra in de volksmond met de titel van het kunstwerk worden benoemd, wat de signaal- en oriëntatiefunctie nog zal versterken.

KU 1113

Johan Grimonprez*Radicale ecologie*

Gestart in 2013, voortgaand

Opdrachtgever: VO – Team Vlaams Bouwmeester

Dit onderzoeksproject tast de raakvlakken af tussen ecologie, architectuur en kunst en neemt de vorm aan van een *vlog* of video weblog, onderdeel in een zestal categorieën, waaronder 'biotectuur', 'guerrilla-tuinieren' en 'transitiesteden'. Vanuit deze thema's ontwikkelt Grimonprez een heterogeen denken, een media-archeologie gevoed door wat er leeft op het internet. Het onderzoek zal leiden tot een 'WeTube-o-theek', een steeds aangroeiende verzameling podcasts, online TV, iPods, blogs en YouTube films die voor iedereen online toegankelijk zullen zijn. Het archief wordt op zijn beurt een onderzoeks-instrument voor architecten en kunstenaars, voor beleidsmakers en opdrachtgevers, en voor allen die in de toekomst steeds vaker met ecologische vraagstukken zullen worden geconfronteerd.

[→ pp. 206-211]

KU 1115*

Suchan Kinoshita*En passant. Scenario voor een passage*

Gerealiseerd in 2011/2012

Locatie: Brussel, Atelier Bouwmeester, Ravensteingalerij 54-59**Opdrachtgever:** VO – Team Vlaams Bouwmeester**Bouwproject:** inrichtingswerken door NU architectuuratelier

In het Atelier Bouwmeester wordt het denken over architectuur en bouwcultuur getest en getoond aan de hand van workshops, seminars, jury's, tentoonstellingen en lezingen. Het Atelier maakt op een actieve manier deel uit van het stedelijk weefsel en wil een 'open huis in de stad' zijn, een vitrine in en op Brussel. Ter gelegenheid van de opening ging het Team Vlaams Bouwmeester een samenwerking aan met beeldend kunstenares Suchan Kinoshita. Haar vier ingrepen zijn geïnspireerd door het passagekarakter van de locatie. Ze spelen met aan- en afwezigheid, met tijdsverloop en met de veranderende functie van de plek: de afwisseling tussen dag en nacht, tussen activiteit en dan weer stilte.

Twee van Kinoshita's voorstellen werden gerealiseerd bij de opening: via een compositie voor twee stemmen en een gloeilamp wordt de aandacht van de voorbijganger op het interieur van het Atelier gericht; anderzijds verwijst een glazen sculptuur annex 'klok' naar onze geïndividualiseerde, subjectieve tijdsbeleving. De derde component, een installatie die omgevingsgeluiden uit de Ravensteingalerij naar binnen trekt, zorgt op afgesproken tijdstippen voor de infiltratie van het openbaar leven in het Atelier. Het vierde en laatste bedrijf van Kinoshita's 'scenario' is een filmprojectie op de auditoriumwand.

[→ pp. 212-217]

KU 1116A

John Körmeling

*EERSTE PRIJS, model vrijstaande
doorzonwoning*

Gerealiseerd in 2011

Opdrachtgever: VO – Team Vlaams Bouwmeester

Project: Prijs Bouwmeester 2011

Deze multipel werd ontworpen als trofee voor de laureaten van de Prijs Bouwmeester 2011, waarmee het Team Vlaams Bouwmeester voorbeeldige publieke opdrachtgevers bekroont. Het werk is gemaakt van doorschijnende kunststof in een feestelijke, felrode kleur en vervaardigd met behulp van 3D-printing. De vorm van de 'prijsbeker' gaat terug op bestaande woningen uit de jaren 1959-1969, en meer bepaald op een vrijstaand rijtjeshuis met twee wachtgevels, waar na rijp beraad nooit iets tegen aan werd gebouwd. De replica is compleet met verdiepingen, trap en schoorsteen. Hoewel het hier een Nederlands model betreft, associeert John Körmeling het wat absurde verschijnsel van 'mislukte planning' ook met ons land. De licht ironische ondertoon belet niet dat de kunstenaar vooral gecharmeerd is door de onmiskenbare kwaliteiten van het huisje: het open, pretentieloze ontwerp met veel glas en licht getuigt naar zijn gevoel van een vrijere en vrolijkere tijdgeest.

Bibliografie: *Bouwmeester Rapport 2010-11*, Brussel, Vlaams Bouwmeester, 2012, p. 26.

KU 1117

Ieva Epnere

A shy bird for Genk

Gerealiseerd in 2014

Locatie: Genk, stadsas

Opdrachtgever: Stad Genk

Project: Project 'stadsas' Genk, Meesterproef 2011

Het project voor de stadsas van Genk is erop gericht om de verbinding tussen het Stadsplein, het stadhuis, het achterliggende evenementenpark en de toekomstige dienstzone Xentro te versterken. Een artistieke interventie in het publiek domein kan wandelaars aanzetten deze route vaker te gebruiken. Voor haar onderzoek in het kader van de Meesterproef 2011 vertrok Ieva Epnere van de historiek van het stadscentrum, dat in het verleden een groen en moerassig gebied was. De roerdomp – een typische vogel uit de Genkse moerassen, schuchter en teruggetrokken van aard – werd het hoofdpersonage in het verhaal dat de kunstenaar wil vertellen. Door de roep en het silhouet van de roerdomp in het publiek domein van het stadscentrum te introduceren, wil Epnere de wandelroute opladen met een verhaal over de 'genius loci' van Genk.

Bibliografie: *Bouwmeester Rapport 2010-2011*, Brussel, Vlaams Bouwmeester, 2012, p. 85.

KU 1201

Gert Robijns

Present

Gerealiseerd in 2012

Oprachtgever: VO – Team Vlaams Bouwmeester

Project: Prijs Bouwmeester 2012

Robijns' ontwerp voor de trofee Prijs Bouwmeester 2012 verwijst naar de communicatie en interactie tussen opdrachtnemer en opdrachtgever. Wat betekent het voor een ontwerper om een opdracht uit te voeren? Wat betekent het voor een opdrachtgever om een idee in ontvangst te nemen?

Een prijs wordt geassocieerd met verrassing en waardering. Zo kwam de kunstenaar op het idee een geschenk te ontwerpen: de reeks objecten herinnert aan gestandaardiseerde geschenkevormen in verschillende formaten. Het spel met gewicht en volume, kleur en schaal verwijst naar de wereld van de architectuur: niet alleen lijken de 'pakjes' op bouwstenen, ze verwijzen naar de relatie tussen naakte structuren en bekledende oppervlakken en naar het belang van de materiaalkeuze bij de afwerking van een gebouw. Eén enkele zijde van de doosjes werd bewust onafgewerkt gelaten, zodat een contrast ontstaat tussen de robuuste look en de kleurrijke accenten. Het geheel werd, zoals elke geschenkevorm, afgewerkt met een zijden lint waarop de tekst 'Prijs BWMSTR' is gedrukt.

KU 1202

Wapke Feenstra

'Tekenen'. Een getekend verhaal over de broek. Broekkant en Vlassenbroek aan de Schelde.

Streefdatum realisatie december 2016

Locatie: Dendermonde, gecontroleerd overstromingsgebied Vlassenbroek

Oprachtgever: Waterwegen en Zeekanaal NV in samenwerking met de stad Dendermonde en het Team Vlaams Bouwmeester

Project: Inrichten van een gecontroleerd overstromingsgebied in uitvoering van het Sigma plan

Wapke Feenstra bereidt een interventie voor in het gecontroleerd overstromingsgebied Vlassenbroek, waar het Sigma plan van kracht is. Dit heeft tot doel Vlaanderen beter te beschermen tegen overstromingen, kwetsbare ecosystemen te herstellen en recreanten in het gebied te onthalen. De inrichting van zo'n overstromingsgebied heeft een verre gaande invloed op het dagelijks leven van de dorpsbewoners. De kunstopdracht werd als een voorbeeldproject door de kunstcel geïnitieerd.

Wapke Feenstra bekijkt het landschap als een bron van culturele productie. Bij wijze van vooronderzoek nam ze een reeks interviews af van de bewoners. Het project zelf zal zich over drie jaar ontwikkelen. Rode draad is het tekenen. Terwijl ingenieurs de toekomst van het gebied uittekenen, legde Feenstra in de zomer van 2014 met kunstenaars en bewoners zowel de herinneringen aan het verdwijnende landschap als de huidige veranderingen in tekeningen vast. Ook de geologische samenstelling van de ondergrond werd getekend. De vormgeving van een nieuwe uitkijkpost zal in overleg met de natuurverenigingen aangezet worden door middel van schetsen. Alle tekeningen komen samen in een boek en een digitale presentatie, die eind 2015 feestelijk overhandigd zullen worden aan alle deelnemers en geïnteresseerden.

KU 1204*

Michaël Borremans

Dark Matter (werktitel)

Streefdatum realisatie 2015

Locatie: Gent, Waalse Krook, site begrensd door de Lammerstraat, de Walpoortstraat en de Schelde**Opdrachtgever:** CVBA Waalse Krook**Bouwproject:** nieuwbouw door RCR Aranda Pigem Vilalta architectes/Coussée & Goris architecten

Aan de Waalse Krook, een buurt in het centrum van Gent die genoemd is naar de bocht die de Schelde op die plek maakt, komt een nieuwe bibliotheek en een centrum voor nieuwe media. De levendigheid en betrokkenheid van de Waalse Krook als stadsdeel met een groot potentieel voor de toekomst is het gemeenschappelijke doel van de opdrachtgevers en het ontwerpteam. Michaël Borremans verbeeldt hun ambitie en visie op een eigenzinnige maar stimulerende manier. Enerzijds confronteert hij het nieuwe gebouw en de nieuwe openbare ruimte met een enigmatisch beeld dat veel vragen oproept, anderzijds zoekt hij expliciet de nabijheid op van de toekomstige gebruikers en passanten.

Borremans' voorstel behelst de realisatie van een sculptuur in gepolychromeerd brons, die een plaats zal krijgen op het plein voor de ingang van het gebouw. Vier menselijke figuren, zowel mannen als vrouwen en elk van een andere huidkleur, staan midden op het plein met de hoofden tegen elkaar geleund. Hoewel de figuren slechts iets meer dan levensgroot zijn, hebben ze een grote impact op de ervaring van de publieke ruimte. Ze verbeelden zowel de kennisuitwisseling als de ontmoeting tussen mensen, centrale elementen in de ambitie voor het nieuwe gebouw. Anderzijds sluiten ze naadloos aan bij de mysterieuze en soms ironische beeldtaal die het schilderkunstige oeuvre van de kunstenaar kenmerkt.

KU 1205*

Ante Timmermans

()

Streefdatum realisatie 2015

Locatie: Erpe-Mere, BSBO De Brug, Koebrugstraat 7**Opdrachtgever:** School Invest voor GO**Bouwproject:** nieuwbouw door architectenbureau Bart Dehaene en Sileghems & Partners

Deze school bestond voorheen uit een aaneenschakeling van paviljoenen, pleinen en steegjes in een zeer groene omgeving. Dit zorgde voor een huiselijke sfeer, en in de tussenruimtes vonden tal van activiteiten plaats. Voor de nieuwbouw wordt het programma ondergebracht in twee nieuwe volumes met twee bouwlagen, eveneens met de nodige tussenruimte: een vraag van de school met het oog op de nood van sommige kinderen om geregeld 'stoom af te laten'.

Ante Timmermans' voorstel bestaat erin om een van de oude paviljoenen aan de straatzijde te behouden en dit zelf als werkruimte in gebruik te nemen. Door de kinderen in staat te stellen zijn artistieke ontwikkeling te volgen, wil hij hun nieuwsgierigheid prikkelen, hen uitdagen om te blijven zoeken naar hun potenties en mogelijkheden en hun creativiteit stimuleren. Met het behoud van één paviljoen, dat bouwkundig zeer sober en elementair wordt aangepakt, concreetiseert Timmermans eveneens zijn visie op architectuur en ruimtegebruik. Elke ruimte beschouwt hij immers als een spel van mogelijkheden. Zijn samenwerking met het architectenduo Bart Dehaene en Pol Sileghems, reeds in de wedstrijd-fase opgenomen in het ontwerpteam, is cruciaal voor zijn benadering van het gebouw als gesamt-kunstwerk. Het gebouw als kunstwerk is daarbij geen statisch gegeven maar een *work in progress*, dat uiteindelijk binnen enkele decennia moet uitmonden in een zelfportret.

KU 1301

Erika Hock

Pepper Mill

Streefdatum realisatie 2015

Locatie: Oppuurs, Graanmolens Verbruggen

Opdrachtgever: Igemo i.s.m. de gemeente Sint-Amands

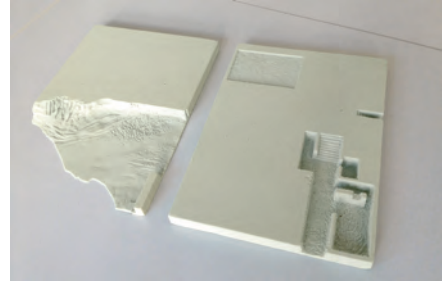
Bouwproject: renovatie en nieuwbouw van woningen

De graanmolens Verbruggen zijn altijd een begrip geweest in de gemeente Oppuurs. In het kader van de herontwikkeling van de site tot huisvesting is het de bedoeling deze maatschappelijke en fysieke bakenfunctie symbolisch te herstellen aan de hand van een nieuw, beeldend accent. Erika Hocks ingreep betreft de plaatsing van een tien meter hoge, monumentale sculptuur in de vorm van een pepermolen. Hock wil op die manier de link leggen tussen de historiek van de plek en de nieuwe bestemming als woongelegenheden. Waar de graanmolens vroeger functioneerden als een ontmoetingsplek voor de gemeenschap, kan de pepermolen symbool staan voor de recreatieve functie die nu ontwikkeld zal worden. De kleurrijke, transparante constructie verwijst op speelse wijze zowel naar onze dagelijkse eetcultuur als naar de geschiedenis van de plek.

KU 1302*

Adrien Tirtiaux

Plan de carrière

Streefdatum realisatie 2015

Locatie: Antwerpen, VDAB Competentiecentrum, Provinciestraat 211-215

Opdrachtgever: VDAB

Bouwproject: nieuwbouw door Nero

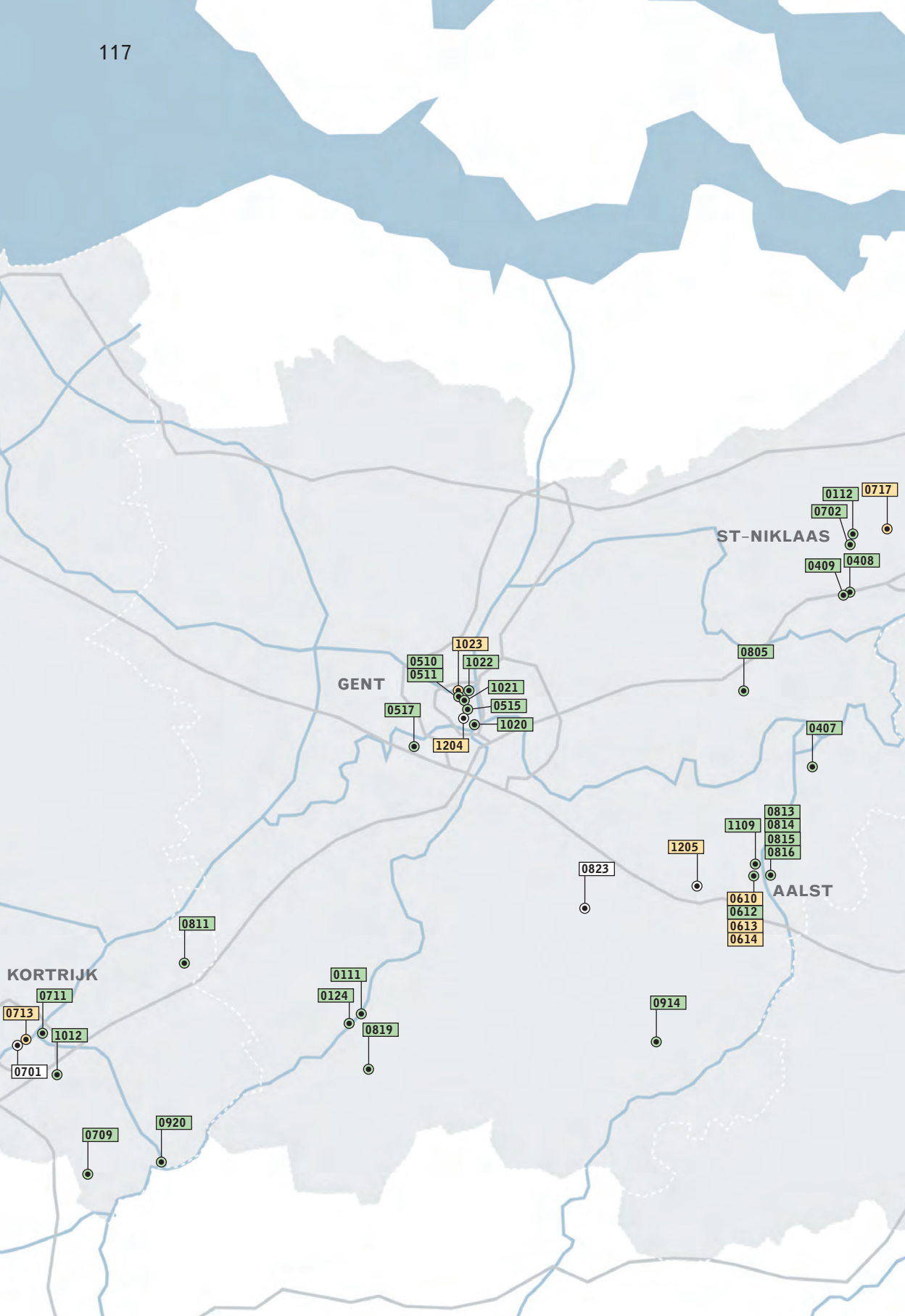
Het architecturaal concept focust op de grens tussen publiek en privaat, geconcretiseerd in een plint in klassieke, blauwe hardsteen, die in de gevel wordt aangezet en in de hal doorloopt. Ze ondersteunt visueel het hoogteverschil van het terrein, dat ongeveer anderhalve meter bedraagt.

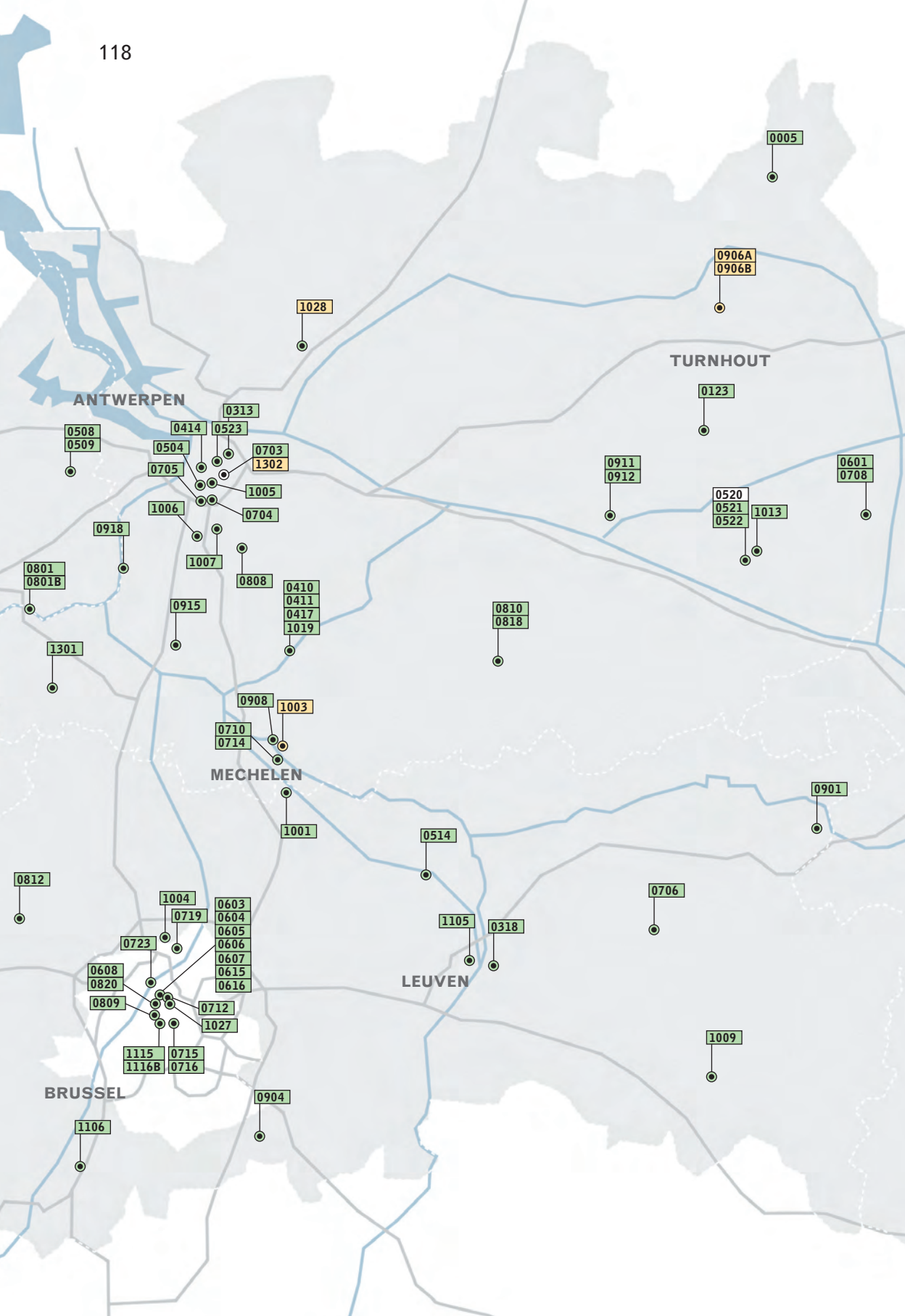
Adrien Tirtiaux speelt met het typologisch gegeven van de plint. Aan de buitenzijde laat hij ze ongemoeid, maar in de hal geeft hij een omgekeerde interpretatie van het hoogteverschil van het terrein: in plaats van het gebouw op een 'sokkel' te presenteren, 'graaft' hij het langs binnen 'uit' zodat het zich – bij manier van spreken – terug op straatniveau begeeft. Tirtiaux stelt voor om in de toegangszone een aantal dikkere blokken blauwe hardsteen te plaatsen, die hij vervolgens samen met een steenkapper zal bewerken om verschillende texturen te bekomen. De ruwere, 'onaffe' uitstraling verwijst naar het feit dat de VDAB-cursisten in opleiding zijn. De ingreep verwijst naar de inspanning die de VDAB doet om de drempel voor de werkzoekende te verlagen, maar ook naar de inspanning die de cursist moet leveren om een job te vinden. De titel van het werk zinspeelt op de diverse betekenissen van het Franse woord *carrière* ('loopbaan', maar ook 'steengroeve'), waarmee Tirtiaux de site-specifieke dimensie extra in de verf zet.

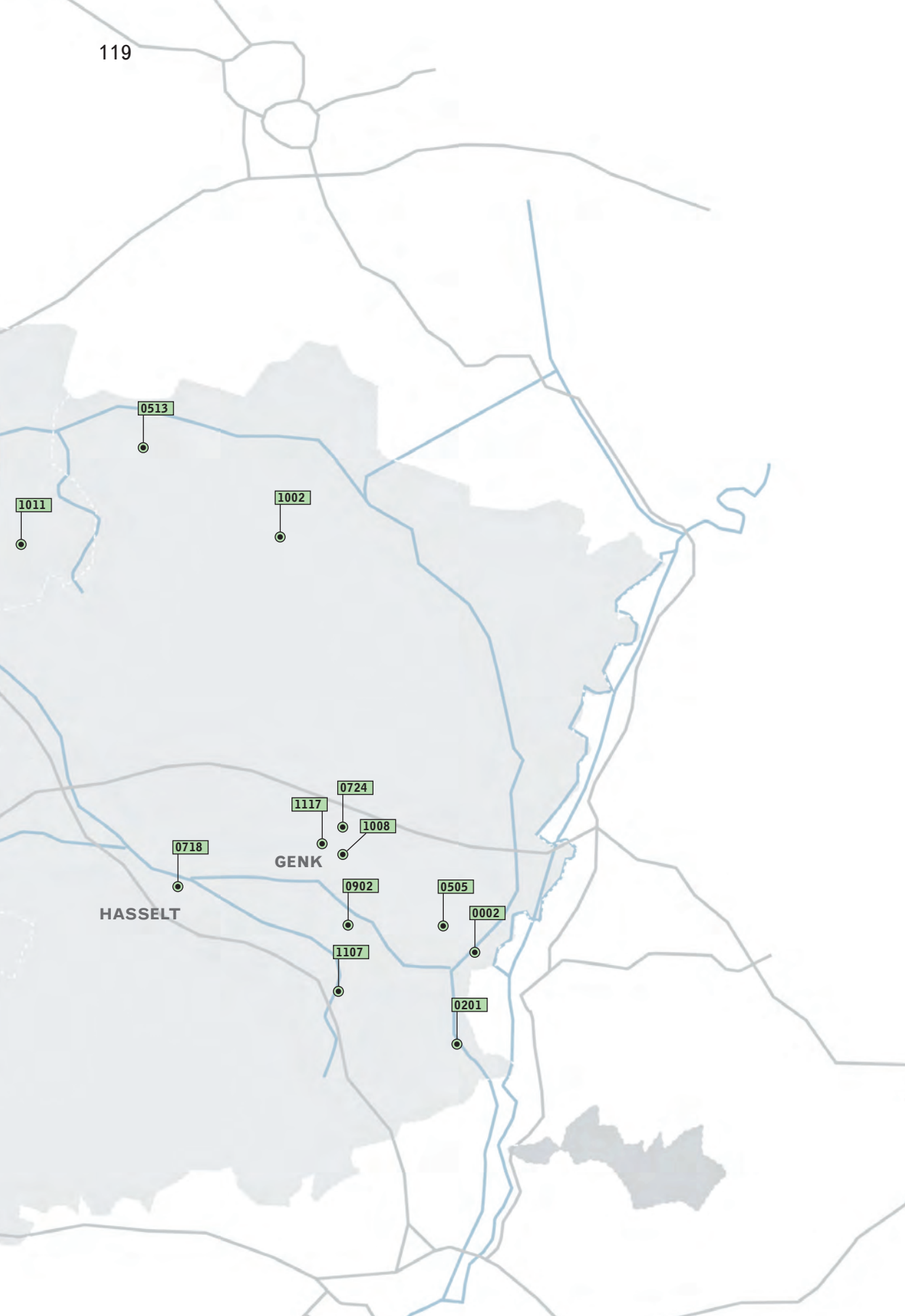
- GEREALISEERD
- IN ONTWERPFASE
- NIET GEREALISEERD

DEC. 2014

Kunst in opdracht 2006-2013

Een bloemlezing

A Fool's Paradise

Een geluidskunstwerk van Fiona Tan

– JORINDE SEIJDEL –

De Hoge Rielen is een fraai natuurgebied van 230 hectaren gelegen bij Kasterlee in de buurt van Antwerpen. Het betreft tevens een voormalig Brits militair kamp, waarvan de nog immer aanwezige munitieloodsen en blusputten getuigen, dat tegenwoordig vooral dient ter educatie en verblijf van groepen jongeren. In 2004 ontwikkelde het Italiaanse ontwerpbureau Studio Associato Secchi-Viganò een nieuw landschapelijk masterplan dat het terrein articuleert door de drie aanwezige 'landschappen', het militaire, het natuurlijke en het pedagogische, met elkaar te verbinden via subtiele ingrepen en transformaties.

In dit bloeiende domein 'voor jongeren en anderen' bevindt zich verrassend genoeg een kunstwerk van Fiona Tan, gemaakt in opdracht van het Fonds Culturele Infrastructuur (FoCI), met in gedachte het nieuwe masterplan, en getiteld *A Fool's Paradise*. De Hoge Rielen ligt niet bepaald op de route van de kunstliefhebber, en is bovendien van zichzelf al zo'n rijke en specifieke omgeving dat een kunstwerk er weinig aan toe lijkt te kunnen voegen. Het werk van Tan betreft echter geen materieel object of visueel beeld, maar een audiotour. Het neemt geen ruimte in beslag en toont zich pas als het geluid wordt aangezet en de blik op de omgeving wordt gericht. Wat je dan ziet was er al, maar krijgt in de audiotour nieuwe, immateriële dimensies.

De audiotour impliceert een tocht te voet of per fiets langs vier plekken in de Hoge Rielen met elk verschillende natuurlijke kenmerken: het kikkerkwartier, de goorkens (heideven), de duinen en de heide. Bij elke plek word je via een iPod en koptelefoon toegesproken en geïnstrueerd waar je naar moet kijken en op moet letten door enkele stemmen, waaronder die van een fictieve architect (ingesproken door de Vlaamse acteur Johan Leysen) het meest sturend en suggestief is.

Naarmate de excursie vordert openbaren zich meerdere narratieven en perspectieven in ruimte en in tijd, die steeds direct of indirect in relatie staan tot de fysieke omgeving. De vier plekken worden niet alleen elk beleefd in een verschillend seizoen, ook manifesteren ze stuk voor stuk een fase uit het creatieve scheppingsproces waarvan de

architect uitvoerig kond doet. Tegelijkertijd roept elke plek een virtuele folly op, een nutteloos bouwsel dat een natuurlijk landschap een extra accent moet geven, gebruikelijk in de landschapsarchitectuur van de 18de en 19de eeuw.

Er wordt ingegaan op de geschiedenis en het lot van François Racine de Monville, een 18de-eeuwse aristocraat, architect en landschapsontwerper, die bekend werd door zijn landschapstuin Le Désert de Retz (in Frankrijk bij Chambourcy) waarin zich folly's bevonden als 'de ruïnes

van een gotische kerk, een Tartaarse tent, een Chinees theehuis, een piramide, een Griekse tempel, een gebroken Dorische zuil', en die tijdens de Franse Revolutie vervolgd werd en ellendig aan zijn einde kwam. Er is ook een bevlogen uiteenzetting over de *Amorphophallus titanum*, de grootste en meest stinkende bloem op aarde en Latijn voor 'gigantische kromme penis'. Verschillende soorten woestijn- en zeewinden passeren de revue, waarbij verre, exotische plekken worden opgeroepen.

Door middel van stemmen, natuurgeluiden en historische en geografische verwijzingen ontvouwt de audiotour een extra, non-lineaire tijdruimte, waarin het reële en virtuele, het materiële en het immateriële, het actuele en het historische, fictie en werkelijkheid met elkaar worden vervlochten tot een netwerk van experimentele relaties. De stemmen roepen reflecties en resonanties op over natuur, cultuur, geschiedenis, plek en perceptie. Bovendien wordt de bezoeker, door de directe wijze waarop hij/zij wordt aangesproken, bevorderd tot participant en uitgenodigd zijn/haar eigen (innerlijke) stem toe te voegen aan de verhalen en bespiegelingen, vanuit zijn/haar unieke presentie in het hier-en-nu.

Hoewel de context van natuur en jongereneducatie niet gebruikelijk is voor het werk van Fiona Tan, past *A Fool's Paradise* qua thematiek en conceptuele uitgangspunten wel degelijk in haar oeuvre. Daarin staan representatie, beeldvorming, perceptie, tijd, herinnering en geschiedenis centraal en de wijze waarop het individu/de beschouwer zich daartoe verhoudt. Tan legt bloot hoe het vreemde – dat kan een periode in het verleden zijn of het exotische – en de Ander ideologische en politieke constructies zijn, die op verschillende niveaus machtsrelaties uitdrukken. Niet voor niets noemt Tan zichzelf een 'professional foreigner': gevestigd in Amsterdam, werd ze geboren in Indonesië uit Chinees-Australische ouders.

Eerdere werken waarin Tans preoccupatie met de Ander en het vreemde pregnant tot uitdrukking komen zijn bijvoorbeeld *Facing Forward* (1999) en *Disorient* (2009), die beide werden getoond op edities van de Biënnale van Venetië. *Facing Forward* toont oude etnografische filmbeelden (*found footage*) van voor de camera poserende mensen uit 'vreemde volkeren'. Wie bekijkt wie, is een vraag die bij de beschouwer wordt opgeroepen. *Disorient* is gebaseerd op de memoires van Marco Polo en diens banden met Venetië, en legt de westerse notie van de Oriënt onder de loep.

Geschiedenis, antropologie en etnografie worden door Tan vaak als instrumenten gebruikt om verschillende werelden en zienswijzen met elkaar te confronteren, vanuit de premisse dat noch deze disciplines noch de blik ooit neutraal zijn. Haar werk biedt alternatieve kaders om opnieuw te kijken en de dingen als nieuw te zien. Zo ook in de Hoge Rielen, waar *A Fool's Paradise* tegelijkertijd de concrete werkelijkheid als luchtkastelen en fantasie toont, en waar stemmen je uitnodigen om verder te kijken.

Isolation moderne
Over *Frigolite* van Michel François

– CHRISTOPHE VAN GERREWEY –

Geëxpandeerd polystyreen kent vele verschijningsvormen en benamingen. In het Nederlands wordt het 'piepschuim' genoemd; *Styropor* en *Styrofoam* zijn Amerikaanse merknamen; het substantief 'isomo' (een afkorting van 'isolation moderne' of van het Engelse 'easy modelling') wordt als Belgisch-Nederlands beschouwd; 'frigolite' is Belgisch-Frans ('Waals') voor 'als verpakkingsmateriaal gebruikt piepschuim'.

Ook in het werk van de Belgische kunstenaar Michel François (1956) is dit materiaal op verschillende manieren aanwezig, hoewel het altijd is teruggebracht tot de (fysisch) kleinste bouwstenen: witte piepschuimbolletjes. In 1988 maakt hij bijvoorbeeld het werk *Ex-fenêtre*: een gebogen wand met twaalf houten ramen, geblindeerd door dergelijke bolletjes. *Une expiration dans le plâtre* uit 1989 is een blok witte plaaster, gemengd met hetzelfde materiaal, waarin een halve ballon is uitgespaard – een techniek die terugkomt in *Deux expirations dans le plâtre* uit 1991. In 1996 maakt François bedden uit polystyreen (*Deux lits*), terwijl hij in 1998 de bladeren van een kamerplant met honing instrijkt en vol kleeft met verkruid piepschuim. Uit 1997 dateert de videofilm *Casse Frigolite*, waarin een plaat piepschuim in steeds kleinere stukken wordt gebroken. En in 1992 maakt François de videofilm *Frigolite*, zijn meest expliciete aanwending van het materiaal. Een grote hoeveelheid polystyreen drukt tegen een glazen wand en wordt langs onder gefilmd, zodat telkens een vijftigtal bolletjes – in de eerste laag van het beeld – als zwarte, cirkelvormige silhouetten zichtbaar zijn, terwijl daarboven andere bolletjes zich opstapelen, en deze stapeling onzichtbaar wordt verlicht. Ondertussen beweegt het materiaal: het wordt aangedrukt of aan een luchtstroom onderworpen. Er trekt een constante beroering door het beeld, die knarst en schuurt. Het kader van het scherm blijft onbeweeglijk: het wordt nooit duidelijk hoe groot deze massa piepschuim is, noch door welk recipiënt het wordt omvat.

Frigolite is als videofilm vertoond, bijvoorbeeld op het Festival International du Film de la Rochelle in 2004, maar sinds 2011 maakt het ook deel uit van de publieke ruimte in Antwerpen – niet één maar drie

keer. *Frigolite* wordt namelijk langs binnen geprojecteerd op de gevel van de eerste, tweede en derde verdieping van de jeugdherberg Pulcinella aan het Bogaardeplein, in het historisch centrum van de stad, vlakbij de Politietoren. Dat plein was als braakliggend of wat onverzorgd parkje populair bij buurtbewoners. Het nieuwe plein wordt langs één zijde gedomineerd door de jeugdherberg, ontworpen door Vincent Van Duysen Architecten. De aanpak van Van Duysen wordt vaak bekritiseerd als steriel, vormelijk en overdreven smaakvol – iets wat in de jeugdherberg gedeeltelijk op het interieur van toepassing kan zijn. Ook de gevel langs het Bogaardeplein bestaat uit een sober en neutraal betonnen grid, dat door een aantal ontwerpbeslissingen en afwijkingen wordt geësthetiseerd.

Zoals hij elders bekende beelden of vanzelfsprekende fenomenen verdraait tot ze net niet meer passen, zo is François er ook met deze heropname van een ouder werk op uit om het scherm dat de architectuur optrekt, te doorbreken en te verstoren. Het gaat daarbij niet eens om een directe reactie op de jeugdherberg. Van wezenlijker belang is de stadsvernieuwing – een noodzakelijk en onvermijdelijk proces, dat de oorspronkelijke vanzelfsprekendheid en anonimiteit van een plek toch altijd weer vervangt door kunstmatigheid en enigszins onwerkelijke nieuwheid. Hoezeer het Bogaardeplein ook geslaagd is – misschien zelfs meer dan vele andere stadsvernieuwingprojecten – deze heraangelegde en tot voor kort vergeten plek blijft een zekere artificialiteit uitstralen, vooral voor wie vertrouwd was met de voormalige situatie. De drievuldige aanwezigheid van *Frigolite* kan die uitstraling aanscherpen, maar ook tegenwerken.

Nog vóór er betekenissen aan te pas komen, is dit werk een raadsel. Een voorbijganger – die al shoppend een doorsteek maakt van de Meir naar de Nationalestraat – weet niet wat er te zien is: een gefilmd gewriemel van sigarettenfilters, een met ballonnen gevulde kamer, of een mislukt decoratief patroon? En vooral: wat doet dit hier, op deze plek? Precies die onduidelijkheid, en die aanvechting van vanzelfsprekendheid, is wat een stad tot een stad maakt. En dan is er nog het plezier van de ingewijde en de kunstliefhebber, die de directe ervaring van *Frigolite* met een gelaagd en ironisch spel van betekenissen kan verdiepen. Piepschuim is immers zowel verpakkings- als isolatiemateriaal, alsof sommige ramen van de jeugdherberg nog niet zijn uitgepakt, of alsof het gebouw zo goed is geïsoleerd dat het in een isolement ver-

keert. De belangrijkste operatie in de film is echter de *zoom*: het piepschuim wordt niet alleen vermorzeld – de bolletjes worden ook monsterachtig uitvergroet. Zo wordt een kunststof, samen met de directe omgeving, niet alleen tot een kern herleid – die kern bestaat oneindig veel keren, en blijft even intrigerend als onbegrijpelijk.

Dorpsplein met fontein

Gesprek met Jan Compernel en Gert Verhoeven

Naar aanleiding van de heraanleg van het marktplein van het West-Vlaamse dorpje Ruddervoorde, een deelgemeente van Oostkamp, werd een opdracht toevertrouwd aan kunstenaar Gert Verhoeven. In 2008 kreeg diens fontein, genaamd *De Omwenteling*, een plaats op het plein. Gesprek met de kunstenaar en Jan Compernel, de gemeentesecretaris van Oostkamp.

Katrien Laenen (KL): Jan, wat betekent kunst voor het gemeentebestuur in relatie tot de publieke projecten waarin jullie betrokken zijn? Hoe werd kunst in de gemeente op de agenda geplaatst?

Jan Compernel (JC): Een project opzetten rond kunst in de publieke ruimte op een niet evidente locatie – in ons geval een klein dorp – is nooit gemakkelijk. Ik had zelf ervaring opgedaan met een kunstopdracht voor muziekclub 4AD in Diksmuide, waar ik als vrijwilliger actief ben, en was dus al overtuigd van de meerwaarde van zo'n project, op voorwaarde dat er ter plaatse een breed debat over wordt gevoerd. Vaak wordt in zo'n lokale context immers automatisch gedacht aan die ene kunstenaar 'van bij ons'. Ik vind dat je in een publieke context de lat hoger moet durven leggen en

meer openheid moet creëren. Hierin kan de kunstcel een belangrijke rol spelen, door zowel in de procedure als in de selectie een soort kwaliteitsgarantie te bieden.

KL. Staan lokale politici dan onder druk omdat ze door lokale kunstenaars worden benaderd, of leeft bij hen ook de gedachte dat ze zich met kunst kunnen profileren?

JC. Lokale beleidsmensen willen iets doen voor de lokale gemeenschap. Daar is op zich niets mis mee. Men werkt en leeft daar, en wil de eigen inwoners natuurlijk kansen geven. Zelf woon ik hier niet en dat maakt het in dit geval voor mij dus een stuk makkelijker. Het is ook dubbel en soms moeilijk te begrijpen. Wanneer de plaatselijke afdeling van het Davidsfonds een uitstapje organiseert om aan de kust de 'Beaufort'-tentoonstelling te bezoeken, zal men vol belangstelling naar die 'grote kunst' kijken, maar als je hetzelfde soort werk wil introduceren in het dorp, ontstaat er plots – soms bij dezelfde mensen – weerstand.

KL. Precies daarom hebben we toen in Ruddervoorde een soort van voortraject gelopen met het verenigingsleven.

Gert Verhoeven (GV): Dat wist ik niet.

JC. Jawel, we hebben een avond georganiseerd rond de vraag: wat is nu typisch aan Ruddervoorde? Wat willen we in zo'n kunstwerk voor de publieke ruimte kwijt?

KL. Een manier om input te genereren en gezamenlijk tot een opdrachtformulering te komen.

JC. Inderdaad, maar dat nam meteen een vreemde wending: er kwam iemand binnen met een concreet ontwerp voor een fontein! Het bleek niet evident om die oefening op een abstract niveau te maken.

KL. Sommigen waren wat sceptisch en snapten het niet, anderen wilden zelf iets doen, maar je had ook mensen die ineens zagen wat de meerwaarde kon zijn.

JC. Absoluut, en die waren enthousiast dat ze geconsulteerd werden. Uit het gesprek zijn een aantal aandachtspunten voortgekomen die later in de opdrachtformulering werden verwerkt: het element water, verwijzend naar de plaatsnaam ('Ruddervoorde' zou een samenstelling zijn van *ride* (van rijden) en *voorde*: een plaats waar men te paard kan oversteken), het ludieke gehalte enzovoort.

GV. Maar wie bedoel je eigenlijk met 'het verenigingsleven'?

JC. Dat waren socioculturele verenigingen zoals het Davidsfonds, het tekenatelier, het muziekatelier, de toneelkring, de heemkundige kring: het plaatselijke middenveld in de meest brede betekenis.

KL. Gert, dit was een van je eerste ervaringen met kunst in de publieke ruimte. Hoe heb je de dialoog met de opdrachtgever ervaren?

GV. Ik zat met de nodige vragen. Je weet eigenlijk niet goed waar je precies voor gevraagd wordt, ik voelde me in een schizofrene situatie gedwongen. Wat ik toen heb gemist, is een discussieve omkadering. Er is een gebrek aan kritische teksten over kunst in de openbare ruimte. Vaak fungeer je als kunstenaar bij dit type opdrachten als een soort 'decorateur': je moet je kritische visie laten varen, zodat je een afgezwakt product voortbrengt. Zelfs bij de meest gerespecteerde kunstenaars zie je dat, al kan het ook anders: ik denk bijvoorbeeld aan het project voor de Fourth Plinth op Trafalgar Square. Hoe dan ook, ik pijnigde mijn hersenen maar kwam niet meteen op een goed idee, terwijl het moment van de presentatie naderde. Uiteindelijk dacht ik heel pragmatisch: ik ga gewoon langs en dan krijg ik tenminste dat geld voor het voorstel dat ik gedaan heb. En plots kwam er toen toch een sterk concept uit de bus.

KL. Je hebt de opdracht kritisch benaderd, maar dan met een knipoog. Omdat het hier om een klein pleintje ging in een klein dorp, 'sneed' je een stukje uit een klassiek fonteinmodel.

JC. En toen begon het technische en budgettaire verhaal. Er waren geen duidelijke afspraken over gemaakt, en geen van ons had er enig idee van wat zo'n fontein technisch te betekenen heeft, en wat dat zoal kost. Dat lijkt me echt een kritisch element: de nood aan professionele, technische ondersteuning voor kunstenaars.

KL. Jullie project is ook een leerproces voor de kunstcel geweest: we wisten zelf ook niet wat een realistisch budget was, en we hebben geen technisch adviseur die voor productionele opvolging kan zorgen.

GV. Als jullie die diensten zouden kunnen aanbieden, zouden opdrachtgevers veel meer geneigd zijn om de adviezen van de kunstcel op te volgen.

JC. Eigenlijk zou je zoiets moeten kunnen aanpakken zoals dat bijvoorbeeld met wegenwerken gaat: er wordt een aannemer aangesteld, maar je hebt als gemeente meestal een eigen technische dienst die het werk voorbereidt en het bestek opmaakt.

GV. Ik zou ervoor opteren dat bij bepaalde projecten van in het begin wordt samengewerkt met een architect.

KL. Dat gebeurt ook wel. Neem het werk Halte Hotel MIN van Koen Theys in Antwerpen,¹ dat is echt van in het begin in het bouwtraject opgenomen. Het werk is herkenbaar als een autonoom werk van Koen Theys, maar kreeg tegelijk een functionele dimensie als rookruimte bovenop het gebouw. Maar elk verhaal is anders: het is maatwerk.

JC. Uiteindelijk blijft het engagement het belangrijkste, zeker in zo'n lokale context: je hebt het college, de gemeenteraad, de burgemeester, de bewoners, het middenveld daarrond, en al die krachten moeten op elkaar afgestemd geraken.

KL. Ik zie in het algemeen toch, zowel bij opdrachtgevers als bij kunstenaars, de behoefte aan een professionele ondersteuning, door artistiek deskundigen, technisch adviseurs, architecten.

JC. We moeten er wel voor opletten dat de slinger niet te ver doorslaat naar de andere kant: overregulering werkt ook belemmerend.

GV. Maar ik vind dat alle partijen zich wel bewust moeten zijn van wat er op

¹. Zie *Kunst in opdracht*, Brussel, Vlaams Bouwmeester, 2006, pp. 226-227.

het spel staat. Een aantal afspraken zouden in een soort intentieverklaring kunnen worden opgenomen.

KL. Kunnen jullie nog iets vertellen over het publieke leven van het kunstwerk? De fontein werkt nog steeds. Is ze nu ingeschreven in het collectieve geheugen? Doen jullie daar nog publieksgerichte dingen mee?

JC. Niet specifiek. De fontein wordt wel vermeld als er bijvoorbeeld een brochure verschijnt. Verder blijft ze controversieel, maar daar heb ik op zich geen problemen mee. Dat is zelfs goed: pas als iedereen iets goed vindt, moeten we ons echt zorgen beginnen maken.

KL. Gert, beschouw je het werk nu als een volwaardig onderdeel van je oeuvre? Of heb je er toch een ander gevoel bij omdat het zich in de publieke ruimte bevindt?

GV. Het oeuvre... Ik werk momenteel mee aan een project over dat concept.² Het blijkt een 20ste-eeuwse uitvinding te zijn. Ik vind het dus een goede vraag. Ik ben zeker niet beschaamd over dat werk, ik ben er zelfs fier op, maar toch kan ik het nog

niet helemaal goed een plaats geven. Ik ben zeer blij dat mijn kritische houding toch wat heeft teweeggebracht en hoop dat het werk zijn naam – *De Omwenteling* – eer aandoet in het veld van kunst in de publieke ruimte.

Oostkamp, februari 2013

². Verhoeven doelt op de tentoonstelling 'Jeugdzone. Over Opus één en Opus min één', Antwerpen LLS 387 / Hedah Maastricht, 2009

Monumentale paradox

Over de *Kapel van het niets* van Thierry De Cordier

– WIM VAN MULDER –

De *Kapel van het Niets* omarmt een langwerpige blauwe steen van een afgebroken gebouw van de zusters van het Convent van Betlehem. Reeds in 1790 namen de zusters geesteszieke vrouwen op in hun verzorgingstehuizen. De verzorging werd uitgebreid tot een algemene zorg voor psychiatrische patiënten.

De blauwe steen is het veelzeggende fundament voor de acht meter hoge, witte muur die opstijgt uit de Kapel. Daar omheen is een robuuste, zwarte structuur gebouwd met een zware deur langs de kant van het bestaande, witte Mariabeeld. Wanneer men de deur van binnenuit met een zwaai sluit, dreunt de Kapel als een kathedraal. We zijn ingebed in geluiden om ze als berichten op te vangen. In de massieve muren schuilt een stille aanwezigheid terwijl de hoge, witte muur, die het equivalent wordt van de torenspits, het niet-wereldse reflecteert. Het idee van een strenge architecturale orde, de manier waarop bouwwerk en omgeving bij elkaar horen en de monolithische vorm van de Kapel mijden elke vorm van spektakel. De tegenstelling wit-zwart is een afspiegeling van het contrast tussen goed en kwaad, leven en dood. Hoewel de christelijke traditie in wit een morele en spirituele zuiverheid projecteert, bewaart de kunstenaar een gezond scepticisme tegenover dogmatische programma's. Hij wijdt zich aan transformaties van een ziel die de ziel van de ruimte is. Hij vraagt zich af of wij niet onwillekeurig opgesloten zitten in onuitputtelijke begoochelingen.

Voor de witte muur en onder de gapende opening in het dak staat een omzwachtelde pilaar. De pilaar veronderstelt het kruis en refereert aan het beeld *A.S. Attrape-Souffrance, Lijdensvanger* uit 1988,¹ ook 'Painstick' genoemd: een levensgrote, zwarte figuur met een dwarsbalk over het

1. De sculptuur, die in de zomer van 1988 in het kader van de groepstentoonstelling 'Images et Mages' stond opgesteld in het Zuid-Franse dorpje Puycelsi, lokte heftige reacties uit bij de plaatselijke bevol-

king en werd in de nacht van 10 op 11 juli in onduidelijke omstandigheden vernield. Zie *Thierry De Cordier. De Wijnjaren (1982-2002)*, Ludion – Gent/Amsterdam, 2002, pp. 81-100.

gebogen hoofd. Onder een afbeelding schrijft Thierry De Cordier 'On aurait dit une chose pour se cogner la tête contre.' ('Het leek wel een ding om je hoofd tegen te stoten.'). Het ontwerp van de Kapel gaat terug op een tekening met een rechthoekig, zwart, gesloten volume dat horizontaal in het grisaille landschap ligt. In rode letters leest men: 'The house of my dreams as imagined, in a Snow landscape.'

Bij de publieke presentatie in 2007 glanst de Kapel van het pek. Ondertussen is de huid door de erosie in weer en wind mat, korstig en verbleekt als een asfaltweg. De zuivere, witte binnenruimte – gedacht als wonen, schuilen en onderdak bieden – wordt tegelijkertijd een buitenruimte door de brutale opening in het dak. Het gebouw ademt tussen de bomen, het ondergaat de jaargetijden, het trotseert de elementen, het schikt zich in de cyclus van dag en nacht en het visualiseert het verglijden van een eindige tijd. Er liggen roestige waterplassen op de bodem en op de hagelwitte muren groeien vale, bruingroene sporen van de ongenadige regeninslag. Het gebouw is eenvoudig in zijn complexiteit.

Men herinnert zich nomaden en goden die beiden soeverein lege verten en de verre leegte zoeken en bezoeken. De armoede aan prikkels binnenin leidt tot meditatie en contemplatie; het is de ultieme plaats voor een heremiet, een zoekende pelgrim, een verdwaalde wandelaar, een onrustige patiënt. De opening in het dak herinnert er ons aan dat het leven vroeger tot staan werd gebracht in gebouwen met plafondschilderingen waar boodschappers van hogere machten, wervelende hellevaarten en watervallen van naakte vrouwen om onze aandacht strijden. Het open dak biedt de golvende kleurenze van de lucht aan en verwijst naar de gastvrijheid, inherent aan een religieus gebouw.

Wie over het Niets een uitspraak doet, belandt in het onmetelijke land van theologie, metafysica, mystiek of in een compleet nihilisme. De poëtische theologie van het Niets zegt over de mens, als het wezen dat aan poëzie en theologie doet, dat hij met ziel en geest open staat voor volstrekt alles. Er is niets of de mens plaatst het, direct en zonder het bewust te weten, in een samenhang met alles. Het Niets overstijgt de ervaring en wordt in die zin een totaliteitservaring. Is dit een Kapel van of voor het Niets? Het Niets wordt eventueel Alles. Het Niets benadert het sublieme van het gemis. Met deze monumentale paradox groeit de kans tot nihilisme, omdat wij met onze benaderingen steeds tekortschieten. De Kapel is een synthese van een veelheid van werelden; in

dit geval de feitelijke wereld – het hyperconcrete gebouw in een tuin – in verhouding tot mogelijke werelden van oneigentijdse rituelen van voelen, denken, dromen, bidden en mediteren.

De twijfel aan het klassieke, metafysische mensbeeld uit zich in een onverzadigbaar menselijk verlangen; het bereiken van het ene doel is de opstap voor een steeds hernieuwd verlangen naar een ander doel. Er ontstaan dus procesmatige verschuivingen in onze verwachtingen omtrent het ene en het ware. Bovendien is het enig ware geloof op vele plaatsen verschillend en wordt het telkens anders ingekleurd. Geen tekst blijkt zo veelzinnig, zo duister en ondoorgrondelijk te zijn als de geopenbaarde wil en de wijsheid van onze mogelijke godheden.

Thierry De Cordier vreest zijn eigen wijsheid niet en besluit er terecht toe om, zonder omwegen, voor zichzelf profeet te worden. De moderne magiër onderkent de mogelijkheden van al de geschenken die de mens in de schoot vallen. Hij twijfelt niet aan wat ermee kan worden gedaan. Hij schildert, tekent, schrijft en bouwt.

Het oeuvre van Thierry De Cordier is een archipel van eilanden die uitzicht bieden op elkaar met steeds verder reikende horizonten. *Eerste Vlaamse berghut*, *Villa pour – 1 – personne*, *Chantoir (prototype voor een berghut)*, het huis in Schorisse *La Cuisine*, of *Klooster voor één familie* synthetiseren vormen van wonen: het schuiloord, het woonhuis (de geklimatiseerde wachtkamer), de hut (voor de filosoof) en het klooster. De maquettes voor *La Cuisine* en de Kapel zijn denkmodellen. Op het werkschrift met voorstudies staat: 'KAPEL VAN HET GROTE NIETS'. Deze intentieverklaring wijst op het verlies van het zich herinneren. Wanneer het gebouw een relatie heeft met de herinnering, dan betreft het een onbekende herinnering, namelijk een herinnering aan wat nooit in het hypergeheugen is opgeslagen. Het ondenkbare hebben we nooit beleefd en toch verlaat het ons nooit. Elk gebaar van kunst is er op gericht, uit haar voegen te barsten en dichter te komen bij wat zich aandient.

Kunst en psychiatrie

Gesprek met Luc Pelgrims

Het Psychiatrisch Ziekenhuis in Duffel schreef tijdens het voorbije decennium, naar aanleiding van diverse bouw- en verbouwingswerken op de site, een aantal kunstopdrachten uit. Sommige van de gerealiseerde kunstwerken, met name van Orla Barry, Thierry De Cordier, Els Vanden Meersch en Aeneas Wilder, kwamen tot stand in samenwerking met de kunstcel van de Vlaams Bouwmeester. Gesprek met Luc Pelgrims, technisch directeur van het Psychiatrisch Ziekenhuis te Duffel.

Katrien Laenen (KL): Wat betekent kunst voor u en uw organisatie in relatie tot de publieke projecten waarin jullie betrokken zijn? Gaat het om een toevallige samenloop van omstandigheden, een wettelijke verplichting of hebt u vanuit een eigen voeling en interesse met het hedendaagse kunstgebeuren de vraag omtrent de meerwaarde van kunst op de agenda geplaatst?

Luc Pelgrims (LP): Ik denk dat we terecht mogen stellen dat het Psychiatrisch Ziekenhuis in Duffel een geprivilegieerde relatie heeft met actuele kunst. Onze inzet voor kunst gaat uit van drie doelstellingen. In de eerste plaats helpt kunst mee om het

taboe rond psychiatrie te doorbreken. De kunstprojecten hebben een beeldvormingsfunctie en beogen de destigmatisering van psychiatrie en psychiatrische aandoeningen. Door uitzonderlijke kunstwerken op onze campus te integreren, hopen we symbolisch de muren van de campus te slopen, het geïsoleerde karakter van het psychiatrisch centrum te doorbreken, en een uitnodiging te formuleren naar het dorp en de hele samenleving om de campus te betreden. Kunst zuigt wandelaars en bezoekers aan zodat we eigenlijk ook kunnen spreken van een omgekeerde integratie.

Ten tweede zie ik kunst als onderdeel van de helende omgeving die de campus wil bieden. We hebben voor de campus een ruimtelijk masterplan ontworpen. Een van de hoofddoelstellingen hierbij was om een genezende omgeving te creëren waarbij aandacht besteed wordt aan aspecten als het openbreken van de site naar het omliggende dorp, het behoud van de groenzones waarin mensen met psychiatrische beperkingen een natuurlijke aanvulling vinden voor hun therapeutisch herstelproces en de keuze voor een herkenbare en leesbare architectuur. De infrastructuur, de publieke ruimte en de aanwezigheid

Orla Barry — KU 0411

kunst kunnen ons inziens bijdragen tot het therapeutische proces door het contact, de dialoog en de integratie van de patiënt te bevorderen.

Ten slotte gebruiken we kunst als taal om over psychiatrische en psychologische problemen te spreken.

KL. Welke rol speelt het decreet op de integratie van kunst in openbare gebouwen in het beslissingsproces om kunstenaars aan te trekken?

LP. De financiële steun waarin het decreet voorziet is uiteraard een belangrijke stimulans geweest om kunst te integreren op onze campus en genoemde doelstellingen te realiseren.

KL. Wat lijkt u de meerwaarde van een professionele artistieke begeleiding?

Moet die strak gekaderd zijn of hebt u meer baat bij krijtlijnen voor een directe dialoog met de kunstenaar?

LP. Bij al onze kunstprojecten hebben we ons laten begeleiden door professionals. In ons geval was dit meestal de kunstcel van de Vlaams Bouwmeester. Als psychiatrisch ziekenhuis ligt onze core business elders. Wij zijn sterk in het behandelen van patiënten met een psychiatrische aandoening en uiteraard hebben we in globo minder expertise in het selecteren van kunstenaars en het opzetten van kunstprojecten. Het lijkt mij dan ook evident dat je een beroep doet op specifieke knowhow. In die zin is de inbreng en het advies van de kunstcel steeds een meerwaarde gebleken. Ik raad dan ook alle opdrachtgevers aan om bij het selec-

teren van kunstenaars professionele ondersteuning te zoeken.

Ik kan me indenken dat organisaties die eenmalig geconfronteerd worden met het decreet een strakke opvolging nodig hebben en zowel bij de voorbereiding als bij het realisatieproces goed moeten worden ondersteund. Bij organisaties die hier meer ervaring mee hebben, kan de artistieke begeleiding zich beperken tot assistentie bij de selectie.

KL. Hoe gaat u, vanuit de vraag die u als opdrachtgever richt aan een kunstenaar, om met de autonome positie van die kunstenaar ?

LP. Ik denk dat de autonomie van de kunstenaar maximaal moet worden gerespecteerd en dat de opdrachtgever zich volledig moet inzetten om de initiële ideeën van de kunstenaar te realiseren. Uiteraard zijn er randvoorwaarden zoals de opdrachtformulering, de context van het project, het budget enz. *De Kapel van het Niets* van Thierry De Cordier vormt een mooi voorbeeld. Oorspronkelijk was het de bedoeling om een stille ruimte te creëren op de campus. Hiervoor waren we op zoek naar een kwaliteitsvol architectenbureau. Mede op advies van de kunstcel van de Vlaams Bouwmeester werd dit project uiteindelijk gerealiseerd door een kunstenaar en niet door een architect. De ontwerper/kunstenaar (Thierry De Cordier) heeft samen met een archi-

tect (Patrick Lefebure) en in samenwerking met de bouwheer de oorspronkelijke projectdefinitie grondig herkauwd. Alle functionele wensen (een toilet, een garderobe, een kleine kantoorruimte...) zijn tijdens het ontstaansproces van de Kapel een voor een gesneuveld. Van de kunstenaar konden we deze uitzuivering van de projectdefinitie accepteren, van een architect zouden we dit nooit hebben aanvaard.

KL. Hoe heeft u het creatieproces, de samenwerking met een kunstenaar ervaren?

LP. Het creatieproces van een kunstwerk is een uitermate boeiend gebeuren. Het is een vrij complex proces omdat de verschillende partners vaak los van elkaar functioneren: de selectiecommissie, de dienst die het project samen met de kunstenaar in concreto zal realiseren, de financieel beheerder, de architect van het bouwproject enz. Mijn ervaring leert dat het project best door één persoon wordt begeleid, van de selectie van de kunstenaar tot de oplevering van het kunstwerk. Bovendien heb je als bouwheer de plicht om de kunstenaar alle kansen, middelen en steun te bieden om het kunstproject in de beste omstandigheden te realiseren. Zo is het *Restpaviljoen* van Els Vanden Meersch een succesverhaal geworden omdat de eigen technische dienst van het Psychiatrisch

Ziekenhuis het volledige bouwkundige en technische luik uitgewerkt heeft, uiteraard in nauwe samenwerking met de kunstenaar.

KL. Hoe werkt u intern in uw organisatie of bestuur aan het creëren van een draagvlak voor hedendaagse kunst? Jullie hebben ondertussen een significante collectie aan kunstwerken in de publieke ruimte. Hoe reageren patiënten en bevolking hierop? Nemen jullie specifiek publieksgerichte initiatieven? En met welk doel?

LP. Ik realiseer me heel goed dat het draagvlak voor hedendaagse kunst in het psychiatrisch centrum oorspronkelijk erg klein was. Zeker werd de vraag gesteld of we de middelen niet beter konden inzetten voor 'echte' maatschappelijke doelen. En het vergde soms wat overredingskracht en geduld om ook het besef te doen groeien dat kwaliteitsvolle kunst een meerwaarde kan bieden. De reacties van patiënten en het ruime publiek op de kunstwerken zijn uiteraard divers. Het belangrijkste is dat zij aanzetten

tot conversatie en debat. Bovendien nodigen verschillende van onze kunstprojecten, zoals *The Stone Garden* van Orla Barry, *Untitled # 151* van Aeneas Wilder en de *Kapel van het Niets* van Thierry De Cordier uit tot verstillings- en ontmoeting. We zien dat zowel patiënten als het ruime publiek daar gebruik van maken.

De reeds gerealiseerde kunstprojecten, waaronder de hoger genoemde en *Arkhiëf* van Christian Ch'an, vormden de basis voor een heuse tentoonstelling van hedendaagse kunst in 2010, die trouwens mee werd samengesteld door Rolf Quaghebeur, de toenmalig artistiek adviseur bij het Team Vlaams Bouwmeester, onder de titel 'disturbed SILENCE – STILTE gestoord'. Op dit ogenblik wordt een nieuw project voorbereid.¹ Ook bij de totstandkoming van deze projecten worden professionals als sparring partner ingeschakeld om ons te behoeden voor al te grote fouten.

Duffel, februari 2013

1. Bedoeld wordt de tweede triënnale hedendaagse kunst, 'What Matters – Waar het op aan komt', eveneens gerealiseerd in samenwerking met Rolf

Quaghebeur. De tentoonstelling was in het Psychiatrisch Ziekenhuis Duffel te zien van 4 september tot 10 november 2013 (nvdr).

Opvallende boeken
Over *Cinoc* van Ana Torfs

– PAUL VERMEULEN –

Engelen, zo weten we uit Wim Wenders' *Der Himmel über Berlin*, mengen zich onder de mensen maar blijven onzichtbaar voor hen. Wenders' film, wellicht de meest recente iconografie van de engel, bevestigt het vermoeden dat engelen op mensen lijken. Wel hebben ze andere zintuigen: kleuren zien ze niet, maar ze horen gedachten. Dat maakt hen empathisch. Ze horen zoveel dat ze alles begrijpen. Ze leggen hun onzichtbare arm om een schouder, hun onzichtbare blik rust ernstig en medelevend op de radeloze. Soms, maar niet altijd, volstaat dat om de wanhoop te verlichten.

De film suggereert dat sommige kunstenaars gewezen engelen zijn. Dat zou hun aparte gedrag, in een directe dialoog met het andere, verklaren. Maar wat me het meest trof is de woonplaats die Wenders gaf aan de engelen van Berlijn: Hans Scharouns Staatsbibliotheek aan het Kulturforum. We zien de engelen achterover leunen, met bungelende voeten op de borstweringen van de mezzanines, of hun gesloten ogen opwaarts gericht in de grote, lichte ruimte. Hun samenzijn met de mensen, lezend aan de studietafels, is volkomen natuurlijk. Lezers zijn het gewoon omringd te worden door personages die, ondanks hun onzichtbaarheid, op hen betrokken zijn. Zwijgend in hun lectuur verzonken, zijn ze niet alleen. Door de engelen de bibliotheek als woonplaats te geven, suggereerde Wenders een verklaring voor hun bestaan: ze zijn mensen uit een andere tijd en ruimte, ze zijn de personages uit boeken en films die onze onuitgesproken gedachten capteren en ons hun zwijgende bijstand bieden.

Ook na sluitingstijd, als de lezers het gebouw verlaten hebben, is de bibliotheek bevolkt. De engelen blijven. Een ruimte vol boeken is nooit verlaten. Maar je kan nog verder denken. Geen enkele ruimte waar ooit mensen kwamen, is leeg. De sporen zijn triviale en minder ordentelijk gerangschikt, maar voor een empathisch persoon even onmiskenbaar. Wenders toont een kunstenaar, de acteur Peter Falk in dit geval, die op goed geluk lachend in de nacht praat met een uitgestoken hand, gokkend dat in het onzichtbare iemand te begroeten is. Falk vertrouwt op

zijn empathie, die hij aan zijn verleden als engel heeft overgehouden. Er zijn meer voorbeelden. Ik denk aan schrijvers als W.G. Sebald of Georges Perec, onnavolgbaar in hun captaties van menselijk leven in een verlaten ruimte.

Neem Perec, de auteur van *La vie mode d'emploi*. Het boek, een turf, inventariseert de verhalen in en om een woongebouw in Parijs. De stof, die generaties overspant, is niet chronologisch geordend, maar per kamer en verdieping, alsof oude en nieuwe verhalen tegelijk aanwezig zijn. Bij deze obstinate eenheid van ruimte horen kalenders en lijsten om namen en feiten bij te houden. Daar nog onder zit een laag, dik als humus, van tot onpersoonlijke bestanddelen verteerde verhalen. Ze vormen de biotoop waarin de vele personages gedijen. Om hen heen, uit een vloerkleed, een affiche aan de muur, een krant achter het behang, de schikking van de stoelen, stijgen stemmen op. Als een engel van Wenders hoort Perec alle stemmen tegelijk.

Het eerste personage uit *La vie mode d'emploi* dat ik leerde kennen, is Cinoc (7de etage, hoofdstukken LX en LXXXIV). Het was Ana Torfs die hem aan me voorstelde, toen ze haar concept toelichtte voor een kunstwerk in de bibliotheek die wij hadden ontworpen te Beveren. Kunst in de bibliotheek, zo volgt uit het voorgaande, staat in de rekken. De kunstenaars, of hun scheppingen, vertoeven in de bibliotheek, onzichtbaar tussen hun lezers. Alles wat een kunstenaar aan de zichtbare kant van de wereld moet doen, een beetje naar het beeld van de uitgestoken hand van Peter Falk, is de ontmoeting met de hier zo talrijk aanwezige Onzichtbaren faciliteren. Een zetje geven. Boeken doen openvallen op de grond. Torfs' voorstel pakte op een grondige en verrassende manier die intuïtie op en gaf aan een vage verwachting een scherpe, rijke en genereuze vorm.

Er zijn, noteert Perec, twintig manieren om de naam Cinoc uit te spreken, wat bij zijn burens tot hoofdbrekens leidt. Typisch Perec. Verzamelingen, permutaties, matrices, lijsten, procedures, angstvallig precieze spelregels om het creatieve proces niet te onderwerpen, maar juist te stimuleren. Al zijn geschriften wijzen het uit: Perec, notoir lid van de *Oulipo* (*Ouvroir de littérature potentielle*), is een spelletjesman. Wie anders schrijft een roman met een alfabet van maar vijftientig letters? *La Disparition*, het enige boek ooit zonder één letter e, is niet alleen dolkomisch en taalkundig succulent – de plot en de grammatica gieren halsbrekend om de verboden letter heen – maar ook filosofisch

aangrijpend – de kloof tussen de taal en de wereld wordt in lyrisch, gehandicapt Frans bezongen – en tenslotte ook sinister, want deze farce gaat over willekeurige uitsluiting en verminking. Het werd mij duidelijk dat Ana Torfs' keuze voor Perec geen toevalstreffer was. Ze zijn geestverwanten. Zijn speelse discipline, de virtuositeit die ervoor nodig is, de humor die eruit voortkomt, de subversieve strekking ervan lijken op de hare. Denk aan de smetteloze verkleedpartijen in haar *Elective Affinities/The Truth of Masks* (2002), waarin steeds dezelfde man en vrouw oplossen in hun steeds wisselende kostuums: een verrukkelijk en verontrustend spel. Of aan haar *Ecran I/Ecran II* (2002), waarin acteurs hun gelaat verstoppert achter een boek.

Perec portretteert als een fotograaf Cinoc in zijn keuken: een dunne, vale oude man overstemd door de banale kalenders in vierkleurendruk die over de leiding van de waterkraan hangen. Zou deze man, die nog geen duimspijker in de muur slaat, een spoor nalaten? Het is net zijn beroep om sporen te wissen. Als redacteur bij een uitgeverij van woordenboeken schrapte hij trefwoorden om plaats te maken voor nieuwe: *tueur de mots*, zo noemt hij zichzelf. Maar zijn levenstaak, zijn oeuvre gaat tegen zijn dagtaak in. Hij verzamelt de onbruikbaar geworden woorden die hem bijblijven. Verzamelen is hier het juiste woord. Cinoc is geen historicus noch een aan het verleden verhangen reactionair, maar een verzamelaar, gedreven door een persoonlijke, zich in de verzameling openbarende voorkeur. Het meeste laat hij links liggen, blij toe dat het verloren is. Van zijn *grand dictionnaire des mots oubliés* is het enige doel *sauver des mots simples qui continuaient encore à lui parler*. Elk woord is een verhaal. En precies zo ging Ana Torfs te werk.

Ook al liggen de regels vast, telkens als het spel gespeeld wordt, is het nieuw. Door precies te doen wat Cinoc deed, maakte Ana Torfs een origineel werk. Haar Cinoc verschilt van die van Perec zoals de ene verzameling van de andere, zoals twee partijen van hetzelfde spel. Wat een spel spannend maakt en het spelverloop stuurt is naast je eigen inzet en vaardigheid het toeval, en de kracht van de tegenstander. Torfs' tegenstander was de Nederlandse taal. Ze maakten er een mooie partij van.

Uit een 19de-eeuws woordenboek selecteerde Torfs een lijst van 999 in onbruik geraakte zelfstandige naamwoorden. Maar daarmee was het werk nog niet af. Cinoc, een wazige verbastering van een Middel-Europese, Joodse naam, het kleurloze restant van een op uitwissing

gerichte geschiedenis, is nauwelijks een schim. Perec liet na te noteren welke vorm zijn levenswerk aannam of aan moest nemen. Daar nam Ana het in Beveren van hem over. Er ligt een prachtig, in linnen gebonden verklarend woordenboek (ik geloof dat er verder nog één kopie voorhanden is), met de letters CINOC in het kaft geperst. In tegenstelling tot andere, volgepropte woordenboeken heeft het een liggend formaat, met slechts één lemma + verklaring per bladzijde, 999 pagina's in totaal: een *landscape* omheen een verhalend woord, het eerbiedige wit achter een verzamelstuk.

Kameelpardel: giraffe

Onderzieltje: onderrokje

Pavadette: brievenduif, postduif; geleerde duif

*Wolkvanger: soort overkleed van de zeelieden
(tot bescherming tegen boos weer)*

...

De woordenlijst, zonder de verklaringen, verschijnt ook digitaal, in letters van witte, blauwig oplichtende stippen, op twee led displays als je de bibliotheek betreedt. Een computerprogramma schudt de kaarten, het toeval kiest onverstoortbaar woord na woord. De led display is ingebouwd in een put voor de dorpel van de bibliotheek, afgedekt met een glazen blad. Kinderen kijken toe hoe onder hun schoen de letters uit elkaar vallen, zoals de letters op een luchthavenbord, en zich weer vormen tot een woord dat ze niet kennen. De digitale verschijning, vluchtig als de tijd, zet de verbeelding in gang, het op papier gedrukte en in linnen gebonden woord geeft de verklaring. Het geschreven woord blijft: daarom hebben we bibliotheken. De geschreven verklaring zet de verbeelding niet stil, wel integendeel: ze is het vliegwiel dat de op gang gebrachte verbeelding versterkt. Maar het is Ana Torfs' gebruik van de ruimte dat het hem doet. Net als Wenders geeft ze de Onzichtbaren in de bibliotheek een plaats. Uit het babbelse graf voor de deur capteren we levendige stemmen. Daar zien we de ruimte achter de onze. Onze voet op het glas is als Falks hand in de nacht.

Rasters en draden Over *Geheugenspoor* van Willem Oorebeek

– CATHERINE ROBBERECHTS –

Voor het Ellipsgebouw aan de Albert II laan, de voorlopig jongste kantoorstoren die in de Brusselse Noordwijk door de Vlaamse administratie werd betrokken, maakte Willem Oorebeek onder de titel *Geheugenspoor* een reeks van negen wandtapijten. Ze werden op aanwijzingen van de kunstenaar vervaardigd door Flanders Tapestries in Wielsbeke. Het medium roept in de context van een (Vlaamse) overheidsopdracht meteen een aantal associaties op: niet alleen ontwikkelden de oude Nederlanden vanaf de 13de eeuw op het gebied van de tapijtkunst een rijke traditie, met wereldberoemde ateliers in onder meer Doornik, Brugge, Oudenaarde, en later Brussel, Mechelen en Antwerpen; de kostbare wandtapijten werden gemeenzaam vervaardigd in opdracht van gezagsdragers en overheden en moesten in pronk- en audiëntiezalen hun macht en aanzien onderstrepen.¹ Oorebeek mag die referenties dan in het achterhoofd hebben gehouden, hij deed er verder zijn eigen zin mee: enerzijds wijkt zijn tapijtencyclus in meerdere opzichten van iedere 'traditie' af, anderzijds krijgt zijn keuze voor het medium, in het licht van zijn oeuvre als geheel, een specifieke betekenis.

Oorebeeks reeks is geen verhalend ensemble, de jacquardtapijten hebben geen duidelijke volgorde en de kunstenaar verkoos ook niet om ze in een bij uitstek representatieve of publieke zone van het gebouw onder te brengen. Slechts één tapijt leidt een enigszins 'openbaar' bestaan: in een gelijkvloerse vergaderzaal waarvan de ramen uitgeven op de Albert II laan, potentieel zichtbaar voor passanten, hangt de *Toren van Babel*. We herkennen het meesterwerk van Bruegel, en de manier waarop Oorebeek er ooit, in het kader van een eerdere opdracht, mee aan de slag ging: de nieuwjaarskaart die hij eind 2007 ontwierp voor het Team Vlaams Bouwmeester toonde een van het internet

1. De jacquard tapijtkunst lijkt de voorbije jaren in onze streken overigens, ook onder hedendaagse kunstenaars, het voorwerp van een soort herontdekking.

Zo maakte Henri Jacobs sinds 2000 verscheidene dergelijke wandkleden in samenwerking met Flanders Tapestries; later ook Craigie Horsfield en Ana Torfs.

zaal 0.02; toren van babel

zaal 0.11; edelstenen

zaal 0.23; theedoek

zaal 1.9; tibet

zaal 0.08; stippen, rood/groen

zaal 0.09; publiek

gehaalde zwartwit print van het beroemde schilderij van Bruegel, verfrommeld, gladgestreken en vervolgens geherfotografeerd (zie inventaris KU 0726). Het is ditzelfde beeld, nu uitvergroot, dat hier in een weefsel werd omgezet: een machinaal geweven reproductie van een gedrukte reproductie van een print van een digitale versie... van een schilderij. Naast zijn plaatsing en ontstaansgeschiedenis, zijn er wel meer redenen om dit tapijt als het éérste van de cyclus te beschouwen: het tafereel verwijst niet alleen naar een meesterwerk van de Vlaamse schilderkunst dat in het collectieve geheugen is gegrift, het gaat terug op een bijbelverhaal over (politieke, architecturale...) hoogmoed die uitmondde in een talenchaos – toch geen vrijblijvende thema's in een bestuurlijke context. Overigens is de toren van Babel inmiddels een soort leidmotief geworden in Oorebeeks oeuvre.²

Laten we er dus van uit gaan dat de tapijtenreeks zich vanaf de straat slingerend een weg baant dieper het gebouw in, van de ene vergaderzaal naar de ander, van het gelijkvloers naar het souterrain. Oorebeek heeft het spoor zo getrokken, dat de toeschouwer/bezoeker nooit meer dan één tapijt in zijn blikveld kan hebben. Net zoals de *Toren van Babel* gaan de meeste tapijten zichtbaar terug op een gedrukte fotografische bron: afgescheurde kalenderbladen, boekillustraties, tijdschriftcovers. Gedrukt materiaal is Oorebeeks geliefkoosde grondstof. Zijn hele oeuvre kan worden gelezen als een onderzoek naar en een testen van het beeld als massaal geproduceerd consumptieartikel. Door na te gaan hoe beelden zich in een regime van eindeloze reproduceerbaarheid gedragen, hoe ze versleten raken, hardnekkig overleven of transformeren, stelt hij begrippen als auteurschap en originaliteit aan de orde, en daarmee onze kunstopvatting zélf. Dat Oorebeek zich voor textieltechnieken interesseert, is in dit licht niet zo verwonderlijk. Door zijn *printed matter* in textiel te (laten) vertalen, experimenteert hij niet alleen met een nieuw type reproductie: de vertaalslag verbreedt de waaier van associaties en paradoxen die hij in zijn onderzoek ontvouwt. Ten eerste omvatte de historische tapijtkunst, waarvan Flanders Tapestries zichzelf graag als een erfgenaam beschouwt, zélf al een gelaagd proces van beeldproductie en -reproductie (het tafereel werd eerst geschetst in

². Zie ook de tentoonstelling 'Monolith/ Life' van Aglaia Konrad en Willem Oorebeek in de Sint-Lukasgalerie Brussel, 2012.

diverse formaten en met behulp van verschillende technieken, daaruit kwam een karton voort, op ware grootte en in kleur, maar meestal spiegelbeeldig enzovoort). Met de hedendaagse technieken (computergestuurde jacquard) verloopt de beeldopbouw heel anders: het digitaal aangeleverde beeld wordt rechtstreeks in een weefpatroon omgezet. De 'grondstof' waar Oorebeek mee werkt, voegt echter weer een andere, moderne voorgeschiedenis aan het beeldvormingsproces toe. Ten tweede zijn zowel gedrukte beelden als textielproducten opgebouwd uit een raster. De laatste uit schering- en inslagdraden die elkaar volgens een rechte hoek kruisen, de eerste uit regelmatig geplaatste punten. In de Franse taal zijn beide registers, weven en drukken, ook letterlijk aan elkaar gelinkt: 'la trame' betekent zowel 'inslag(draad)' (textiel) als 'raster' (druktechniek, televisie). Het drukraster is een leidmotief in Oorebeeks werk: geregeld zoomt hij zo hard op gedrukte beelden in, dat de rasterpunten als een geabstraheerd 'motief' hele wanden of zelfs hele ruimtes bezetten. Door in de tapijtencyclus beide rasters over elkaar heen te leggen, wordt dit spel verder op de spits gedreven: expliciet, in die tapijten waar de fotografische grondstof onscherp (*zaal 0.09; publiek*) of abstract is (*zaal 0.08; stippen, rood/groen*); of meer ironisch, wanneer een foto van een stuk textiel (*zaal 1.9; tibet*) of iets wat daarop gelijkt (*zaal 0.23 theedoek*), als bron wordt aangewend.

Tot slot laat Oorebeek in dit werk nog een andere dimensie van het 'reproductie'-mechanisme meespelen. Op de vraag of hij het idee tegen zou zijn om de reeks als één geheel in een tentoonstellingsruimte te zien verschijnen, antwoordde hij eerder weigerachtig. In de hoofden van de gebruikers van het gebouw is elk wandtapijt verbonden met een van de generieke werkruimtes, en kan het de 'mentale reproductie' oproepen van een of meerdere andere: zo werkt het *Geheugenspoor*.

Eén rivier, twee oevers, drie bruggen Een voorstel van Tobias Rehberger

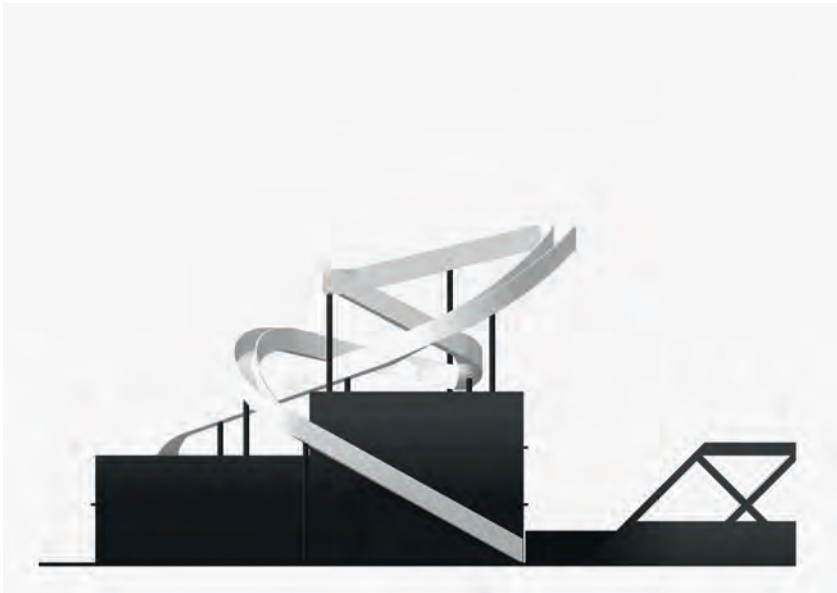
– ROLF QUAGHEBEUR –

In 1870 bouwde Gustave Eiffel een spoorwegbrug die de Scheldeoevers tussen Temse en Bornem met elkaar verbond. De oorspronkelijke brug werd in 1940 door Belgische militairen opgeblazen in de hoop de snelle opmars van de Duitse soldaten te stuiten. In 1949 startten de werken voor de bouw van een nieuwe brug, die uiteindelijk in 1955 in gebruik werd genomen. De brug in de N16 tussen Temse en Bornem was niet alleen van groot militair-strategisch belang, maar ook en vooral een cruciaal element voor de economische ontsluiting van Oost-Vlaanderen. Aan de kant van Temse symboliseren twee sculpturen uit de jaren 1950 van Karel Aubroek het belang van deze Scheldekruising.

Hoewel het economisch belang van de plek in de loop van de decennia afnam – zeker na de sluiting van de Boelwerven – blijft de N16 tot op vandaag een belangrijke verkeersader. De brug uit 1955 is als monument geklasseerd en behoort tot het Vlaamse industriële erfgoed. Toch moest een oplossing worden gezocht om de toenemende verkeersstromen te blijven verwerken. Die werd gevonden in een voorstel van Laurent Ney, die een tweede brug bouwde naast de eerste. Het werd een hedendaags ontwerp met gelijkaardige architecturale en stedenbouwkundige kwaliteiten als de eerste brug.

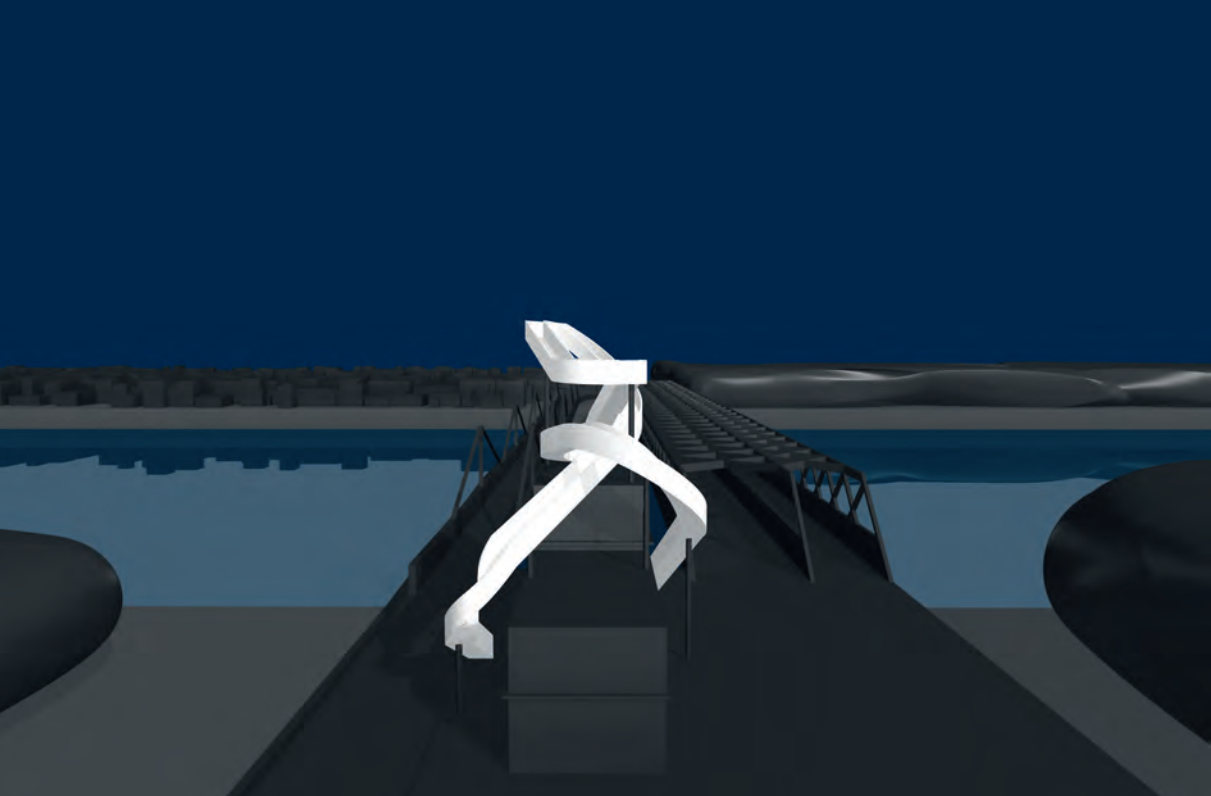
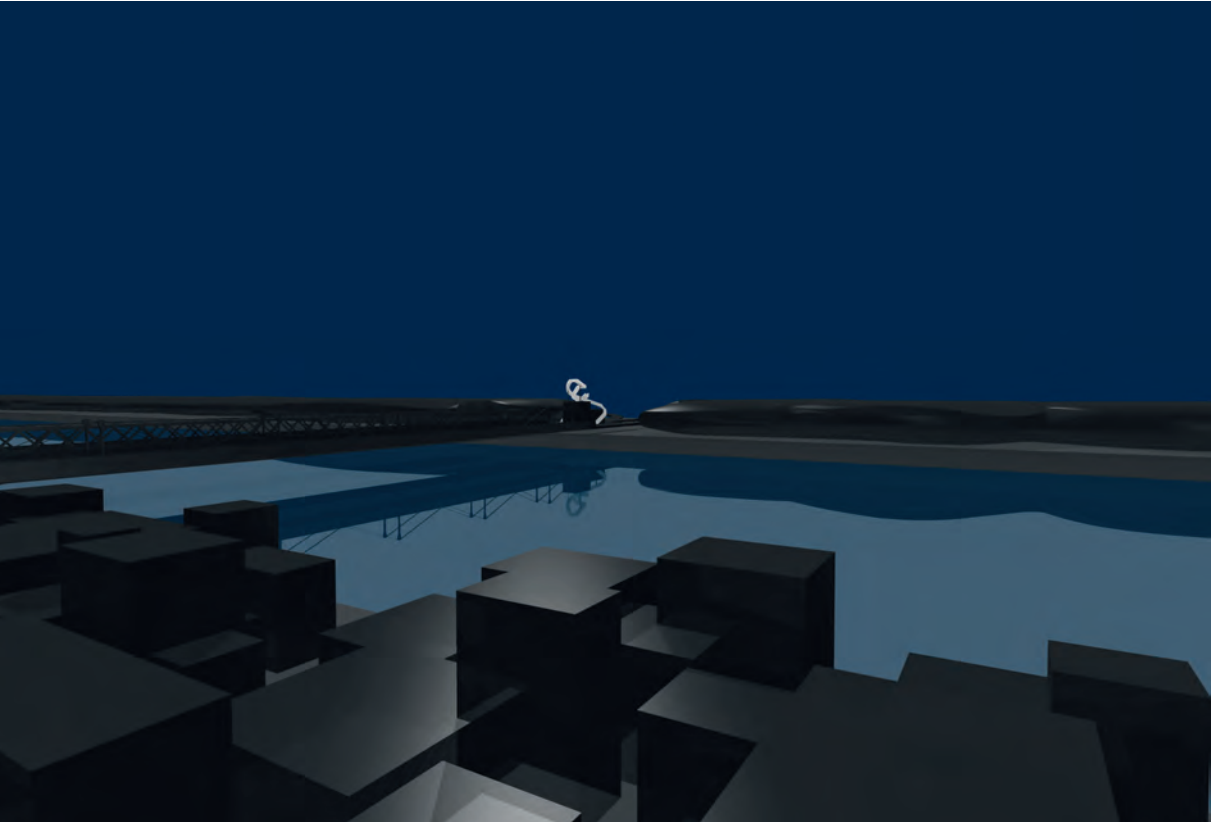
De twee Scheldebruggen verbinden het Waasland en Klein-Brabant met elkaar: twee verschillende werelden. De kant van Temse is duidelijk getekend door de sporen van de, grotendeels verdwenen, oude industrie en de brug landt in sterk verstedelijkt gebied. De andere oever van de Schelde, Bornem, is een groen en schijnbaar ongerept natuurgebied dat vooral ontsloten is voor natuurtoerisme en zachte recreatie.

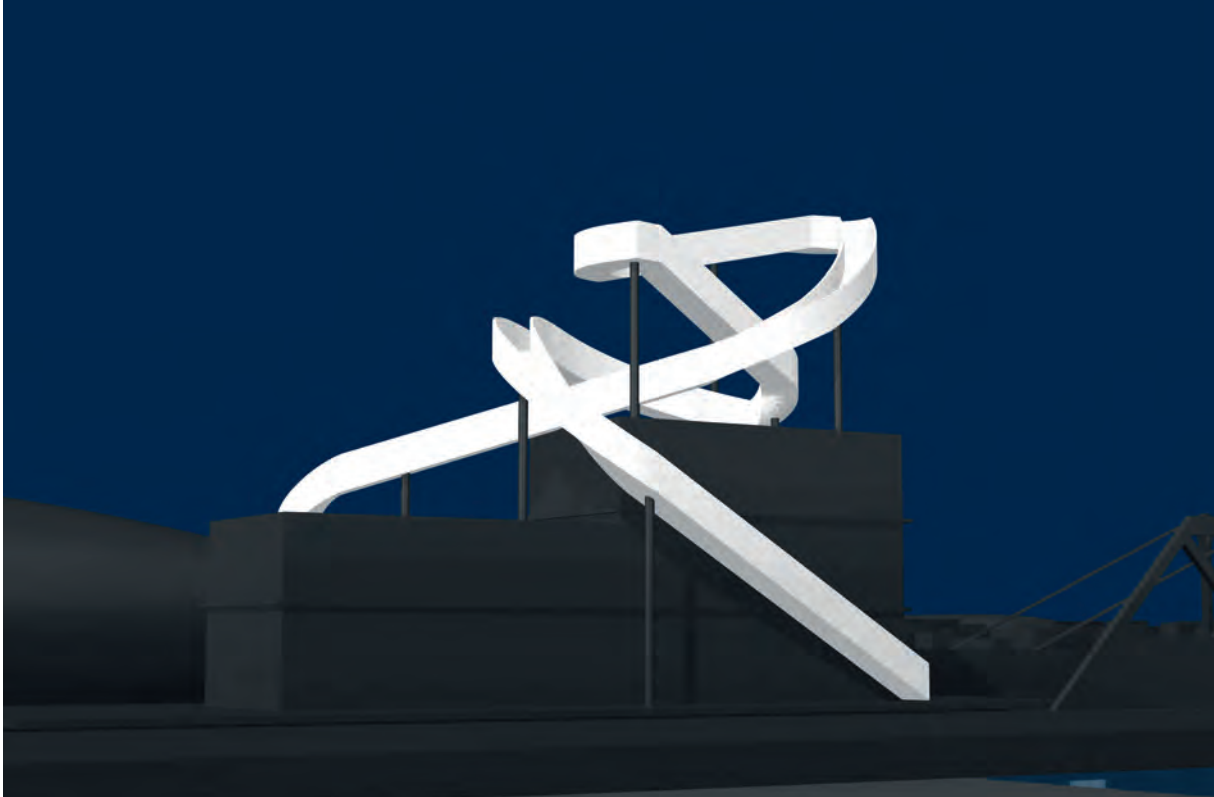
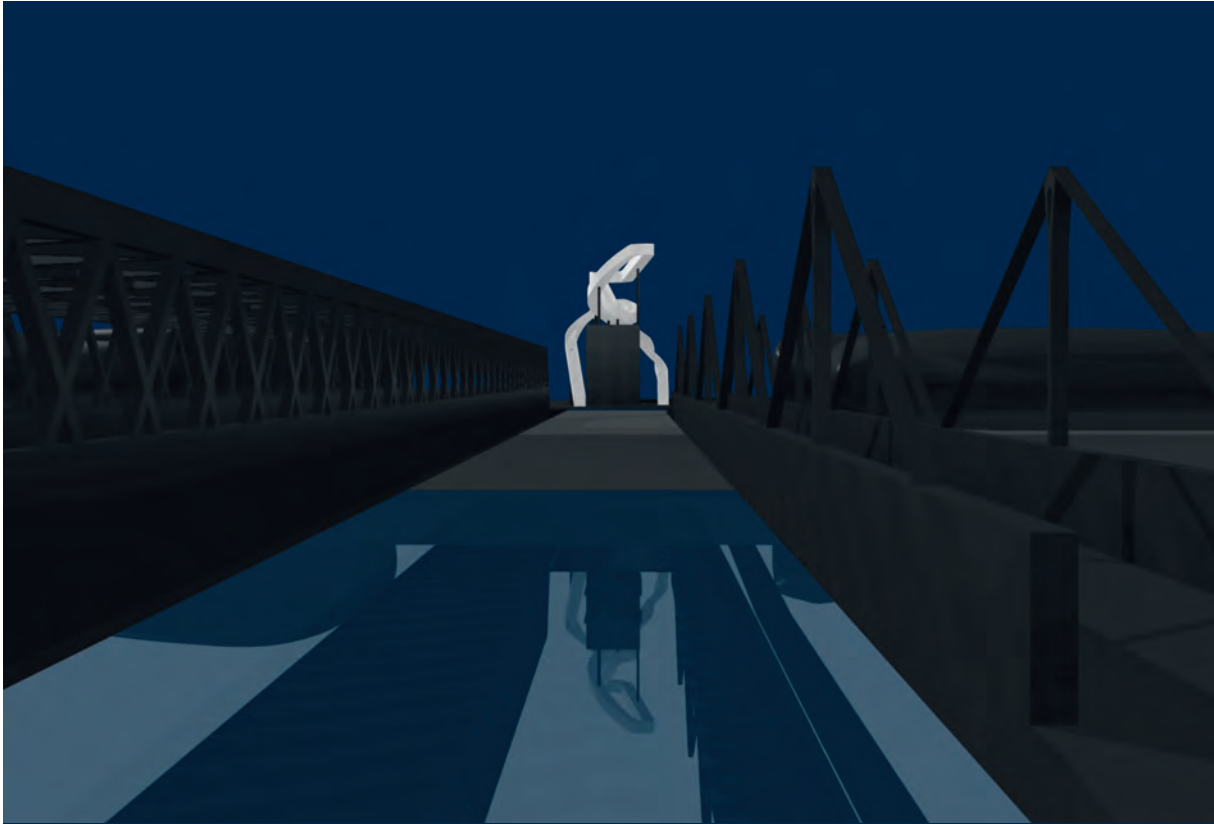
Op initiatief van de gemeente Bornem werd de kunstcel van de Vlaams Bouwmeester in 2008, naar aanleiding van de bouw van de tweede Scheldebrug, gecontacteerd om een procedure op te starten voor een kunstwerk. Dit zou gefinancierd worden door de gemeente, de provincie Antwerpen en het Vlaams Gewest (via Waterwegen & Zeekanaal NV).

Op basis van de opdrachtformulering werd de Duitse kunstenaar Tobias Rehberger uitgenodigd om een artistiek voorstel uit te werken. Aan de kunstenaar werd gevraagd een werk te ontwerpen voor de plek tussen de twee bruggen (waar zich ook het dienstgebouw bevindt), daarbij in te gaan op de hierboven geschetste contrasten en het symbolische karakter van de plek kracht bij te zetten.

Kenmerkend voor Rehbergers sculpturen, die niet zelden refereren aan architectuur en design uit de jaren 1960 en '70, is dat ze gericht zijn op interactie met de bezoeker en op kritische bevraging van de specifieke context. Zo begon Rehberger in 1999 aan een project dat nog altijd loopt, waarbij hij uit het geheugen constructieschetsen maakte van iconische wagens zoals de Porsche 911 of de McLaren F1. Die schetsen, zonder afmetingen of technologische details, werden naar een constructieatelier in Thailand gestuurd om uitgevoerd te worden, met als enige instructie dat de auto's op menselijke schaal moeten worden gemaakt en dat ze moeten kunnen rijden. Voor de Renault Alpino bijvoorbeeld werden zelfs geen tekeningen bezorgd maar instrueerde Rehberger de constructeurs per telefoon. Dit resulteerde in wagens die tegelijk als autonome en unieke sculpturen functioneren én een hele reeks vragen oproepen rond moderne productieprocessen, authenticiteit en uniciteit.

In Bornem/Temse gaf Rehberger met zijn voorstel *The banks emerge as banks not only as the bridge crosses the stream* een treffend antwoord op de gestelde uitdagingen. Zijn plan om een 'derde brug' te bouwen die de beide andere met elkaar verbindt, is er niet zozeer op gericht een fysieke en functionele verbinding te leggen, als wel een visueel ankerpunt te creëren. De verticaliteit van zijn sculptuur, een brug die zich om en rond het dienstgebouwtje slingert, scheidt niet alleen een contrast met de horizontaliteit van de beide Scheldebruggen: er ontstaat tevens een landschappelijk baken. Dit functioneert als symbolische grens tussen de twee contrasterende oevers en als visuele metafoor voor de dynamiek van het knooppunt.

Het speelse en nutteloze karakter van de sculptuur contrasteert bovendien met de functionaliteit en economische waarde van de Scheldebruggen. Daar de sculptuur, die van op het hoogste punt een panoramisch uitzicht biedt op de Schelde en de oevers, toegankelijk is voor voetgangers, worden verschillende perspectieven geboden.

Door bovenop de verdubbeling van de Scheldebruggen een derde brug voor te stellen – die niet functioneel is en een monumentale maar op zich overbodige verbinding maakt tussen de twee andere – lijkt Rehberger bovendien op een ironische manier de absurditeit van de situatie te beklemtonen. Misschien wil hij de toeschouwer uitnodigen om, al dan niet vanuit een modernistisch vogelperspectief, vragen te stellen bij de manier waarop, in functie van economie, productiviteit en efficiëntie, twee oevers met elkaar worden verbonden. Eenzelfde ironie zit ook vervat in de titel van het voorstel.

The banks emerge as banks not only as the bridge crosses the stream is in elk geval niet enkel een *landmark*, een eigenschap die versterkt wordt door de afwerking met fosforescerende verf, maar ook een vehikel om de toeschouwer een ander perspectief te bieden op het landschap en de omgeving.

Postscriptum: politiek tussen droom en realiteit

Het project werd in 2008 geïnitieerd met een budget van 150.000 euro. Al snel bleek dat het ambitieniveau hoger lag en werden met de verschillende partners onderhandelingen gestart om het budget te verhogen. Tegelijkertijd werd het dossier technisch en financieel verder uitgewerkt.

Tot op heden wacht *The banks emerge as banks not only as the bridge crosses the stream* nog altijd op uitvoering.

Door de halfslachtige houding van de Vlaamse overheid – een hoog ambitieniveau maar beperkte middelen – werd naar aanleiding van een van de belangrijkste, symbolische en meest in het oog springende infrastructuurprojecten van de jongste jaren, niet ondubbelzinnig gekozen voor een degelijk artistiek voorstel, dat spoort met de ambitie van het infrastructuurproject en het belang van de plek, door alle partners en betrokken deskundigen als een absolute meerwaarde beschouwd werd en voldoet aan de hoogste kwalitatieve en artistieke vereisten.

Dat dit geen alleenstaand geval is, bewijzen bijvoorbeeld de tienjarige lijdensweg die nodig was om de *Diepe Fontein* van Cristina Iglesias op de Leopold De Waelplaats in Antwerpen te realiseren of de onmogelijkheid om het voorstel van Jan De Cock voor de kluifrotonde De Appel in Kortrijk te laten uitvoeren.

KU 0701

In zo goed als al dit soort gevallen gaat het om projecten waar de lokale overheid voluntaristisch en enthousiast in meegaat, maar die niet of slechts heel moeizaam kunnen worden gerealiseerd omdat de Vlaamse overheid niet beschikt over een strategie, visie en instrumentarium om met grote publieke kunstprojecten om te gaan die het lokale ambitieniveau overstijgen en een meerwaarde betekenen voor de kwaliteit van de openbare ruimte in Vlaanderen.

Mein Dorf, eine Baustelle! Een voorstel van Manfred Pernice

– ULRIKE LINDMAYR –

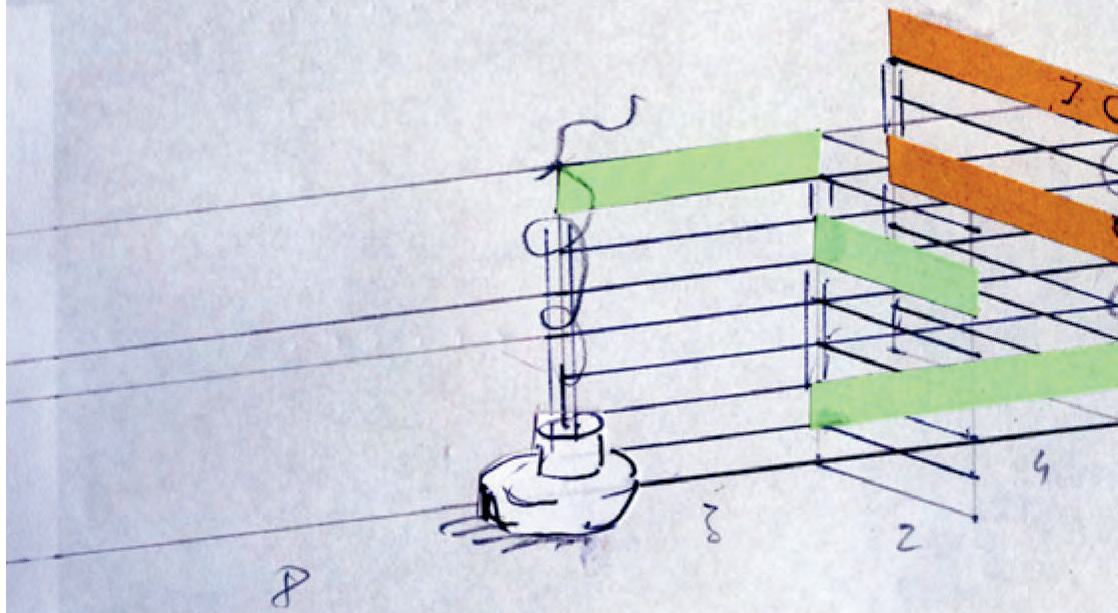
We willen ons graag verzoenen met de gedachte dat de stad waarin we leven een onafgewerkt project belichaamt en steeds van uitzicht verandert. De heraanleg van pleinen, het optrekken van nieuwe gebouwen, herstellingen en restauraties van oude panden, wegenwerken, auto's onder de grond, hier een huis weg en daar een park erbij: we zien het allemaal rondom ons gebeuren; de stad is één groot bouwterrein. Van 'ons dorp' daarentegen vormen we ons een heel ander beeld: doorheen de seizoenen is alles er eeuwig en altijd hetzelfde. Niet dat dit met de werkelijkheid overeenstemt (het dorp is evenzeer in beweging – zij het op een trager tempo dan de stad), maar onze voorstelling ervan is uiterst statisch.

Als dorp is Sint-Lievens-Houtem ontstaan op een smalle, langwerpige kouter tussen de Molenbeek-Kottembek en de Kousmakersbeek. Aan deze ligging heeft het dorp een uniek, groots marktplein te danken: 359 meter lang en tot 80 meter breed, de vorm van een driehoek benaderend. Rond dit marktplein is de centrumbebouwing gelegen: winkels (bakker, krantenwinkel, slager, bloemenzaak, kruidenier), de school, het rusthuis en niet te vergeten de als monument beschermde kerk, begrenzen het plein. Handelszaken en diensten zijn door de ruime parkeermogelijkheden gemakkelijk met de auto bereikbaar. De wekelijkse markt en de tweedaagse jaarmarkt hebben een bijzonder karakter in de ruimtelijke omkadering van het unieke, langwerpige plein.

Naar aanleiding van de vernieuwing van de riolering en de slechte staat van het wegdek, besliste de gemeente in 2005 over te gaan tot de heraanleg van het plein en dit als aanleiding te nemen om de verscheidene functies van het marktplein binnen de dorpsgemeenschap te versterken en aan te scherpen. De herinrichting werd toevertrouwd aan architect Christian Kieckens, die op zijn beurt de beeldhouwer Manfred Pernice uitnodigde om een kunstwerk voor het marktplein te bedenken. De start van de werken aan het Marktplein in Sint-Lievens-Houtem is voorzien in 2015; het kunstwerk van Manfred Pernice zal niet worden uitgevoerd.

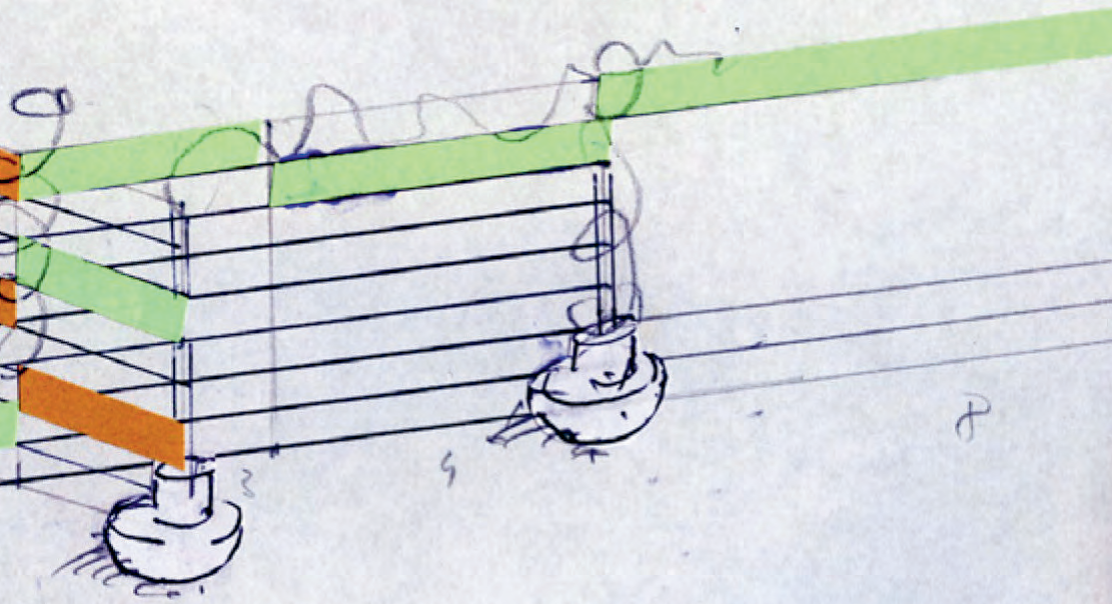
fritant - struktur
Rohbau - Bauweise
Nische

Anita

e - Baanstruktuur

poorten

In zijn ontwerp stelt Kieckens het behoud van de open ruimte centraal. Hij ritmeert het plein met behulp van beplanting en laat de rioleering een (metaforisch) zichtbare rol vervullen als discreet aanwezige waterpartij. De enige toevoeging is een op haar toppunt 9 meter hoge, open architectonische structuur (18 x 24 meter), een soort van kleine stadshal, die door de gemeenschap multifunctioneel kan worden ingezet. Daar waar de architect het plein eerst 'opruimt', om het daarna heel gericht weer op te bouwen, vertrok Manfred Pernice bij de ontwikkeling van zijn voorstel van de vraag: wat kan er gebeuren met een bouwproject dat onvoltooid is? Ofte hoe kan een ruïne transformeren en zichzelf een nieuwe functie toe-eigenen?

Bij het eerste bezoek aan de site viel Pernices oog op Frituur Anita en een voormalig bushokje, die zich vandaag nog aan de rand van het marktplein bevinden. De geïmproviseerde architectuur van het frietkraam, in zijn verschijning typisch Belgisch, en de 'vergeten' bushalte – pittig detail: bushalte en zitplaatsen zijn niet naar de straatkant, maar naar Frituur Anita gericht – eisen hun plaats op aan het plein, zoals wilde planten in een verzorgd bloembed de wiedende tuinier trotseren en hun natuurlijke bestaansrecht afdwingen. Organisch. Met de auto onderweg naar Sint-Lievens-Houtem trok ook een industriële constructie in opbouw de aandacht van de kunstenaar. Een bouwwerf.

Manfred Pernice behoort tot een generatie Duitse beeldhouwers, wier oeuvre vanuit een traditionele, sculpturale vormtaal vertrekt, maar een prominente plaats inruimt voor het onvoltooid en het procesmatige. Pernices constructies zijn opgebouwd uit eenvoudige materialen zoals hout en spaanplaat, beplakt met knipsels uit kranten en magazines, foto's en gevonden objecten of readymades. De kunstenaar beperkt zich daarbij tot het herschikken en het in verband plaatsen van bestaande 'dingen' en bouwt voor deze 'dingen' en hun geschiedenis een platform, een display, een container enzovoort. Evenzeer is de architectuur – inclusief haar historische geladenheid – een referentiepunt in Pernices werk. De expansie van de sculptuur naar een architecturale omgeving laat sommige werken als volwaardige ruimtelijke constructies verschijnen, terwijl andere sculpturen op kleiner formaat veel weg hebben van voorstudies voor projecten op een grotere schaal.

Het voorstel van Manfred Pernice voor het marktplein in Sint-Lievens-Houtem is getiteld *Liege* (Duits voor 'ligstoel') en geïnspireerd door de drie bovengenoemde architectonische elementen: Frituur Anita, het

bushokje en een industriële werf. Het tijdelijke karakter en de openheid van deze structuren inspireerden Pernice tot het ontwerp van een sculptuur die zo'n vier meter hoog en twaalf à vijftien meter lang is. Het geheel wordt gedragen door een tiental vier meter lange, rode T-dragers die in de grond verankerd zijn. Een aantal betonnen cirkels met een diameter van twee meter, die de T-dragers verstevigen, fungeren tevens als zitgelegenheid/bank. Tussen de dragers worden op bepaalde plaatsen prefab betonplaten (zogenaamde wandelementen) opgehangen, andere tussenruimtes worden vrij gelaten.

Ondanks de monumentaliteit die deze afmetingen oproepen, is het in de eerste plaats een transparante en open structuur. De voorgestelde sculptuur heeft iets van een onvoltooide bouwsite, een ruïne die op een bepaald moment getransformeerd is tot een geïmproviseerde – en in de loop der tijd begroeide – pergola en zithoek voor een volgende generatie bewoners. De inplanting van de sculptuur op het plein zou later in overleg met de architect en de opdrachtgever gebeuren.

De beschouwer – en in dit geval ook de gebruiker – wordt, zoals in het hele oeuvre van Pernice, ook hier uitgenodigd om bij het aanschouwen van de esthetische module voortdurend zijn focus te verleggen en de betrouwbaarheid van zijn zogenaamde functionaliteit kritisch te onderzoeken. Meer nog: ondanks het gebruik van 'harde' constructiematerialen spreekt een poëzie uit dit voorstel, die verband houdt met de mogelijkheid tot transformatie, met een zoeken naar het moment waarop de dingen nog niet gedefinieerd zijn en de normale/organische gang van zaken als beeld gevat kan worden. Want de waarheid is: NIETS IS PERMANENT, ook ons dorp niet. *Die Welt, eine Baustelle!*

Een nieuwe achtergrond Over *Evolution* van Ilke De Vries

– KOEN SELS –

Zoals sommige dieren een prooi pas opmerken als die in beweging is, zo worden bepaalde zaken ook voor de mens pas zichtbaar of betekenisvol als ze in verandering zijn. De monotone achtergrond van de normaliteit blijkt dan plots uit levende, bewegende elementen te bestaan, dingen die afsteken tegen een nieuwe achtergrond en waar we zin aan kunnen geven. Dat gebeurt uiteraard bij de 'grote' momenten waarvan we zeggen dat ze 'alles' veranderen, maar het kan ook gebeuren op een onverwacht moment, wanneer we bijvoorbeeld overvallen worden door een sprakeloze en glasheldere zichtbaarheid. Op het gevaar af sentimenteel en pseudofilosofisch te klinken: dat de zon opkomt, dat het begint te regenen, dat het licht krakend hard of muf grijs is, is dat wel zo vanzelfsprekend? Kan iets wel vanzelfsprekend blijven wanneer we echt kijken naar hoe de dingen tegelijk wel en niet veranderen?

Voor videokunstenares Ilke De Vries zijn tijd en verandering een essentieel gegeven, al was het maar omdat haar medium dat van het bewegend beeld is. Verandering, tijd en beweging zijn immers de onderscheidende kenmerken of de ondergrenzen van cinema, zou je kunnen zeggen. Zelfs de stilste en immobielste film is namelijk nog in beweging, speelt zich af in de tijd. Maar het kan ook minder metafysisch. Verandering is immers ook de narratieve motor van cinema in de meer gangbare betekenis van het woord: verhalen zijn gebaseerd op omwentelingen, op drama in de breedste zin. Beide elementen – de visuele component van verandering enerzijds, en de narratieve, dramatische en menselijke component anderzijds – worden door De Vries bewust ingezet in haar veelal op documentaire leest geschoeide video's.

Voor haar project *Evolution – De Vries'* antwoord op een kunstopdracht voor het nieuwe gebouw van het woonzorgcentrum Hof ten Doenberghe in Hoeilaart – is dat niet anders, zij het dat het werk in tegenstelling tot de meeste van De Vries' andere werken geen 'echte' videoinstallatie werd. De opdracht bestond erin om een werk te integreren in de achtertuin van de nieuwbouw, waarin een gerestaureerde

serre kwam te staan. In de plaats van die openbare ruimte te gebruiken om er een video te projecteren, gebruikte De Vries de serre als projectievlak voor wat er zich binnenin afspeelde. Op de donkere momenten van de dag licht de serre immers op, waardoor de vormen van de groeiende planten binnenin zichtbaar worden langs de buitenkant. Die verandering liet ze vastleggen door een bewoonster van het zorgcentrum: de kunstenares vroeg haar om de serre gedurende een jaar tweemaal per dag, 's middags en 's avonds, vanuit een vast standpunt te filmen. Uit dat materiaal distilleerde De Vries een film die binnenin het centrum getoond wordt, als een 'levend schilderij'.

Het is verleidelijk om *Evolution* symbolisch te lezen. De opeenvolging van de seizoenen, dag en nacht, het veranderende weer...: in de context van een zorgcentrum, waar mensen hun laatste levensperiode doorbrengen, weerspiegelen ze al gauw de cycli van leven en dood, van dingen die eindigen en regenereren. De pittoreske omgeving van het zorgcentrum wordt dan een poëtische spiegel van het tijdelijke, menselijke leven op 'het ritme van de natuur'. Maar die klassieke lezing gaat volledig voorbij aan het mediums specifieke, cinematografische, mechanische en volstrekt onepische karakter van het werk, dat op een sobere

manier de schijnbaar vanzelfsprekende dynamiek van herhaling en verschil zichtbaar en vreemd maakt.

De projectie in de serre is, hoewel het in de strikte zin van het woord niet om videokunst gaat, in overdrachtelijke zin wel degelijk cinema – maar dan wel een vorm van cinema die tot zijn grondslagen herleid is: een spel met licht, ritme, herhaling en verandering dat de dingen in beweging brengt. Men kan de projectie bovendien beschouwen als een extreme filmische vertraging, waarbij elk donker moment één still is van de groeiende planten. Daarnaast zorgen de sterke contrasten tussen licht, donker, binnen en buiten ervoor dat ook wat zich in de omgeving afspeelt zich helderder aftekent: dat dag verandert in nacht, bijvoorbeeld, of dat het soms ongemakkelijk donker is overdag. Zaken die normaal gezien amper een gebeurtenis zijn, worden door de filmische aanpak met andere woorden omgezet in betekenisvolle en dramatische momenten, hoe klein en dagelijks die ook mogen zijn.

Het levend schilderij versnelt de projecties in de serre dan weer tot een ritmische film die één lange shot lijkt, en die getuigt van de verschillende snelheden waarop de specifieke plek 'bestaat': terwijl de serre reageert op het licht en de natuur op de weersomstandigheden, bewegen wolken, schaduwen, auto's, dieren en mensen elk op hun eigen ritme door het beeld. Aan de bewoners van het zorgcentrum toont het beeld mogelijk dat de verstilde omgeving waarin zij leven geen vanzelfsprekende, dode achtergrond is, maar een levende, filmische realiteit.

Hoe vervang je een kerk? Over Ellen Harveys *Repeat* te Bossuit

– FRANK MAES –

Hoe vervang je een kerk? Met die vraag zag het bestuur van de gemeente Avelgem, eigenaar van de Sint-Amelbergakerk te Bossuit, zich geconfronteerd. Het kerkje, omgeven door een klein kerkhof, was in dermate slechte staat, dat het gemeentebestuur in 2007 de toegang ertoe ontzegde. Het gevaar dat de zwaartekracht het zou halen op de goddelijke voorzienigheid was te aanzienlijk geworden. Dit betekende meteen ook het einde van de misvieringen te Bossuit.

De optie om het verkommerde bouwwerk te restaureren en vervolgens opnieuw als kerk in gebruik te nemen, werd vlug afgevoerd. In een dorp van nog geen vijfhonderd zielen kon het gemeentebestuur een dergelijke investering niet verantwoorden. Bossuit is geen alleenstaand geval. In heel West-Europa zal de doorgedreven secularisering en ontkerkelijking van de laatste decennia de vraag naar de herbestemming van leeggelopen kerken steeds nadrukkelijker op de agenda plaatsen.

Een gedeeltelijke ontmanteling van de bouwvallige kerk leek de meest voor de hand liggende optie. Maar daarmee was de prangende kwestie van de herbestemming niet opgelost. Het is opmerkelijk dat, niet ondanks maar juist omwille van de complexiteit en geladenheid van de geschetste situatie, het gemeentebestuur beslist heeft om kunstenaars in het proces te betrekken. Zou het spel van de kunst soelaas bieden waar de politiek zich wijselijk onthield?

Ellen Harveys voorstel behelst effectief de gedeeltelijke ontmanteling van de kerk. De toren wordt ontdaan van zijn 'hoed', het schip van zijn dak, het interieur leeggemaakt, de zuilen afgebroken en de bestaande vloer vervangen door een prachtige terrazzovloer. Daarin zijn enerzijds de schematische sporen te herkennen van de verdwenen architecturale constructies en ritueel meubilair, zoals de kruisgewelven, het preekgestoelte of de biechtstoelen. Anderzijds roepen de grijze patronen de illusie van een slagschaduw op, zoals die te zien is op een foto van de in de Eerste Wereldoorlog kapotgeschoten kerk. Zo ontstaat een min of meer gestabiliseerde ruïne. De kunstenaar ziet het als een plaats waar allerhande bijeenkomsten of vieringen op initiatief van de dorpsbewoners kunnen plaatsgrijpen.

Opvallend is de wijze waarop Harveys voorstel zich verhoudt tot de blik van de bezoeker. Ondanks het feit dat de architectuur zo nadrukkelijk opengemaakt wordt, kan de bezoeker niet naar buiten kijken. Dit specifieke kenmerk van een kerk is behouden: de raamopening fungeert nergens als een kader om naar het omgevende landschap te kijken, en dient enkel om het licht binnen te laten. Onder de blote hemel verloopt het verkeer hier, in scherpe tegenstelling tot de drukke weg vlak voor de deur, voornamelijk verticaal. Als het oog aan meesterschap inboet, winnen andere zintuigen aan belang. Het is nog opvallender dat ook de beelden die de kunstenaar toevoegt, zich niet in hun geheel laten bekijken, omdat ze in de vorm van een vloerpatroon uitgevoerd zijn. In een ritueel geladen omgeving is het vaak belangrijk dat beelden er *zijn*, zonder dat die zich zomaar als een object van de blik laten consumeren. Denk aan de sculpturen hoog op een toren, het meesterwerk in een donkere kapel, het labyrint in de kathedraalvloer waar men achteloos over stapt. In de sprankelend mooie vloer heeft Harvey, als schaduwen uit het verleden, de sporen verwerkt van hoe het deze plek vergaan is: opgericht, kapotgeschoten, heropgebouwd, ontmanteld. Maar dit verschijnt nergens als een hapklaar beeld, dat door de toerist in een fractie van zijn kostbare tijd geconsumeerd kan worden. Hopelijk mag, naar aanleiding van de plechtige inhuldiging van *Repeat*, de persfotograaf niet in de toren klimmen.

Dit project sluit naadloos aan bij Harveys artistieke parcours. Ze vertrekt van clichés die bij de brede bevolking over kunst bestaan, en laat zich dikwijls in met traditionele genres die dicht bij het alledaagse aansluiten, zoals het landschap, het portret of het stilleven. Ze is gefascineerd door wat kunst in een volkse verbeelding vermag. Zo fungeert het kunstwerk in veel culturen als een plaatsvervanger van wat (onherroepelijk) afwezig is. In die hoedanigheid is het in staat mensen te troosten, samen te brengen, te mobiliseren. Ellen Harvey weet dat dit geloof in de kracht van een beeld niet noodzakelijkerwijze naïef is, maar te maken heeft met de inherente eigenschappen van het beeld. Hoe geladen een onderwerp of context ook is, Harvey weet met een scherpzinnige, milde ironie die haar Engelse herkomst verradt, de werking van een beeld op de grens tussen werkelijkheid en illusie, ernst en spel te bespelen.

In een avant-gardistische logica, die tijdens het grootste deel van de twintigste eeuw de moderne kunstwereld domineerde, zou de kunstenaar radicaal afstand nemen van het dorp en zijn versteende clichés. Volgens die logica sluiten gemeenplaats en poëzie elkaar uit: 'Aan de zijde van de

gemeenplaats vindt men de banaliteit en middelmatigheid, het geheel van versteende en opgelegde uiterlijke vormen dat door zijn gewicht elke innerlijke beleving dooddrukt en dat dus ook intrinsiek vals is. Het is achter dit scherm dat men het echte, het authentieke, het reële vermoedt,' schreef architectuurtheoretica Hilde Heynen over de dynamiek van de historische avant-garde.¹ Ellen Harvey is het prototype van de kunstenaar die er van uitgaat dat deze zwart-wittegenstelling te simplistisch is. De mogelijkheid tot poëzie ligt niet noodzakelijk in de vernietiging van de gemeenplaats, stelde ook Heynen, maar eerder in een voortdurende pendelbeweging. Dit balanceren tussen het vertrouwde en het vreemde, het particuliere en het universele, het persoonlijke en het gemeenschappelijke kan vormen laten ontstaan 'die niet zo gemakkelijk verhard en die, door de intelligentie van hun aanpak en de gratie van hun spel, erin slagen een contactmoment met die wijkende werkelijkheid te realiseren en – al is het maar voor even – iets te laten aanvoelen dat uitstijgt boven het alledaagse: een intensiteit in gevoelens, een flitsend inzicht waarvan het beeld in het geheugen beklijft.'

Waarom vinden we een ruïne mooi? Dat kan uiteenlopende redenen hebben, afhankelijk van iemands referentiekader en esthetische gevoeligheid. De classicus beleeft er genoeg aan dat hij op basis van de restanten een mentaal beeld of plan van het oorspronkelijke geheel weet te reconstrueren. Voor de romanticus fungeert de ruïne als een vehikel dat hem naar een verloren verleden terugvoert. De modernist geniet van de transparantie, wanneer de decoratie verdwenen is en de naakte constructie bloot komt te liggen. En de ruïne oogt pittoresk wanneer ze verschijnt als de momentane uitkomst van wisselende processen, waarbij nu eens de mens, dan weer de natuurelementen aan zet zijn geweest. Ellen Harvey creëert een speelveld waar deze esthetische krachten op een gebalanceerde, ingehouden en tegelijk genereuze wijze present zijn. Daar kan een toevallige ontmoeting of een familiaal ritueel, een persoonlijke mijmering, een collectieve herdenking of een feestelijk moment zich hopelijk meer dan eens afspelen met dat extra sprankje intensiteit dat – al is het maar voor even – iets laat aanvoelen dat uitstijgt boven het alledaagse.

1. Hilde Heynen, 'In New Babylon kan je niet wonen. Over het omgaan met poëzie en gemeenplaats', in: Hilde Heynen, red.,

Wonen tussen gemeenplaats en poëzie. Opstellen over stad en architectuur, Rotterdam, 010, 1993, pp. 11-17.

Een schilderij langs de R6

Gesprek met Jan Claesen en Rein Barrie

In het kader van de nieuwbouw voor het Algemeen Ziekenhuis Sint-Maarten in Mechelen, ontworpen door VK Studio Architects, Planners & Designers, werd een kunstopdracht toegewezen aan de schilder Koen van den Broek. Zijn werk *Sampled* is momenteel in uitvoering. Gesprek met Jan Claesen en Rein Barrie, respectievelijk technisch en voormalig facilitair directeur van AZ Sint-Maarten.

Katrien Laenen (KL): *Wat betekent kunst voor jullie en jullie organisatie in relatie tot het publieke bouwproject waarin jullie betrokken zijn? Is de opdracht louter het product van een samenloop van omstandigheden of heeft het decreet¹ inspirerend gewerkt?*

Rein Barrie (RB): Binnen de vzw Emmaüs zijn we al tientallen jaren vertrouwd met dat decreet. Voor mij was het gewoon een evidentie dat er aandacht zou komen voor kunst. Dat men aan mij gedacht heeft om in de selectiecommissie te zetelen, was

vrij logisch omdat ik het verhaal al eens meegemaakt had. Dat was nog voor de oprichting van de kunstcel bij de Vlaams Bouwmeester. Toen moesten we veel meer zelf uitzoeken dan vandaag. Ik geloof dat kunst in een bedrijfsgebouw sowieso een meerwaarde betekent. Een ziekenhuis is ook een bedrijfsgebouw: het gaat niet alleen over de patiënten maar ook over de mensen die er werken.

Jan Claesen (JC): Ik vind het oké dat initiatiefnemers gedwongen worden om te investeren in kunst. Door de omvang van het project moest in dit geval wel een heel groot bedrag worden uitgetrokken. Dan heb je twee opties: of je gaat voor een topwerk dat op zich staat, of je kiest voor een echte integratie van kunst in het gebouw, die de tand des tijds kan doorstaan. Wij hebben voor het tweede gekozen.

KL. *Jullie hebben dus echt gehandeld in de geest van het decreet. Hoe is het proces opgestart?*

RB. We hebben eerst een kleine werkgroep samengesteld: wij tweeën, iemand uit het projectteam, het architectenbureau en nog enkele andere directieleden die geïnteresseerd

1. Bedoeld wordt het decreet van 23 december 1986 over de integratie van kunstwerken in gebouwen van openbare diensten.

waren. Het ging inderdaad om een, in onze ogen, zeer groot kunstbudget. En dat zijn wij niet gewend.

KL. *Wij ook niet.*

RB. Meteen kwamen er allerlei aanbiedingen, zowel van binnen als van buiten het ziekenhuis. Iedereen denkt: ik kan wel een kunstwerk leveren. Meteen gaan er dan ook stemmen op om dat budget te versnipperen. Wij zijn heel vlug tot de conclusie gekomen dat we dat niet wilden. Als we dan toch een groot budget hadden, dan wilden we dat verbinden aan die architectuur. En dan hebben wij een aantal mogelijkheden overlopen. We konden bijvoorbeeld aan een kunstenaar vragen om iets te doen met de liften en de oriëntatie. Een ander idee was iets te doen met de grote hal, een ingreep waar de hele ruimte, ook de vloer en de muren in betrokken zouden zijn. We hebben ook even gedacht aan de kapel en de stille ruimte.

JC. Maar de sleutel lag al in het ontwerp van de architecten, met die grote glaspartijen aan de gevel. De architecten hadden zelf al gesuggereerd dat daar iets op geprint zou kunnen worden. Dat leek meteen een goed idee, ook al omdat de gevel voor het overige vrij sober is opgevat. Dat was het uitgangspunt. Het feit dat zo'n ingreep niet alleen voor de gebruikers van het ziekenhuis, maar voor alle

belastingbetalers zichtbaar is, was ook een pluspunt. Het ziekenhuis zal immers zichtbaar zijn vanaf de R6.

RB. En aangezien het idee al in het architecturaal ontwerp vervat zat, waren de architecten meteen mee. Er was trouwens ook een financiële overweging. Zo'n bedrukking, artistiek of niet, betekende hoe dan ook een aanzienlijke meerkost, die wij moeilijk konden verantwoorden. Door dit te kaderen in een artistiek proces, werd ook een financiële meerwaarde gecreëerd. Dat heeft niet de doorslag gegeven, maar het heeft wel meegepeeld.

KL. *Misschien kunnen we even inzoomen op de professionele artistieke begeleiding. Dan bedoelen we de kunstcel, maar bij uitbreiding ook andere actoren. Vinden jullie dat die begeleiding strak gekaderd moet zijn, of heb je meer baat bij krijtlijnen die het gesprek en de dialoog met de kunstenaar faciliteren?*

JC. Wel, wij hadden dus wel iets in gedachten, maar hoe moesten we dit verder aanpakken? Hoe moesten we de 'kunstmarkt' verkennen? We hadden behoefte aan een kader, het bleef voor ons allemaal vrij abstract. De kunstcel heeft ons meer houvast geboden. Zonder jullie inbreng hadden we het wellicht veel directer aangepakt: wij gaan met die kunstenaar in zee en die moet dan maar iets voor

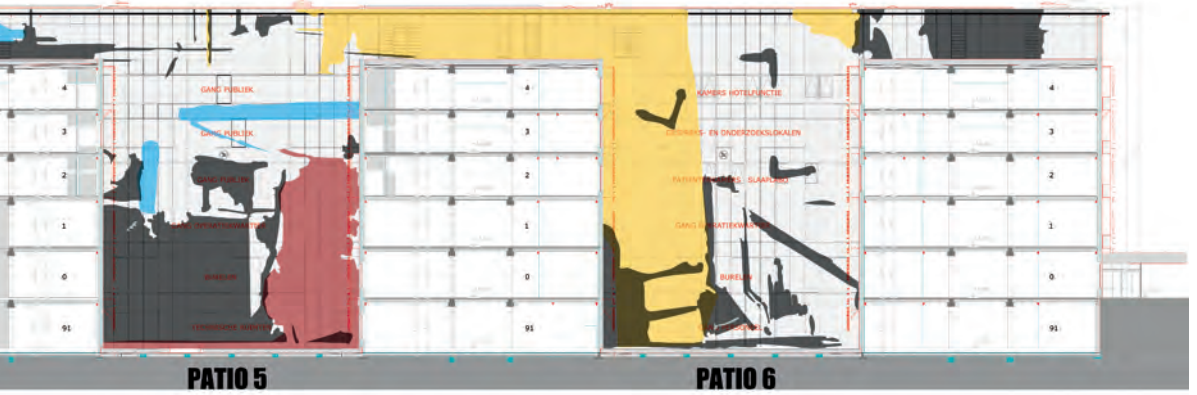
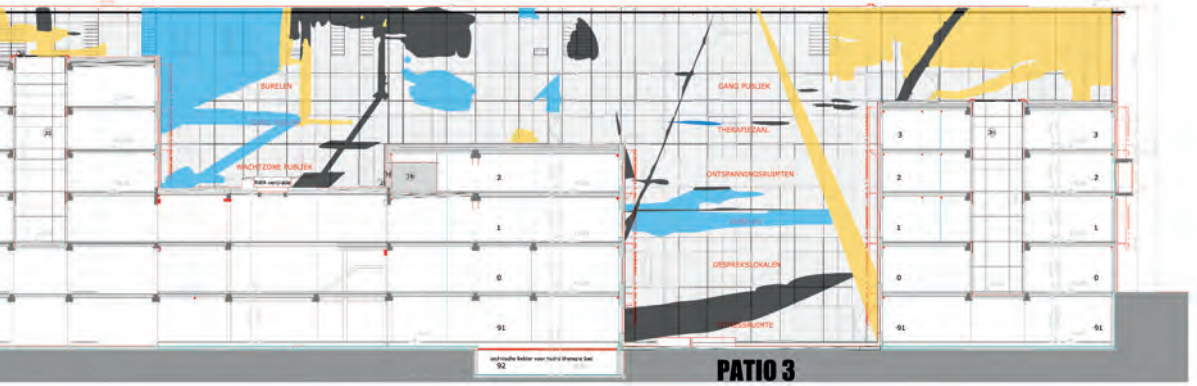
AANZICHT RUGGEGRAAT NOORDZIJDE

AANZICHT RUGGEGRAAT ZUIDZIJDE

ons doen. Jullie hebben ons echt begeleid in een beslissingsproces. En wanneer de kunstenaar eenmaal gekozen was, hebben jullie bemiddeld tussen kunstenaar en opdrachtgever. RB. Wij zijn gewend met leveranciers om te gaan, en dat mag je vrij ruim zien: het gaat heus niet alleen om de levering van pleisters. Maar met een

kunstenaar in overleg gaan is toch nog iets anders. Die mensen hebben hun gevoeligheden, hebben niet noodzakelijk die 'down to earth' benadering. Een ander belangrijk punt is die nota die jullie hebben geschreven voor ons dossier ten behoeve van de Raad van Bestuur. Ik word nu niet in verlegenheid gebracht wanneer

iemand vraagt waarom we voor déze kunstenaar hebben gekozen.

KL. *Jullie hebben er wel zelf voor gezorgd dat vanuit jullie blik en bekommernis de juiste vragen aan de kunstenaar werden gesteld.*

RB. Ik denk dat dat in onze bedrijfs-cultuur zit. Wij hadden, met het oog

op de keuze van het architectenbureau, al een hele nota opgesteld over wat wij belangrijk vinden in een ziekenhuis, en dan bedoel ik niet alleen de materiële infrastructuur maar de hele leefomgeving. Fragmenten uit die nota hebben we aan de kunstenaar meegegeven, en ik denk wel dat dat geholpen heeft.

KL. *Het resultaat is een project dat zodanig met de architectuur verweven is, dat je je kan afvragen hoe het zit met de autonome positie van de kunstenaar. Nochtans hebben jullie erover gewaakt dat Koen van den Broek zijn ding kan doen, dat hij als kunstenaar achter zijn werk kan staan.*

RB. Ik denk dat jullie dat ook goed begeleid hebben. Het is in zo'n dialoog met een kunstenaar goed om een derde stem te hebben, die het vertrouwen geniet van beide partijen.

JC. Daarbij hebben de ontwerpers ook hun inbreng gehad. Ze zijn bijvoorbeeld blijven zoeken naar glasfabrikanten en procedés om het geheel binnen het budget te houden. Omgekeerd was er bij de kunstenaar een grote bereidheid om zich te verdiepen in de technische aspecten.

RB. Dit project is eigenlijk een architectuurproject. En het heeft geholpen dat de kunstenaar een stevige architecturale achtergrond heeft en dat de architect aan onze tafel sterk in kunst geïnteresseerd is. Ik denk dat we daar gewoon geluk hebben gehad met de keuze van personen.

JC. Door die aanpak haal je ook het onderste uit de kan. Er ontstaat een referentiekader waardoor de aanne-mer die het uiteindelijk allemaal moet uitvoeren, precies weet waar hij moet uitkomen.

KL. *Misschien nog even over het draagvlak, zowel intern als naar buiten toe. Jullie willen met het project ook een breder publiek aanspreken?*

JC. Een van de doelstellingen was inderdaad om iets bij te dragen, niet alleen ten behoeve van de gebruikers van het ziekenhuis, maar aan de gemeenschap als geheel. Ik denk dat we daar zeker in zullen slagen. De bestuurders die over de R6 rijden zullen niet naast het gebouw kunnen kijken, en dus ook niet naast het kunstwerk. In die zin zou het ook goed zijn om, als de ruwbouw er staat (vermoedelijk 2015), al een soort 'vooropening' te organiseren, met focus op de kunst. Doordat er nog weinig binnenwanden zullen staan, is het kunstwerk van binnen uit in zijn geheel zichtbaar. Wanneer het gebouw eenmaal af zal zijn, zal dat beeld gefragmenteerd zijn. We hebben het er met de kunstenaar over gehad, en we willen er de stad Mechelen ook bij betrekken. Op die manier maak je de kunst een stuk toegankelijker.

RB. Verder moet je zo'n kunstwerk herhaaldelijk onder de aandacht blijven brengen. En wat het interne draagvlak betreft: in Sint-Maarten en algemeen binnen de vzw Emmaüs bestaat al een zekere traditie inzake de aankoop en het tonen van kunst.

KL. *Kan je nog even verder ingaan op het creëren van het interne draagvlak?*

JC. We hebben de traditie die er in huis bestond ook laten doorspelen in de samenstelling van de artistieke selectiecommissie. Niet alleen de vaste projectgroep was vertegenwoordigd. Bij alle beslissende stappen werd de vaste kern uitgebreid met andere leden van de directieraad. Zo maakten ook de administratief directeur en de verpleegkundig directeur actief deel uit van het beslissingsproces. De complementariteit die door deze diverse kijk op het artistiek voorstel ontstond, zorgde voor een evenwichtige en doordachte keuze die door iedereen gedragen kan worden.

RB. We hebben gekozen voor een kunstenaar die al een bepaalde rijpheid heeft. In de geest van het decreet kan het logischer lijken om voor een beginnend kunstenaar te opteren. Achteraf gezien ben ik blij dat we dat hier niet gedaan hebben. Ik vind het goed dat jongere kunstenaars worden gestimuleerd, maar je moet ook waken over de verhouding tussen het eindresultaat en het budget dat daar tegenover staat.

KL. *Ik denk dat jullie inderdaad nood hadden aan een kunstenaar met een zekere maturiteit en professionalisme.*

RB. Het is niet zozeer een kwestie van leeftijd: we moesten iemand

hebben die zich niet uit zijn lood liet slaan als hij van ons een opmerking kreeg, die niet te krampachtig vasthield aan zijn eigen idee.

JC. Een laatste aspect dat ik zou willen aanraken: we hebben het als een grote meerwaarde ervaren dat de kunstcel in een vroeg stadium bij het project betrokken is.

RB. Het had nog vroeger gemogen hè?

JC. Ja, toen de architect werd aangeesteld, hadden we jullie er eigenlijk al bij moeten hebben. Op het moment dat er een zorgstrategisch plan wordt goedgekeurd, zou er al meteen een signaal naar jullie moeten uitgaan. In de subsidieaanvraag bij de Vlaamse overheid zouden al architectuur en kunst aan bod moeten komen. Dat kan perfect, en dan kunnen daar tijdig budgettaire overwegingen aan gekoppeld worden.

RB. Wij zijn er gelukkig op tijd aan begonnen. Dat wil zeggen dat de aannemer die nu zijn prijs opgeeft, weet dat er kunst op die ramen moet komen, en dat de architecten hier mee over hebben kunnen nadenken.

Mechelen, februari 2013

Verbroken stilte
Over *Looking at Silence* van Pedro Cabrita Reis

– EVA GONZALEZ SANCHO –

*Ik zou graag willen dat mijn werk werd opgevat als een
innerlijke ruimte van stilte, introspectie, rust. Bovenal gaat
het over de onvermijdelijke zoektocht naar schoonheid,
als een vorm van absolute intelligentie.*

Pedro Cabrita Reis¹

*Kunst is een uitstekend middel om de intelligentie
aan te scherpen: zij stelt vele vragen maar
geeft nooit antwoorden.*

Pedro Cabrita Reis²

Het werk *Looking at Silence* (2012) (*Kijkend naar de stilte*) van Pedro Cabrita Reis in crematorium Uitzicht te Kortrijk bevindt zich in een weliswaar publieke, maar niettemin intieme setting. Het ligt niet aan een wandelpad of toeristische route, en toeschouwers komen er niet toevallig of onvoorbereid bij uit: zij zijn hier doelbewust of vanwege bepaalde verplichtingen beland. De toeschouwer is geen wandelaar maar een bezoeker, een gebruiker, en dit is op zich al betekenisvol: de bezoeker is hier omdat het moet.³

Het intieme karakter van het door Eduardo Souto de Moura ontworpen crematorium is des te sterker door de discrete inbedding in een architectuur die haast opgaat in het landschap aan de Kortrijkse rand. Langs

1. Adrian Searle, 'Conversation with Pedro Cabrita Reis' in *Pedro Cabrita Reis*, Hatje Cantz, 2003, p. 70.

2. Definitie van kunst, op verzoek van een toehoorder geformuleerd door de kunstenaar tijdens een gesprek in het Atelier Bouwmeester te Brussel in de reeks SmallTalk, 11 december 2012.

3. *Looking at Silence* kwam in 2012 tot stand

in opdracht van de Intergemeentelijke vereniging voor crematoriumbeheer in Zuid-West-Vlaanderen Ppsilon, naar aanleiding van de bouw van crematorium Uitzicht te Kortrijk. De kunstcel van het Team Vlaams Bouwmeester begeleidde eveneens kunstopdrachten voor het crematorium van Sint-Niklaas (→ KU 0408 en 0409).

een hellend pad dringt de bezoeker geleidelijk tot het betonnen gebouw door. Hij komt uit bij een vierkantige patio met een boom in een cirkelvormig bed van keien. Aan de voet van de helling verrijst een wand van versplinterde bakstenen, die een van de muren van het gebouw gedeeltelijk aan het gezicht onttrekt. *Looking at Silence* is deze bakstenen wand. Maar het werk wordt mede bepaald door alle elementen rondom, met inbegrip van de bezoeker. Aan de voet van deze muur worden we op onszelf teruggeworpen, op de gedachte aan wat (nog) mogelijk is, in een vlottende, zachte, vredige stilte. Ik lees het werk veeleer als een deur dan als een muur.

Cabrita Reis' werken verwijzen vaak naar het gebouw of de daad van het bouwen, de schuilplaats, de ruimte waarin geleefd wordt, het territorium of het geheugen. Dat geldt ook voor *Looking at Silence*, met dien verstande dat dit werk ons ontegensprekelijk uitnodigt tot een ontologische reflectie waarvan moeilijk abstractie kan worden gemaakt. Het werk zinspeelt op de stilte, maar ook op een lijnenspel, energie, het landschap, mystiek, het woord... Hoe verhoudt dit werk zich tot het (gesproken) woord en de poëzie, de idee van een passage tussen leven en dood, een overgang? Wat te zeggen over de overgang van de fysieke realiteit van dit werk naar het woord, naar de symbolische draagwijdte en, vandaar, naar de kwestie van het immateriële? De Portugese dichter Herberto Helder schreef:

La mort, je le vois, c'est comme rompre un mot et passer
 - la mort c'est passer comme en rompant,
 à travers la porte,
 vers un nouveau mot. (...)⁴

Looking at Silence zinspeelt ook op de mogelijkheid van verinnerlijking en innerlijke dialoog, en schept aldus de stilte die een sleutelbegrip vormt in het œuvre van de kunstenaar: niet alleen komt het woord letterlijk voor in de titels van vele van zijn werken, de stilte speelt evenzeer een rol in de beleving ervan.

In de toegangsruimte/patio van het crematorium verwijst de bakstenen muur overigens niet alleen naar stilte, maar ook naar eenzaamheid. Of we ons nu al dan niet in gezelschap bevinden, tegenover deze muur staan we alleen, hij staat er voor ons. Eens te meer bevestigt Cabrita Reis ons in onze rol van enige toeschouwer, via het metaforisch opladen van een zeer eenvoudige constructie. Voortaan worden de beleving van de stilte en de verhouding tot de dood niet langer alleen bepaald door de functie van deze plek, maar ook door de confrontatie met de muur en de uitnodiging tot een passage naar elders. *Looking at Silence* geeft de lijn aan waarlangs deze doortocht kan worden gedacht. Bewust heeft de kunstenaar deze lijn slechts gedeeltelijk over de parallelle muur van het eigenlijke gebouw heen getrokken: we kunnen de tussenruimte opzoeken en de hele ingreep anders interpreteren. Souto de Moura heeft inderdaad over de hele lengte van het gebouw, zowel aan de buiten- als aan de binnenzijde, op manshoogte een doorlopende lijn laten graveren. *Looking at Silence* onderbreekt deze fysieke lijn en laadt ze op. De stilte die de kunstenaar over de plek heeft afgeroepen, wordt meteen ook verbroken: niet alleen door zijn poging de lijn in de architectuur te onderbreken, maar ook door de op verzoek van de kunstenaar lichtjes verschoven plaatsing van de boom: de geometrie wordt onder spanning gezet in een ruimtelijke en sensitieve euritmie.

Passer les murs est une chose douloureuse, on en
 tombe
 malade mais c'est indispensable.

4. Herberto Helder, *Le poème continu: somme anthologique*, numéro 20, Editions Chandeigne, 2002, p. 61.

Le monde est un. Quant aux murs ...
Et les murs sont une part de toi -
On le sait ou on l'ignore, mais c'est ainsi pour tout le
monde,
sauf les petits enfants. Pour eux, pas de murs.

Le ciel éclatant s'incline contre la muraille.
C'est comme une prière qu'on adresse au vide.
Et le vide tourne son visage vers nous
et murmure :
Je ne suis pas vide, je suis ouvert (5)

De architectuur van het crematorium heeft een ruimte omschreven en een stukje natuur gedomesticeerd, maar voert uiteindelijk de meest elementaire constructie op: een muur gemaakt van bakstenen, gemetseld met cement (hetzelfde basismateriaal dat ook werd aangewend voor Souto de Moura's architecturale compositie): een lijn van aarde, water en vuur. De muur zal verder afbrokkelen en samen met de tegenoverliggende boom de topologie van een nieuwe tuin genereren: een bewustzijn gericht op het denkbaar maken van de dood.

5. Tomas Tranströmer, 'Vermeer', uit *Œuvres complètes* (1954, 1994), Le Castor Astral, 1996.

Kunst en masterplanning

Gesprek met Eli Devriendt

In het kader van het masterplan voor het Groen Lint rond Oostende, waarvan de opmaak via de Open Oproep werd toevertrouwd aan TV Technum – ADR/Georges Descombes, werd ook een kunst-opdracht uitgeschreven: fotografe Katrien Vermeire en schrijver Peter Verhelst trokken het landschappelijke en stedenbouwkundige project mee op gang. Gesprek met Eli Devriendt, als landschapsarchitect verbonden aan de stad Oostende.

Katrien Laenen (KL): Wat betekent kunst voor jou en voor de stad in relatie tot de publieke projecten waarin jullie betrokken zijn? Zijn de kunstprojecten er toevallig gekomen of hebben jullie kunst vanuit eigen interesse op de agenda geplaatst?

Eli Devriendt (ED): In de publieke ruimte kunnen kunst en architectuur soms samenvloeien tot één geheel. Oostende kent hiervan een paar treffende voorbeelden, denk maar aan het Kursaal of het prachtige, pas gerenoveerde postgebouw van Gaston Eysselinck. In beide gebouwen is een beeldengroep geïntegreerd, respectievelijk van Jespers en Cantré. Die bepalen mee de identiteit van die gebouwen en je kan ze niet wegdenken. Om de geest van een

plek uit te drukken is architectuur niet voldoende. Als je aan een gebouw een extra dimensie wil geven, kom je automatisch bij kunstenaars uit. En dat geldt ook voor het ontwerp van publieke ruimte: pleinen, straten, parken...

Dat kunst hier op de agenda staat, zit dus voor een stuk in de traditie, maar het heeft ook te maken met eigen interesse, en soms gebeurt het ook eerder toevallig. Neem nu Johan Tahons beeld *ZON Anima/Animus*, dat zopas werd geplaatst in het Maria-Hendrikapark. De kunstenaar woonde in Oostende, is zeer geïnteresseerd in sterrenkunde, en de burgemeester deelt die passie. Tijdens het renovatieproces is het idee gegroeid om een hedendaagse toevoeging aan te brengen in het park door de inplanting van een beeldhouwwerk. Het Maria-Hendrikapark is een prachtig park, eind 19de eeuw vormgegeven door Elie Lainé en de Duitse architect Friedrich Eduard Keilig. Bij de Engelse landschapsstijl draaide alles om de scenografie. Aan de hand van kunstwerken of architecturale elementen kreeg een wandeling door het park een narratieve dimensie. Met de integratie van het werk van Tahon in het park, takken we opnieuw aan bij de oorsprong, het

Duizenden jaren geleden, toen licht en donker, en land en water nog om de heerschappij over de wereld vochten, viel uit de hemel een meteoriet die een krater sloeg in de grond, een gat dat onmiddellijk met water werd opgevuld.

Nu zeilen we op het water, niet in de hoop (zoals in verhalen wordt verteld) om te vliegen, maar (zoals in de enige echte verhalen rond het vuur wordt verteld) omdat we nooit de hoop op willen geven ooit over water te kunnen lopen (en we tegelijk niet kunnen vergeten dat we ooit, zoals die vissen, uit het slijk aan land kropen).

basisidee van de Engelse landschapsstijl. We brengen een hedendaagse toevoeging; een universeel verhaal over het heelal, het dieper menselijke, het archetypische en de mythe.

In het park is trouwens nog een tweede beeld geplaatst, van Michael Ray Charles: *Three Graces*, een aanklacht tegen racisme. Het zijn twee kunstprojecten die mee de identiteit van de plek uitmaken.

KL. Sommige natuurliefhebbers ervaren vormgeving of het aanbrengen van kunstobjecten in het landschap als storend. Is dat spanningsveld natuurcultuur iets wat je bezighoudt?

ED. Het is hier allemaal cultuurlandschap hé. Het Maria-Hendrikapark bijvoorbeeld ziet er zeer natuurlijk uit, maar is het product van een geraffineerde vormgeving met de bedoeling idyllische natuur te evoceren.

KL. Ik kaart het aan omdat de kunstcel bijvoorbeeld betrokken was bij de plannen voor een kunstopdracht in het overstromingsgebied van de Schelde, waar in het kader van het Sigmaphan hele nieuwe natuurgebieden ontstaan. Sommigen vinden dat kunst daar een plaats heeft, anderen juist niet.

ED. Je moet de context inhoudelijk bekijken. Ik vind niet dat in een stuk waardevolle natuur a priori geen enkele ingreep mag gebeuren. Maar ik denk wel dat je de opdracht scherp moet formuleren, dat je er zeer goed moet over nadenken. En dat de *do nothing option* soms wel de juiste kan zijn.

KL. Kan je iets vertellen over het proces dat jullie doorgemaakt hebben bij de start van de Open Oproep voor het Groen Lint en jullie keuze om, met een professionele omkadering, een artistiek voortraject af te leggen?

ED. Het Groen Lint is een zeer complexe opdracht. Het gaat om een groene gordel rond Oostende, maar ook om het zoeken naar een ontwikkelingsvisie en -strategie. Er zijn vijftien verschillende landschappen mee gemoeid. Ik denk dat er in Vlaanderen nauwelijks een opdracht uitgeschreven is waar op zo'n grote schaal wordt nagedacht over landschap, in de omgeving van een centrumstad. Het formuleren van een projectdefinitie was niet zo eenvoudig. Van jullie kwam de suggestie om voor een artistiek voortraject te gaan. Dat heeft ons meer vat doen krijgen op de opdracht.

Vooraf hebben we een aantal vergaderingen belegd met culturele actoren in Oostende, die de context en de stad goed kennen. Concreet waren onder meer Philip Van den Bossche (directeur mu.ZEE), Hendrik Tratsaert (artistiek leider Kunstencentrum Vrijstaat O), de mensen van het AGSO (Autonom Gemeentebedrijf Stadsvernieuwing Oostende) en de kunstcel daarbij betrokken. Tijdens die vergaderingen zijn heel veel mogelijkheden de revue gepasseerd.

KL. Dat waren ook mensen met heel verschillende achtergronden.

ED. Inderdaad, en ik denk dat het belangrijk is dat we die gesprekken gevoerd hebben. Uiteindelijk zijn we bij Peter Verhelst en Katrien Vermeire uitgekomen. Zij hebben in een reeks

sterke beelden de essentie van dat landschap gevat. Hun bijdrage heeft een neerslag gevonden in een boekje.

KL. Was die publicatie al klaar toen de selectie van ontwerpers voor de Open Oproep bekend werd?

ED. Dat liep allemaal wat gelijktijdig, maar in de projectdefinitie stonden wel al de tekst en de beelden: die waren klaar. We hebben mede voor Peter Verhelst en Katrien Vermeire gekozen omdat hun werk toegankelijk is. We wilden op die manier niet alleen voor onszelf en de deelnemers aan de Open Oproep de projectdefinitie verrijken, maar ook iets genereren wat in het hele communicatieproces kon worden ingezet. Twee vliegen in een klap. We hebben het boekje en een wandelkaart op 55.000 exemplaren laten drukken.

KL. Hoe verliep de samenwerking met Katrien Vermeire en Peter Verhelst?

ED. De beelden van Katrien Vermeire waren er eerst. Toen hebben we aan Peter Verhelst een soort pamflet gevraagd, over het belang van dat Groen Lint. We hebben met hem een korte rondgang gemaakt, hem verteld over de geschiedenis en over waar we met het Lint naartoe willen. Dat we weer meer een open landschap willen, een betere omgang met erfgoed, enz. Met die voorkennis heeft hij een *mind fitness* bedacht. Bij elke foto schreef hij een tekst, die je meeneemt

in het gebied, in de toekomst, die de geest en het verlangen prikkelt... Daarnaast heeft hij ook een imaginair toespraak geschreven. Het resultaat was ongelooflijk stimulerend, ook voor de opdrachtgevers en voor de vijf ontwerpteams die over de opdracht nagedacht hebben: ze voelden beter aan waar dat project heen moest.

KL. Hoe ver staat het project nu?

ED. Omdat het zo'n groot project is, hadden we eerst en vooral nood aan een ontwikkelingsvisie en -strategie: heb je een containerpark, een crematorium, een plek voor evenementen nodig, waar moeten die dan komen? De opdracht is toegewezen aan TV de tijdelijke vereniging Technum –ADR / Georges Descombes in juli 2012, en inmiddels is het masterplan afgerond. In een volgende fase is het de bedoeling om deelprojecten te realiseren.

KL. Was ook burgemeester Vandecasteele enthousiast over het artistieke voortraject? Heb je een gedragenheid gevoeld?

ED. Ja, hij is zeer begeistert en zet sterk in op de communicatie. In het voorjaar hebben we onder zijn leiding – als gids – 1600 mensen rondgeleid op het Groen Lint, via fiets- en bus-tochten. Nu blijkt dat heel wat Oostendenaren op zondag dit traject afleggen, omdat het zo gevarieerd is. Doordat je de veerboot moet nemen

om de havengeul over te steken, is het een beetje als reizen in je eigen stad. Maar er is nog veel werk aan de winkel om die verschillende deelgebieden verder in te richten, zodat ze door de bewoners van de aangrenzende stadswijken worden omarmd. Dat zal een blijvende communicatie-inspanning vergen. Inmiddels was er tijdens de maanden maart – april 2013 een openlucht tentoonstelling in de Koninklijke Gaanderijen, met de foto's van Katrien Vermeire, de teksten van Peter Verhelst en een synthese van het masterplan van Descombes en Technum.

KL. Blijven communiceren is dus een aandachtspunt, zeker bij zo'n grote projecten.

ED. Klopt. Interessant is dat onder tussen Kunstencentrum Vrijstaat O, dat trouwens de suggestie aanreikte om voor deze opdracht samen te werken met Katrien Vermeire en Peter Verhelst, het plan heeft opgevat om hun tweejaarlijks dansfestival 'Dansand' ook op bijzondere plaatsen langs het Groen Lint te laten plaatsvinden. De toon is dus gezet!

Oostende, februari 2013

‘Il faut cultiver notre jardin.’
Gesprek met Johan Grimonprez over zijn
webproject ‘On Radical Ecology’

– PIETERJAN GIJS –

Met de steun van de kunstcel van het Team Vlaams Bouwmeester startte Johan Grimonprez in 2012 het project *On Radical Ecology* op, dat ecologie en duurzaamheid vanuit een bredere maatschappelijke invalshoek benadert. Het resultaat is een vlog (videoblog), een verzameling clips die de kunstenaar bijeenprokkelde op het web en in archieven. Ze verhalen over vernieuwende ideeën voor ecologische problemen die zijn onderverdeeld in een zestal categorieën, waaronder biotectuur, guerrillatuinieren en transitiesteden. Zo wordt de vlog een bruikbaar werkinstrument voor verschillende belanghebbenden, die in de toekomst almaar vaker met ecologische vraagstukken geconfronteerd zullen worden. Architect Pieterjan Gijs in gesprek met de kunstenaar.

Pieterjan Gijs (PG): Wat me opvalt aan je werken zijn de betekenisvolle titels. Kan je On Radical Ecology toelichten aan de hand van de titel?

Johan Grimonprez (JG): Momenteel denk ik aan de langere titel *On Radical Ecology and Tender Gardening*. De korte versie vind ik te eenzijdig. Richard Reynolds schrijft in zijn boek *Guerrilla Gardening*: ‘While there was a guerrilla spirit about it, there was not much of a gardener’s love.’ Een terechte bedenking. De fundamentele vraag is hoe we als mensen samen horen. Dit hangt nauw samen met de idee van een tuin als een ontmoetingsplek die zich direct verhoudt tot de publieke ruimte en een biosfeer die we samen delen. Etymologisch verwijst tuin of plek (topos) naar de idee van Thomas More’s *Utopia*, of de oorsprong van het woord ‘paradijs’ dat teruggaat op het Perzische ‘pairideiza’ in de zin van ‘om-muren’. Dit houdt tevens het gevaar in van uitsluiten, het tegendeel van omsluiten en samenbrengen. Maar de dimensie van de tuin als publieke ruimte, waarin een dialoog kan plaatsgrijpen, vind ik hierin essentieel. Een tuin is ook iets wat je – net als een gemeenschap – moet verzorgen en de nodige tijd en aandacht moet geven om te groei-

en. Of om het met Voltaires *Candide* te zeggen: 'Il faut cultiver notre jardin.' Met de nadruk op 'notre', dit 'wij' dat eenzelfde wereld deelt. De tuin geldt ook als metafoor voor de vlog zelf, met verschillende plekjes, schuilhoekjes, de schaduw van een boom die uitnodigt tot verwijlen...

PG. *En waarom dan de term radicaal? De verhalen in de videoclips en de oplossingen die ze aanreiken zijn niet zozeer radicaal, maar wel inventief, heel creatief en vaak van een treffende eenvoud.*

JG. Ook de term radicaal heeft meerdere lagen. Hij verwijst naar het feit dat onze biotoop zich door overconsumptie en winstbejag in een radicaal gevorderde staat bevindt. De dingen worden op hun kop gezet. Kijk naar de manier waarop de zadenpolitiek wordt gedomineerd door bedrijven zoals Monsanto en de lobbyindustrie, en hoe zij het bijna illegaal maakt om je eigen moestuin te behouden. Of hoe in België Barbara Van Dyck haar job verloor omdat ze zich kritisch opstelde tegenover de illegale praktijken van BASF in de Vlaamse aardappelproblematiek. Kritische dialoog is nu precies wat de functie van een universiteit zou moeten zijn, maar faculteiten worden steeds meer verlengstukken van de bedrijfssector.

'Radicaal' verwijst ook naar het werk van Barbara Nemitz, die in haar bijdrage 'Affinities' (in: *TransPlant: Living Vegetation in Contemporary Art*, Hatje Cantz, 1999) planten 'radicale subjecten' noemt. Ze gebruikt de term in zijn etymologische betekenis: *radicalis* betekent letterlijk 'geworteld zijn' en verwijst naar het thuishoren op een bepaalde plek. Maar die plek of topos dreigt ingepalmd te worden door economische privatisering. Zelfs de bouwstenen van het leven, ons eigen DNA, worden door patentering eigendom van bedrijven.

PG. *Het is duidelijk dat het concept van de tuin erg belangrijk is voor jou, niet per se in zijn landschappelijke betekenis, maar vooral in zijn capaciteit om sociale structuur op te bouwen. Klopt het dat deze sociale dimensie een belangrijke rode draad is doorheen de vlog? Kan je dit verduidelijken aan de hand van voorbeelden?*

JG. Wat mij interesseert, zijn niet zozeer de nieuwe bevindingen aangestipt in de videoclips, maar wel de manier waarop ze de sociale structuur onthullen en op een paradigmaverschuiving kunnen duiden. Dit is

ook een thema in eerder werk. Zo onderzoekt de oudere vlog *Maybe the Sky is Really Green, and We're Just Colourblind* de impact van de televisie op maatschappelijk vlak via het fenomeen van het zappen en traceert de geschiedenis van de *commercial break*, zo dominant in onze beeldtaal. Een interessant voorbeeld in *On Radical Ecology* is het idee van *time banking* waarvan Edgar Cahn een eerste variant had uitgedacht binnen de context van het gevangeniswezen. Het is een systeem waarin werkuren worden uitgewisseld in plaats van geld. Cahn stipt aan dat dit is ontstaan vanuit een sociale structuur en niet uitsluitend vanuit een economische noodzaak. Een ander voorbeeld is dat van de zaadbanken die Vandana Shiva opzet in India. Ze functioneren niet via commerciële exploitatie, maar vanuit de infrastructuur van een lokale gemeenschap. In plaats van *window farming* te patenteren, beslist Britta Riley haar project als *open source* te delen via sociale media met een reeds 18000 leden tellende familie online. Wereldwijd voegen zij ideeën toe en optimaliseren zij op die manier dit project.

PG. Ik zou het ook willen hebben over je werkproces. Wat mij fascineert, is hoe een langetermijnproject verschillende tussentijdse producten oplevert die ook op zichzelf een eindresultaat vormen. In onze eigen praktijk zijn tussentijdse tekeningen en modellen, waardoor een project zich geleidelijk begint te vertakken en er nieuwe ideeën en projecten ontstaan, heel belangrijk. Dit lijkt mij ook een thema in jouw werk. Wat zijn de verschillende producten en vertakkingen van dit project? Ben je bijvoorbeeld van plan nog een film te maken op basis van het gevonden videomateriaal?

JG. Niet noodzakelijk. *Maybe the Sky is Really Green* was oorspronkelijk een onderzoek in functie van een documentaire maar het is uiteindelijk bij een vlog gebleven. Het gaat in de eerste plaats om het aankaarten van een thematiek, die in diverse contexten kan thuishoren. Uiteindelijk gaat het hier opnieuw over de sociale inplanting. Het is meer een praxis waarvan een lezing, workshop of dit interview evengoed deel uitmaken. De vlog is ook een instrument om les te geven, of hij kan worden gebruikt als onderzoeksinstrument voor architecten, kunstenaars, beleidsmakers, opdrachtgevers enzovoort.

PG. Kan je iets meer zeggen over de selectie van de videoclips? Hoe kies-keurig ben je in het maken van categorieën en de uiteindelijke beslissing om iets op de vlog te zetten?

JG. Dat hangt nauw samen met het concipiëren van een ecologie rond de 'informatiedystopia' die heerst op het net. Je hebt zoveel informatie dat je uiteindelijk opnieuw belandt in een stramien van overconsumptie. De selectie van de clips voor deze vlog is weloverwogen. Voor elke clip die geselecteerd wordt, zijn er tien tot twintig de revue gepasseerd. Op een bepaald moment komt er iets bovendien, maar de vlog is slechts het topje van een ijsberg.

PG. En hoe ben je dan precies gekomen tot het thema van deze vlog? Of anders gezegd, wat zijn je beweegredenen?

JG. Heel veel van mijn werk gaat over het uitpluizen van een historisch gemeengoed aan de hand van een media-archeologie. Ik vertrek vaak van een vooropgestelde thematiek, maar door de weerstand van het gevonden materiaal, begint deze thematiek te evolueren. *Prends garde! A jouer au fantôme on le devient* in samenwerking met Herman Asselberghs was het allereerste videoarchief, geconcipieerd voor Documenta X. Dit opzoekingswerk heeft uiteindelijk geleid tot de film *Dial H-I-S-T-O-R-Y*. Momenteel werk ik aan een nieuwe film over corruptie en wapenhandel. Na mijn film over terrorisme weer een zwaar thema. Omdat ik me niet enkel wil beperken tot het aanklagen van wantoestanden, ben ik me de vraag beginnen stellen naar mogelijke alternatieven. Zo kwam ik tot *On Radical Ecology*.

PG. Hoe zie je dan dit alternatief? Je sprak eerder al over een paradigma-verschuiving. Is dit iets politiek?

JG. Een belangrijke inspiratie zijn de recente bevindingen rond empathie binnen de disciplines van economie, psychologie en cognitieve wetenschappen. Primatoloog Frans de Waal argumenteert in *The Age of Empathy* dat de ideologie van onbeteugelde competitie en hebzucht, opgehemeld door Thatcher en Reagan in de jaren '80, de maatschappij vandaag hebben geruïneerd. De wet van de sterkste, vaak aangehaald binnen het sociaal darwinisme, is eigenlijk een omdraaiing van Darwin aan de hand van Herbert Spencer, die destijds het imperialisme van het Britse Gemenebest legitimeerde. Volgens Darwin is coöperatief gedrag even essentieel voor evolutie: overleven gaat gepaard met samenwerken. Er dient zich een nieuw paradigma aan dat in plaats van hebzucht

en egoïsme, eerder empathie en conflictresolutie voorop plaatst. Empathie in de zin van samenhang: 'Hoe kunnen we samenwerken? Wat verbindt ons? Wat is het "wij" in onze maatschappij?' We moeten grondiger graven – vandaar *radicalis* – om het huidige paradigma te kunnen herformuleren.

PG. Veel clips in de vlog reiken concrete oplossingen aan die inderdaad rechtstreeks zouden kunnen leiden tot verandering. Hoe komt het dat zo weinig innovatieve ideeën in de praktijk worden gebracht?

JG. Vaak functioneert dit niet in een klimaat van winstbejag, ofwel gaat het in tegen de belangen van grote bedrijven. Een tekenend voorbeeld is Paul Stamets, die zwammen inzet in de afbraak van radioactiviteit en petroleum. Die techniek had kunnen worden aangewend bij de bestrijding van de olieramp in de Mexicaanse golf, maar de lobby van Halliburton kaapte de opruimrechten weg en werd er ook nog eens voor betaald om extra chemicaliën te sproeien. Zij had ook toegepast kun-

nen worden in de aanpak van de kernramp bij Fukushima. En inderdaad, het ver-
vaardigen op grote schaal van Akinori Ito's recyclagemachine die plastic afval
omzet in benzine, zou die per eenheid weer betaalbaar kunnen maken. De klein-
schaligheid van permacultuur druist dan weer in tegen de commercialisering
van een agribusiness die slechts op monocultuur aanstuurt. Met eenzijdige
oplossingen komen we er niet. Misschien dienen we, net als in Bhutan, een
Bruto Nationaal Geluk te hanteren als maatstaf, in plaats van een BNP dat
geënt is op een economisch model.

*Bovenstaand interview verscheen oorspronkelijk als gastbijdrage van het
Team Vlaams Bouwmeester in het tijdschrift A+, 240, februari-maart 2013.*
De WeTube-o-theek van Johan Grimonprez, is online te consulteren via
www.johangrimonprez.com/main/web_radical_ecology_01_01.html

En passant
Suchan Kinoshita's 'Scenario voor een passage'
in het Atelier Bouwmeester

– RONALD VAN DE SOMPEL –

Voor de inrichting van het Atelier Bouwmeester ging het Team Vlaams Bouwmeester een samenwerking aan met beeldend kunstenaar Suchan Kinoshita. Het Atelier wil op een actieve manier deel uitmaken van het stedelijk weefsel en precies die relatie met de stedelijke context heeft Kinoshita aangegrepen om haar voorstel te formuleren. Haar bijdrage is, zoals de titel aangeeft, geïnspireerd door het passagekarakter van de plek.

Suchan Kinoshita is opgegroeid in Japan en trok in 1981 naar Keulen voor een opleiding aan de Hochschule für Musik. Vervolgens was zij enkele jaren verbonden aan het TAM-Theater am Marienplatz in Krefeld. Haar beeldend werk kan worden begrepen vanuit die muzikale en theatrale achtergrond, maar tevens vanuit het Japanse begrip 'ma': een tussenruimte die *niet* wordt ingevuld, maar als dusdanig wordt behouden om ons denkvermogen en onze gevoeligheid te activeren. In haar exclusief voor het Atelier bedachte creatie is Suchan Kinoshita uitgegaan van de panoramische glaspartij die het Atelier scheidt van de ruimte erbuiten, en van de wijze waarop toevallige voorbijgangers zich verhouden tot de *scènes* die zich in het Atelier afspelen. Het Atelier is een plaats waar wordt gewerkt, geen klassieke tentoonstellingsruimte waarin de kunstwerken alle aandacht krijgen. Daarom ligt de focus van de creatie elders, bij de dagelijkse activiteiten die hier plaatsvinden. Het ontwerp speelt subtiel in op het verloop van de tijd en de veranderende functies van de plek. Het houdt rekening met verschillen tussen dag en nacht, tussen momenten van activiteit en momenten van stilte.

En passant. Scenario voor een passage is een gelaagd project dat verschillende elementen omvat. Daarvan werden er bij de ingebruikname van het Atelier op 20 januari 2012 drie gerealiseerd; een vierde onderdeel, een installatie die op subtiel wijze geluiden uit de Ravensteingalerij naar binnen trekt, trad enkele maanden later in

werking. Door de ruimte van het Atelier en het leidmotief van de tijd zijn de aparte elementen met elkaar verbonden, terwijl ze toch elk een eigen leven leiden.

Een eerste bedrijf van Kinoshita's 'scenario' richt de aandacht van de voorbijganger op het interieur van het Atelier aan de hand van een compositie voor twee stemmen en een gloeilamp. Een tekst van de Russische, absurdistische schrijver Daniil Charms werd eerst doorgefluisterd zoals kinderen dat doen in het spelletje 'fluisterketting' (ook wel bekend als *Chinese Whispers* of, in het Frans, als *téléphone arabe*). Nieuwe betekenissen ontstaan door de misverstanden en interpretaties die optreden wanneer de tekst van de ene naar de volgende speler wordt doorgefluisterd. De op deze manier 'bewerkte' tekst werd vervolgens door twee tolken simultaan in het Nederlands vertaald. De twee stemmen die de bezoeker te horen krijgt, brengen dus elk een eigen simultaanvertaling van hetzelfde fragment, waarbij minimale verschuivingen plaatsvinden in het ritme en de woordkeuze.

Een tweede deel is een filmproductie, die wordt getoond in aanloop naar het programma van lezingen, workshops en andere publieke evenementen die in het Atelier plaatsvinden. De scènes die zo in het auditoriumgedeelte, tussen de presentaties en vergaderingen door, als een soort 'testbeeld' op het scherm verschijnen, scheppen een decor waarin bewegingen een eigen leven gaan leiden. De bezoeker van het Atelier belandt even in een andere tijd en een ander verhaal. Kinoshita speelt ook in op de ruimtelijke scheiding tussen 'scène' en publiek.

Ook in de derde component van het scenario, een zogeheten 'klok', speelt de tijdsbeleving een belangrijke rol. Het gevoel dat de tijd blijft stilstaan, dat in vele van Kinoshita's werken aanwezig is, krijgt in deze zandlopervormige fles een heel andere lading. Het glazen vat is gevuld met een oranje, dikvloeibare substantie en wanneer de fles wordt omgedraaid, vloeit de inhoud traag schuimend uit het bovenste reservoir naar beneden. De afmetingen en de vorm van de fles, in combinatie met de eigenschappen van de vloeistof, creëren de mogelijkheid van een geïndividualiseerde, subjectieve tijdsbeleving.

Tot slot realiseerde Suchan Kinoshita een installatie waarin de geluiden uit de Ravensteingalerij naar binnen worden gezogen in het Atelier. De akoestiek in het Atelier en in de ruimte daarbuiten zijn namelijk heel verschillend. Via gevoelige opnametechnieken glijden op bepaalde momenten stemmen, voetstappen en andere omgevings-

geluiden door de ramen heen naar binnen. Zo wordt een directe relatie gelegd tussen de activiteiten in het Atelier en de stad.

Wat ons samenbrengt of verbindt, is vaak ook datgene wat ons scheidt. De aanpak van Suchan Kinoshita in *En passant. Scenario voor een passage* wordt gekarakteriseerd door een diffuse, ongedwongen omgang met de begrenzingen en mogelijkheden van de architectuur, de mise-en-scène en de taal. Ze worden afgetast in procesmatige ingrepen, in geconstrueerde situaties, in tijdelijke transformaties die nieuwe betekenissen en tijdelijke ervaringen genereren voor de gebruikers van het Atelier Bouwmeester en de Ravensteingalerij. Zij zijn immers de eigenlijke protagonisten van Kinoshita's scenario.

Bijlage 1

Decreet 23 december 1986 (B.S. 13 februari 1987)

Houdende integratie van kunstwerken in gebouwen van openbare diensten en daarmee gelijkgestelde diensten en van door de overheid gesubsidieerde inrichtingen, verenigingen en instellingen die tot de Vlaamse Gemeenschap behoren

Art. 1. Dit decreet regelt een aangelegenheid bedoeld in artikel 59 bis van de Grondwet (lees: de artikelen 127, 128 en 129 van de Gecoördineerde Grondwet)

Art. 2. Iedere publieke rechtspersoon die geheel of gedeeltelijk ten laste van de begroting van de Vlaamse Gemeenschap een gebouw opricht of verbouwt, iedere private rechtspersoon die met ten minste 30 percent subsidie ten laste van de begroting van de Vlaamse Gemeenschap een gebouw opricht of verbouwt, alsmede iedere private of publieke rechtspersoon waarmee de Vlaamse Gemeenschap een huurkoopcontract, leasingcontract of huurcontract voor 25 jaar of langer afsluit, moet volgens de hiernavolgende schaal een bepaald percentage van de bouwkosten besteden aan in het gebouw geïntegreerde kunstwerken:

2 percent voor de eerste schijf, lager of gelijk aan 10 miljoen frank;

1,5 percent voor de tweede schijf, hoger dan 10 miljoen frank en lager dan 50 miljoen frank;

1 percent voor de derde schijf, hoger dan 50 miljoen frank en lager dan 100 miljoen frank;

0,5 percent voor de schijf hoger dan 100 miljoen frank

(verv. Decr. 12 mei 1998, art. 2, I: 22 juni 1998)

Art. 3. Artikel 2 is niet van toepassing wanneer de bouwkosten minder dan 5 miljoen frank bedragen. Het is eveneens niet van toepassing wanneer het gaat om werken aan als monument geklasseerd gebouwen of wanneer het de bouw betreft van zuiver technische installaties.

Art. 4. Geen subsidie voor het oprichten van gebouwen van openbaar nut kan door de Vlaamse regering worden toegekend tenzij de bouwplannen en het lastenboek voorzien in in het kunstwerk geïntegreerde kunstwerken ter waarde van het percentage van de totale bouwkosten voorgeschreven door artikel 2.

Art. 5. Als kunstwerk wordt beschouwd elke vorm van scheppend werk, uitgevoerd door een levend kunstenaar op het gebied van de meest diverse kunstdisciplines. Het kunstwerk kan uitgevoerd worden in een atelier of verwezenlijkt op de bouw-
werf.

Het kunstwerk dient geïncorporeerd te worden in het gebouw, de infrastructuur of de omgeving *sensu stricto*, zodat het het karakter krijgt van een onroerend goed of van een roerend goed onroerend door bestemming.

Art. 6. Dit decreet treedt in werking op 1 juli 1987. Het is evenwel niet toepasselijk op de bouwwerken waarvoor reeds een bouwvergunning verleend werd op het ogenblik dat het decreet van kracht wordt.

Bijlage 2

STAPPENPLAN VOOR EEN KUNSTOPDRACHT

Wanneer de kunstcel naar aanleiding van een (bouw)project wordt aangesproken voor het begeleiden van een kunstopdracht, volgt een traject in verschillende fasen. Dit geldt zowel voor projecten in toepassing van het decreet van 23 december 1986 op de integratie van kunst in overheidsgebouwen, als voor diegene waar geen regelgeving aan te pas komt. De adviesvragen tot begeleiding worden in een eerste fase getoetst aan hun inhoudelijke relevantie voor interne programma's van het Team Vlaams Bouwmeester en gescreend op basis van enkele specifieke criteria: maatschappelijke relevantie, ambitieniveau van de opdrachtgever, architecturale aanpak, timing en budget. De begeleiding kan vervolgens rechtstreeks door de kunstcel worden opgenomen, of worden toevertrouwd aan een externe deskundige. Sinds september 2013 beschikt de kunstcel immers over een pool van deskundigen, opgedeeld volgens drie profielen: projectbegeleiding, artistieke selectie en productiebegeleiding. Deskundigen kunnen zich voor de pool bij de kunstcel aanmelden. Zowel wanneer de begeleiding rechtstreeks door de kunstcel gebeurt als wanneer deze wordt toevertrouwd aan deskundigen uit de pool, wordt het volgende stappenplan gesuggereerd.

Vorbereidingsfase

Elementair in de opstart van een selectieprocedure is het verwoorden van de visie van de opdrachtgever en de uitgangspunten voor de kunstopdracht in een document. Deze opdrachtformulering vormt de basis voor de preselectie van (een) kunstenaar(s), die uitgenodigd word(t)(en) een basisconcept te ontwikkelen. Hierbij ligt de nadruk op de architecturale, landschappelijke, stedelijke en/of ruimtelijke context enerzijds en de inhoudelijke verzuchtingen van de opdrachtgever anderzijds. Samen met artistieke uitgangspunten en ambities vormen ze de aanzet om een opdracht te formuleren die kunstenaars kan aanspreken en uitdagen om op de uitnodiging in te gaan.

Dit document wordt voorbereid vooraleer de artistieke selectiecommissie die de opdrachtgever naar aanleiding van zijn kunstopdracht samenstelt, bijeenkomt. De

selectiecommissie bestaat uit: vertegenwoordigers van de opdrachtgever, het ontwerpteam, de gebruikers en/of andere betrokken actoren, de adviseur kunst in opdracht van de kunstcel van de Vlaams Bouwmeester en/of één of meerdere externe professionele artistiek deskundigen.

De aanzet van opdrachtformulering, de samenstelling van de selectiecommissie, het budget en de procedure worden ter goedkeuring voorgelegd aan het beslissingsorgaan van de opdrachtgever. Deze goedkeuring vormt het startsein voor de volgende fase.

Selectiefase

De selectiecommissie maakt op basis van de opdrachtformulering een preselectie van kunstenaars. De artistiek deskundigen bereiden deze voor en overlopen aan de hand van een inhoudelijk gemotiveerde presentatie mogelijke artistieke pistes met de leden van de selectiecommissie. Door artistieke argumenten te toetsen aan de opdrachtformulering en na het doornemen van documentatie over de kunstenaars aan wie gedacht wordt, komt de selectiecommissie na overleg gezamenlijk tot een preselectie van één of meerdere kunstenaars (naargelang van het beschikbare budget). Ook de opdrachtformulering wordt in deze fase gefinaliseerd. In een verslag wordt het proces van de preselectie van de uit te nodigen kunstenaar(s) beschreven en de definitieve keuze vastgelegd. Deze kunstenaar(s) word(t)(en) vervolgens door de vertegenwoordiger van de opdrachtgever uitgenodigd een basisvoorstel uit te werken tegen een bepaalde datum. Voor dit voorstel wordt een vergoeding voorzien (in functie van het beschikbare budget).

Vooraleer de opdrachtgever de kunstenaar(s) formeel uitnodigt, peilen de deskundigen informeel naar beschikbaarheid en interesse bij de kunstenaars. De opdrachtgever ontvangt vervolgens alle praktische gegevens opdat hij kan overgaan tot de officiële bestelling van een artistiek basisvoorstel. De kunstenaar(s) bevestigen hun interesse en worden in het project ingewijd via de opdrachtformulering, een plaatsbezoek en een toelichting door de opdrachtgever, gebruikers en/of het ontwerpteam.

Een drietal maanden na de uitnodiging presente(e)r(t)(en) de kunstenaar(s), via een medium naar keuze, zijn (hun) basisconcept aan de selectiecommissie. De presentatie moet een heldere en toegankelijke voorstelling bieden van het artistiek concept, daar deze verder zal worden gebruikt in de communicatie over de ingrepen in het (semi)publieke domein. De leden van de selectiecommissie toetsen na de presentatie de voorstellen af aan de uitgangspunten, de vertegenwoordigers van de opdrachtgever in functie van hun ambitie en visie, het ontwerpteam in functie van de architecturale en ruimtelijke context en de artistiek deskundigen in functie van de artistieke kwaliteit. Hierna wordt een definitieve selectie gemotiveerd en bekrachtigd in het selectieverslag.

Realisatiefase

Na de selectie van een basisvoorstel wordt de kunstenaar in functie van de opmaak van een contract uitgenodigd zijn concept verder uit te werken tot een uitvoerbaar voorstel met bijbehorend budget. In dit laatste dient rekening gehouden met de verloning van de kunstenaar, materiaal-, productie- en plaatsingskosten en alle organisatorische, technische en logistieke kosten om het werk te kunnen uitvoeren. Publieke opdrachtgevers vertrouwen in de regel het volledige budget toe aan de kunstenaar. Dit geeft de kunstenaar de ruimte om zelf te bepalen wie zijn/haar concept uitvoert. Hierdoor staat de kunstenaar in voor de productiekosten en beheert hij/zij zoals een 'hoofdaannemer' de afstemming van de verschillende uit te voeren werken. Het verdient daarbij aanbeveling het productieproces te faseren en de vergoeding in verschillende schijven uit te keren. Afspraken met betrekking tot deze fasering worden contractueel vastgelegd.

De kunstenaar kan de opdrachtgever ook in dit stadium de nodige ondersteuning bieden. Wanneer alle elementen verzameld zijn, wordt een contract ondertekend door beide partijen. Als onderdeel van het contract wordt in overleg met opdrachtgever en ontwerpteam ook een planning voor de realisatie van de kunstopdracht opgesteld. Tijdens het proces van realisatie kan eventuele bemiddeling tussen opdrachtgever en kunstenaar en/of kunstenaar en ontwerper nodig zijn om de artistieke kwaliteit mee te helpen bewaken.

In het contract worden ook afspraken gemaakt met betrekking tot de auteursrechten. De opdrachtgever verwerft voor niet-commerciële publicaties door toewijzing van de opdracht de hierna opgesomde auteursrechten: (a) het reproductierecht, (b) het recht op mededeling aan het publiek en (c) het recht tot publiceren. Publicaties over het gerealiseerde project door de opdrachtnemer of derden zijn mogelijk mits bronvermelding en vermelding van ‘courtesy naam van de kunstenaar en de titel van het artistiek project’.

Communicatie vóór, tijdens en na het realisatieproces, over zowel de uitgangspunten van de opdrachtgever, de relatie met het publiek en de (semi)publieke ruimte als de ambities van de kunstenaar, is belangrijk om de toegankelijkheid van het hedendaagse kunstproject te bevorderen. Informatiebijeenkomsten of voorlichtingssessies zijn vaak het overwegen waard. Bij eerder participatieve trajecten maken informatie en communicatie integraal deel uit van het realisatieproces.

Behoud en beheer

De opdrachtgever verwerft na realisatie het kunstwerk en verbindt zich ertoe daar in overeenstemming met de conceptuele uitgangspunten goed zorg voor te dragen. De kunstenaar bezorgt daarom na realisatie alle inhoudelijke en technische gegevens, opdat de opdrachtgever zich naar best vermogen van deze taak zou kunnen kwijten. Bij eventuele beschadiging van het kunstwerk treft de opdrachtgever, na overleg met de kunstenaar, de nodige maatregelen, met respect voor het oorspronkelijk artistiek concept.

Bij veranderingen of werken aan een gebouw of site probeert de opdrachtgever steeds in eerste instantie samen met de kunstenaar te zoeken naar een respectvolle oplossing. Bemiddeling kan hierbij de brug slaan tussen de op het eerste gezicht tegenstrijdige verwachtingen van opdrachtgever en kunstenaar.

Artistiek adviseurs bij het Team Vlaams Bouwmeester

2001-2004

Ulrike Lindmayr

Ulrike Lindmayr (°1962) was in Wenen werkzaam als redacteur voor internationale kunsttijdschriften en dagbladen en werkte als tentoonstellingsmaker en coördinator voor verschillende kunstinstellingen in binnen- en buitenland. Later stond ze mee aan de wieg van het kunstenaarsinitiatief NICC te Antwerpen. In 2007 nam Ulrike Lindmayr het initiatief tot de oprichting van het non-profit centrum 'LLS 387 ruimte voor actuele kunst' te Antwerpen, waarvan ze de artistieke leiding heeft. LLS 387 profileert zich als een kleinschalige tentoonstellingsplek aan de periferie, waar de structurele en inhoudelijke uniformisering van de kunstwereld ter discussie wordt gesteld en de inbreng van de kunstenaar een centrale rol speelt. In 2011 was Ulrike Lindmayr ook mede-oprichter van Escautville, een organisatie die zich inzet voor de promotie, productie en distributie van audiovisuele kunst.

2004-2007

Piet Coessens

Piet Coessens (°1954) werkte na een opleiding tot criminoloog van 1982 tot 1992 voor het Vlaamse Commissariaat-generaal voor Internationale Culturele Samenwerking (later Administratie Externe Betrekkingen) aan de organisatie van internationale tentoonstellingsprojecten. In 1991 was hij commissaris van de Vlaamse inzending voor de Biënnale van São Paulo (Jef Geys). Van 1992 tot 2002 was hij directeur-generaal van de Vereniging voor Tentoonstellingen van het Paleis voor Schone Kunsten te Brussel waar hij, vaak in coproductie met grote buitenlandse instellingen, een veelzijdig programma ontwikkelde van monografische en groepstentoonstellingen rond oude en hedendaagse kunst, met aandacht voor de niet-westerse kunstproductie en de jongste ontwikkelingen op de hedendaagse kunstscène. Piet Coessens zetelde onder meer in de Vlaamse Beoordelingscommissie Beeldende Kunst en de Commissie buitenland van de Mondriaanstichting (Amsterdam). Sedert 2005 is hij conservator-directeur van het Roger Raveelmuseum te Machelen-Zulte.

2007-2011**Rolf Quaghebeur**

Rolf Quaghebeur (°1976) is mediëvist en studeerde kunstwetenschappen aan de KU Leuven. Van 1999 tot 2004 was hij als tentoonstellingsmaker en wetenschappelijk medewerker verbonden aan het S.M.A.K. te Gent, waar hij meewerkte aan groepstentoonstellingen als *Epifanie. Actuele Kunst en Religie* (Parkabbij, 2001), *Gelijk het leven is* (2003) en tal van monografische tentoonstellingen. Daarna was hij artistiek verantwoordelijke voor de tentoonstellingsruimte De Witte Zaal te Gent en werkte hij als freelance tentoonstellingsmaker en auteur mee aan verscheidene publicaties en tentoonstellingen, waaronder *Mens. Het verhaal van een wonde* in de Leuvense binnenstad (2006) en *Disturbed Silence*, over kunst en psychiatrie in Duffel (2010). Tussen 2007 en 2010 was hij eveneens gastdocent aan de Hogeschool voor Wetenschap en Kunst, campus Sint-Lucas, Gent. Sinds 2011 is Rolf Quaghebeur directeur van het Brusselse kunstencentrum Argos. Hij is sinds 2011 lid van de Vlaamse Beoordelingscommissie Beeldende Kunst en zetelt in diverse beheerraden van culturele instellingen, waaronder het M HKA.

2011-2013**Ronald Van de Sompel**

Na zijn studies filosofie aan de Universiteit Gent volgde Ronald Van de Sompel (°1960) een opleiding tot curator aan de École du Magasin in Grenoble - de eerste opleiding van die soort in Europa. Tot 2003 was hij als curator verbonden aan het M HKA in Antwerpen. Nadien werkte hij onder meer als senior curator voor BALTIC Centre for Contemporary Art in Gateshead (VK) en als artistiek directeur van FLACC - werkplaats voor beeldende kunstenaars in Genk. Daarnaast voerde hij onderzoek naar hedendaagse beeldende kunst in Azië in opdracht van de Stichting Europalia Nippon Kinen in Tokio en aan de Jan van Eyck Academie in Maastricht. Ronald Van de Sompel was tevens samensteller van de tentoonstelling 'Hareng Saur: Ensor en de hedendaagse kunst' (2010-11) in het Museum voor Schone Kunsten en S.M.A.K. te Gent en verzorgde het hedendaagse luik van de tentoonstelling 'Ravage: Kunst en cultuur in tijden van conflict' (2014) in Museum M in Leuven.

Namenregister

- Aguirre y Otegui, Philip 91, 92
 Annaert, Steve 95
 Art & Language 93
 Ballard, J.G. 71
 Barrie, Rein 189
 Barry, Orla 53, 146, 147, 151
 Bax, Janina 60
 Beckers, Jonas 49, 50
 Bellengé, Sam 107
 Bellinkx, Ruben 99
 Beraerts, Nelly 60
 Berlanger, Marcel 63
 Bijl, Guillaume 29, 84
 Boon, Louis Paul 66
 Borremans, Michaël 114
 Braeckman, Dirk 47
 Bragigand, Frank 102
 Broeckx, Renild 60
 Bruegel, Pieter 76, 158, 162
 Bulcke, Barent 100
 Buñuel, Luis 68
 Burkett, Joshua 60
 Cabrita Reis, Pedro 103, 194, 195, 196, 198
 Cahn, Edgar 208
 Cantré, Jozef 200
 Casier, Willy 60
 Ch'an, Christian 151
 Charles, Michael Ray 201
 Charlier, Jacques 97
 Claerbout, David 93
 Claesen, Jan 188-193
 Clee, Sam 60
 Coessens, Piet 22, 23, 24, 27, 30, 224
 Colson, Vaast 60
 Comperol, Jan 134
 Cools, Tanja 60
 Crauwels, Steven 60
 Cuyvers, Wim 37, 61
 D.C., Franky 88
 Daems, Anne 49, 55
 Darwin, Charles 209
 De Bruyne, Peter 63
 De Cock, Jan 28, 69, 169
 De Cordier, Louis 59
 De Cordier, Thierry 54, 140, 142, 144, 145, 146,
 148, 150, 151
 de Meyere, Andrea 60
 De Puysseleir, August 60
 De Smet, Aurélie 27, 59
 De Vries, Ilke 90, 176, 178, 180
 De Waal, Frans 209
 De Wilde, Johan 89
 Debbaut, Jan 27
 Dehaene, Bart 114
 Delacourt, Kris 60
 Dendooven, Gerda 56
 Deneuve, Catherine 68
 Denicolai, Simona 27, 58, 83
 Dens, Wim 100, 107
 Desmet, Stief 71, 83
 Devriendt, Eli 200
 Dierckx, Francis 60
 Dijkstra, Anno 82
 Dillen, Pierre 60
 D'O, Honoré 70, 73
 Downsbrough, Peter 78
 Dujourie, Lili 22
 Durham, Jimmie 22
 Eerdeken, Fred 102
 Eiffel, Gustave 164
 Elsen, Alain 60
 Epnere, Ieva 38, 112
 Eysselinck, Gaston 200
 Falk, Peter 152, 153, 157
 Feenstra, Wapke 35, 36, 113
 Filliou, Robert 49
 Fink, Christoph 51, 66
 François, Michel 53, 128, 130, 132
 Franzen, Brigitte 25
 Garabedian, Mekhitar 100
 Garutti, Alberto 90
 Geens, Lode 73
 Geismar, Eduard 55
 Geurts, Frederic 98
 Gevers, Marianne 60
 Geys, Jef 91, 224
 Ghekiere, Joris 84
 Gigante, Roberta 26, 104, 105
 Gijs, Pieterjan 206
 Gils, Marijke 60
 Godar, Elle 60
 Gonzalez Sancho, Eva 194

- Gonzalez-Foerster, Dominique 71
 Grimonprez, Johan 35, 44, 111, 206, 208, 210, 211
 Guilleminot, Marie-Ange 34,78
 Haelvoet, Tom 74
 Haesendonckx, Josee 60
 Halmans, Frank 81
 Harvey, Ellen 39, 97, 182, 183, 186, 187
 Heerkens, Jan 60
 Helder, Herberto 195, 198
 Hendrickx, Arnaud 207
 Hermans, Ivar 45
 Heymans, Bren 76, 94
 Heynen, Hilde 183, 187
 Hock, Erika 115
 Horsfield, Craigie 158
 Horta, Victor 106
 Huyghe, Thomas 69
 Iglesias, Cristina 169
 Ito, Akinori 211
 Jacobs, Henri 107, 158
 Janssens, Ann Veronica 101
 Jespers, Oscar 200
 Keilig, Friedrich Eduard 200
 Kempenaers, Jan 45, 96
 Keustermans, Joske 60
 Kieckens, Christian 31, 66, 67, 87, 93, 170, 174
 Kierkegaard, Søren 55
 Kinoshita, Suchan 36, 38, 111, 212, 214, 216, 217
 Kluppels, Jef 60
 Koelewijn, Job 95
 König, Kasper 24, 25
 Konrad, Aglaia 55, 58, 162
 Körmeling, John 112
 Kuyper, Ward 68
 Laenen, Karel 60, 61
 Laenen, Katrien 23, 24, 26, 28, 30, 32, 34, 36, 38, 40, 134, 146, 188, 200
 Lagring, Paul 66, 67
 Lainé, Elie 200
 Lambrechts, Franciska 24, 79
 Lefebure, Patrick 59, 150
 Legrand, Jozef 47
 Lester, Gabriel 110
 Leysen, Johan 46, 122
 Lindmayr, Ulrike 23, 25, 30, 170, 224
 Lohaus, Bernd 62
 López-Menchero, Emilio 29, 62
 Lûkas 60
 Luyten, Fabian 88
 Maes, Frank 182
 Mangelschots, Maarten 60
 Mannaerts, Valérie 64
 Matisse, Henri 56
 Melsens, Sarah 26, 105
 Meuris, Wesley 72
 Michels, Marjan 27, 58
 Mistiaen, Carlo 76
 More, Thomas 206
 Nemitz, Barbara 207
 Nys, Sophie 87
 Oorebeek, Willem 58, 64, 79, 158, 160, 162, 163
 Pacquée, Ria 60, 75
 Page, Geneviève 68
 Peeters, Anita 60
 Pelgrims, Luc 146
 Perec, Georges 56, 153, 156, 157
 Pernice, Manfred 87, 170, 172, 174, 175
 Picalausa, Guido 107
 Pittoors, Tinka 94
 Plath, Carina 25
 Polo, Marco 126
 Provoost, Ivo 27, 58, 83
 Quaghebeur, Rolf 23, 27, 29, 30, 33, 34, 35, 151, 164, 225
 Racine de Monville, François 123
 Reagan, Ronald 209
 Rehberger, Tobias 31, 80, 164, 165, 166, 168
 Reynolds, Richard 206
 Riley, Britta 208
 Robberechts, Catherine 158
 Roberts, Perry 45
 Robijns, Gert 113
 Rogiers, Peter 75, 85
 Rombouts, Guy 100
 Roos, Maya 31, 66
 Sarah & Charles 34, 77
 Schacht, Kelly 89
 Scharoun, Hans 152
 Sebald, W.G. 153
 Seijdel, Jorinde 122
 Sels, Koen 176
 Shiva, Vandana 208
 Sileghems, Pol 114
 Slotawa, Florian 67
 Smets, Marcel 23, 24, 29, 30, 33
 Smolders, Danny 60
 Souto de Moura, Eduardo 103, 194, 198, 199
 Spencer, Herbert 209
 Staes, Annemie 60
 Stamets, Paul 210

- Steveler, Maxim 60
 Stynen, Léon 71
 Swinnen, Peter 21, 23, 35, 36, 37, 39
 Tahn, Johan 200
 Tan, Fiona 46, 122, 124, 126
 Tayou, Pascale Marthine 60
 Teerlinck, Hilde 31, 66, 67
 Terlinden, Christophe 49, 50
 Thatcher, Margaret 209
 Theys, Koen 48, 138
 Thomas, Stijn 27, 58
 Timmermans, Ante 114
 Tintoretto 68
 Tirtiaux, Adrien 115
 't Jolle, Sven 44
 Torfs, Ana 56, 152, 153, 154, 156, 157
 Tranströmer, Tomas 199
 Tratsaert, Hendrik 204
 Tuerlinckx, Joëlle 26, 82
 Tušek, Mitja 65
 Van Balen, Michiel 73
 Van Bossche, Guy 93
 Van Caeckenbergh, Patrick 110
 Van de Sompel, Ronald 23, 35, 38, 212, 225
 Van den Abeele, Maarten 106
 Van den Bossche, Philip 204
 Van den Broek, Koen 57, 99, 188, 190, 192
 Van der Heyden, Pieter 76
 Van Dyck, Barbara 207
 Van Gerrewey, Christophe 128
 Van Haegenbergh, Paul 106
 Van Imschoot, Jan 61, 68
 Van Innis, Benoît 48
 Van Isacker, Philippe 46
 Van Kerckhoven, Anne-Mie 108
 Van Mulders, Wim 140
 Van Proeyen, Bea 60
 Van Reeth, b0b 23, 27
 Van Severen, Dan 57
 Van Snick, Philippe 109
 Van Stichel, Niko 81
 Van Vaerenbergh, Gijs 25
 Vandecasteele, Jean 205
 Vandecruys, Dirk 60
 Vanden Eynde, Patrick 50
 Vanden Meersch, Els 38, 52, 146, 148, 150
 Vanhaegenborgh, Eric 50
 Vanmechelen, Koen 96
 Venlet, Richard 27, 65, 74, 87, 95, 109
 Verachtert, Jef 60
 Verdonck, Benjamin 32, 34, 77
 Verhelst, Peter 108, 200, 202, 204, 205
 Verhoeven, Gert 53, 134, 135, 136, 138, 139
 Verhulst, Matthias 49, 50
 Vermeersch, Pieter 51, 70, 85
 Vermeire, Katrien 54, 86, 108, 200, 202, 204, 205
 Vermeulen, Paul 56, 152
 Visch, Henk 101
 Vleeschouwer, Kris 74, 103
 Voet, Leen 107
 Volckaert, Tim 86
 Voltaire 207
 Vosters, Vadim 98
 Vranken, Leon 72
 Walraet, Pieter 98
 Wambacq, Freek 27, 59, 67
 Weckx, Peter 60
 Weiner, Lawrence 80
 Wenders, Wim 152, 153, 157
 White, Ralph 60
 Wilder, Aeneas 104, 146, 148, 150, 151
 Zwart, Ward 68
 Zwijsen, Luc 60

Colofon

Kunst in opdracht 2006-2013 is een uitgave van de kunstcel van de Vlaams Bouwmeester.

Samenstelling en redactie: Katrien Laenen, Ulrike Lindmayr, Ria Pacquée,
Catherine Robberechts, Ronald Van de Sompel, Stefan Devoldere
Coördinatie, productie en eindredactie: Catherine Robberechts
Cartografie: José Luis León Garcia
Grafisch ontwerp: Filiep Tacq
Druk: Die Keure, Brugge

Illustratie achterplat: Michel François, *Frigolite*, 2011, detail (foto Ria Pacquée)

Niets uit deze publicatie mag door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de wettelijke voorschriften inzake copyright na te leven, maar kon niet altijd met zekerheid de herkomst van de gereproduceerde documenten achterhalen. Eenieder die meent nog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht zich tot de uitgever te wenden.

ISBN 9789040303630

D/2015/3241/015

NUR 646

VU Peter Swinnen,
Vlaams Bouwmeester, Grasmart 61, 1000 Brussel

www.vlaamsbouwmeester.be

Fotografie

Stijn Bollaert pp. 31 (onder), 38, 44 (links), 45, 46 (rechts), 47, 48 (links), 49 (rechts), 50 (links), 52, 53 (links), 54-56 (links), 57-59, 61-62, 66 (rechts), 69 (rechts), 70-72, 73 (links), 74 (links), 75 (links), 77, 78 (links), 80 (rechts), 81, 82 (rechts), 83 (links), 84-86, 88 (rechts), 89 (links), 91 (rechts), 92, 94, 96, 97 (rechts), 98, 100 (links), 101, 103 (links), 104, 105 (links), 108 (links), 109, 110, 111 (rechts), 112, 113 (links), 114 (links), 129-131, 136-137, 147, 195-197, 213-215, 217

Kristien Daem pp. 63-64, 65 (links), 68, 159-161

Franky D.C p. 88 (links)

Johan De Wilde p. 89 (rechts)

Filip Dujardin p. 32 (onder)

Jan Kempenaers p. 51 (links)

Katrien Laenen pp. 26 (boven), 105 (rechts)

Ria Pacquée pp. 25, 32 (boven), 38 (onder), 44 (rechts), 46 (links), 48 (rechts), 49 (links), 53 (rechts), 60 (rechts), 65 (rechts), 75 (rechts), 76 (links), 87 (links), 95, 102, 108 (rechts), 123-125, 136-137

Jan Rogge pp. 141-143

Christophe Terlinden p. 50 (rechts)

Ana Torfs pp. 56 (rechts), 154-155

Filip Vanzielegheem p. 26 (onder)

Maarten Van den Abeele p. 106 (rechts)

Katrien Vermeire pp. 202-203

Credits

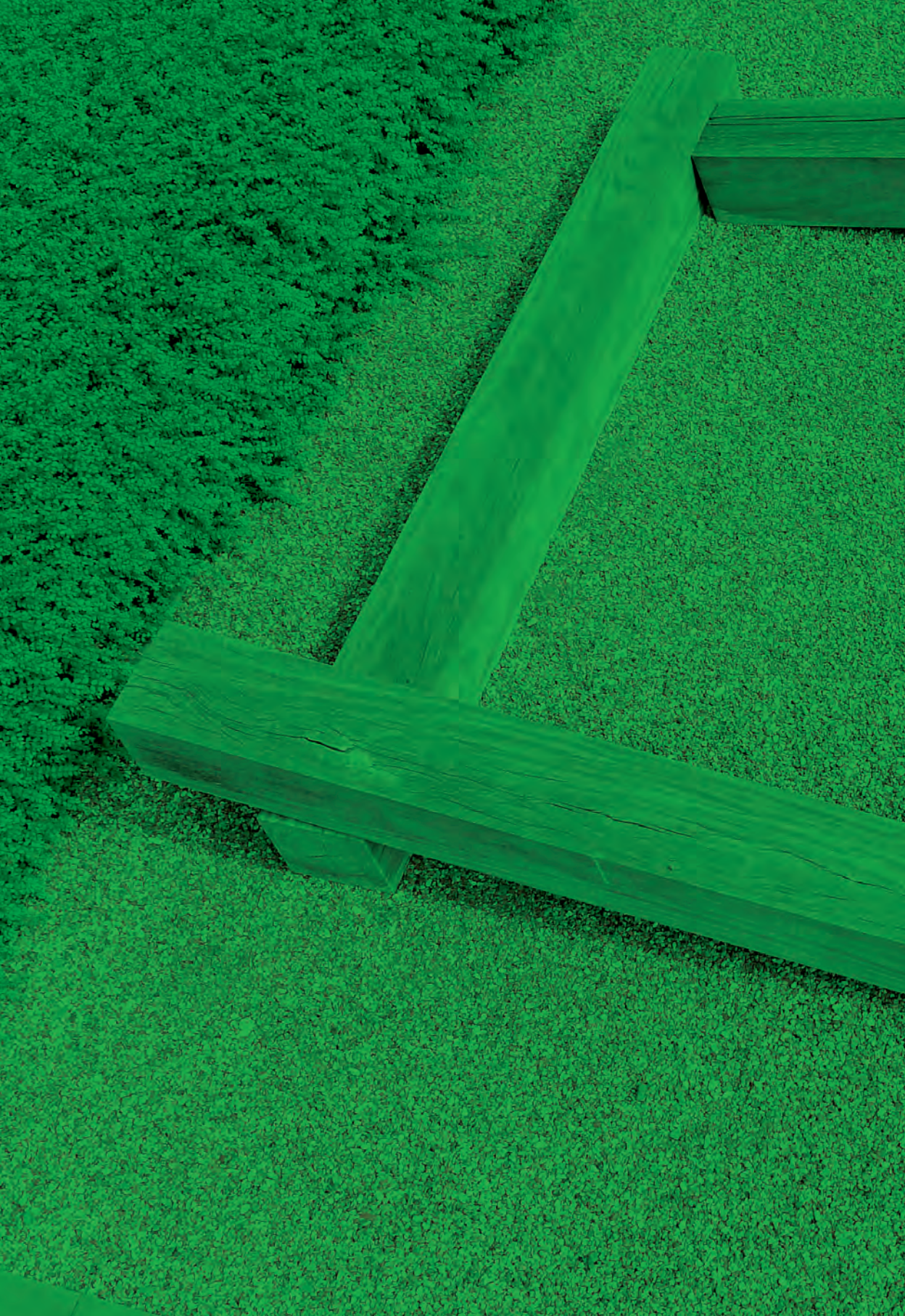
p. 22 (boven): Mu.Zee Oostende
p. 22 (onder): Courtesy Jimmie Durham
and Michel Rein, Paris/Brussels

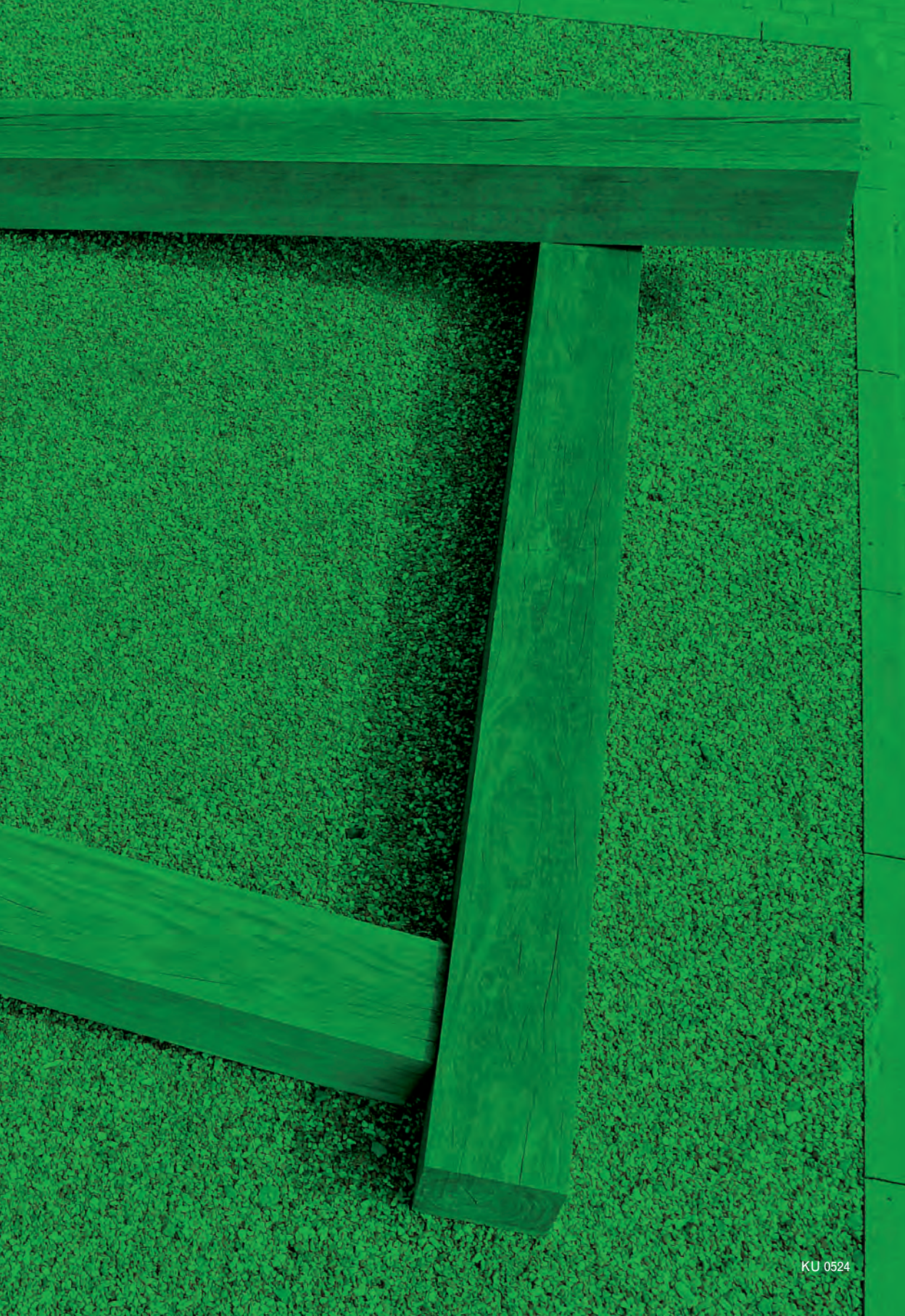
Ontwerptekeningen, stills en simulaties:
© de kunstenaars

En plein air

El Hamami f afida Darakoni

Morou Marjod Ahmad Ame

El Hamami f afida Darakoni

Morou Marjod Ahmad Ame

El Hamami f afida Darakoni

Morou Marjod Ahmad Ame

El Hamami f afida Darakoni

Morou Marjod Ahmad Ame

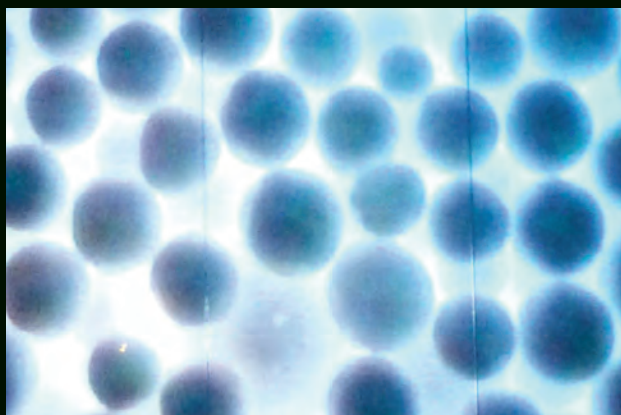

Binnen het team van de Vlaams Bouwmeester is sinds 1999 een kunstcel actief, die publieke opdrachtgevers ondersteunt bij het uitschrijven van opdrachten aan hedendaagse kunstenaars, al of niet in het kader van het decreet over de integratie van kunst in overheidsgebouwen. Via artistiek onderzoek en eigen opdrachten tracht de kunstcel een voorbeeldfunctie te vervullen, het beleid te adviseren en tevens een bijdrage te leveren aan het debat omtrent kunst in de publieke ruimte. In dialoog met alle betrokken actoren bemiddelt ze tussen de verwachtingen van de opdrachtgever en de verbeelding van de kunstenaar.

De kern van deze uitgave, een vervolg op het in 2006 verschenen *Kunst in opdracht 1999-2005*, is een beknopte maar exhaustieve inventaris van alle projecten waar de kunstcel van 2006 tot 2013 bij betrokken was. Een gevarieerde greep uit deze 'collectie' wordt door enkele gastauteurs en (voormalige) medewerkers van de kunstcel uitgebreid onder de loep genomen. In een inleidende tekst wordt ook aandacht besteed aan mogelijke toekomstscenario's voor een hernieuwd beleid inzake kunst in opdracht.